

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

706

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՄԱՐԿԱԿԱՆ

Ե Ր Է 8 2

Հ. ԱՅԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԿՐԱՅ

Յ Գ Ե

82

9-75

82

75

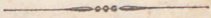
ԿՈԼՏԱՐԻՔ

W

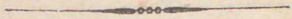
ՎԷՔՅԻԼՏԻ

Ե Ր Է Յ Ը

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ս . ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Կ . ՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ

- 1 8 6 3 -

2003

NOTES

CHAPTER

1 2 3 4 5 6

CHAPTER

1 2 3 4 5 6

2704

39

NOTES

1 2 3 4 5 6

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

ԹԱՐԿԱՆՉԻՆ

Կօլտամիթ անգղիացւոյն այս գործը , անցեալ դարէն 'ի վեր Յւրոպիոյ մէջ տեսնուած վիպական անթիւ հեղինակութեանց ընտրելագոյններէն մէկը , եւ կրնանք ըսել թէ նոյն իսկ Կօլտամիթ ի զանազան հեղինակութեանց մէջ իր անունն անմահացընսղն է :

Կօլտամիթ 1760* թուականին միջոցներն 'ի լոյս ընծայած է այս վէպը , եւ սակայն դար մ'անցնելէ ետեւ ալ՝ ամեն՝ հւրոպական ազգաց՝ մանաւանդ Անգղիոյ մէջ մեծ յարգունի , սւր չկայ ընտանիք մը որ այս գրքէն օրինակ մը չունենայ :

Տնական տնտեսութեան եւ միանգամայն բարւոք դաստիարակութեան հրահանգներով լեցուն , բաւականասիրութեան օգուտներն ու պերճասիրութեան վնասակար եւ շատ անգամ աղիտաբեր հետեւանքներն՝ առանց վիպասանական սեթեւեթներու՝ բնական համեղ պարզութեամբ եւ ողջամիտ բարոյականով նկա-

* Օլիլըր Կօլտամիթ 1728ին ծնաւ եւ 1774 նն մեռաւ :

րագրող, ամենազգի, ամեն երկրի եւ ամեն
ժամանակի յարմար գիրք մ' է :

Այս ընտիր վէսյն արդէն կալկաթայի մէջ
հայերէնի թարգմանուած ու տպուած է արդոյ
Պ . Թադէոս Խ . Ավետումի աշխատասիրու-
թեամբ . բայց լեզուն զբարառ , մանաւանդ
Հնդկաստանի մեր ազգայնոց ընտել ոճովն ըլ-
լալուն , ազգիս մեծագոյն մասն այսպիսի հրա-
հանգիչ վէպի մը ընթերցումէն անմասն չի
թողոյ համար՝ արժան համարեցաք բնագրէն
մեր արդի աշխարհիկ լեզուին վերածել :

Կը յուսանք որ մեր այս աշխատութիւնն
ալ Սիլվիո Բէլլիքօի Բանտերուն թարգմա-
նութեանը պէս հաճոյական ընդունելութիւն
մը կը գտնէ ազգիս ընթերցասէրներէն . մա-
նաւանդ որ այս ալ շոայլութեան զոհ եղողի
մը բանտարկութեան ժամերուն մէջ շարագ-
րուած ըլլալով , անշուշտ ենք թէ խնայողու-
թեան ու բաւականասիրութեան շահաւէտ
խրատներ կրնայ ընծայել մեր ազգայնոց շա-
տերուն . . . եւ այս իսկ եղած է ձեռնար-
կութեանս շարժառիթն ու նպատակը :

Ե Ջ Դ

Այս գործիս մէջ հարիւրաւոր թերու թիւններ կան , եւ հարիւրաւոր բան կրնայ ըսուիլ հաստատելու համար թէ անոնք դեղեցկութիւն են . բայց աւելորդ է : Գիրք մը կրնայ զուարճալի ըլլալ՝ թէ եւ շատ սխալներ ունենայ . կամ խիստ ձանձրալի ըլլալ՝ առանց մէկ անտեղութիւն մը ունենալու : Այս վէպին դիւցաղնը իր վրայ կը միսցընէ աշխարհի մէջ եղած երեք ամենամեծ հանդամանքներ . քահանայ , երկրագործ եւ ընտանեաց հայր մ'է : Ուսուցանելու պատրաստ , հնազանդելու ալ պատրաստ , լիութեան մէջ պարզ , ձախորդութեան մէջ վեհ . այսպէս նկարագրուած է : Չեմ գիտեր թէ այսպիսի նկարագիր մը որով կրնայ հաճելի ըլլալ այս զեղխութեան ու արուեստակութեան դարուս մէջ : Անոնք որ շքեղ կեանք վարելու խենթ են , պիտի ար-

համարհեն ասոր տնական դեղջուկ պարզու-
թիւնը . անոնք որ անպատկառ լրբութիւնը
զուարթութեան տեղ դրած են, ասոր անմեղ
խօսակցութեանը մէջ հանճար հպիտի դտնեն .
եւ անոնք որ կրօնքը հեզնելու վարժուած են,
պիտի ծիծաղին այսպիսի անձի մը վրայ՝ որ իր
մխիթարութեան գլխաւոր մթերքը յաւիտե-
նական կենաց յոյսէն կը քաղէ :

ՕՒԻՎԸՐ ԿՕՒՏՄԻԹ

Վ Է Ք Ֆ Ի Լ Տ Ի

Ե Ր Է Ց Ը

Գ Լ Ո Ւ Խ • Ա •

Երեցե՛ր ըրտնեաց եւ որոգրս՝ թե՛նը, որոն ՚եջ երբ

նմանս՝ թե՛նը ՚այ թե՛ մնչանց եւ թե՛ հոռոց :

ԻՄ կարծիքս միշտ սա եղած է թէ ամուսնացեալ եւ բազմաթիւ ընտանիք մը սահող համեստ մարդն աւելի օգտակար է մարդկութեան քան այն անձը՝ որ ամուրի ապրելով բազմամարդութեան վրայ կը ճառէ: Այս պատճառաւ, ձեռնադրութեանս վրայ հազիւ տարի մը անցեր էր՝ սկսայ սրտի մտօք մտածել որ կին մը առնում, Ընտրեցի ամուսինս, ինչպէս որ ան ալ իր հարսանեաց շրջագգեստն ընտրեց՝ չէ թէ արտաքին գեղեցկութեանն ու շքեղութեանը նայելով, այլ զիմացկութեանը: Ար-

դար խօսելով, խիստ բարեբարոյ կին մ'էր. իսկ կրթութեանը մասին, շինական տիկնանց մէջ քիչ կը գտնուէր անոր չափ բարեկիրթ : Որ եւ իցէ գիրք մը կրնար կարգալ առանց շատ կըմկըմալու : Իսկ կերակուր եփելու, քացրաւենիներ ու թթուուաներ շինելու մասին՝ ոտքը եկող չկար : Տնտեսութեան մէջ ունեցած ճարտարութեանը վրայ ալ կը սլարծէր, թէպէտ եւ իր բոլոր ճարտարութեամբը չկրցանք աւելի հարուստ ըլլալ :

Ինչ եւ իցէ իրար գորովագլին կը սիրէինք, եւ տարուէ տարի մեր փոխադարձ սէրը կաճէր : Եւ արդարեւ բան մը չկար որ մեզ աշխարհէս կամ իրարմէ դժգոհ ընէր : Գեղեցիկ տուն մը մը ունէինք զուարճալի դաշտի մը մէջ եւ բարի դրացիներ : Տարին կանցունէինք բարոյական կամ գիւղական զուարճութիւններով, հարուստ դրացիներնուս հետ տեսնուելով, եւ չքաւորներուն ալ օգնութիւն ընելով : Ոչ քաղաքական խռովութենէ երկիւղ ունէինք եւ ոչ տաժանաւոր տշխատութիւններ ունէինք կրելիք : Մեր ամեն արկածներն առտնին էին, եւ բոլոր ճանասպարհորդութիւննիս՝ կապոյտ սենեակէն թուխ սենեակը անցնիլ էր :

Տուներնիս ճանքուն վրայ ըլլալով, շատ անգամ անցորդներ կամ օտարականներ կու գա-

չին մեր հաղարջի գինին* ճաշակելու, որուն համար մեծ համբաւ ունէինք. եւ պատմազրի մը վայրած անկեղծութեամբ կը խտտողմանիմ թէ ով խմէր նէ կը հաւնէր: Ազգականներ ալ ունէինք մինչեւ քառսուն պորաէ, որ յաճախ այցելութեան կուգային մեզ, եւ ամենն ալ առանց ազգահամարի օգնութեան կը յիշէին մեզի հետ ունեցած ազգականութիւններն: Ասանցմէ ոմանք մեզի մեծ պատիւ մը շէին ընել տղական ենք ըսելով. վասն զի բոլոր կոյրերը, կաղերը, խեղերը ինքզինքնին այս կարգը կը դասէին: Սակայն կինս միշտ կըսէր թէ անոնք ալ մի եւ նոյն տղանն են — յիշէ ըլլալով, պէտք էր որ մեզի սեղանակից ըլլային. ասանկով մեր բոլորտիքը՝ եթէ ոչ հարուստ՝ գոնէ գոհ եւ ուրախ բարեկամներ ունէինք: Վասն զի ամեն ժամանակ ճիշդ է սա գիտողութիւնը թէ հիւր մը որչափ աղքատ ըլլայ, այնչափ աւելի հաճութիւն կ'զգայ մեծարուելէ, եւ իմ ալ բնութիւնս է որ գոհ գէմքերէ կ'զմայլիմ, ինչպէս որ ուրիշները կակաշին գեղեցկութեանը կամ թիթեանի կին երփներանգ թեւերուն կ'զմայլին: Սակայն մեր այս ազգականնե-

* Անգղիոյ մէջ, մանաւանդ գեղերը, ամեն տեսակ պատուներէ գինի կը շինեն. հաղարջէ, ելակէ, բալէ, սալորէ, եւ այլն:

րուն մէջ երբեմնս գէշ բնաւորութեան տէր
կամ ձանձրալի մարդիկ ալ կը գտնուէին : Ա-
սանկներէն ազատ ըլլալու համար , առաջին
անգամ մեզի այցելութեան եկած ժամանակ-
նին՝ կամ վերարկու մը , կամ զոյգ մը կոշիկ ,
եւ կամ անսպիտան ձի մը փոխ կուտայի , եւ
միշտ գոհ եղած եմ տեսնելով որ մէկ մ'ալ ե-
րեւան չէին երներ : Այս հնարքով տունս կա-
զատէր անհաճոյ հիւրերէ . բայց երբէք տես-
նուած ու լսուած չէ որ Ա.է.ք.Ֆիլտի ընտանիքն
իր գուռը ճանապարհորդներու կամ աղքատ
այցելուներու գոցած ըլլայ :

Այսպէս քանի մը տարի երջանկութեամբ
ասպրեցանք . թէպէտ բոլորովին ազատ չէինք
մանր մունր արկածներէ զորոնք Նախախնա-
մութիւնը վրանիս կը դրկէր՝ իր շնորհացյարդը
բարձրացընելու համար : Շատ անգամ դպրա-
տան տղայքը պարտէղս կը մտնէին ու պտուղ-
ները կը կողոպտէին . երբեմնալ կատունե-
րը կամ տղայքը կնոջս շինած կարկանդակները
կը զօղնային : Երբեմն ալ կը պատահէր որ գե-
ղին իշխանը քարոզիս պինտ սրտաչարժ կէտե-
րուն կը քնանար , կամ իր կինը եկեղեցւոյն մէջ
լոմ կնոջս յարգանքները չափազանց կտաըրտ-
ուելով կընդունէր : Սակայն այս մանր գիպ-
ուածներէն պատճառեալ սրտի կոտորումն-

րուն շուտով կը յաղթէինք . եւ գրեթէ միշտ
երեք չորս օր անցնելէն ետքը կը զարմանա-
յինք այնպիսի ոչինչ պատճառներով վշտա-
ցած ըլլալուս վրայ :

Ձաւկներս՝ որ ժուժկալութեան պտուղ է-
ին՝ առանց փափկութեան մեծցընելուս համար
բարեձեւ ու քաջառողջ էին : Մանչերս ուժեղ
եւ ժիր , աղջիկներս ալ գեղեցիկ ու առողջ էին :
Երբ որ այս փոքրիկ ակումբին մէջ կը նստէի ,
որն որ կը յուսայի թէ ծերութեանս նեցուկ
պիտի ըլլար , Ապէնսպէրկի կոմսին հռչակաւոր
պատմութիւնը կը յիշէի , որ Հենրիկոս Բին
Գերմանիա արչաւած ժամանակը , երբոր ու-
րիշ աւագանիները գանձերով զանի կը զիմա-
ւորէին , ինքը իր երսունուերկու որդիքը տա-
րաւ ներկայացուց թագաւորին իբրեւ իր ունե-
ցած ամենէն մեծ եւ ծանրագին նուէրը : Նմա-
նապէս ես ալ թէպէտ վեց զաւակ միայն ունէի ,
բայց զանոնք հայրենեացս ընծայած ամենէն
մեծ նուէրս կը համարէի , եւ այս պատճառաւ
հայրենիքս ինձի պարտաւոր կը սեպէի : Անդ-
րանիկ որդւոյս անունը Գէորգ էր՝ ի յիշատակ
իւր հօրեղբօրը՝ որ մեզի տասն հազար լիրա
սթէրլին թողուցեր էր : Երկրորդ զաւակնիս
աղջիկ էր , եւ ես կուզէի հօրաքրոջը կրիստէ
անունը դնել անոր . բայց կրնա՞ որ յղութեան

ժամանակը վիտրասանութիւններ կարդացեր էր՝
սինգեց որ Օլիվիա դնենք : Տարի մը չանցած՝
երկրորդ դուստր մը ունեցանք : Այս անգամ
հաստատ դրեր էի միտքս որ անուէր կրիստէլ
գնեմ . բայց հարուստ ազգական մը՝ կնքա-
մայր ըլլալով՝ անուէր Սօփիա դրաւ : Ասան-
կով երկու վիտրասանական անուէն ունեցայ
ընտանեացս մէջ , բայց գիտէ Աստուած որ իմ
կամօքս չէր : Ասկէ ետքը Մովսէսս ծնաւ . եւ
տասն երկու տարի ետքն ալ երկու ուրիշ մանչ
զաւակ ունեցանք :

Անօգուտ է ուրանալ զգացած ուրախու-
թիւնս երբոր մանկո՞ւնքս բողբոթիքս կը տես-
նէի . բայց կնոջս պարծանքն եւ ուրախութիւ-
նը իմինէս մեծ էր : Երբոր մեզի այցելու-
թեան եկողներն ըսէին իրեն . « Յիրաւի , Բրիտ-
րօ՛ղ տիկին , ձեր զաւակները երկրիս մէջ ա-
մենէն գեղեցիկներն են » . — « Ա՛հ , զբացի .
կըսէր , Աստուած ասանկ ըրեր է . բաւական
գեղեցիկ են՝ թէ որ բաւական բարի ալ ըլլան .
վասն զի գեղեցիկն ան է որ գեղեցիկ ալ վարք
ուէրի : » Միանգամայն կը պատուիրէր ազջիկ-
ներուն որ գլուխնին շիտակ բռնեն , եւ ճշմա-
րիտը խօսելով խիստ գեղանի էին : Արտաքին
գեղեցկութիւնն ըստ իս սոյնչափ ոչինչ հան-
գամանք մ'է որ բնաւ խօսքն ընել մտքէս

չէի անցուներ՝ եթէ երկրին մէջ ամենուն խօսակցութեանը նիւթ չըլլար: Օլիվիաս՝ որ տանու ութ տարու եղած էր՝ գեղեցիկութեան այն յատկութիւններն ունէր՝ որով հասարակօրէն սրտակերհանները նրէն* կը նկարեն , աշխոյժ , վառվռուն եւ խրոխտ : Սոփիային դէմքը առաջին նայուածքով այնչափ աչքի չէր զարներ , բայց ազդեցութիւնը շատ անգամ աւելի անօրէն էր . վասն զի քաղցր , համեստ եւ հրատուրիչ էր : Առաջինը մէկ հարուածով կը յաղթահարէր . երկրորդը հետզհետէ ճիգը կրկնելով , բայց միշտ յաջողութեամբ :

Կանանց բնաւորութիւնն ընդհանրապէս իրենց դէմքին դժագրութեանը հետ յարմարութիւն ունի . գոնէ իմ աղջիկներունս այնպէս էր : Օլիվիա շատ տարիաւորներ ունենալու կը բաղձար . Սոփիա մէկ հատ մը կուզէր ունենալ , բայց անկասկած կերպով . Օլիվիա շատ անգամ չափազանց փոյթ կը ցուցընէր ինքզինք հաւենեցընելու . Սոփիա՝ դանի չվիրաւորելու համար իր գերազանցութիւնը ծածկել կը ջանար : Մէկը իր աշխուժութեամբը զիս կը զուարճացընէր զուարթ եղած ժամանակս . միւսն իր խո-

* Արամազդայ եւ Հէրայի աղջիկը , որ մանկանց խնամակալ եւ Արամազդայ մատրուակն էր ըստ դիցասպաշտից : (Ծան. Բ-րէ.)

հակամուժեամբը , երբոր լուրջ ըլլայի : Բայց այս յատկութիւնները չափազանց չէին երկուքին վրայ ալ , եւ շատ անգամ տեսած եմ որ երկուքը մէկէն իրենց բնաւորութիւնը օր մ'ի բուն փոխած են : Պշրասէր Օլիվիաս՝ սգոյ հանդերձ մը հագած ատեն լուրջ մարապետ մը կը դառնար . Սոփիաս ալ նոր ժապաւէն մը վրան առած ժամանակը՝ զարմանալի աշխուժութիւն մը կ'ստանար : Անդրանիկ որդիս Գէորդը՝ Օքսֆորտի համալսարանը դրեր էի գիտնական արհեստներ* սովորելու : Երկրորդս՝ Մովսէս՝ որ գործի մարդ ընելու միտք ունէի , տանս մէջ խառն կրթութիւն մը կ'առնուր : Սակայն աւելորդ է երկար բարակ նկարագրել ամեն մէկ որդւոցս յատուկ բնաւորութիւնը , որոնք դեռ խիստ քիչ տեսեր էին զաշխարհ : Բաւական կըլլայ ըսել թէ ամենուն վրայ տոհմային նմանութիւն մը կար . եւ յատկապէս խօսելով , ամենն ալ մէկ բնաւորութիւն մը ունէին . այսինքն միապէս առատասիրտ , դիւրահաւան , միամիտ եւ բարեբարոյ էին :

* Անդդիոյ մէջ այսպէս կը կոչեն աստուածաբանութիւնը , իրաւագիտութիւնը , բժշկութիւնն ու երաժշտութիւնը : (Յան . Բարդ .)

ԳԼՈՒԽ • Բ •

Ընտանեկան յփոքրութիւններ : Հարստութեան Կորուստը
պարիէլը հարգոյ Վեհանշնութեան տէլը յընկեր-
էն շարայի :

Ընտանեացս աշխարհային գործերը մեծ
մասամբ կնոջս կառավարութեան ներքեւ
էին . իսկ հոգեւորականը բոլորովին ինչ կա-
խում ունէր : Քահանայական պաշտօնէս շա-
հաձս՝ որ տարին երսուն եւ հինգ լիրայի կը
հասնէր՝ մեր թեմի աղքատ եկեղեցականաց
որբերուն ու այրիներուն կուտայի . վասն զի,
ես ինձի համար բաւական ապրուստ ունենա-
լով, ժամանակաւոր եկամուտներու փոյթ չու-
նէի . եւ ներքին զուարճութիւն մը կ'զգայի
պարտականութիւնս ձրի կատարելով : Մտաքս
դրեր էի նաեւ որ տեղս փոխանորդ չդնեմ, եւ
թեմիս բոլոր մարդիկը ճանչեմ : Ամուսնաց-
եալները կը յորդորէի բարեխառն եւ ժուժ-
կալ ըլլալու, ամուրի երիտասարդներն ալ կը
յորդորէի որ ամուսնանան . այնպէս որ՝ քանչ
մը տարի հաքը առակ եզսօժ էր ամենուն բե-

բանը թէ Վէճֆիլտի մէջ երեք տարօրինակ բան կայ. երէց մը որ ամբարտաւան չէ, երիտասարդներ որ ամուսնանալ կուզեն, եւ գիւնետուն մը՝ որ յաճախորդ չունի :

Ամուսնութիւնն իմ սիրելի նիւթերէս մէկն էր միշտ, եւ բազմաթիւ քարոզներ դրած եմ անոր օգտակարութիւնն ու եղանկութիւնը ապացուցանելու համար. բայց այս նիւթիս մէջ մասնաւոր կէտ մը կար որ ամենայն զօրութեամբ կը պաշտպանէի : Աը սնդէի Վիսթոնի հետ թէ անգղիական եկեղեցւոյ քահանայի մը օրէնք չէր իր առաջին կինը մեռնելէն ետեւ երկրորդ անգամ ամուսնանալ : Մէկ խօսքով, միակնութեան ջերմ պաշտպան էի :

Կանխաւ վարժուեցայ այս կարեւոր փիճաբանութեան մէջ, որուն վրայ այնչափ յոգնաւաստակ գիրքեր գրուած են : Աս ալ քանի մը ճառեր հրատարակեցի այս նիւթիս վրայ, որոնք բնաւ առնող չըլլալուն համար՝ ես ինձի սամբխիթարութիւնը կուտամ թէ սակաւաթիւ ընտրեալները միայն կը կարգան զանոնք : Բարեկամներէս ոմանք այս քանը իմ տկար կողմս կը համարէին : Բայց ախտն որ ինձի պէս երկար խորհրդածութեան նիւթ ըրած չէին զայն : Որչափ աւելի կը խորհէի վրան, այնչափ աւելի կարեւոր կերեւէր ինձի : Մինչեւ անգամ Վիս-

Թոնէն ալ քայլ մը անդին կանցնէի սկզբանցս
բացատրութեանը մասին : Որովհետեւ Վիս-
թոն իր կնոջը գերեզմանին վրայ քանդակել
տուեր էր թէ « Ուիլիըմ Վիսթոնի միակ կինն
էր » , ես ալ ասոր նման տապանագիր մը գրեցի
կնոջս վրայ , թէ եւ գեռ ողջ էր , եւ մէջը կը
գովէի անոր խոհեմութիւնը , անտեսութիւնը
եւ մինչեւ ցմահ հնազանդութիւնը : Օրինակել
տուի զայն գեղեցկագրի մը , վայելուչ շրջա-
նակի մը մէջ առի եւ վառարանին վրայ կախե-
ցի , ուր զանազան օգտաւէտ նպատակներու
կը ծառայէր : Կնոջս պարտականութիւնները
եւ իմ հաւատարմութիւնս կը յիշեցընէր . իր
առաքինութեանցը վրայ ըրած գովեստներուս
արժանանալու բաղձանք մը կազդէր անոր . եւ
իր վախճանը միտքը կը ձգէր միշտ :

Ամուսնութեան վրայ ըրած գովեստներս
լսելով էր թերեւս որ անդրանիկ որդիս՝ հա-
մալսարանէն ելնելուն պէս սէր ձգեց մեր մօ-
տերը գտնուող հարուստ եկեղեցականի մը
աղջկանը վրայ , որ կրնար ծանր օժիտ մը բերել
իրենս Բայց օրիորդին ուրիշ կատարելութեան-
ցը քով հարստութիւնը փոքր բան մ'էր , իմ
երկու աղջիկներէս զատ՝ ամեն մարդ կը խոս-
տովանէր թէ Արապէլլա Վիլիսթ օրիորդը կա-
տարեալ գեղեցիկ մ'էր : Առուգութեան , քա-

Չառողջութեան եւ անմեղութեան հետ կը լը-
ծորդէր այնպիսի փափկագեղ դէմք մ' եւ հրա-
պուրիչ նայուածք մը, որ ծերերն անգամ չէին
կրնար անտարբեր աչօք նայիլ անոր: Օրիոր-
դին հայրը գիտնալով որ կրնայի վայելուչ ապ-
րուստ մը տալ որդւոյս, չէր գժկամակեր այս
առուտութիւն. այս պատճառաւ երկու ընտանեաց
մէջ բարեկամական յարաբերութիւն մը հաս-
տատուած էր, որ սովորաբար ակնկալեալ ազ-
գականութիւններէ առաջ կը տեսնուի: Իմ
փորձովս համոզուած ըլլալով որ երկու նշա-
նածներու ամուսնութենէն առաջ իրարու մօտ
անցուցած օրերը կենաց ամենէն երջանիկ օ-
րերն են, բերկրութեամբ կերկնցունէի այն օ-
րերը, եւ կը թուէր որ երկու դեռահասակ ա-
մօլներուն ամեն օր իրարու հետ տեսակցելով
վայելած զանազան զուարճութիւններն օրքան
զօր անոնց սէրը կաճեցընէին: Շատ անգամ ա-
ռաւօտները նուագարաններու ձայնով կար-
թըննայինք, եւ օգն աղէկ եղած օրերն ալ ձիւե-
րով որսի կեղնէինք: Նախաճաշին ու ընթրիքին
միջոցի ժամերը տիկնայք հազուելու կապուե-
լու եւ կարգալու կը նուիրէին: Սովորաբար ե-
րես մը բան կարգալէ ետեւ հայելին կը նայէին,
որ (փիլիսոփայներն անգամ կը հարկադրին խոս-
տովանելու) շատ անգամ գրքի մը երեսներէն

աւելի գեղեցիկ երեսներ կը ցուցնէր : Ընթ-
րիքին կինս կը նախագահէր , եւ կուղէր միշտ
իւր մօրը սէս ինքը . բաշխել կերակուրները ,
եւ այս առթիւ ամեն մէկ կերակուրին պատ-
մութիւնը կընէր մեզ : Ճաշին վերջը՝ տիկին-
ները քովերնէս չմեկնելու համար* սեղանը
վերցընել կուտայի , եւ շատ անգամ աղջիկնե-
րը՝ իրենց երաժշտութեան դասատուին օգ-
նութեամբը՝ դուարձալի նուազերգութիւն մը
կընէին : Ժուռ գալը , թէյ խմելը , սարը եւ
մանր մունր խաղերն օրուան մնացորդը կը
կարճեցընէին՝ առանց թղթախաղերու օգնու-
թեան . փասն զի ես ամեն տեսակ խաղերը կա-
տէի բաց ՚ի Պաքկամօնէն** , որուն համար իմ
հին բարեկամս Պ . Վիլմօթ եւ ես քսան փա-
րանոց մը երբեմն կը զոհէինք : Չեմ կրնար չյի-
շել հոս այս առթիւ չարագուշակ դէպք մը՝ որ
վերջին անգամ խաղցած ժամանակնիս պատա-

* Անգղիոյ մէջ սովորութիւն է , որ ճաշէն
ետեւ սեղանին ծածկոցը կը վերցընեն , եւ սե-
ղանին վրայ շիշով դինի կամ դարեջուր կը դը-
նեն . այն ժամանակը կանայք կը մեկնին եւ ի-
րենց սենեակը կերթան . իսկ էրիկ մարդիկ կը
մնան եւ խօսակցութիւն կընեն : (Ծան . Բարձ .)

** Տեսակ մընարտ՝ որ Անգղիացիք շատ կը
խաղան : (Ծան . Բարձ .)

հեցաւ : Ես շտմը նետելու պէտք ունէի եւ հինգ անգամ իրարու վրայ ելիւնքս : — Ինչ նետեցի :

Այս կերպով քանի մը ամիս անցան եւ վերջապէս մեր դեռահասակ խօսեցեալներուն հարսանեաց օրը որոշուեցաւ , որուն կերեւէր թէ երկուքն ալ մեծ անհամբերութեամբ կը տենչային : Հարսանեաց պատրաստութիւններուն ժամանակ կնոջս ցուցըցած լուրջ եւ բազմադրացի դէմքն եւ աղջկանցս խորամանկ նայուածքները պէտք չունիմ նկարագրելու . իմ ուշադրութիւնս ուրիշ բանի վրայ հաստատուած էր . միակընթեան վրայ ջատագովութեան գիրք մը աւարտելու վրայ էի եւ շուտով հրատարակել կուղէի : Այն գրուածս մեծահանճար գործ մը թուելով աչքիս , չկրցայ ինքզինքս բռնել . եւ պարծանօք իմ հինաւուրց բարեկամիս Պ . Վիլմօթին ցուցըցի , աներկմիտ ըլլալով որ պիտի հաւնէր : Բայց ետքը հասկըցայ որ բարեկամս հակառակ կարծեաց ջերմ կողմնակից էր , եւ այս ալ իրաւացի պատճառաւ մը : Բանդի խմացայ որ նոյն օրերը կին մը առնելու ետեւէ էր չորրորդ ամուսնութեամբ : Այս պարագան , ինչպէս որ կրնար սպասուիլ , բաւական կծու վիճաբանութեան մը առիթ եղաւ , եւ մազմնաց որ մեր պատրաստեալ խնամութեանը արգելք պիտի ըլ-

լար . սակայն հարմուիքէն օր մը առաջ որոշեցինք ընդարձակօրէն վիճաբանել այս խնդրոյս վրայ .

39
Նրկուքս ալ հաւասար տաքութեամբ վիճեցինք . Պ. Վիլմօթ զիս իբրեւ շարափառ ամբաստանեց , ես ալ այս ամբաստանութիւնն իր վրայ դարձուցի . Ան պատասխանեց , ես պատասխանեցի . Նոյն միջոցին բարեկամներէս մէկը զիս դուրս կանչեց , եւ վշտագին գէմքով մը զիս յորդորեց որ վէճէն հրաժարիմ եւ թող տամ ծերունի պարոնին նոր կիւն մ'ալ առնուլ՝ եթէ կուզէր , գոնէ մինչեւ որ աղուս հարմուիքը կատարուէր : « Ի՞նչ , գոչեցի . ճշմարտութեան դատը մէկ զի ձգեմ , եւ թողում որ նորէն կարգուի , երբոր արդէն իր փաստերը ջրելով պատասխան չգտնելու կէտըն հասուցած եմ զինքը : Արնաք զիս համոզել մանաւանդ բոլոր հարստութենէս հրաժարելու , բայց վիճաբանութենէս ամենեւին ոչ : — Հարստութիւնդ , ըսաւ . այն ժամանակ բարեկամս , ցաւօք սրտի կիմացունեմ քեզ , գրեթէ բոլորովին ոչնչացած է : Քաղաքացի վաճառականդ՝ որուն քով շահու գրեր էիր ըստակներդ , սնանկացեր է , եւ սնանկութեան օրէնքին տակ չիյնալու համար՝ ձգեր փախեր է , եւ կը կարծուի որ հարիւրին հինգ անգամ

Թողուցած չէ : Ես չէի ուզեր այս դժբաղդ
լուրը տալով քեզ եւ ընտանիքդ վշտացընել
մինչեւ հարսանեաց վերջը , բայց հիմա պարտք
համարեցայ իմացընել , որպէս զի վիճարանու-
թիւնդ մեղժացընես . վասն զի կը կարծեմ որ
խոհեմութիւնդ կը ճանչցունէ քեզ թէ այս մի-
ջոցիւ քիչ մը կեղծաւորիլ հարկ է , մինչեւ որ
խօսեցեալ օրիորդին հարստութիւնը որդւոյդ
ձեռքը անցնի : — Կեղծաւորիլ մի , պատաս-
խանեցի . եթէ տուած լուրդ ճշմարիտ է , եթէ
մուրալու վիճակին մէջ ալ ինկած ըլլամ , վա-
ստութիւն յանձն չեմ առնուր , սկզբունքնե-
րըս չեմ ուրանար : Ես հիմա ներս կերթամ այդ
փորձութիւնը կը յայտնեմ : Իսկ վիճարա-
նութեանս դալով , հիմակուց ետ կասնում ծե-
րունի հակառակորդիս ըրած մէկ քանի գի-
շումներս , եւ չեմ ներեր նորէն կարգուիլ ոչ
իրաւամբ , ոչ իրօք եւ ոչ ուրիշ որ եւ է մը-
տօք : Ծ

Թիտոս երկար կըլլայ նկարագրել երկու
ընտանեաց դպացած այլ եւ այլ տպաւորու-
թիւնները երբոր գլխուս եկած փորձանքն
յայտնեցի . բայց դեռահասակ խօսեցեալներուն
դպացած տրտմութիւնն ամենէն աւելի էր : Պ .
Վ իլմօթ՝ որ արդէն քիչ մը հակամէտ էր մեր
առեւտուրն աւրելու , այս լուրն առնելուն պէս

հաստատուեցաւ իր տրամադրութեանը վրայ : Առաքինութիւն մը ունէր անթերի , այն էր խոհեմութիւնը , որ շատ անգամ միակ առաքինութիւնն է որ անվթար կերպով մեզի կը մնայ եօթանասուներկու տարեկան հասակի մէջ :

ԳԼՈՒԽ • Գ •

Տեղ-տեղ-տեղ : Մեր ինչ-չ երջանկ-թիւնն ընդ-

հանրապէս մենք խիստն աւելի :

Մեր գերդաստանին սա միակ յոյսը մնացեր էր որ մեր դժբաղդութեան լուրը սուտ կամ սխալ եղած ըլլար . բայց շատ չանցաւ . քաղաքին մէջ ունեցած գործակատարէս նամակ մը եկաւ ու զայն իր ամեն պարագաներովը հաստատեց : Հարստութեանս կորուստը ինձի համար բան մը ըսել չէր . իմ բոլոր հոգս ընտանեացս համար էր , որ ստորին վիճակի մը մէջ պիտի իյնար , առանց այնպիսի կրթութիւն մը առած ըլլալու , որով անարդութիւնը բանի տեղ չդնէր :

Տասն եւ հինգ օրի չափ անցաւ , ընտանեացս տրտմութիւնն սփոփելու ձեռք չզարկի . վասն զի տարածամ միսթարութիւնը՝ կսկիծը նորոգելէ զատ ուրիշ բան չընէր : Այն միջոցին իմ բոլոր մտածմունքս եղաւ ընտանիքս ապրեցընելու միջոց մը գտնել , Վերջապէս տարին տասն եւ հինգ լիրանոց փոքրիկ ժողովրդ ապետութիւն մը ինձի առաջարկուեցաւ հեռաւոր գեղի մը մէջ , ուր կրնայի սկզբունքներս առանց արգելքի վայելել : Ուրախութեամբ ընդունեցի այս առաջարկութիւնը , եւ միտքս դրի որ փոքրիկ ագարակ մը մշակելով եկամուտըս աւելցընեմ :

Այս որոշումն ընելէս ետեւ , առաջին գործս եղաւ կործանեալ հարստութեանս մնացորդներն հաւաքել : Ամեն պարտքերը վճարեցի , եւ տասն եւ չորս հազար լիրայէն չորս հարիւր լիրա միայն ձեռքս մնաց : Այն ժամանակ , զլիսաւոր փոյթս եղաւ ընտանեացս սնափառութիւնը մեր կարողութեան աստիճանն իջեցընել . վասն զի գիտէի որ մեծամիտ աղքատութիւնը թշուառութեան լրումն է : « Գիտէք , որդեակներս , ըսի , որ մեր ամեն խոհեմութիւնը չէր կրնար այս փորձութեան առաջըն առնուլ . բայց խոհեմութիւնը կրնայ ուրիշ աւելի մեծ բան մը ընել , այն է՝ եկամ

վորձութեան հետեւանքը ոչնչացընել : Ահա
անանկացանք , սիրելի որդեակներս . խոհա-
կանութիւնը կը սլահանջէ որինքզինքնիս մեր
խոհարհվիճակին յարմարցընենք : Ուրեմն ա-
ռանց տրանջելու մէկ դի թողունք այս պեր-
ճասիրութիւնը որով շատ մարդիկ թշուառ ե-
ղերեն , եւ անշուք վիճակի մը մէջ փնտռենք
այն սրտի անդորրութիւնը՝ որով ամեն մարդ
կրնայ երջանիկ ըլլալ : Աղքատներն առանց
մեր օգնութեանը զուարթ ուրախ կապրին .
մենք ինչո՞ւ չպիտի կրնանք ապրիլ առանց ա-
նոնց օգնութեանը : Այո , որդեակներս , այս
վայրկենէս 'ի բաց թոթափենք շքասիրու-
թեան դադափարները : Մեզի բաւական բան
մնացած է երջանիկ ըլլալու համար՝ թէ որ
խոհականութիւնունինք , եւ հարստութեան
պակասը թո՛ղ բաւականասիրութիւնը լեցը-
նէ : »

Եւ որովհետեւ անգրանիկ որգիս ուսում
սովրած էր , ուզեցի Լոնտրա զրկել որպէս զի
ստացած հմտութիւններովը կարենար ինք-
զինք ապրեցընել եւ մեզ ալ ձեռնտու ըլլալ :
Բարեկամներու եւ մերձաւորներու բաժանու-
մը թերեւս աղքատութեան ամենէն աղետալի
հետեւանքներէն մէկն է : Հասու այն օրը՝ ուր
առաջին անգամ ցիր ու ցան պիտի ըլլայինք :

Որդիս՝ իր հրաժարական ողջոյնը մատուցանելէ ետեւ իր մօրն ու մնացեալներուն՝ որոնք արտասուքնին համարոյրներնուն հետ կը խառնէին, եկաւ իմ օրհնութիւնս խնդրեց : Բոլորով սրտիւ օրհնեցի զինքը եւ հինգ ալ ոսկի վրան աւելցուցի, որ իրեն տալիք բալոր ժառանգութիւնս էր այն ժամանակը : « Զաւակս, ըսի, ահա Լոնտրա կերթաս քալելով, ինչպէս որ քու Հուքէր պապդ ալ քենէ առաջ դացեր էր : Առ ուրեմն սա ձին՝ որ ձիվէլի բարեսիրտ եպիսկոպոսը տուեր էր անոր, սա ցուպը՝ անասեւ սա դիրքը որ ճամբան քեզ մխիթարէ . մէջի սա երկու տողը միլիոններ կարժէ . Մանկի եւ յերայ, եւ ուրիշ զարդարն արհամարհել, եւ ու զլատակ նորա՝ իւր տարանայ հայ : Այս թող ըլլայ մխիթարութիւնդ ճանբուդ մէջ : Գնա, զաւակս . ինչ որ ալ ըլլայ վիճակդ, տարին անդամ մը եկո՞ղիս տես : Բարի սիրտ ունեցիր միշտ, եւ երթաս բարով : » Որդիս այսպէս աշխարհի թատրոնին մէջ մերկ ձգելու չվախցայ, վասն զի ուղղութիւն եւ պատիւ ունէր . գիտէի որ թէ բարձրանար, թէ իջնար, միշտ լաւ դեր մը պիտի խաղար :

Որդւոյս երթալէն քանի մը օր ետքը կարգը մեզի եկաւ : Զգե՛լ երթալ այնպիսի տեղէ մը ուր այնչափ երջանիկ օրեր անցուցեր էինք, ա-

ուանց արտասուեաց չեղաւ, որուն ամենէն արի սիրտն ալ չէր կրնար դիմանալ: Ասկէց զատ, եօթանասուն մղոն ճանապարհորդութիւն մը այնպիսի ընտանիքի մը համար որ մինչեւ այն ժամանակը տասն մղոն հեռացած չէր տունէն՝ մեզ շատ կը վախցընէր. եւ աղքատներն այ՛ որ քանի մը մղոն տեղ ետեւնուս եկան՝ իրենց ազազակնեքովն աւելի կաճեցընէին մեր երկկողբ: Առաջին օրը առանց արկածի ճանապարհորդելով կրսուն մղոն մօտեցանք մեր օպագայ բնակարանին, եւ իրիկունը ճանքուն վրայ խեղճուկ պանդոկ մը իջանք: Երբ որ մեր սենեակը ցոյց տուին մեզ, սովորութեանս համեմատ ազաչեցի պանդոկապետին որ հետերնիս նստի, եւ գոհութեամբ հաճեցաւ, վասն զի իր խմելիքն ալ մեր ծախուց հաշուն վրայ պիտի աւելնար հետեւեալ սուտուն: Դնչ եւ իցէ, մարդը քաջ ծանօթութիւն ունէր մեր նոր բնակելիք երկրին, եւ մասնաւորապէս կը ճանչէր թօրնիլ ասպետը՝ որ նոր բռնած ագարակիս տէրն էր, եւ գտնուած գեղէս քանի մը մղոն հեռուն կը բնակէր: Չանինկարագրեց իբրեւ մարդ մը որ աշխարհիս հեշտութիւններէն զատ ուրիշ բան ճանչելու փոյթ չունէր, եւ մասնաւորապէս նշանաւոր էր գեղեցիկ սեռին վրայ ունեցած սիրովը: Աւելցուց թէ չկար ա-

առաքինութիւն մը որ կարող ըլլար անոր վար-
պետ հնարքներուն եւ անդուլ հետամտութեա-
նը դիմանալ, եւ շրջակայ տասն մղոն երկրին
մէջ հազիւ կը գտնուէր երկրագործի աղջիկ մը
որ անկէ յաղթուած եւ ետքն ալ անհաւատար-
մութիւն տեսած չըլլար: Այս լուրը զիս վշտա-
ցուց, բայց աղջիկներուս վրայ ուրիշ ազդե-
ցութիւն ըրաւ, որոց դէմքին վրայ գիտես թէ
մօտալուտ յաղթութեան մը յոյսը փայլիլ սկը-
սաւ: Աինս ալ վստահ ըլլալով անոնց հրապու-
րիչ գեղեցկութեանն ու առաքինութեանը
վրայ, նոյնչափ բերկրիլ սկսաւ: Երբոր մենք
այս մտածութիւններով զբաղած էինք, պան-
դոկապետին կինը ներս մտաւ եւ էրկանը ի-
մացուց թէ երկու օրէ 'ի վեր պանդոկը բնա-
կող զարմանալի պարոնը ստակ չունէր, եւ
չէր կրնար ծախքին հաշիւը վճարել: «Ստակ
չունի՛ մի, ըսաւ պանդոկապետը. ատ ան-
հնարին բան է. վասն զի դեռ երէկ էր որ տեղ-
ւոյս պահակապետին երեք ոսկի տալով ազա-
տեց խեղճ հին զօրական մը՝ որ շուն մը գողցած
ըլլալուն համար քաղաքին վողոցներուն մէջ
գանալիս սխտի ըլլար: » Բայց կիներ իր տուած
լուրը հաւաստելով, պանդոկապետը սենեա-
կէն դուրս ելնելու պատրաստուեցաւ երդում
ընելով որ անպատճառ սխտի ստանալ իր առ-

նելիքը : Այն ժամանակ ազաչեցի իրեն որ զիս
այն առատասիրտ օտարականին քովը տանի
որուն մարդասիրութիւնը նկարագրեր էր : Հա-
ճեցաւ եւ ինձի պարոն մը ներկայացուց որ հր-
սուն տարեկան կար , եւ վերարկու մը հագած
էր որ երբեմն օսկեթել ժապաւէններով զար-
դարուած կերեւէր : Բարեձեւ էր մարմնով ,
թէպէտ դէմքին վրայ մտածողութեան խոր-
շումներ ունէր : Խօսուած քը հակիրճ եւ ցա-
մաք էր , եւ կը թուէր թէ քաղաքավարական
սրարողութիւններէ չէր հասկընար կամ բանի
տեղ չէր դներ : Արբոր սլանդոկապետը դուրս
ելաւ , չկրցայ կարեկցութիւնս չյայտնել օ-
տարական պարոնին , անանելով զինքը այն-
պիսի կացութեան մէջ , եւ քսակս մատու-
ցի իրեն որպէս զի պանդոկապետին ստակն
հատուցանէ : « Գոհութեամբ կընդունի՛մ , ը-
սաւ , եւ ուրախ եմ որ վրաս եղած բոլոր ստա-
կըն ուրիշի պարգեւելու օխալմունքս առիթ
սուաւ ինձի տեսնելու որ մեր մէջ տակաւին
բարեսիրտ մարդիկ կը գտնուին : Սակայն կու-
ղեմ նախ բարերարիս անունն ու բնակութիւ-
նը խմանալ , որպէս զի տուած ստակը հնար
եղածին չափ շուտով հատուցանեմ : » Զինքը
լիովին դո՛հ ըրի այս մասին , ոչ միայն անունս
բանելով , այլ եւ զլիսուս եկած վերջին ձախոր-

դու թիւնն ու քնակելու զացած տեղս : « Ուրեմն այս հանդիպումը յուսացած էս աւելի բարեբաղդութիւն մ'է , ըսաւ , վասն զի ես ալ այն կողմը պիտի երթամ , եւ հեղեղներուն պատճառաւ երկու օրէ 'ի վեր հոսմնալու հարկադրուած եմ . կը յուսամ որ վաղը ճանքայներն անցանկի կրնան ըլլալ : » Պատասխան տուի թէ իր ընկերութիւնը բերկրառիթ պիտի ըլլար մեզ . եւ կնոջս ու աղջկանցս հետ միաբան ազաչեցինք որ իրիկուան ճաշը հետերնիս ընէ : Օտարականին խօսակցութիւնը միանգամայն հմտալից եւ զուարճալի ըլլալով , կը փափաքէի որ երկար շարունակէր . բայց ննջելու ժամանակն եկած էր , եւ հետեւեալ աւուր ճանապարհորդութեան յոգնութեանը պատրաստուելու համար հանգստանալ հարկ էր :

Հետեւեալ առաւօտուն ամենքս ալ 'ի միասին ճանքայ ելանք : Ընտանիքս ձիով էին . իսկ Պ . Պրչէլ՝ մեր նոր ընկերակիցը՝ քալելով կերթար մեծ ճամբուն քովի շաւիղներէն , եւ ժպտելով կիմացընէր որ լաւ հեծած չըլլալնուս համար չէր ուզեր մեզ ետ ձգել : Եւ որովհետեւ դեռ ջուրերը բոլորովին քաշուած չէին , պարտաւորեցանք ուղեցոյց մը վարձելու որ առջեւնուս կերթար ձիով : Պ . Պրչէլ ու

եօ ալ ամենուն ետեւէն կերթայինք, ճանրուն
աշխատութիւնը թեթեւցուցինք փիլիսոփա-
յական վիճարանութիւններով, որուն քաջ
հմուտ կերեւէր, Բայց զիս առաւել զարմացը-
նող կէտը սա էր, որ թէպէտ ինձի պարագ ու-
նէր, այսու ամենայնիւ իր կարծիքներն այն-
պիսի յամառութեամբ մը կը պաշտպանէր, որ
գիտես թէ ինք ինձմէ առնելիք ունէր Մերթ
առ մերթ ճանրուն վրայ տեսնուած տուններուն
որո՞ւ սեփականութիւն ըլլալը կը հասկըցընէր
ինձի: Քիչ մը հեռուն գեղեցիկ տուն մը ցու-
ցընելով, «Սա տունը Պ. Թըրնհիլ անուն երի-
տասարգ աղնուականին է, ըսաւ, որ մեծ հար-
ըստութիւն ունի ձեռքը, քայց բոլորովին իր
հօրեղբօրը Սըր Ռիլիըմ Թըրնհիլի կամքէն
կախեալ է: Այս վերջինը բաւականութեամբ
ապրելով, մնացեալ բոլոր հարստութիւնն իր
եղբօրորդւոյն ձեռքը յանձնած է, եւ ինքը
մեծ մասամբ քաղաքը կը նստի: — Ի՞նչ կը-
սես, ըսի, մեր գեոահասակ կալուածատէրը
եղբօրորդի՞ն է Սըր Ռիլիըմ Թըրնհիլին՝ որուն
առաքինութիւնը, առատաձեռնութիւնն ու
տարօրինակ բնաւորութիւնը աշխարհածա-
նօթ է եղած է, ես լսեք եմ Սըր Ռիլիըմ Թըրն-
հիլի համար թէ Մնդղիոյ մէջ ամենէն առա-
տաձեռն քայց մտահաճ մարդոց մէկն է, եւ

վերջին աստիճան բարեգործ է : — Թերեւս քիչ
մը չատիէն աւելի , ըսաւ Պ . Պրչէլ , գոնէ երի-
տասարդ ժամանակը՝ բարեգործութիւնը շա-
փազանցութեան հատուցերէր : Ամսն զի այն
ժամանակ իր կիրքերն աւելի բուռն եւ մանա-
ւանդ բոլորովին առաքինութեան հակամէտ
ըլլալով , վիպասանական ծայրայեղութեանց
առաջնորդեցին զինքը : Անուխ հետամուտ
ըլլալով զինուորական փառքի եւ գրագիտու-
թեան , շուտով սշանաւոր եղաւ զինուորական
ծառայութեան մէջ , եւ գրագիտութեան մա-
սին ալ բաւական անուն ստացաւ : Շողոքոր-
թիւնը միշտ փառասիրին ետեւէն կերթայ ,
վասն զի փառասիրութիւնը մեծ հաճոյք կըզ-
գայ շողոքորթութենէ : Խել մը մարդոցմէ շըր-
ջապատեալ էր , որոնք իրենց բնաւորութեան
մէկ կողմը միայն կը ցուցնէին իրեն . ասան-
կով իր սեփական օգտին մտադրութիւնը կոր-
սընցընել սկսաւ ընդհանուր համակրութեան
մը մէջ : Ամեն մարդ սիրելի էր իրեն , վասն զի
բազդը չէր թողուր իրեն տեսնել որ անոնց մէջ
չարագործներ ալ կային : Բժիշկներն հիւան-
դութիւն մը կը պատմեն , որուն մէջ մարդուս
բոլոր մարմինն այն աստիճան զխրաղգացու-
թիւն մը կուեննայ որ թեթեւ մը դալչելով կը
ցաւի : Այս պարունն ալ նոյն զիւրաղգացու-

Թիւնը կը կրէր մտքին մէջ : Պինտ թեթեւ ւազէտը՝ ստոյգ կամ կեղծ՝ սաստիկ կը վշտացընէր զինքը, եւ իր հոգին այլոց աղէտներուն չափազանց զգացողութեամբը կը չարչարուէր : Այսպէս ամենուն օգնութեան հասնելու տրամադրեալ ըլլալով, գիւրաւ կրնաք մակարերել սրչափ մարդիկ գտաւ իրմէ օգնութիւն խնդրող : Շռայլութիւնն իր հարըստութիւնը նուազեցընել սկսաւ, բայց սրտին բարութիւնը չկրցաւ պակսեցընել : Ընդհակառակն, քանի որ առաջինը կը պակսէր՝ վերջինն այնչափ կաւելնար : Նախատեսութիւնը կորսընցընելով՝ միանգամայն աղքատացաւ : Եւ թէպէտ խօսքերը խելացի մարդու խօսք էին, բայց գործքը խենթի էր : Այսու ամենայնիւ տակաւին աղաչաւորներէ չըջապատեալ եւ անոնց ամենուն խնդիրը կատարելու անկարող, «— Ե տեղ Ի—» տալ սկսաւ : Իրօք ալ ասկէ աւելի բան մը չէր կրնար տալ : Երեսն ալ չէր բըռնել իր մէջ նսրաստ ուզողները մերժական պատասխանով տրամեցընէր : Այս ճանքով խել մը ակնկալուէնք վրուխը ժողովեց, որոց յոյսն ի դերեւ ելնելուն տարակոյս չունէր, թէ եւ անոնց օգնելու կը բազձար : Ասոնք ժամանակ մը ապասելէ ետեւ՝ արժանաւոր կշտամբանօք եւ արհամարհութեամբ ձգեցին դաղին քովէն :

Սակայն ուժիչներու առջեւ արհամարհելի ըլլան
լուսն չափ՝ ինք իր աչքին ալ անդոսնելի եղաւ ։
Իր միտքը շողոքորթութեան յեցած ըլլալով ։
Երբոր այս նեցուկը կորսնցուց ։ իր սրտին դո-
վութիւններէն չկրցաւ բերկրութիւն մը զգալ ։
Վասն զի իր սիրտը չէր կրթած երբէք ինք-
զինքյարգելու ։ Աշխարհք ուրիշ դէմք մը ըս-
կըսաւ առնուլ իր աչքին ։ Երբ բարեկամաց շո-
ղոմանքը լոկ հաւանութեան դարձաւ ։ հա-
ւանութիւնն ալ համարձակ խրատատուութեան
դարձաւ ։ Եւ խրատն ալ՝ երբոր մերժը-
ուի՝ կշտամբանք կը բերէ ։ Այն ժամանակը
տեսաւ որ այն բարեկամները՝ զորոնք անձ-
նական շահն իր շուրջը գումարեր էր ։ յարգա-
նաց արժանի մարդիկ չէին ։ Այն ժամանակը
հասկըցաւ որ ուրիշի մը սիրտը շահելու համար՝
իւր սիրտն անոր տալու է ։ Ա երջապէս ։ այն ժա-
մանակը հասկըցայ որ . . . որ . . . բայց մոռ-
ցայ բուն ըսելիքս ։ Ա երջապէս ։ պարոն ։ որո-
շեց ինքզինք հողալ ։ Եւ իր կործանեալ հա-
րըստութիւնը վերականգնելու հնարք մը մը-
տածեց ։ Եւրոպայի ամեն երկիրները քաղելով
պտըտեցաւ իր տարօրինակ բնաւորութեանը
համեմատ ։ Եւ այն երկար ճանապարհորդու-
թեան միջոցին եկամուտները գիղուելով ։ գեռ
երսուն տարու չեղած՝ իր հարստութեան վի-

ճակն առաջուանէն աւելի ընդարձակեցաւ :
Իր բարերարութիւններն ալ աւելի պատշաճ
եւ չափաւոր են հիմա , բայց իր մտահաճ բը-
նաւորութիւնը դեռ կը պահէ , եւ միշտ հա-
ճոյք կ'ըզգայ տարօրինակ առաքինութիւննե-
րէ :

Պ . Պրչէլի այս պատմութիւնն այն աստի-
ճան ուշադրութիւնս գրաւեր էր , որ հաղիւ
առջեւի ճանրաս կը նայէի : Նոյն միջոցին յան-
կարծ ընտանեացս ահարեկ ճիչերը մեզ զար-
հուրեցուցին , եւ դարձայնայեցայ որ երկրորդ
աղջիկս սրընթաց հեղեղի մը մէջ ինկեր էր ձի-
էն , եւ հոսանքը ղինքը կը քշէր կը տանէր :
Երկու անգամ ջուրին յատակը իջեր էր , եւ ես
չէի կրնար շուտով օգնութեան հասնիլ : Սիր-
տըս այն աստիճան խռովեր էր որ բանմը ը-
նելու կարող չէի : Աղջիկս անշուշտ պիտի
խղզուէր , եթէ Պ . Պրչէլ վտանգը տեսնե-
լուն պէս՝ ջուրը չնետուէր եւ մեծ աշխատու-
թեամբ զանի ցամաքը չհանէր : Մնացեալ ըն-
տանիքս ալ քիչ մը վերէն պտըտելով անվնաս
անցան հեղեղատը , եւ աղջկանս քով երթա-
լով անոր հետ 'ի միասին շորհակալութիւննիս
յայտնեցինք Պ . Պրչէլին : Աղջկանս երախ-
տագիտութիւնը աւելի գիւրին է երեւակայել
քան թէ նկարագրել : Առաւել աչքերովը շոր-

հակալ կըլլար իր ազատչին՝ քան խօսքով. եւ
երկար ժամանակ անոր թեւերուն կրթընած
մնաց՝ որպէս թէ տակաւին անոր օղնութեանը
կարօտ էր : Աինս ալ կը յուսար թէ օր մը անոր
այս երախտիքը փոխարինելու եւ մեր տունը
հրաւիրելով շնորհակալ ըլլալու բերկրութիւ-
նը կունենայ : Մօտակայ պանդոկը իջնելով ,
բաւական հանգչելէ եւ 'ի միասին ճաշելէ ե-
տեւ , Պ . Պրչէլ՝ որ ուրիշ կողմ պիտի երթար՝
մենէ բաժնուեցաւ , եւ մինք ճանբայնիս շա-
րունակեցինք : Աինս ըսաւ ինձի ճանբան թէ
Պ . Պրչէլին շատ հաւնեւ էր , եւ աւելցուց որ
եթէ մեզի պէս ընտանիքէ մը աղջիկ առնելու
համար ազնուականութիւն եւ բաւական ահա-
րըստութիւն ունենար , անկէ աղէկ եւ արժա-
նաւոր մարդ չկար : Անոջս այս խօսքերը լսած
ժամանակս չկրցայ ժպիտս բռնել : Մուրաց-
կութեան եղերքը հասած մէկու մը բերնէն ա-
սանկ ամբարհաւած փարթամութեան խօս-
քեր լսուիլը կրնար ծաղունիւթ ըլլալ չարամիտ
մարդոց . բայց ես բան մը չէի ըսեր այս անմեղ
երազներուն որ մեր սրտի երջանկութիւնն ա-
ւելցընելու առիթ են :

Գ. ԱՌԻԽ • Գ •

Ա. Բեռնի Ինքնուրույն Բաժնի Դեմ Կրեյց Կոմիտեի Ինքնուրույն
Կոմիտեի Եւ Եւրոպայի Բեռնի Կոմիտեի Կողմէն Եւ
Եւրոպայի Կոմիտեի Կողմէն :

Մեր նոր բնակութեան տեղը փոքրիկ
գիւղ մ'էր երկրագործ բնակիչներով, որոնք
ոչ հարուստ էին եւ ոչ ալ աղքատ : Իրենց հա-
մար գրեթէ ամեն յէտք եղածը տուններնուն
մէջ ունենալով, քիչ անգամ քաղաք կերթա-
լին աւելորդ բաներ գնելու : Բարակ մարդոց-
մէ հեռու ըլլալով, նախկին դարերու պար-
զութիւնը դեռ կը պահէին : Եւ սակաւապէտ
կենաց վարժուած ըլլալով, հազիւ գիտէին
թէ ժուժկալութիւնն առաքինութիւն է : Գոր-
ծի օրերն ուրախ զուարթ կաշխատէին : Բայց
տօները կը բռնէին իբրեւ պարապոյ եւ զուար-
ճութեան միջոցներ : Ծննդեան օրը կ'երգէին -
Սուրբ Վաղենտինոսի օրը մէկ մէկու սիրոյ կա-
պեր կը շրկէին : Բարեկենդանին բլիթ կու-
տէին : ասորիլի առաջին օրը ճարտարմտու-
թիւննին կը ցուցընէին, եւ հրեշտակապետաց

տօնին իրիկունը ջերմեռանդութեամբ ընկուզ
կը կոտրէին : Մեր գալուն լուրն առնելով՝ գե-
ղին բոլոր բնակիչքն իրենց վիճակաւոր երէ-
ցը դիմաւորելու եկան , ամենէն ծանր հան-
դերձներնին հագած , եւ առջեւնէն սրինգ ու
թմբուկ զարնելով : Մեզ ընդունելու համար՝
ճաշ պատրաստեք էին , որուն ուրախութեամբ
բազմեցանք : Խօսակցութիւններուն մէջ հան-
ճարին պակասը ծիծաղն ու զուարթութիւնը
լիցնց :

Մեր փոքրիկ բնակարանը բլուրի մը ըս-
տորոտն էր : Ետեւնիս գեղեցիկ անտառակ
մը կար , առջեւնուս ալ կարկաջասահ առու
մը կանցնէր : Մէկ կողմերնիս մարգագետին ,
միւս կողմերնիս դալարավայր մ'էր : Ազա-
րակս երսուն արտավարի չափ գերազանց հող
մը ունէր որուն համար նախորդիս հարիւր լի-
րա տալով ինձի ձգելու հաճեցուցեր էի : Չի
կար ազարակ մը որ փոքրիկ կալուածէս աւելի
մաքուր եւ լաւ խնամուած ըլլար : Շուրջը պա-
տող կնձնիներուն ու ցանկերուն տեսքն զմայ-
լելի էր : Տունը միայարկ էր եւ յարդով ծած-
կուած , որն որ աւելի խաղաղ երեւոյթ մը կու-
տար անոր : Պատերը ներսի կողմէն մաքուր
սպիտակ ներկուած էին , զորոնք աղջիկներս
իրենց նկարած պատկերներովը զարդարեցին :

Թէպէտ մի կէ նոյն սենեակը դահլիճ եւ խոհարարան էր մեզ , բայց ասով աւելի տաք կըլլար ձմեռը . ասկէց դատ , վերջին աստիճան մաքուր պահուելով , պնակները , սկաւառակներըն ու սղիինձ անօթները լաւ մը մաքրուած եւ քիւերուն վրայ վայելուչ կարգաւ շարուած՝ ակնահաճոյ երեւոյթ մը ունէին եւ շքեղ կարասիներու տեղ կը բռնէին : Երեք ալ ուրիշ սենեակներ կային , մէկը կնոջս եւ ինձի համար , երկրորդը՝ որ մերինին մէջն էր՝ երկու աղջկանցս համար , երրորդն ալ՝ որ երկու անկողին ունէր՝ միւս որդւոցս համար :

Այս փոքրիկ հասարակապետութիւնը՝ որուն օրէնսդիրն էի ես , հետեւեալ կերպով կարգադրուած էր : Առաւօտուն կանուխ դահլիճը կը դումարուէինք , ուր արդէն սպասուհին կրակը վառած էր : Իրար վայելուչ յարգանօք ողջունելէ ետեւ , (վասն զի ես միշտ սա համոզումը ունեցած եմ , որ ամենէն մտերիմ անձանց մէջ անգամ պէտք է արտաքին քաղաքավարութեան ձեւեր սլահել , առանց որոյ ազատութիւնը միշտ կաւրէ բարեկամութիւնը) , ամենքս ալ ծունգի վրայ կուգայինք եւ Աստուծոյ փառք կուտայինք մեզի նոր օր մը շնորհելուն համար : Այս պարտականութիւնը կատարելէ ետեւ , որդիս եւ ես մեր

գուրսի գործերուն կերթայինք, մինչդեռ կիւ-
նրս ու աղջիկներս նախաճաշը պատրաստելու
կ'զբաղէին, որ որոշեալ ժամուն միշտ պատ-
րաստ կրկար, Կէս ժամ կը տեւէր նախաճաշը,
իսկ ընթրիքնիս մէկ ժամ. եւ այս երկար ժա-
մանակը լցընելու համար կիմս ու աղջիկներս
անմեղ զուարճաբանութիւններ կընէին իրա-
րու, ես ալ փիլիսոփայական վիճաբանութիւն-
ներ կընէի որդւոյս հետ :

Առաւօտները կանուխ ելնելնուն հա-
մար, իրիկուն մութը դեռ չկոխած աշխա-
տութիւննիս կը վերջացընէինք, եւ տուն կը
դառնայինք ընտանեացս քով որ փափաքանօք
մեզ կ'սպասէին, եւ ուրախագին դէմքով, գոհ
սրտով եւ լաւ կրակ մը վառած մեզ կընդունէ-
ին : Ընկերութենէ ալ զուրկ չէինք : Արբեմն
մեր դրացի Ֆրամպօրու վարձակալը՝ որ խօ-
սակցութենէ շատ կախորժէր, շատ անգամ
ալ գեղին մէջ բնակեալ կոյր մը՝ որ հովուա-
կան տիկ կը փչէր, մեզի այցելութեան կուգա-
յին եւ մեր հազարջի գինին կը խմէին, որուն
համար ունեցած համբաւնիս չէինք կորսնցու-
ցած : Այս երկու բարեմիտ մարդիկը տարբեր
միջոցներ ունէին զուարճալի ըլլալու : Մէկը
տիկը փչած ատեն՝ միւսը սրտաշարժ երգ մը
կերգէր : Ծրը կը լմննար՝ ինչպէս որ սկսեր է-

ինք, Տղոցս ամենէն փոքրերը այն աւուր Ս . դրոց դասերնին կը կարդային . եւ ով որ աւելի բարձրաձայն , աւելի յատակ եւ ուղիղ կարդար, կիրակի օրը հինգ փարանոց մը ունէր աղքատաց դանձանակը ձգելու համար :

Երբոր կիրակի կըլլար , զարդարանաց օր մ'էր , որուն դէմ իմ ամեն պատուէրներս անօգուտ կըլլային : Մինչդեռ կերեւակայէի թէ մեծամտութեան վրայ տուած քարոզներս աղջիկներու սնտփառութեանը յաղթած ըլլալու էին , կը տեսնէի որ սրտովնին դեռ կապուած էին իրենց առջի պաճուճանքներուն ճակաւին կը սիրէին ասոյն նկարները , ծոպերն ու շղարշները . իսկ կինս իր մետաքսեայ կարմիր կրկնոցին վրայ հոգի կուտար միշտ , վասն զի անգամ մը դիպուածով ըսեր էի թէ վայլեր էր իրեն :

Գլխաւորապէս մեր հոն հասնելուն առաջին կիրակի օրը շատ վշտացայ ընտանեացս պրծնասիրութեանը վրայ : Առջի իրիկունէ պատուիրեր էի աղջկանցս որ առաւօտուն կանուխ պատրաստ ըլլան . վասն զի միշտ կուզէի որ ժողովուրդէն առաջ եկեղեցին գտնուիմ : Ճըշդիւ կատարեցին պատուէրս . բայց երբոր առաւօտուն նախաճաշ ընելու սխալ ժողովէնինք , տեսայ որ կինս ու աղջիկներս վար եկան

առաջուան պէս շքեղազարդեալ , մաղերնին
անուշահոտ իւղերով օծուած , երեսներնին պի-
սակաւորուած , երկայն քղանցքներ ետեւնուն
վեր ամփոփուած , որ քալած ժամանակնին կը
խշրտար : Չկրցայ ծիծաղս բռնել մանաւանդ
կնոջս սնափառութեանը վրայ , որմէ առաւել
խոհեմութիւն կ'սպասէի : Ուստի մտածեցի
լուրջ դէմքով հրամայել որդւոյս որ կառքեր-
նիս երթայ բերել տայ : Աղջիկներս զարմա-
ցան այս հրամանիս վրայ . բայց ես առաւել
ծանրութեամբ կրկնեցի նոյն հրամանը : « Ան-
շուշտ կատակ կընես , սիրելի , ըսաւ կինս .
մինք կրնանք խիստ աղէկ քալելով եկեղեցի
երթալ հոսկէց . եւ կառքի պէտք չունինք :
— Աը սխալիս , սիրելիս , ըսի , պէտք է որ կառ-
քով երթանք . վասն զի թէ որ այդ զարդա-
րանքով հետի երթանք , վիճակիս բոլոր տը-
ղայքը ետեւնուս կիյնան ու մեզ ծաղր կընեն :
— Ստուգիւ , ըսաւ կինս , ես միշտ կը կարծէի
որ այրս գո՛հ կըլլար իր զակընները մաքուր ու
պարկեշտօրէն հագուած տեսնելով : — Ուզա-
ծիդ չափ մաքուր եղիր , ըսի խօսքը կտրելով ,
բայց այդ ըրածնիդ մաքրութիւն չէ : Այդ թե-
զանիները , պիսակները , ծոպերը մեզ ատե-
լի սլտի ընեն դրացի կանանց : Ոչ որդեակ-
ներս , ոչ , ըսի աւելի հանդարտ դէմքով մը .

պէտք է որ ձեր այդ զգեստները փոխէք եւ
աւելի պարզ կերպով հագուիք . պաճուճանքը
չվայլեր մեզի պէս մարդոց , որ պատշաճ կեր-
պով ապրելու խկ կարողութիւնն չունինք :
Չեմ գիտեր թէ այդ վերջաւորներն ու ժապա-
ւէններն հարուստներուն անդամ կը վայլեն ,
եթէ չափաւոր հաշուով մտածենք որ հա-
րուստներուն աւելորդ զարդարանքներովն
աղքատներուն մերկութիւնը կրնայ ծածկը-
ուիլ : »

Այս կշտամբանքս ազդեցութիւն ըրաւ .
Իսկոյն գացին հեղութեամբ հանդերձնին փո-
խելու . եւ հետեւեալ օրը բերկրութեամբ տե-
սայ աղջիկներս որ ինքնին նստեր իրենց չըջա-
զգեստին երկար քղանցքը կը կարճըցընէին ,
որոց աւելցուելովը երկու փոքր տղոցս մէկ մէկ
կիրակիի բաճկոններ շինուեցան : Մանաւանդ
բերկրեցայ տեսնելով որ չըջազգեստներն ա-
ւելի վայելչութիւն առին երբոր քիչ մը կար-
ճըցան :

Գ.ԼՈՒԽ • Ե

Նոր է - ինչ շահեմ-թեմ ինչ : Շատ անգամ այն բանը
որտան լրաց - մեկ բանի - եւ լի յոյեթնի - ինչ գնեմ ,
այն գն . . .
այն գն . . .
այն գն . . .

Տունէն քիչ մը հեռուն նախորդս նստա-
րան մը շիներ էր թեղօշներէ եւ այծիտերու-
ներէ հովանաւորեալ : Յզը լաւ եղած օրերը՝
երբոր գործերն իս կանուխ լմննար՝ հոն կեր-
թայինք ՚ի միասին կը նստէինք գեղեցիկ դաշ-
տերուն տեսքը վայելելու երեկոյեան անդոր-
րութեան մէջ : Հոն կը խմէինք երբեմն նաեւ
թէյը , որ հիմա արտաքոյ կարգի ճաշ մ'էր մեզ
համար . եւ այս ալ խիստ քիչ պատահելուն
պատճառաւ նոր ուրախութեան մը առիթ էր
մեզ : Տեսնելու բան մ'էր թէյին պատրաստու-
թեանը համար եղած իրարանցումն ու արարո-
ղութիւնները : Մեր խմած ժամանակը՝ երկու
փոքրերն իս ընթերցմունք կընէին սեղանին
վրայ , եւ մենէ ետքը անոնք կը խմէին : Նրբե-
մըն զուարճութիւնն իս պէսպիսացընելու հա-
մար աղջիկներս կիթառով կերգէին , եւ այս

նուազերգութեան փամանակը՝ հստակն ընդ
հետ քիչ մը անդին կը ճեմէի ծածկազեղմար-
դազեանին վրայ, ուր մեր դաւկըններուն վրայ
կը խօսէինք զմայլելով, եւ վշած քաղցրասիւք
զեփիւռը կը վայելէինք որ միանգամայն ա-
սողջութիւն ու ներգաշնակութիւն կը բերէր
մեզ :

Այս կերպով սկսանք տեսնել որ կենաց
ամեն վիճակ իր սեփական բերկրութիւնն ու-
նի : Առաւօտը մեզ աշխատութեան կարթըն-
ցընէր, բայց իր ինքնը պարապոյ զուարճու-
թեամբ կը փոխարինէր զայն :

Աշնան սկիզբը, ածնի օր մ'էր (ածնի օրե-
րը սուրբ կը պահէի իրբեւ աշխատութենէ
զադրելու միջոցներ), երբոր ընտանիքս մեր
սովորական զբօսատեղին տարեր էի, եւ մեր
մանկամարդ երաժիշտներն ալ իրենց սովորա-
կան նուազերգութիւնն սկսեր էին, յանկարծ
եղջերու մը տեսանք որ մեր նստած տեղին
քսան քայլաչափ մօտէն վազեց անցաւ, եւ
տազնապէն հասկըցանք որ որսորդներէ կը
հայածուէր : Հազիւ խեղճ կենդանիին վտան-
դը մտածել կ'սկսէինք եւ ահա շուներն ու որ-
սորդները տեսանք որ ետեւէն ինկեր կը հալա-
ծէին : Իսկոյն ուզեցի տուն դառնալ ընտան-
իօքս : Բայց կիսն ու աղջիկներս՝ հետաքրք-

բուժեամբ թէ հիմացմամբ եւ կամ ուրիշ ներ-
 քին պատճառաւ մը տեղերնէն չշարժեցան ։
 Յառաջընթաց որսորդն արագութեամբ անցաւ
 դնաց, անոր ետեւէն չորս հինգ ուրիշ որսորդ-
 ներ՝ նոյնպէս շտապով անցան ։ Ամենէն վերջը
 երիտասարդ մը հասաւ միւսներէն աւելի վա-
 յելչադէմ, որ մօտերնէս անցած ատեն ու-
 շաղրութեամբ մեղ նկատելէն ետեւ կեցաւ,
 եւ ձին հետի սպասաւորին յանձնելով, իշխա-
 նական անխոյժ դէմքով մը քովերնիս եկաւ,
 եւ առանց իր ով ըլլալը մեզի ճանչցընել ու-
 ղելու՝ դնաց ուղղակի աղջիկներս ողջունե-
 լու, որպէս թէ կասկած չունէր սիրով ըն-
 դունուելուն ։ Բայց անոնք կանխաւ սովրած
 էին յանդուգն նայուածքներն արհամարհել ։
 Ասոր վրայ երիտասարդն իմացուց մեզ թէ ին-
 քը շրջակայ երկրին տէրն էր եւ անունը Քօրն-
 հիլ էր ։ Յետոյ նորէն աղջիկներուս մօտեցաւ
 ողջունելու, եւ այնչափ մեծ եղաւ հարստու-
 թեան եւ շքեղ հագուստներուն աղգեցութիւ-
 նը՝ որ այսանդամ իր ողջոյնը չմերժուեցաւ ։
 Խօսուածքն ու կերպերը յանձնապաստան՝
 բայց միանգամայն հեշտ եւ ակորժելի ըլլա-
 լուն՝ շուտով ընտելացանք իրարու, եւ քովեր-
 նիս երաժշտական դորժիքներ տեսնելով՝ նը-
 ուադածութիւն մը ընելու շնորհը խնդրեց ։

Ես հաճ չըլլալով այսպիսի անհամեմատ ծանօթութեան մը, աչք ըրի աղջիկներու ոտքը յանձն չառնուն . բայց նոյն միջոցին կինս հակառակն ակնարկելով, աղջիկներս անոր հնազանդեցան, եւ գոհ դէմքով մը Տրայտընի մէկ երգը նուագեցին . Պ . Թօրնհիլ մեծապէս գոհութիւն ցուցուց թէ երգին ընտրութեանը եւ թէ երգեցման եղանակին վրայ, եւ յետոյ կիթառը ձեռքն առնելով ինքը նուագել սկսաւ . թէ եւ ոչ յաջողապէս . բայց մեծ աղջիկս անկէ ընդունած գովութիւնն առաւելովը իրեն վճարեց հաստատելով թէ իր վարպետէն աւելի աղդու կը հնչեցընէր կիթառը . Այս գովեստին Պ . Թօրնհիլ գլուխը խոնարհեցուց, աղջիկս ալ նոյնը ըրաւ յարգանօք . Պ . Թօրնհիլ գովեց աղջկանս կիրթ ախորժակը . աղջիկս ալ անոր հանճարը գովեց, այնպէս որ հարիւր տարուան ծանօթութիւնը չէր կրնար ասկէ աւելի իրար ճանչցընել . Անխելք մայրն ալ՝ որ աղջկանը չափ ուրախ կըլլար մտօքը՝ աղաչեց Պարոնին որ տուն հրամէ, եւ եւ մեր հաղարջի գինին ճաշակելու հաճի . Բոլոր ընտանիքս փոյթ մը ունէին անոր հաճոյ ըլլալու . աղջիկներս խելքովնին արդի ժամանակի նիւթոց վրայ կը խօսակցէին անոր հետ . Մովսէսս ալ ընդ հակառակն՝ հիներուն վրայ մէկ երկու հար-

ցումներ ըրաւ , որով անոնց ծիծաղը շարժեց իր վրայ . բայց ինքը՝ դո՛հեղաւ՝ կարծելով թէ իր խելացութեանը վրայ կը խնդային եւ ոչ պարզմտութեանը : Քոքրերս ալ միւսներուն չափ դքաղած էին եւ հիւրին քովէն չէին դատուէր : Հաղիւ կրնայի դանոնք արգելուլ որ իրենց աղտոտ մատներովն անոր դղեստին ոսկեթել ժապաւէններուն չդպչին ու չկեղտտեն եւ գրպանը վեր առնելով մէջը չնային : Իրիկուան դէմ Պարոնը մեկնեցաւ գնաց՝ վերջատին այցելութեան դալու խնդիր ընելով , որն որ՝ մեր կալուածատէրն ըլլալուն համար՝ դիւրութեամբ ընդունեցինք :

Գուրս ելնելուն պէս , կինս խորհուրդ ըրաւ այն աւուր անցքին վրայ , եւ ըսաւ թէ խիստ յաջող դէպք մ'էր . վասն զի ինքը միշտ աեսեր էր որ խիստ կարգէ դուրս բաները վերջէն բարի արդիւնք մը կունենան : Ար յուսար աեսնել այն օրը՝ ուր պիտի կրնայինք տախաւին գլուխնիս բարձրացընել պինտ երեւելի ընտանեաց մէջ , եւ խօսքը վերջացուց ըսելով թէ ինքը պատճառ մը չէր աեսներ , ինչո՞ւ համար երկու Աքինքլէրս օրիորդներն այնպիսի հարուստ ու երեւելի ամուսիններ գտան ու իր աղջիկները չպիտի կրնային գտնել : Այս վերջին խորհրդամտութիւնն ինձի ուղղուած ըլլա-

լով, պատասխան տուի, թէ ես ալ ոչ մէկին
եւ ոչ միւսին պատճառը չէի տեսներ, ինչպէս
նաեւ չէի տեսներ թէ ինչո՞ւ համար մէկը վի-
ճակահանութեան մէջ հարիւր հազար լիրա
կը վատըկի, եւ միւսը ճերմակ տոմսակով
կը մնայ: « Բայց այն անձինքը, ըսի, որ ի-
րենցմէ վեր էրիկներ առնելու կամ վիճակա-
հանութեան մէջ հարիւր հազար լիրանոց բա-
ժինը շահելու կը տեսնան, թէ յաջողին եւ
թէ վրիպին՝ միայն խենդ են իրենց ծիծաղե-
լի պահանջմանը համար: — Ահա դոչեց կինս,
միշտ այդպէս սրտերնիս կոտրել կուզես երբոր
քիչ մը ուրախ ըլլանք: Ըսէ ինձի Սոփիան, սի-
րելիս, ի՞նչ կը խորհիս մեր այս նոր ծանօթին
վրայ, բարեբարոյ անձ մը չի՞թուիր քեզ:
— Չկրջին ծայր, մայրիկ, պատասխանեց աղ-
ջիկս. կարծեմ որ ամեն բանի վրայ շատ խօսք
կրնայ ընել, եւ երբէք չվարանիր. սրչափ չըն-
չիննիւթ մը ըլլայ, այնչափ շատ բան կըր-
նայ խօսիլ վրան: Առկէց դատ, շիտակը խօսե-
լով, խիստ դեղեցիկ մարդ մ'է: — Այո, ըսաւ
անդիէն Օլիվիա, էրիկ մարդու համար դէշ
չէ. բայց ես չհաւանեցայ իրեն: Այնչափ ըն-
տանութիւն կը ցուցընէ որ լրբութեան կը հաս-
նի. մանաւանդ երբոր կիթ առ նուագելու կել-
նէ՝ անտանելի է: » Այս երկու դատողու-

Թիւնները ես հակադարձ մտօք մեկնեցի , եւ աղջկանցս ըսածներէն սա գտայ , որ Սոփիա սրտովը կարհամարհէր դայն , իսկ Օլիվիա կըզմայլէր վրան : « Ինչ որ տըլլայ ձեր դատողութիւնն անոր վրայ , ես կը խոստովանիմ որ ինձի շատ հաճոյ չեղաւ : Որդեակներս , անհամեմատ բարեկամութիւնները միշտ ձանձրոյթով կը վերջանան , եւ ինձի թուեցաւ թէ իր ու մեր մէջ եղած հեռաւորութիւնը լիովին կ'զգար : Մեզի պէս եւ մեր կարգէն մարդիկ տեսնենք : Արանց մէջ բազդի ետեւէ վազողներուն պէս արհամարհելի մարդիկ չկան . չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ համար բազդախնդիր կանայք ալ նոյնպէս արհամարհելի չըլլան : Ուստի ենթադրելով իսկ թէ Պարոնին գիտումներն առայժմ պատուաւոր են , շատ չանցած՝ արհամարհանքը պիտի յաջորդէ . իսկ թէ որ պատուաւոր չեն , վրան խորհելու անգամ կը սարսափիմ . վասն զի , թէպէտ զաւակացս բնաւորութենէն վախնալու բան մը չունիմ , կը կարծեմ որ անոր բնաւոր . . . » Պիտի շարունակէի խօսքս , բայց ընդմիջեցաւ Պարոնին մէկ ծառային վրայ հասնելովը , որ իր տիրոջը կողմէն բարեւներ եւ մաս մը որսի միս կը բերէր մեզ , միանգամայն իմացընելով թէ քանի մը օրէն պիտի դայ մեզի հետ ճաշ ընէ : Այս ընծան յարմար ժամանակ

դալով՝ հզօր ջատագով մը եղաւ Պարոնին, եւ տեսայ որ այնուհետեւ ինչ ալ ըսէի անոր դէմ՝ օգուտ չպիտի ընէր։ Աւտի պարտաւորեցայ լսելու, եւ միայն դո՛հ եղայ վտանգը ցուցընելուս վրայ, որմէ զգուշանալն իրենց խոհեմութեանը թողուցի։ Այն առաքինութիւնը՝ որ հանապաղ պահպանութեան պէտք ունի, պահպանի մը աշխատութիւնը չարժեր։

ԳԼՈՒԽ Զ .

ԳԼԸԼԻՄԻ ԻԵՆԱՅ ԱՐՊԷԻՆ ԵՐԸՆԻՍԻՆԸ :

Մեր վէճին մէջ քիչ մը կիրք մտած ըլլալով՝ անուշ տեղը կատելու համար՝ միաբանութեամբ որոշեցինք ընծայ զըկուած որսին մէկ մասը իրիկուան ճաշին ուտել, եւ աղջիկներս ուրախութեամբ պատրաստել սկսան զայն։

« Շատ կը ցաւիմ, ըսի, որ դրացի մը կամ հիւր մը չունինք որ մեր այս խրախճանին մասնակից ըլլալու հրաւիրէինք, վասն զի ես այնպէս կը գտնեմ որ այս տեսակ կերուխումներու

զուարճութիւնը կը կրկնասպասկի երբոր ուրիշն ալ մասնակից ըլլայ : — Աստուած ինձի խեր տայ , ըսաւ իսկոյն կինս , ահա մեր Պ . Պըր-չէլ բարեկամը կուգայ , որ խեղճ Սոփիաս հեզեղին մէջէն ազատեց , եւ վիճաբանութեան մէջ քու բերանդ լաւ կը գամէ : — Բերանս կը գամէ՞ մի . կը սխալիս , կնիկս . կը կարծեմ որ այդ մասին մէկէ մը երկիւղ չունիմ : Ես քու սագով կարկանդակ շինելու մասին աշխարհի առաջին կինն ըլլալուդ վրայ չեմ վիճեր . բայց տրամաբանութեան մասին կաղաչեմ որ ինձի տեղի տաս : » Դեռ խօսքս բերանս էր՝ խեղճ Պ . Պըրչէլ ներս մտաւ : Բոլոր ընտանիքս զինքը սիրով ողջունեցին՝ ամենն ալ զատ զատ ձեռքը թոթուելով , մինչդեռ Ռիքարտիկս ալ աթոռակ մը կը մօտեցընէր իրեն :

Այս խեղճ մարդուն բարեկամութիւնը ինձի հաճելի էր երկու պատճառաւ . մէկ մը որ գիտէի թէ ինքն ալ իմ բարեկամութեանս պէտք ունէր . երկրորդ գիտէի թէ ինքն ալ կրցածին չափ բարեկամ ըլլալու յօժարութիւն ունէր : Երջակայ երկրին մէջ ճանչուած էր իբրեւ խեղճ ազնուական պարոն մը՝ որ իր երիտասարդութեան ժամանակը բան մը ընելու զած չէր , թէպէտ եւ հիմա ալ երսուն տարեկանէն սուելի չէր : Իր խօսակցութեանցը

մէջ երբեմն շատ խելացի խօսքեր կընէր. բայց
ընդ հանրապէս չափազանց կը սիրէր մանր տը-
ղայոց հետ ընկերակցիլը, զորոնք էրեւ ռուս
երեւելէ կը կոչէր: Տաղեր կերգէր անոնց եւ
վէպեր կը պատմէր: Քիչ կը պատահէր որ գըր-
պանին մէջ բան մը չուեննար անոնց տալու
համար. ինչպէս համեմաւոր հաց, հինգ փա-
րանոց սուլիչներ եւ ուրիշ ասոնց նման մանր
մուկ բաներ: Սովորաբար տարին անգամ մը
կուգար այն կողմերը եւ բնակչաց հիւր ըլլա-
լով կասկէր: Իրիկուան ճաշը մեզի հետ կերաւ
եւ կինս ալ առատ հաղարջի գինի խմցուց ա-
նոր: Խօսակցութիւնը տաքցաւ, Պ. Պըրչէլ
հին տաղեր երգեց, եւ տղայոց ալ Պէվերլանտի
ու Կրիզէլի այժեամին վէպը եւ Քասթ քինի ու
Գեղեցիկ Ռօզամօնտէի արկածները պատմեց:
Մեր աքաղաղին ձայնը՝ որ միշտ կէս գիշերէն
ժամ մը առաջ կը խօսէր՝ խմացուց մեզ թէնըն-
ջելու ժամանակ էր. բայց նոյն միջոցին դժ-
ուարութիւն մը երեւան ելաւ որ մտքերնէս
չէր անցած. այն էր գլխնալ թէ մեր հիւրը
մեր պիտի պառկեցնէինք: Մեզի պէտք ե-
ղածէն աւելի անկողին չուէինք, եւ ժամա-
նակն ալ ուշ ըլլալով չէինք կրնար զանի պան-
դոկը ննջելու դրկել: Այս տարակուսին մէջ
Ռիքարտիկս խոստացաւ իր անկողինը տալ՝ եւ

թէ իր Մուխէս եղբայրն հաճէր զինքը իւր անկողնին մէջ ընդունելու : « Ես ալ , գոչեց Ուրիշրմս* , իմ անկողինս կուտամ եթէ քոյրերս՝ զիս քովերնին առնուն : — Ապրիք , որդեակներս , ըսի . հիւրընկալութիւնը քրիստոնէի մը առաջին պարտակութիւններէն մէկն է : Անասուններն իրենց որջերուն մէջ եւ թռչունները տերեւներուն ներքեւ կը պատսպարին . բայց թշուառ մարդն իր նմաններուն քով միայն կրնայ պատսպարան գտնել : Ան որ աշխարհի մէջ ամենէն պանդուխտն եղաւ , ան էր որ աշխարհս փրկելու եկած էր : Տուն չունեցաւ , իբր թէ փորձել ուզելով թէ մեր մէջ հիւրասիրութիւն ընողներ կը գտնուէին : Գերտրան , ըսի կնոջս , այդ տղայոցս մէկ մէկ կտոր չաքար տուր . բայց մեծ կտորը Ռիքարտիկին , վասն զի առաջ ան խօսեցաւ : »

Առաւօտուն կանուխ ընտանիքս կանչեցի տարածամ բուսած խոտերը երթալ քաղելու . եւ մեր հիւրը մեզի օգնել ուզելով՝ աշխատաւորաց կարգն ընդունուեցաւ : Գործերն իս շուտով յառաջ գնաց : Ես գլուխ կեցած էի , միւսներն ալ իմ օրինակիս կը հետեւէին : Սակայն նշմարեցի որ Պ . Պըրչէլ յատուկ փոյթ

* Ամենէն փոքր որդին :

մը ունէր Սոփիայիս օգնելու : Երբոր իրեն ինկած գործը կը լմնցընէր , կերթար Սոփիային քով եւ երկար ու մտերիմ խօսակցութիւն մը կ'սկսէր մէջերնին : Բայց ես Սոփիային ողջմտութեանը վրայ համարում ունենալով , եւ իր փառասիրութիւնն ալ քաջ ճանչելով , երկիւղ մը չունէի իր վրայ , մանաւանդ սոսանկ ինկած մարդու մը կողմանէ : Երբոր այն աւուր գործերնիս աւարտեցինք , Պ . Պըրչէլ իրիկունը նորէն մեզի հիւրըլլալու հրաւիրուեցաւ , բայց յանձն չառաւ ըսելով թէ մեր դրացիներէն մէկուն տունը պիտի երթար , որուն մանկանը սուլիչ մը կը տանէր : Երբոր գնաց , ճաշին փամանակը մեր այս գժբաղդ հիւրին վրայ խօսք բացուեցաւ . « Ի՞նչ դօրաւոր ասպացոյց մ'է սա մարդը , ըսի , անխոհեմ եւ անմիտ երիտասարդութենէ յառաջ եկած թշուառութեանց : Իեւք ունի , բայց ասով իր առջի յիմարութիւններն առաւել աններելի կըլլան : Խեղճ չուառական . ուր են հիմա այն հացկատակները , այն շողոքորթները որոց պատգամկուտար երբեմն եւ որոց վրայ կիշխէր : Անոնք թերեւս հիմա ասոր անմտութիւններովն հարստացող անառակ մը կը շնթեն : Ժամանակաւ զինքը կը գովէին , հիմա այնցոյիը կը դովեն : Առաջ իր խելքը կը պանծացընէին , հիմա իր յիմարու-

թիւնները կը հեղնեն երգիծանօք՝ Աղքատ է, եւ թերեւս արժանի է ըլլալու . վասն զի ոչ անկախ ըլլալու փառասիրութիւն ունի եւ ոչ օգտակար ըլլալու հանճար : » Թերեւս զաղտնի պատճառաւ մը չափազանց խտուրթիւն բանեցուցի այս դիտողութեանցս մէջ : Սոփիա մեղմով մը զիս յանդիմանեց : « Հայրիկ, ըսաւ, իր առջի վարքն ինչ ալ եղած ըլլայ, արդի վիճակը պէտք է զանի քննադատութենէ ազատ պահէ . իր այժմու չքաւորութիւնը բաւական պատիժ է իր առջի յիմարութեանցը, եւ ես իսկ լսած եմ թէ պէտք չէ երբէք անօգուտ տեղը հարուածել այն մարդիկը՝ որոց վրայ արդէն Նախախնամութեան ձեռքն իր բարկութեան խարազանը վերուցեր է : — Իրաւունք ունիս, Սոփիա, ըսաւ Մովսէս . հիներէն մէկն այդ յաշակոտ ընթացքը խիստ լաւ կը նկարագրէ գեղացիին առակովը՝ որ Մարսիասայ* մորթը քերթելու կաշխատէր, մինչդեռ արդէն Ապո-

* Մարսիաս փոխաբերութեամբ, ճարտար փողահար, որ հին հեթանոսներէն երաժշտութեան Աստուած ճանչուած Ապոլոնին հետ մրցելու ելաւ սա պայմանաւ որ յաղթողն յաղթեալին մորթը հանէ : Ապոլոնն յաղթող ելնելով Մարսիասը ծառի մը կապեց ու մորթը հանեց : (Մով. Բարձր.) :

դոն զանի մորթեցերձ ըրած էր : Ասկէց զատ ,
չեմ գիտեր թէ այս խեղճ մարդուն կացութիւնը՝
սիրելի հօրս նկարագրածին չափ գէշ է :
Մենք պէտք չէ որ այլոց զգացածը անոնց տե-
ղըն եղած ժամանակնիս զգացածնուս վրայ դա-
տենք : Խլուրդին բնակարանը մեզի մութ կե-
րեւի , բայց յիշեալ կենդանին զանի բաւական
լուսաւոր կը գտնէ . եւ ճշմարիտը խօսելով ,
կը թուի թէ այդ մարդուն խելքն իր վիճակին
յարմար է . վասն զի ես չեմ տեսած մէկը որ
այնչափ աշխուժով խօսէր , ինչպէս այս մար-
դը կը խօսակցէր այսօր քեզի հետ : Այս վեր-
ջին խօսքերն առանց ամենափոքր գիտման
ըսաւ Մովսէս , սակայն աղջիկս շառագնեցաւ ,
եւ ջանաց կեղծ ծիծաղով մը ծածկելիք այլայ-
լութիւնը , միանգամայն հաւաստելով թէ հա-
զիւ ականջ կախեր էր այն մարդուն ըսածնե-
րուն . բայց կը կարծէր որ ժամանակաւ խիստ
քաղցրահաճոյ պարոն մը եղած ըլլալու էր :
Այս ինքզինք պաշտպանելու փոյթն եւ շա-
ռագնութիւնը ինձի խիստ անհաճոյ նշաններ
էին , բայց կասկածս զսպեցի :

Մեր կալուածատէրն հետեւեալ օրը ըս-
պասելնուս համար կինս սկսաւ որսի մտով կար-
կանդակ մը շինել : Մովսէս որդիս նստած էր՝
մինչէս փոքրերուն համար կուտայի : Աղջիկս

ներս ալ իրարանցումի մէջ էին, եւ դիտեցի որ
կրակին վրայ բան մը եփելու զբաղեր էին։ Առ-
ջի բերանը կարծեցի թէ մօրերնուն կօզնէին,
բայց Ռիքարտիկս կամաց մը ինձի իմացուց որ
երեսնին քսելու ջուր մը կը պատրաստէին։ Ես
այն տեսակ ջուրերու դէմ բնական հակակրու-
թիւն մը ունէի. վասն զի գիտէի որ երեսին գոյ-
նը աւրելէ զատ բանի մը չեն ծառայեր։ Ուս-
տի կամացուկ մը աթոռակս կրակին մօտե-
ցուցի, եւ կրակն արծարծելու պատրուակաւ
ունելիքը ձեռքս առնելով այն եփած ջուրը որ-
պէս թէ դիպուածով թափեցի, եւ ժամանակ
չկար որ նորէն շինէին։

ԳԼՈՒԽ Է .

Դիւրեւ ինչպէս ինչպէս ինչպէս ինչպէս ինչպէս : — Այն-
չին անպարտեղ — Լինան միջի մէջ երբեք ինչպէս
չին զամբոստիս երեցընել :

Երբոր մեր կալուածատիրոջը ճաշ տալու
օրերնուս առաւօտն եղաւ, կրնայ մտածուիլ
որչափ պատրաստութիւններ եղան պարծերես

եղնելու համար : Գլուրին է նաեւ երեւակայել թէ կինսու աղջիկներս իրենց ամենէն ծանր փետուրներովը զարդարուեցան : Պ . Թօրնհիլ եկաւ երկու բարեկամով եւ իր մատրանապետին հետ , որ միանգամայն իր հաճոյակատարն էր : Քաղաքավարութեամբ ուզեց իր բաղմաթիւ ծառայները մօտակայ գինետունը ղրկել . բայց կինս՝ ուրախութենէն ուռած՝ ստիպեց որ կենան եւ կերակուրը մեր տունը ուտեն , սնափառութիւն մը՝ որուն պատճառաւ՝ չմոռնանք ըսելու՝ ընտանիքս երեք չաքաթ ծոմ բռնելու հարկադրեցաւ : Արովհետեւ Պ . Պըրչէլ առջի օրը իմացուցեր էր մեզ թէ Պ . Թօրնհիլ ամուսնութեան առաջարկութիւններ կընէր Վիլմօթ օրիորդին , որ երբեմն իմ Գէորգ որդւոյս սիրուհին էր , այս լուրին վրայ ընտանիքս քիչ մը պաղ կերպով ընդունելութիւն ըրաւ Պ . Թօրնհիլին . բայց դիպուածը մեր այս հոգը փարատեց . վասն զի ընկերներէն մէկը Վիլմօթ օրիորդին անունը տալով , Պ . Թօրնհիլ երդմամբ հաստատեց թէ այնպիսի ձառադէմ մէկը գեղեցիկ կոչելու պէս անտեղի բան մը երբէք տեսած չէր : Գէմքս կերպարանափոխ ըլլայ , ըսաւ , եթէ Ս . Տընսթանի՝ զանդակատան

* Լ'անտրայի մէջ եկեղեցի մ'է , որուն շքր-

կանդեղին լուսովը սիրուհի մը ընտրելն աւելի նախամեծար չհամարիմ : » Աւ մեծաձայն խընդաց իրայս հանճարաբանութեանը վրայ մենք ալ նոյնը ըրինք : Հարուստներուն զուարճաբանութիւնները միշտ կը յաջողին : Օլիվիա ալ իր կողմանէ չկրցաւ համբերել եւ լսուելու չափ ցած ձայնով մը ըսաւ թէ Պարոնը գերազանց զուարճախօս մ'է :

ձաշին վերջը՝ ես ըստ սովորութեանս բաժակ առաջարկեցի եկեղեցւոյ համար : Մատրանապետը շնորհակալ եղաւ ինձ՝ հաւաստելով թէ իր սրտին միակ սիրուհին էր եկեղեցին : « Օհ, Ֆրանք, անկեղծ եղիր, ըսաւ ասպետն իր սովորական խորխտութեամբը . ենթադրենք թէ եկեղեցին քու սիրուհիդ ըլլայ . արդեօք անոր անհաւատարմութիւն չես ըներ օրիորդ Սոփիային համար : — Օրիորդ Սոփիան սիրուն է, պատասխանեց մատրանապետը : — Ապրիս, Ֆրանք, գոչեց ասպետը . անկեղծութիւնը առաքինութեանց առաջինն է . վասն զի կեղծաւորութիւնը մոլութեանց ամենէն նողկալին է . ինչ կուզեն թող ըսեն բարոյախօսները, որոնք կը կարծեն թէ պէտք չէ ամեն

Չակայները բազմաթիւ անպարկեշտ աղջիկներ կը բնակին խիտ ոտորին կարգէ : (Ծան. Բարդ.) :

մտքէն անցածը խօսիլ : եւ կուզեմ այս ըսածս հաստատել : — Ես ալ կուզէի որ հաստատէիք, ըսաւ Մովսէս որդիս, եւ կարծեմ որ կրնամ պատասխանել ձեզ : — Շատ աղէկ, (ըսաւ ասպետը, աչք ընելով ընկերութեան որպէս զի պատրաստուին զուարճալի տեսարան մը տեսնելու), եթէ կուզէք հանդարտ կերպով այս նիւթիս վրայ վիճաբանել, կընդունիմ հրաւէրնիդ, եւ նախ կը հարցընեմ թէ ի՞նչպէս կուզէք փաստաբանել, վիճաբանութեամբ թէ տրամախօսութեամբ : — Պատճառաբանութեամբ, ըսաւ Մովսէս, ուրախ ըլլալով որ թոյլ կը տրուէր իրեն վիճաբանելու : — Դարձեալ շատ աղէկ, ըսաւ ասպետը, եւ նախ կը յուսամ որ չէք մխտեր թէ ինչ որ է՝ է : Եթէ այս չընդունիք, հիմակուց կիմացընեմ ձեզ, թէ աւելի խօսք չեմ ըներ : — Ինչո՞ւ պիտի չընդունիմ, պատասխանեց Մովսէս : Կը կարծեմ որ կրնամ ընդունիլ եւ բանիս ալ կուզայ : — Կը յուսամ նաեւ, յարեց Պ. Թօրնհիլ, որ կընդունիք թէ մասը բոլորէն փոքր է : — Այո, ըսաւ Մովսէս, կընդունիմ, վասն զի իրաւացի է : — Կը յուսամ դարձեալ որ չէք ուրանար թէ եռանկիւնի մը երեք անկիւնները երկու ուղիղ անկեան հաւասար են : — Ատկէ պարզ բան չի կայ, ըսաւ որդիս, ծանր դէմքով մը չորսդին

նայելով : — Ուրեմն խիստ լաւ , գոչեց ասպե-
տը , արագ արագ խօսելով . հաւաքաբանու-
թեան երկու առաջին մասերն այսպէս հաս-
տատուելէ ետեւ , կանցնիմ նկատելու թէ էից
կապակցութիւնը փոխադարձ կրկնապատ-
կութեամբ յառաջադայելով՝ բնապէս խնդրա-
կան արամախօսութիւն մը կարտագրէ , որ մա-
սամբ մը կապացուցանէ թէ հողեւորութեան
էութիւնը կրնայ երկրորդ ստորոգութեան վե-
րաբերիլ : — Կեց՛ք , կեցի՛ք , գոչեց Մովսէս , կը
կարծէ՛ք որ այդպիսի այլախառ առաջարկու-
թիւնները թողում որ մեղմով անցնին : — Ի՛նչ ,
գոչեց ասպետը որպէս թէ զայլոցած , չպիտի՞
թողուք որ առաջարկութիւններո յառաջ տա-
նիմ : Ձեզի սարդ խնդիր մը առաջարկեմ , անոր
սլատասխանը տուէք : Կը կարծէ՛ք որ Արիս-
տոտէլիրաւունք ունի երբոր կըսէ թէ առն-
չականներն յարաբերութիւն են : — Անշուշտ ,
սլատասխանեց Մովսէս : — Ուրեմն , ըսաւ աս-
պետը , շուտով սլատասխան տուէք սա առա-
ջարկութեանս . արդեօք ձեռնարկութեանս
առաջին մասին վերլուծակ քաննելութիւնը եր-
բոր — — — Ի՛նչ մէջ պակասաւ որ կը դատես թէ ի՞-
նչ — — — Ի՛նչ : ցուցէք նայիմ փաստերնիդ , ցու-
ցէ՛ք նայիմ , շուտով : — Կը խոստովանիմ , Պա-
րոն , ըսաւ Մովսէս , որ այդ խորհրդածութիւն-

ներնուդ զօրութիւնը լաւ չեմ հասկընար. քայց եթէ ատոնք սլարդ առաջարկութիւններու վերածէք, կարծեմ որ կրնամ պատասխան տալ. — Պարոն, ծառայեմ ձեր մեծութեանը, ըսաւ ասպետը : Կը տեսնեմ որ դուք կուղէք ինէ որ միանգամայն վատտ եւ խելք մատակարարեմ ձեզ : Ոչ, սլարոն, ոչ, այդ պահանջումնիդ չափազանց է » : Այս խօսքը բոլոր նաստղներուն ծիծաղը շարժեց խեղճ Մովսէսին վրայ, որ տրտմելով երեսը կախեց եւ մինչեւ վերջը մէկ մ'ալ բերանը չբացաւ :

Թէպէտ եւ այս բաներն ինձի հաճոյ չէին, տակայն Օլիվիայի վրայ ուրիշ սպաւորութիւն ըրին, որ յիշողութեան արդիւնք եղող այս զրուարձաբանութիւններն իմաստութիւն կարծեց : Հետեւաբար ասպետին վրայ կատարեալ բարեկիրթ անձի մը համարում ունեցաւ. եւ երբ մտածուի թէ վայելչագեղ դէմք մը, գեղեցիկ դգեստներ եւ մեծ հարստութիւն մը այս համարման մեծապէս կը նպաստեն, աղջկանս կարծիքը կրնայ ներելի համարուիլ : Պ. Թօրնհիլ, թէպէտ եւ իրօք տգէտ էր, բայց խօսակցութեան սովորական նիւթերու վրայ կրնար ճոռոմաբանել Ուստի զարմանալի չէր որ իր այս տաղանդը դրաւ էր այնպիսի անջկան մը սիրտը, որ իր ստացած դատարարակութեամբը սովորեց

էր արտաքին երկւոյթը իւր իսկ անձին վրայ
յարգել, եւ հետեւաբար նոյնը ուրիշի մը վրայ
տեսած ժամանակն ալ մեծ բանի մը տեղ դնել:

Երբոր մեր երիտասարդ կալուածատէրը
գնաց, սկսանք անոր արժանեացը վրայ վիճա-
բանել: Եւ որովհետեւ Օլիվիայի վրայ անկեր
էր միշտ իւր աչքը, եւ յաճախ անոր ուղղեր էր
իւր խօսքը, տարակոյս չմնաց թէ անոր այցե-
լութեան նպատակն ալ Օլիվիան էր: Այս նիւ-
թիս վրայ եղբօրն ու քրոջը ըրած անմեղ հեղ-
նութիւններն անհաճոյ շերեւցան իրեն: Այնս
անգամ նոյն օրուան փառքին մասնակից կը
թուէր, եւ կուրախանար իր աղջկան յաղթու-
թեանը վրայ, որպէս թէ ինք էր յաղթողը,
& Միրելին, գոչեց. ըստ որում գործն այս վի-
ճակին հասաւ, պէտք է խոստովանիմ թէ ես
խրատ տուի աղջկանցս որ ասպետին այցելու-
թիւնները քաջալերեն: Աս միշտ քիչ մը փա-
ռասիրութիւն ունեցեր եմ, եւ ահա կը տեսնես
որ իրաւունք ունիմ եղեր, վասն զի մի գիտէ
ինչ վախճան պիտի ունենայ այս գործը: Ար-
գարեւ մի գիտէ, ըսի ես ալ հառաչելով: Եթէ
ինձի հարցընէք, այս բաներն ինձի հաճոյ
չեն, եւ ես աւելի կը սիրեմ աղքատ եւ պար-
կեշտ մէկը ընտրել քան այս կատարեալ պա-
րօնն իր հարատու թեամբն ու անհաւտարմու-

թեամբը : Վասն զի գիտցէք , որ եթէ իմ կասկածածիս պէս է , կրօնի վրայ թեթեւ կերպով խորհող մարդ մը երբէք չկրնար իմ ազջիկներէս մէկը կին առնուլ : »

« Ստուգիւ , հայր , ըսաւ Մովսէս , չափազանց խիստ էք այդ մասին : Աստուած անոր խորհածին համար երբէք հաշիւ չպահանջեր անկէ , այլ ըրած գործերուն հաշիւը պիտի պահանջէ : Մարդ մը չկայ որուն մտքին մէջ հազարումէկ չար խորհուրդներ չծագին՝ առանց կարող ըլլալու որ զանոնք վանէ : Կրօնի վրայ ազատ խորհիլը կրնայ ակամայ գործ մը ըլլալ այս պարոնին վրայ , այնպէս որ՝ թէ եւ իր գրացումները սխալ ըլլան , այսու ամենաջնիւ ինքը պարզապէս կրող ըլլալուն համար , իր միտքը դրաւող խորհուրդներուն համար ինքը մեղադրելի չկրնար ըլլալ , ինչպէս որ պարիսպ չունեցող քաղաքի մը կառավարիչը չկրնար մեղադրելի ըլլալ երբոր թշնամին կրթաց դայն դրաւէ : — Այդ ըսածդ ճշմարիտ է , որդեակ իմ , պատասխանեցի . քայց թէ որ թշնամին հըրաւիրողը նոյն իսկ կառավարիչն ըլլայ , այն ժամանակ եղեոնագործ մ'է , եւ միշտ այդ վիճակին մէջ են մոլորութիւն ընդունողները : Այդ պակասութիւնը՝ մեր մտքին վրայ տիրող ապայոյցներուն անձնասուք ըլլալու վրայ չի

կայանար, այլ՝ մեզի ներկայացուած ապացոյցներուն դէմ կամաւ կուրանալու վրայ կը կայանայ : Այդպիսի անձինք այն կաշառակուլ դատաւորներուն կը նմանին որոնք մէկ կողման փաստերը միայն մտիկ ընելով վճիռ կուտան՝ առանց միւս կողման փաստերուն ահանջ դնելու : Ուտտի, զաւակն, մեր սխալ կարծիքները թէ եւ կարենան ակամայ մըտքերնուս մէջ կազմուիլ, այսու ամենայնիւ զանոնք ընդունած ժամանակնիս որովհետեւ մեզ կամաւ մոլորեցընելու յանձնառու կըլլանք, կամ զանոնք քննելու անհոգութիւն կընենք, պէտք է որ իբրեւ յանցաւոր պատժուինք կամ իբրեւ յիմար արհամարհուինք : »

Աինս շարունակեց խօսակցութիւնը, բայց ապացուցութեանս չպատասխանեց : Գիտողութիւն ըրաւ թէ մեր ծանօթներուն մէջ խիստ խոհական անձինք կային որոնք թեթեւահաւատ էին, այսու ամենայնիւ լաւ ամուսին էին : Ասկէց զատ, ինքը աղջիկներ կը ճանչէր, որոնք իրենց այրերը դարձի բերելու չափ խելք ունին : « Եւ ո՞վ գիտէ, ըսաւ, Յլիլիաս ալ նոյն կարողութիւնը չունի՞ արդեօք : Աղջիկս շատ բան կրնայ խօսիլ որ եւ է նիւթոյ վրայ . եւ գիտեմ որ հակաճատութեան մէջ ալ ներհուն է : »

«Ի՞նչ կըսես, սիրելիս, ըսի : Աղջիկնիս ի՞նչ
վիճաբանութեան գիրք կարդացեր է : Ես չեմ
յիշեր երբէք որ անոր ձեռքն այդ տեսակ գիրք
մը տուած ըլլամ : Անշուշտ չափազանց կը մեծ-
ցընես անոր տաղանդը : — Ոչ, հայր իմ, ըսաւ
Սլիվիա, սիրելի մայրս իրաւունք ունի : Ես շատ
վիճաբանական գրութեան կարդացեր եմ, ինչ-
պէս են Թուէյքըմի եւ Աքուէրի հակաճառու-
թիւնները եւ Ռօպէնսօն Քրիւզօէի Ուրբաթ
դերիին հետ ըրած վիճաբանութիւնը : — Խիստ
լաւ, աղջիկս, ըսի : հիմա կը հաւատամ որ
պիտի կրնաս դարձեր ընել : ուրեմն դնա մօրդ
օգնութիւն ըրէ հաղարջով կարկանդակ շինե-
լու : »

ԳԼՈՒԽ Ը .

Տարփանք մը որ մեծ հարստութեան շխարհանաք, այսպէս
մեծանշան ինչպէս անոր ինքն մեծըստաւ բերել :

Հետեւեալ առտուն, Պ . Պ ըրչէլ մեղտեո-
նելու եկաւ : Թէպէտ քանի մը պատճառներով
սկսեր էի դո՛հ չըլլալ անոր յաճախ այցելութե-

նէն , այսու ամենայնիւ անոր ընկերակցութիւնը չմերժեցի եւ վառարանիս քով ընդունեցի : Արդարեւ մեզի բրած ծառայութիւնն՝ իր ծախքը առաւելով կը հատուցանէր . վասն զի անխոնջ կաշխատէր մեզի հետ , եւ խոտ չորցուցած կամ դիզած ժամանակնիս միշտ գլուխ կանցնէր : Ասկէց զատ միշտ զուարճալի խօսք մը կը գտնէր ըսելիք , որով մեր աշխատութիւնը կը թեթեւար : Այնչափ այլանդակամիտ եւ միանգամայն այնչափ մտացի էր , որ կը սիրէի զինքը , կը ծիծաղէի եւ կը գթայի իւր վերայ : Իրմէ գժգոհ ըլլալուս միակ պատճառն էր Սովիթայիս ունեցած յարումը : Չանի իր փոքրիկ սիրուհին կը կոչէր կատակելով . եւ երբոր զարդի համար ժապաւէններ գնէր աղջկանցս համար , Սովիթայինը միշտ ամենէն գեղեցիկն էր : Չեմ գիտեր ինչպէս կըլլար , բայց կը թըւէր թէ օր քան զօր ինքզինք աւելի կը սիրցընէր , խելքը կաւելնար , եւ իր պարզութիւնը խելքի վրայ հիմնեալ գերազանցութեան գէմք մը կ'ստանար :

Օրին մէկը արտերուս մէջ ճաշ կընէինք անշուք սեղանի մը բոլորաթընստած կամ մանաւանդ պառկած , եւ սխոռոցնիս խոտին վրայ տարածուած . Պ . Պըրչէլ ուրախութիւն եւ զուարթութիւն կը ծաւալէր մեր այն գեղջկա-

կան խնճոյից վրայ : Զուարճութիւննիս աւելցնելու համար՝ երկու սարեակիրարու կը պատասխանէին երկու հանդիպակաց ցանկերու վրայէն : Ընտանի կարմրականջը կուգար ձեռքերնուս մէջէն հացի փշրանք կը կտցէր : Արթուէր թէ մեր շուրջը գտնուած ամեն բան մեր անդորրութեանը մասնակից կըլլային եւ կաւելցնէին : « Ամեն անգամ ասանկ նստած ժամանակնիս , ըսաւ Սոփիա , Պ . Այլի նկարագրած երկու տարփաւորներուն վախճանը միտքս կուգայ որոնք իրարու բազկացը մէջ մեռեր են՝ որայներու կոյտ մը վրանին իննալով : Այնպէս սրտաչարժ է այն նկարագիրը , որ հարիւր անգամ կարգացեր եմ զմայլելով : — Ինձի որ հարցընէք , ըսաւ որդիս , այն նկարագրին ամենէն ազդու կէտերը չեն կրնար հասնիլ Ովիդիոսի նկարագրած Ակիսին ու Գաղատէային : Հոռմայեցի բանաստեղծն աւելի յաջողակ է ընդդիմակի ձեւը գործածելու . եւ այն ձեւին ճարտար գործածութենէն կախեալ է սրտաչարժին բոլոր գորութիւնը : — Նըշանակութեան արժանի է , ըսաւ Պ . Պըրչէլ , որ այդ յիշուած բանաստեղծներուն երկուքն ալ իրենց երկրին մէջ սուտ ախորժակ մը մըրցուցին՝ բոլոր գրածնուն մէջ մակդիրներ կուտակելով : Նուազ հանճարի տէր բանաստեղծ-

ներն աւելի դիւրին դտան անոնց թերութեանցը նմանող բլլալ . եւ անդ դիական բանաստեղծութիւնն ալ Հոռոմայեցւոց կայսրութեան վերջին դարերուն բանաստեղծութեանը պէս՝ ուրիշ բան չէ հիմա , բայց միայն ճոխ պատկերներու բաղադրութիւն մը՝ առանց ձեւի եւ կասկեցութեան . մակդիրներու շարք մը՝ որներդաշնակութիւնը կաւելցընեն , բայց իմաստին ուժ մը չեն տար : Բայց թերեւս , տիկին , մըտքովնիդ կըսէք թէ ուրիշները քննադատած ժամանակս արդարութիւնը կը պահանջէ որ ես ալ անոնց առիթ մը տամ նոյնը ինձի հատուցանելու . եւ ճշմարիտը խօսելով , այս դիտողութիւնը ընելուս միակ նպատակն ալ առիթ պանել էր տաղերգութիւն մը ձեզի կարդալու , որ ուրիշ ինչ թերութիւններ ալ ունենայ , դոնէ այն յիշած թերութիւններէս ազատ է :

ՏԱՂԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Հասիր , բարի միայնակեաց , եւ առաջնորդէ ինձի այս անմարդութեանս մէջ դէպ'ի այդ հովիտը՝ որ հիւրասէր ճրագիդ լուսովը կը զըռարթանայ :

Քանզի անտէր եւ կորսուած կը թափառիմ հոս տկար եւ դողդոջ քայլերով , եւ կը

Թուի թէ անապատն անհուն կերպով կը տարածի եւ ճանրաս քանի կերթամ կերկննայ :

Զգուշացիր , որդեակ , գոչեց միայնակեացը , այս վտանգաւոր մութին մէջ ճանապարհորդելէ . վասն զի այն տեսած լոյսդ՝ նենգաւոր մոլի հուր մ'է որ քեզ հրապուրելով կը կորսնցընէ :

Խմդուռս միշտ բաց է անաստան աղքատորդիին . եւ ուտելիքս թէպէտ քիչ է , սիրով կը նուիրեմ քեզ :

Հոս կեցի այս գիշեր եւ խրճթիս մէջ գըտածդ վտահուժեամբ վայելէ , սրտուեայ անկողինս , աղքատիկ կերակուրս , երջանկութիւնս եւ խաղաղիկ քունս :

Գաշտին մէջ ճարակող ոչխարները չեմ մորթեր . ինչի գթացող գերագոյն Նակէն՝ անոնց վրայ գթալ կը սովրիմ :

Այլ՝ լերան սլարարտագեղ կողերէն անմեղ ուտելիներ կը բերեմ , պարկ մը բանջարեղէն եւ ստուղ . մօտակայ ակին ջուրն ալ ծարաւս կանցունէ :

Հոս կեցի ուրեմն , ուխտաւոր , ամեն հոգերը վանէ մտքէդ , վասն զի երկրածնաց ամեն հոգերն անիրաւ են . մարդ այս աշխարհիս

մէջ քիչ բանի կարօտ է , եւ այն քիչն ալ ոչ երկար ժամանակ :

Միայնակեացին խօսքերը երկինքէն իջած ցօղի պէս քաղցր էին : Համեստ ճանապարհորդը դուրսը ծռելով շնորհակալ կըլլայ եւ ետեւէն խրճիթը կերթայ :

Միայնակեացին նուաստ բնակարանը մայրաքաղաքի մը մէջ էր . աղքատին եւ մոլորեալ ճանապարհորդին ապաստանն էր :

Իր յարգածածուկ յարկին տակ խնամքի պէտք ունեցող նպարներ չկային : Գուռը պարզ փակոցով մը բացուեցաւ եւ անմնղ զոյգը ներս մտաւ :

Գիշերուան այն ժամն էր ուր մարդիկ տեղերնին կը քաշուին ուրախութիւն ընելու կամ հանգչելու համար : Միայնակեացն իր փոքրիկ վառարանը կարծարծէ եւ իր մտախոհ հիւրը զուարթացընելու կը ջանայ :

Իր բուսեղէննպարը կը հանէ ծիծաղազին դիմօք , անոր կը հրամցընէ , եւ վարք-Սըրբոցի հմուտ ըլլալով , ճանձրալի ժամանակը կարծեցընելու համար Սրբոց վէպեր կը սլատմէ :

Քովը , փոքրիկ կատու մը , իր զուարթու-

թեանը մասնակից ըլլալով կը խաղայ . ծղրիաը կերպէ վառարանին մէջ , խոլիւններու տրցակը ճարճատելով կայրի :

Քայց ճանապարհորդին տխրութիւնը չը փարատիր . վասն զի սիրտը կը ճնշուի վիշտերուն ծանրութեանը ներքեւ , եւ արտասուքը թորիլ կ'սկսի աչքէն :

Միայնակեացը կը դիտէ անոր տրտմութիւնը եւ կարեկից կըլլայ . « Գժբաղդ պատանի կը դռէ , ի՞նչ է այդ տխրութեանդ պատճառը :

Արդեօք կորսուած հարստութի՞ւն մ'է , ապերախտութեամբ հատուցուած բարեկամութի՞ւն մ'է , կամ արհամարհել սէր մ'է :

Աւանդ , հարստութեան տուած բերկրութիւններն ունայն ու կորստական են . եւ անոնք որ այն սնոտիներուն յարդ կուտան , անոնցմէ առաւել արհամարհելի են :

Եւ ի՞նչ է բարեկամութիւնը . պարասպանուն մը , մտախարհրասպոյր մը որ մեզ կ'որորէ ու կը քնացընէ . ստուեր մը որ հարստութեան եւ համբաւի ետեւէն կերթայ . բայց թշուառին քովէն կը փախչի եւ զանի առանձին կը թողու :

Սէրն ալ աւելի ունայն անուէն մ'է , դոռող
գեղուհիներուն ծաղրածութեան նիւթ մը .
ճշմարիտ սէրը չգտնուիր աշխարհիս վրայ ,
բայց թերեւս երբոր տատարակին բոյնը տաք-
ցընէ :

Ուրեմն խելքդ գլուխդ ժողվէ , պատանի ,
եւ արհամարհէ սեռը : Այս խօսքն ըսած ժա-
մանակը պատանիին երեսը կը կարմրի :

Բաղմաթիւ հրապոյրներ կը պարզին աչ-
քին , այն պայծառ ամպերունման՝ որ այգուն
ծաղած ժամանակ երկինքը կը զարդարեն ,
արշալուսոյ պէս լուսափայլ եւ անոր պէս վա-
ղանցիկ :

Աչերը , բերանը , սրտաբախ կուրծքը հեռ
գհետէ շփոթութիւն կը ձգեն միայնակեացին
սրտին մէջ : Ար հասկցուի որ այն ճանապար-
հորդը չքնադագեղ օրիորդ մ'էր :

Աւանդ , ներեցէք , կը գոչէ , ինձի պէս
անքաղաքավար հիւրի մը , լքեալ թշուառի
մը , որ իր տարաբաղդ քայլերը կը բերէ այս
տեղ ուր երկինք եւ դուք կը բնակիք :

Բայց գթացէք օրիորդի մը վրայ որ սիրոյ
երեսէն թափառական լեռնէ լեռ կը պտըտի ,
հանգիստ կը փնտռէ , եւ ամեն տեղ յուսահա-
տու թիւն կը դաննէ :

Իմ հայրս Թայն գետին եզերքը կը բնակէր : Հարուստ եւ հզօր ազնուական մ'էր . իր ամեն ունեցածն իմս պիտի ըլլար . վասն զի ես անոր միակ զաւակն էի :

Անթիւ տարփաւորներ զիս ստանալ ուղեցին , տարփաւորներ՝ որ գեղեցկութիւնս պանծացընելով զիս կը սիրէին կամ սիրել կը կեղծէին :

Ամեն առտու անոնց պայծառ խումբը կը փութար բոլորտիքս կը գումարուէր ամենաչըքեղ ընծայներով : Անոնց մէջ Էտլին պատանին կը քծնէր ինձի , բայց երբէք սիրոյ խօսք չէր ընէր :

Հագուստը պարզ էր . ոչ հարստութիւն ունէր , ոչ մեծութիւն . բոլոր ունեցածն հաւատարիմ սիրտ մ'էր , բայց այն սիրտը բոլորովին ինձի տրուած էր : Արեւուն առաջին ճառագայթէն բացուած ծաղիկը , օդէն զտուած ցօղը չէին կրնար հաւասարիլ անոր սրտին մաքրութեանը :

Յօղը , ծաղիկները հրապոյրներ ունին , բայց կարճատեւ . Էտլին անոնց հրապոյրն ունեցաւ , ես ալ անոնց յեղականութիւնը :

Քանզի սնափառ եւ գոռոզ ըլլալով , պըչ-

րանաց ամեն արուեստներն 'ի դործ կը դնէի զանի խոշտանդելու համար , եւ մինչ անոր խանդակաթ սէրը սրտիս կը դպչէր , ես կը պարծէի զանի չարչարելուս վրայ :

Վերջապէս արհամարհանքէս ընկճեալ , զիս դողողութեանս թողուց , եւ զնաց անսպասներուն մէջ առանձնութիւն փնտռեց , եւ հոն մեռաւ :

Քայց հիմա սխալմանս աստղաւը կը մնայ ինձի , եւ միայն մահուամբս կրնամ զայն քաշել : Կուղեմ անոր քաշուած առանձնութիւնը զանել եւ մեռած տեղին վրայ տարածուիլ :

Հոն , կորուսեալ , յուսահատեալ , ամեն աչքերէ ծածուկ , պիտի պառկիմ գեանին վրայ եւ մեռնիմ : Այսպէս մեռաւ Կալիին ինձ համար . ես ալ այնպէս պիտի մեռնիմ անոր համար :

Ո՛չ . այդ բանը չպիտի ընես , գոչեց միայնակեացն անոր փաթթուելով : Գեղեցկուհին հիացեալ զանի պիտի կշտամբէր . բայց իրեն փաթթուողն Կալիինն էր :

Ինձի նայէ , Անճէլին , դու որ միշտ սիրելի եղար ինձի . նայէ , գեղեցիկդ իմ , տես երկար ժամանակէ 'ի վեր կորնուած Կալիինդ ,

կենդանի, եւ քու սիրոյդ դարձած :

Թոյլ տուր որ քեզ սրտիս վրայ սեղմեմ եւ քայած ամեն տառապանքս մոռնամ. յաւիտեան չդատուինք իրարմէ, սէ, երբէք չզատուինք, վասն զի իմ ամեն բարիքս դու ես :

Այո, երբէք չպիտի դատուինք իրարմէ, մէկ զմէկ պիտի սիրենք, եւ մէկ մէկու համար պիտի ապրինք միշտ. քու կեանքդ վերջացնող հառաչքը՝ Ետովինիդ ալ կեանքը պիտի վերջացընէ :

Երբոր Պ. Պըրչէլ այս տաղերգութիւնը կը կարդար, Սոփիա իր հաւանութեանը հետ նաեւ խանդաղատանք մը ցոյց կուտար, Բայց մեր անդ որբութիւնը շուտով չվտթեցաւ մօտերնիս արձակուած հրացանի մը դղրդիւնէն. եւ անմիջապէս մարդ մը ցանկապատէն դուրս ցատկեց զարկած որսն առնելու համար : Արտորդը ասպետին մատրանապետն էր, որ մեզ զբուցընող սարեակներուն մէկը զարկեր էր : Մօտէն եկած այն որոտնըդոտա բոմբիւնէն աղջիկներս վեր ցատկեցին, եւ նշմարեցի որ Սոփիաս զարհուրելով Պ. Պըրչէլի թեւերուն մէջ ինկեր էր : Մատրանապետը քովերնիս եկաւ եւ մեզ վախցընելուն համար ներում խնդրեց, հաւաստելով թէ մեր հոն ընտել չէր գիտեր : Ետոյ Յ-

լիւրիայիս քովը նստելով, քաղաքավարութեամբ,
այն առտուն զարկած որսն անոր ընծայեց: Աղ-
ջիկս չէր ուզեր ընդունիլ, բայց մայրն անդի-
էն կամաց մը աչք ըրաւ որ չմերժէ. ուստի աղ-
ջիկս ալ ընդունեց այն ընծան, թէ եւ քիչ
մը գովածակութեամբ: Այնս՝ սովորութեանը
համեմատ՝ իր մեծամատթիւնը յայտնեց ա-
կանջս՝ ի վար ըսելով թէ Սոսիիս մատրանա-
պետին սիրտը զրաւեր էր, ինչպէս քոյրն ալ
ասպետին սիրտը: Սակայն ես աւելի հաւանա-
կանութեամբ կը կասկածէի թէ անոր սէրն ու-
րիշի վրայ էր: Մատրանապետը եկեր էր մեզ
խմացընելու թէ Պ. Թօրնիլ նուագածուններ
բռներ, զովարար ըմպելիներ պատրաստեր, ի-
րիկունը լուսնի լուսով մեր գրան առջևի մար-
գապետնին վրայ օրիորդներու սրահանդէս
մը սալու միաք ունէր: « Եւ ճշմարիտը ըսելով
պէտք է խոստովանիմ, ըսաւ, որ այս լուրը ամե-
նէն առաջ եւ ձեզի բերել ուզելս անշահասէր
ողւով չէր: Ինձի իբրեւ վարձ՝ կը յուսամ որ
օրիորդ Սոսիիս ձեռքը ինձի սալու եւ հետս կա-
քաւելու պատիւը կընէ ինձ »: Աղջիկս պա-
տասխանեց թէ չէր գովածակիր իր առաջաբ-
կութեանը՝ եթէ կրնար համեատաբար ընդու-
նիլ: « Բայց ահա հոս պարոն մը կայ, ըսաւ Պ.
Պըրչէլի նայելով, որ ցերեկուան աշխատու-

Թեանս մէջ ինձի օգնեց, եւ պէտք է որ զուա-
ճու թեանցս ալ բաժանորդ ըլլայ իրաւամբ » :
Պ . Պըրչէլ շնորհակալ եղաւ անոր այս քաղա-
քավարութենէն , բայց իրաւունքը մատրա-
նապետին թողուց , ըսելով թէ իրիկունը հինգ
մղոն հեռուն հնձոց ընթրիքի մը հրաւիրեալ
էր եւ հոն պիտի երթար : Անոր այս հրաժա-
րումը քիչ մը զարմանալի երեւցաւ ինձ , եւ
չէի կրնար մեկնել թէ կրտսեր աղջկանս պէս
մտացի օրիորդ մը ինչպէս այս սնանկացած
մարդը նախամեծար կը դասէր այնպիսի ան-
ձէ մը որ մեծամեծ ակնկալութիւններ կու-
տար : Բայց , ինչպէս որ այրերն աւելի լաւ կը
դատեն կանանց արժանիքը , նոյնպէս ալ կան-
նայք աւելի ճիշդ դատողութիւն կընեն արանց
վրայ : Ար թուի թէ երկու սեռն իրար զննելու
սահմանուած են , եւ այս փոխադարձ զըն-
նութեան համար տարբեր յաջողակութիւն եւ
հանճար ունին :

ԳԼՈՒԽ Թ .

Արեւիկայի վարչական կոմիտեի Գեներալ-
լեյտենանտի Գրիգորի Գրիգորի
Գեներալ-լեյտենանտի Գրիգորի :

Հազար Պ . Պըրչէլ մեկներ , եւ Սոփիա ալ
մատրանապետին հետ պարելու հաճեր էր ,
մանկիկներս վազելով եկան լուր տունին թէ աս-
պետը բազմաթիւ ընկերներով մեր տունը ե-
կեր էր : Անմիջապէս տուն դարձանք եւ մեր
կալուածատէրը հոն դտանք երկու պարոններ
բու եւ երկու պճնապաճոյճ արկնանց հետ ,
զորոնք իրբեւ խիստ պատուար որ եւ ազնու-
ուական քաղաքացի տիկիններ մեզ ներկայա-
ցուց : Այս եկած հիւրերուն աթոռնիս չբաւե-
լով , Պ . Թօրնհիլ խսկոյն առաջարկեց որ պա-
րոնները արկնանց գիրկը նստին : Այս առա-
ջարկութեան բացարձակապէս դէմկեցայ , թէ
եւ կինս ծուռ ծուռ երեսս նայեցաւ : Մովսէսը
դրկեցինք դրացիներէն երկու աթոռ փոխառ-
նելու . եւ որովհետեւ ընդդիմապարի համար
ալ դեռ արկնայք կը պակսէին , Պ . Թօրնհիլի
հետ եկող երկու պարոնները որդւոյս հետ դա-

ցին երկու պարող տիկնայք դաննելու : Գար-
ձան եկան Ֆլամպօրու գրացիիս երկու աղջիկ-
ներուն հետ , որոնք իրենց կարմիր գլխակա-
պովը կը պանծային : Բայց ձախորդ պարադայ
մը երեւան ելաւ որ մէկուն մտքէն չէր անց-
ներ : Ֆլամպօրուի աղջիկները թէպէտ մեր թե-
մին ամենէն ընտիր կաքաւիչներն համարուած
էին , եւ կաքաւի ու շրջապտոյտ պարերու
քաջավարժ էին , բայց ընդդիմապար խաղալու
մնաւ ծանօթութիւն չունէին : Այս բանը մեզ
շփոթեց առջի բերանը , սակայն ձեւերը քիչ
մը ցոյց տրուելէ եւ գիրենք յառաջ ու ետ մը-
ղելէ ետեւ վարժուեցան եւ սկսան բաւական
յաջողութեամբ խաղալ : Նուազարանիս կը
բաղկանար երկու ջութակէ , մէկ սրնգէ , եւ
մէկ թմբուկէ : Նուսինը խիստ պայծառ էր : Պ.
Թօրնհիլ եւ մեծ աղջիկս պարադուլիս էին ի
մեծ դուարձութիւն հանդիսատեսաց . վասն
զի գրացիներն իմանալով խուռներամ մեզ տես-
նելու եկեր էին : Աղջիկս այնչափ շնորհօք եւ
յաջողակութեամբ կը խաղար որ կինս շիրնա-
լով իր սրտին ամբարհաւածութիւնը ծածկել ,
ըսաւ ինձի թէ փոքրիկ վարպետորդին իրմէ
սովրեր էր այն ճարտար ու գեղեցիկ քայլա-
փոխները : Քաղաքացի տիկնայք հոգինին կը
հանէին որ անոր պէս խաղան , բայց չէին կըր-

նար : Գլուխնին կը դառնար , կը տարածուէ-
ին , կը նուաղէին , կը կայթէին , բայց անօ-
գուտ տեղը : Հանդիսատեսներն այս ամենուն
կը հաւնէին . բայց Յլամպօրու դրացիս դի-
տել սուաւ ինձ թէ օրիորդ Սլիվիայի քայլա-
փոխները ճիշդ կը յարմարէին նուազարաննե-
րուն ձայնին՝ ինչպէս լերան արձագանքը որ
անոնց եղանակները կը կրկնէր : Ճամու մը չափ
պարելէ ետեւ , քաղաքացի տիկնայք՝ հար-
քուխ ըլլալէ վախնալով՝ պարահանդէսը դադ-
րեցուցին : Մէջերնէն մէկը խօսք մը ըրաւ որ
ինձի խիստ կոշտ թուեցաւ : Ըսաւ թէ իր
ամեն կողմէն քրտինք կը կաթէր : Երբոր տուն
մտանք , գեղեցիկ պաղ ընթրիք մը հոն պատ-
րաստ դտանք , որ Պ. Թօրնհիլ բերել տուեր էր :
Խօսակցութիւնն առաջուանէն աւելի զգու-
շաւոր եղաւ : Աղջիկներս բոլորովին նսեմացան
երկու տիկնանց քով , վասն զի անոնք մեծա-
մեծ ընտանիքներու , բարձր ընկերութիւններու
եւ ուրիշ ասոնց նման նորածեւ նիւթերու վրայ
միայն կը խօսէին , ինչպէս նկարներու , կիրթ
ճաշակի , թատերական խաղերու , երաժշտու-
թեան , եւ այլն : Արդարեւ երկու երեք ան-
գամ մեզ սաստիկ վիրաւորեցին՝ բերաննուն
հայհոյանք հանելով . բայց աս բանը անոնց
ազնուական ըլլալուն ապացոյց մը կերուէր ին-

ձի , թէպէտ ետքը իմացայ որ հայհոյանքը հիմա վերցած է բարեկիրթ ընկերութեանց մէջէն : Սակայն իրենց պատճառներէն կը քողարկէր իրենց խօսակցութեան կոշտութիւնը : Աղջիկներս կը թուէր թէ նախանձելով կը նայէին անոնց գերագոյն կատարելութեանցը վրայ , եւ վրանին տեսնուած պակասութիւններն ալ բարեկիրթ գաստիարակութեան աւելորդները կը համարէին : Բայց անոնց հաճոյակատարութիւնը ուրիշ ամեն բարեմասնութիւններէն աւելի էր : Մէջերէն մէկը ըսաւ որ եթէ օրիորդ Օլիվիա քիչ մը աւելի աշխարհ տեսած ըլլար , շատ աւելի կատարելութիւններ կունենար : Ասոր վրայ միւսն ալ աւելցուց , որ եթէ օրիորդ Սոփիա ձմեռ մը քաղաքին մէջ անցունէր , ուրիշ կերպ կըլար : Կինս ալ անոնց կարծեացը իրաւունք տալով՝ աւելցուց թէ շատ կը ժափաքէր որ աղջիկները գոնէ ձմեռ մը քաղաքը կենալով աւելի բարակ կրթութիւն ստանային : Ասոնք լսած ժամանակս չը կրցայ համբերել , եւ պատասխան տուի թէ աղջիկներուս արդէն ստացած կրթութիւնն իրենց վիճակէն բարձր է . ասկէց աւելին ուրիշ բանի չձառայիր , բայց միայն անոնց աղքատութիւնը ծաղրելի ընելու , եւ զուարճութեանց հաշակ մը իրենց տալու , զոր յուսալու

իրաւունք չունէին : « Եւ ինչո՞ւ իրաւունք չի պիտի ունենան յուսալու , գոչեց Պ . Թօօնհիլ , այս օրիորդները՝ որ այսպիսի մեծ զուարճութիւններ հայթայթելու վիճակի մէջ են : « Ըստ իս , յարեց , բաւական մեծ հարստութիւն ունիմ . եւ միակ սկզբունքս են՝ սէր , ազատութիւն եւ հեշտութիւն : Բայց , Աստուած հոգիս առնէ թէ որ հարստութեանս կէտը կրնար սիրուն Օլիվիայիս զուարճութիւն հայթայթել եւ չտայի իրեն : Ասոր փոխարէն սա միակ շընորհը կը խնդրէի որ ներէր ինձի իմ անձս ալ աւելցընել նոյն նուէրին վրայ : » Ես բաւական ճանչած ըլլալով զաշխարհ , կը հասկընայի որ այս խօսքը նախատական առաջարկութեան մը լրբութիւնը քօղարկելու համար նորաձեւ ոճ մ'էր . բայց բարկութիւնս զսպելու ջանացի : « Պարօն , ըսի , կիրքով , ձերներկայ ընկերութեամբը պատուել ուզած ընտանիքնիդ ձեզի չափ պատուոյ փափուկ զգացմանց մէջ մնեալ ընտանիք մ'է : Անոր պատուոյն դպչելու որ եւ իցէ փորձ մը խիտ վտանգաւոր հետեւանք կրնայ յառաջ բերել : Մեզի հիմա մնացած միակ բարիք՝ պատիւնիս է , եւ այնպիսի գանձ մ'է այն՝ որ յատուկ խնամքով պէտք է պահպանենք » : Այս վերջին խօսքերը կիրքով ըսելուս վրայ զղջացի երբոր տեսայ որ երիտա-

սարդ ասպետը ձեռքս սեղմելով երդում ըրաւ որ այս գաղափարս կը գովէր , եւ կասկածանացս դէմ տհաճութիւն յայտնեց : « Այդ ինձի ուղղած խօսքերնուդ դէմ կը բողոքեմ , ըսաւ . այդպիսի խորհուրդ մը բոլորովին հեռու էր իմ մտքէս : Ոչ . աշխարհի մէջ ինչ որ կրնայ ըլլալ հրապուրիչ , անոնց ամենուն վրայ երդում կընեմ թէ կանոնաւոր պաշարման պէտք ունեցող առաքինութիւնն իմ ախորժակիս չյարմարիր երբէք . այլ իմ ամեն տարփանքներս յանկարծական յարձակումով են :

Երկու տիկնայքը որ մնացեալներուն անգէտ ըլլալ կը կեղծէին , այս վերջին համարձակ խօսքերէն դժգոհ ըլլալ ձեւացուցին , եւ խոհական ու ծանր արամախօսութիւն մը սկըսան առաքինութեան վրայ : Աինս , մատրանապետը եւ ես իսկոյն միաբանեցանք անոնց հետ , եւ վերջապէս ասպետն ալ պարտաւորեցաւ իր առջի անզգաստութիւններուն վրայ զղջալու : Ժուժկալութեան վրայ խօսեցանք եւ մոլութեամբ չաւրուած սրտի մը մաքրութիւնը գովեցինք : Գոհ եղայ որ կրտսեր որդիքս այս օգտակար խօսակցութիւնը մտիկ ընելու համար սովորականէն աւելի արթուն նստան : Պ . Թօրնիլ աւելի յառաջ գնաց՝ հարցընելով թէ իրիկուան աղօթքն ընելու կը հա-

ճէի՞ . Աւրախութեամբ ընդունեցի անոր առաջարկութիւնը , եւ գիշերը խիստ հաճոյական կերպով անցաւ , մինչեւ որ հիւրերը մեկնելու միտք ըրին . Տիկիները խիստ դժկամակ կերեւէին աղջիկներէս բաժնուելնուն վրայ , որոց հետ սրտերնին սիրով կապուեր էր , եւ միաձայն աղաչեցին ինձի որ աղջիկներս իրենց տունը այցելութեան դրկելու շնորհ ընեմ : Ասպեսն ուժ առաւ անոնց խնդրուած քին , եւ կինս ալ միաբանեցաւ անոնց հետ : Իսկ ես վարանելով երկու երեք պատճառանք յառաջ բերի , բայց աղջիկներս իսկոյն ջրեցին . այնպէս որ վերջապէս հարկադրեցայ բացարձակապէս մերժել , որն որ հետեւեալ օրը խոժոռ երեսներ տեսնելու եւ կարճ պատասխաններ լսելու պատճառ եղաւ ինձի :

Փ. Ա. Ռ. Թ .

Երեմի Ըրտնէ՛ք և Է Գնէ՛ մեծահարուստ անշունչ հար-

ուստիւն : — Աղտոտ Բլուստիւնը , Երբոր

Իտն Լեճիտի Բորը Երեւել Իտն :

Այն օրէն 'ի վեր սկսայ նշմարել որ չափաւորութեան , պարզութեան եւ բաւականասիրտու-

Թեան վրայ տուած երկար եւ տաժանագին խը-
րատներս բոլորովին արհամարհուեր էին : Աս-
տիճանաւ եւ հարստութեամբ մենէ բարձր ան-
ձերու մեղի ըրած քաղաքավարութիւններէն
ընտանեացս հին գոռոզութիւնն արթնցեր էր ,
դոր թմրեցուցեր էի , բայց չէի կրցեր մարել : Ն-
րեսի ու պարանոցի համար՝ դորձածուած ջուրե-
րըն առջի պէս շարուիլ սկսան պատուհաններ-
նուս մէջ : Արեղակը՝ մարմնոյ մորթին փափ-
կութիւնը եղծելուն , եւ կրակն ալ տան մէջ ե-
րեսի դոյնն աւրելուն համար արգիլուեցան :
Կինս դիտողութիւն ըրաւ թէ առաւօտուն կա-
նուխ ելնելն աղջկանցս աչքերը կը տգեղցընէ ,
ճաշէն ետեւ աշխատիլը քթերնին կը կարմըր-
ցընէ , եւ համոզեց զիս թէ ձեռուընին ձիւնի
պէս կը ձերմկնար երբոր բնաւ չաշխատէին :
Ուստի փոխանակ Գէորգ որդւոյս շապիկները
լմնցընելու , տեսայ որ նորէն իրենց առջի քուր-
չերը ձեռք առեր եւ շղարշ կը բանէին : Խեղճ
Յլամպօրու օրիորդները՝ ոք առաջ աղջկանցս
հաճոյ ընկերներ էին , երեսէ ինկան իբրեւ
խիստ ստորին կարգի ծանօթներ . եւ ընտան-
եացս բոլոր խօսակցութիւնը բարձր եւ հա-
րուստ ընկերութիւններու , նկարներու , փափ-
կութեան , թատերահանդէսի եւ երաժշտու-
թեան վրայ դառնալ սկսաւ :

Այս ամենը տակաւին հանդուրժելի կրնային
ըլլալ, եթէ գնչուտ կին մը՝ որ բաղդ կը գուշա-
կէ եղեր, չիգար եւ մեր գլուխը բոլորին շար-
ձընէր մեծութեան ու բարձրութեան գաղա-
փարներով : Ազջիկներս՝ թխադէմ Սիբիլան
տեսնելուն պէս՝ վրաս վազեցին եւ մէկ մէկ
չիլինկ ուղեցին որպէս զի բաղդ գուշակելու
գործողութեան համար պէտք եղած արծաթէ
խաչը գնեն : Յշմարիտը ըսելով, ես ալ ձանձ-
րացեր էի խոհեմութիւն բանեցընելէ, եւ չի
կրցայ մերժել անոնց խնդիրը, վասն զի կուզէի
որ միշտ ուրախ եւ գոհ տեսնեմ զիրենք : Ուս-
տի մէկ մէկ չիլինկ տուի իրենց : Սօկայն պէտք
է ըսեմ, ընտանեացս պատուոյն համար, թէ
ազջիկներուս քով ստակ պակաս չէր երբէք :
վասն զի կինս միշտ մէկ մէկ օսկի կը ձգէր դըր-
պաննին, խստիւ պատուիրելով որ երբէք չաւ-
րեն : Բաղդագուշակ կնոջ հետ քիչ մը ժամա-
նակ առանձնանալէ ետեւ, զիւրաւ կարդացի
աչքերնուն մէջ որ մեծ բաներ խոստացուեր էր
իրենց . « Ե՛ր ազջիկներս, գոհ էք հիմա : Ըսէ
ինձի, Օլիվիա, բաղդագուշակը քու չիլին-
կիդ փոխարէն ստրկի մը բան տուան : — Հա-
մարձակ կըսեմ քեզի, հայրիկ, ըսաւ լուրջ
դէմքով մը, որ կը հաւատամ թէ այն կինը յա-
րաբերութիւն ունի այնպիսի մէկու մը հետ :

որուն անունը տալու չեմ համարձակիր . վա-
սըն զի հաստատութեամբ ըստ ինձի , թէ սա-
րի մը չանցած՝ ասպետի մը հետ պիտի ամուս-
նանամ : — Խիտ լաւ . եւ դուն Սոփիա , աղ-
ջիկս , դուն ի՞նչ էրիկ պիտի առնուս . — Հայ-
րիկ , ըստ . քոյրս ասպետին հետ ամուսնանա-
լուն վրայ շատ չանցած՝ զիս ալ լորտ մը պիտի
առնու : — Ատոնք են , դոչեցի , ձեր երկու շի-
լինկին փոխարէն առածնիդ . մէկդ ասպետ մը ,
մէկդ ալ լորտ մը : Խենթ էք , ի՞նչ էք . ես
մէկ շիլինկով թագաւորազուն մը եւ Նասպասը՝
մը ձեզ կը խոստանայի : »

Աղջկանցս այս հետաքրքրութիւնը խիստ
ծանր արդիւնք ունեցաւ : Ախանք մենք մեզ
բարձր բաղդի մը նախասահմանեալ համարիլ ,
եւ մեր ասպազայ մեծութեանը համեմատ ըն-
թացք մը բռնիլ :

Հազար անդամ եղած է սա դիտողութիւ-
նը , եւ եսնորէն անդամ մ'ալ ընեմ : Երջանկու-
թեան յոյսերու մէջ անցուցած ժամերնիս առա-
ւել քաղցր ու բերկրալի են մեզ՝ քան այն յոյ-
սերուն վայելմամբ սասկուած ժամերը : Առա-
ջին վիճակին մէջ՝ կերակուրները մեր ճաշա-
կին համեմատ կը համեմենք . իսկ երկրորդին

* Իշխան կամ թագաւոր Հնդկաց :

մէջ ընտւթիւնը կը համեմէ մեզ համար : Անհր-
նար է նկարագրել այն հաճոյական երազները
որ կը տեսնէինք : Ար մտածէինք թէ մեր հա-
րըստութիւնը պիտինորոգուէր . եւ որովհե-
տեւ թեմին բոլոր ժողովուրդը կը հաւատէր
թէ ասպետն աղջկանս սիրահարներ էր , աղջիկս
ալ վերջապէս հաւատալով ինքն ալ ասպետին
սիրահարներ էր : Այս բերկրապատար ժամանա-
կին մէջ՝ կինս ալ երջանիկ երազներ կը տես-
նէր եւ ամեն առտու մեզի կը պատմէր վերջին
աստիճան լրջութեամբ եւ ճշդիւ : Գիշեր մը
դադադ եւ խաչաձեւ դրուած ոսկրներ կե-
րադէր , որ մօտաւոր ամուսնութեան նշան էր :
Ուրիշ անգամ մ'ալ կը տեսնէր որ աղջիկներուն
դրպանները մանր պղինձ դրամներով լեցուն
էին . այսալ նշան մ'էր որ օր մը ոսկեով պիտի
լցուէր : Աղջիկներս ալ կանխազգածութիւն-
ներ ունէին : Համբոյրներ կ'զգային իրենց շըր-
թանցը վրայ : Կանգեղին մէջ օղակներ , կրա-
կին մէջ քսակներ եւ թէյի դաւաթին տակը սի-
րոյ կապեր կը տեսնէին :

Շաբթուն վերջը քաղաքացի տիկնանց
կողմէն տոմսակ մը ստացանք , որովբարեւներ
կը դրկէին մեզ եւ յառաջիկայ կիրակին մեր
քնասանիքը եկեղեցին տեսնելու բաղձանք կը
յայտնէին : Ասոր վրայ նշմարեցի որ շարաթ

առտու կինս ու աղջիկներս իրարու հետ երկա-
բորէն դադանի խօսակցութիւն մը ունէին ,
եւ ժամանակ ժամանակ ինձի կը նայէին այն-
պիսի աչքերով որ ինձի կիսացնէին թէ բան
մը կը նիւթուէր : Ասակածեցի թէ հետեւեալ օ-
րը շքեղ երեւնալու համար կարգէ դուրս խոր-
հուրդ մը կը մեքենայուէր : Արիւսնը կանու-
նաւոր կերպով գործողութեան սկսան , եւ կի-
նըս յառաջ նւտուեցաւ : Թէյէն ետեւ , երբոր
ես զուարթ կերեւնայի , հետեւեալ կերպով
խօսք բացաւ : « Ար կարծեմ , սիրելիս , որ վա-
ղը եկեղեցին բաղմնութիւ անձանց դեղեցիկ
ընկերութիւն մը պիտի ունենանք : — Թերեւս
լաւ ընկերութիւն մը , ըսի : բայց ձեզի համար
անհանդիստ ըլլալու բան մը չկայ : Գան , չի
գան , ես քարոզ մը պիտի տամ միշտ : — Միտ-
քէս կանցնէր այդ ըսելիքդ , ըսաւ կինս : Բայց
կը կարծեմ , սիրելիս , որ հնար եղածին չտի
վայելուչ պէտք է երեւանք եկեղեցւոյն մէջ .
վասն զի ով գիտէ ինչ կրնայ պատահիլ : — Ձեր
այդ նախահոգ զգուշութիւնները խիստ գովե-
լի են , պատասխանեցի : Եկեղեցւոյ մէջ օրար-
կեշտ կերպարանքը զիս կ'զմայլեցընէ : հոն
զուարթութեան ու գոհութեան հետ ջերմե-
ռանդութիւն ու խոնարհութիւն պէտք է ու-
նենանք միշտ : — Այո , զիտեմ այդ , գոչեց :

բայց ես ըսել կուզեմ թէ պէտք է որ հնար եղածին չափ պատշաճ կերպով երթանք եւ ոչ թէ մեր շրջակայ շինականներուն պէս : — Կատարեալ իրաւունք ունիս, ընի. ես ալ նոյն բանը պիտի ըսէի քեզ : Պատշաճ կերպն է հնար եղածին չափ կանուխ երթալ, որպէս զի քարոզին սկըսելէն առաջ աղօթելու ժամանակ ունենանք : — Լաւ, լաւ, ըսաւ կինս՝ խօսքս կտրելով, աս ամենը դիտենք : Իմ ըսածս այդ չէ. ես ըսել կուզեմ թէ վայելուչ կերպով պէտք է երթանք : Գիտէք որ եկեղեցին մեր տունէն երկու մղոն հեռու է. եւ կը հաւաստեմ որ ես քնաւ չեմ սիրեր տեսնել աղջիկներդ որ ճանրուն երկարութենէն շունչերնին հատած, կասկարմիր եղած, եւ շապիկ մը վաստրկելու համար արշաւի մրցումէ ելնող դեղացի աղջկանց դէմքով եկեղեցին մանեն ու բազմութիւնը հրմըրտրկելով իրենց նստարանին քով երթան : Ուստի, սիրելիս, սա առաջարկութիւնը կուզեմ ընել ձեզ : Մենք երկու ձի ունինք արոր քաշող, որոնք ամիսէ մը 'ի վեր աշխատած չեն, եւ հետեւաբար անգործ մնալով կը գիրնան ու կը ծուլնան : Ինչո՞ւ համար անոնք ալ մեզի պէս չաշխատին : Կրնամ հաւաստել ձեզ, թէ երբոր Մովսէս զանոնք յարդարէ, վայելուչ երեւոյթ մը կունենան : »

Այս առաջարկութեան պատասխանեցի
թէ այնպիսի դէշ ձիւրով երթալէն հարիւրա-
պատիկ աւելի վայելուչ էր ոտքով երթալը :
Ձիերնուս մէկը միականի էր , միւսն ալ ազի
չունէր , եւ երկուքն ալ վարժուած չէին մարդ
կրելու . վերջապէս հազար կերպ թերութիւն
ունէին , եւ մենք ալ ընդամենը մէկ թամբ մը
ունէինք : Այս ամեն առարկութիւններս անօ-
գուս եղան , եւ վերջապէս պարտաւորեցայ
զիջանելու : Հետեւեալ առաւօտուն տեսայ որ
ճանրուն համար պէտք եղած պատրաստու-
թիւններն ընելու դրադած էին . բայց նայելով
որ երկար պիտի տեւէր , ես անոնցմէ առաջ
ճանբայ ելայ ու քալելով եկեղեցի գացի . ի-
րենք ալ խօսք տուին շուտով ետեւէս հասնե-
լու : Մէկ ժամու չափ եկեղեցւոյն բեմին վրայ
սպասեցի որ գան , բայց ակնկալութիւնս 'ի
գերեւ ելաւ , եւ սիրտս նեղանալով ժամեր-
գութիւնն սկսայ : Աշտագնութիւնս աւելցաւ
երբոր տեսայ որ եկեղեցին արձակուեցաւ եւ
ընտանիքս գեռ երեւան չէր ելած : Ուստի տուն
դարձայ ձիաւորներուն ճանրէն որ հինգ մղոնի
չափ կը տեւէր , մինչդեռ հետեւակներուն ճան-
բան երկու մղոնէն աւելի երկայնութիւն չու-
նէր : Այս ճանբան հասնելուս՝ տեսայ որ թափո-
րի պէս ծանր ծանր դէպ 'ի եկեղեցի կու գային ,

Մովսէսս կինս եւ երկու մանրերս ձիերէն մէկուն վրայ հեծած, երկու աղջիկներս ալ միւսին վրայ: Հարցուցի ուչ մնալնուն սլատճառը. բայց շուտով դուշակեցի դէմքերնէն՝ որ ճանբան հաղար կերպ ձախորդութիւն եկեր էր դուխնուն: Նախ ձիերը չէին ուզեր տունէն դուրս ելնել, մինչեւ որ Պ. Պըրչէլ օգնութեան հասեր, եւ գաւազանի հարուածով երկու հարիւր գրկաչափտեղ զանոնք քալեցուցեր էր: Յետոյ կնոջս ձիուն փակերը բրդեր եւ նորոգելու համար կանգ առնելու ստիպուեր էին: Ահրջապէս ձիերէն մէկուն յամառութիւնը բռներ, ճանբան կեցեր էր, եւ ոչ ծեծ, ոչ փայփայանք չէին կրցեր զանի քալեցընել: Չիուն այս կամահաճութիւնը նոր անցեր էր երբոր ես դիմաւորեցի դիրենք. բայց ճշմարտը խօսելով, երբոր տեսայ որ իրենց վնաս մը չէր եղեր, կրած ձախորդութիւննին անհաճոյ չեղաւ ինձի. վասն զի ասպագային մէջ խօսքս քալեցընելու համար զօրաւոր փաստ մը կը մատակարարէր ինձի եւ աղջկանցս ալ խոնարհութիւն կը ստիպեցընէր:

Գ.ՈՒԽ ՓԱ .

Ներքե՛ն շնորհե՛ք շնորհե՛ն և շնորհե՛ն
դերձուհիքն և քանդակներն :

Հետեւեալ օրը Հրեշտակապետի տօնը ըլլալով , իրիկունը մեր Ֆլամպօրու դրացիին տունը հրաւիրուեցանք կաղին կոտորելու եւ ուրիշ խաղեր խաղալու : Մեր առջի օրուան ձախորդութիւնը քիչ մը քիթերնիս իջեցուցեր էր . ապա թէ ոչ՝ շատ հաւանական էր որ դրացիիս հրաւերն արհամարհանօք մերժուէր : Ուստի յօժարամտութեամբ ընդունեցինք հրաւերը : Մեր համեստ դրացիին սագն ու կարկանդակները համով էին , եւ դարեջուրն ալ խիստ պատուական դատուեցաւ , մինչեւ անդամ կնոջմէս՝ որ դարեջուրը լաւ կը ճանչէր : Ստոյգ է որ պատմութիւն ընելու կերպն այնչափ ակտորժելի չէր : Խիստ երկար , յոյժ ձանձրալի եւ միշտ իր անձին վրայօք էին : Արդէն տասն անգամ զանոնք պատմեր ու մեզ ծիծաղեցուցեր էր , բայց եւ այնպէս անդամ մ'ալ ծիծաղելու յանձնառու եղանք քաղաքաւարութեամբ :

Պ . Պրչէլ՝ որ նոյնպէս հոն ներկայ էր , եւ անմեղ զքօսանքները միշտ կը սիրէր , տղայքս ու աղջիկներս գրգեց որ աչքկապուկ խաղան , կինս ալ անոնց հետ մէկ եղաւ , եւ ես ուրախ եղայ մտածելով որ դեռ շատ պառուած չէր , Դրացիս եւ ես հանդիսատես էինք . մէկը բըռնուէր նէ կը ծիծաղէինք , եւ մեր տղայու թեան ժամանակ ունեցած ճարպիկութիւննիս կը գովէինք : Ետքը ձեռնդարկի* խաղըն սկսաւ : Յետոյ առեղծուածի հարց պատասխան սկսաւ : Ղերջապէս նստան կոշիկ խաղալու : Այս հին ժամանակի խաղին ամեն մարդ տեղեակ չըլլալուն համար հարկ կը համարիմ նկարագրել : Խաղցողները բոլորակ կազմած գեախնը կը նստին՝ բաց 'ի մէկէն որ մէջ տեղը ոտքի վրայ կը կանգնի , եւ նստողներուն ձեռքէն յափշտակել կը ջանայ այն կոշիկը՝ որ մէկ մէկու սրունքին տակէն ձեռքէ ձեռք կանցունեն ոտայնակի կկոցին պէս : Եւ որովհետեւ մէջ տեղը կանգնողին անհնար է որ շրջանակ կազմողներուն ամենուն ալ կրեսը մէկէն տեսնէ , խաղին զուարճալի մասն է կոշիկին դարշապարովն անոր ետեւին դարնել : Այս

* Խաղ մը , որուն մէջ մէկուն աչքը կապելով՝ ձեռքին կը դարնեն , մինչեւ որ զարնողին օլ ըլլալը գուշակէ :

կերպով մեծ աղջիկս բռնուեր էր բուրահին
մէջ տեղը , եւ մէկ կողմէն միւս կողմ կը ցատ-
կէր կոշկին ետեւէն վազելով , կասկարմիր ե-
զած եւ ուռած , նինգո-թէն փ' ընէ + , նինգո-թէն փ'
ընէ + դռչելով , այնպիսի սուր ձայնով մը որ կըր-
նար փողոցներու երգեցիկ մը խլցընել : Այս
միջոցին դռնէն ներս մտան . — Ո՞վ . — Մեր եր-
կու ծանօթ քաղաքացի մեծաշուք տիկնայք ,
Տիկին Պլարնէ եւ Օրիորդ Քարօլինա-Վիլելմի-
նա-Ամելիա Սքեդս : Ձեզ կը թողում դատել
ծագած շիոթութիւնը : Ընտանեացս ինչ աս-
տիճան ամօթահար ըլլալը եթէ նկարագրեմ ,
գաղափարը շատ կը տկարանայ : Ա՛հ , երկինք ,
այսպիսի գոհնիկ դիրքի մը մէջ տեսնուիլ ա-
նանկ բարեկիրթ տիկիններու առջեւ : Բայց Պ .
Ֆլամպօրուի առաջարկած խաղն ասկէց աւելի
չնորհքով չէր կրնար ըլլալ : Ջարմանքնուս
գիտես թէ քար կտրած՝ գետինը փակեր էինք :

Երկու տիկնայք նախ մեր տունը գացեր էին
մեզ տեսնելու , եւ հոն չգտնելով՝ Ֆլամպօրուի
տունը եկեր էին հետերնիս տեսնուելու եւ առ-
ջի օրն ընտանեացս եկեղեցի երթալուն արգելք
եղող դիպուածին վրայ լուր առնելու : Օլիվիա
տաննուն կողմէն պատասխան տուաւ , եւ պատ-
մութիւնը համառօտելով՝ ըսաւ թէ ձիէն վար
ինկեր էին : Տիկնայքը շատ ցաւեցան այս ար-

կածին վրայ , բայց վնաս մը պատահած չըլլալը
խմանալնուն պէս չափազանց ուրախ եղան :
Յետոյ լսելով որ ընտանիքս վախերնուն լե-
զապատառ եղեր էին , սաստիկ տրտմեցան .
բայց ետքը իմանալով որ գիշերը խիստ հան-
գիստ քնացեր էին , նորէն ուրախացան : Ար-
գէ գուրս շողմուժիւնցոյց տուին աղջկանցս :
Վերջին անգամ զիրենք տեսած ժամանակ-
նիս ջերմ համակրութեան յայտարարութիւն-
ներ ըրեր էին . այս անգամ աւելի եռանդ ազին
էին : Երգում ըրին որ մտերմադոյն կերպով կապ-
ուիլ կուզէին աղջկանցս հետ : Տիկին Պըլար-
նէ մասնաւորապէս Օլիվիայի յարած էր . Օրի-
որդ Քարօլինա-Վիլելմինա-Ամելիա Սքեզս ալ
(եւ կը սիրեմ մարդոց բոլոր անունները մէ-
կէն տալ) Սոփիայի հաւնած էր : Երկու տիկնայք
երկար խօս ակցեցան , եւ աղջիկներս ալ կ'զմայ-
լէին անոնց գերազանց բարեկրթութեանը վը-
րայ : Բայց որովհետեւ շատ հաւանական է որ
ընթերցողներս՝ որչափ եւ հասարակ մարդիկ
ըլլան՝ այսպիսի բարձր վիճակէ անձանց խօ-
սակցութիւնը , եւ լորտերու , տիկիններու եւ
նշանակիր ասպետներու պատմութիւնները լը-
սելու հետաքրքրութիւն ունենան , թողու-
թիւն կը խնդրեմ յիշեալ խօսակցութեան վեր-
ջին մասը հոս դնելու :

« Այն գործին վրայ բոլոր գլտցածս սա է որ , բնաւ Օրիորդ Աքեզս , կրնայ հշմարիտ ըլլալ , կամ ոչ . բայց սա կրնամ հաւատուել ձեզ , Տիկին , որ համայն ժողովականներն արմնցան , Միլորտին դէմքն հազար գոյն եղաւ , Տիկինը մարեցաւ . բայց Թօմքին սեպուհը թուրը քաշելով՝ երդուաւ որ մինչեւ իր արեան վերջին կաթիլն անկէ չսլիտի դատուէր : »

« Խիստ լաւ , պատասխանեց Տիկին Պլարնէ . բայց ես սա կրնամ ըսել , որ դքսուհին բընաւ խօսք չբացաւ ինձի այդ գործին վրայ . եւ աներկբայ եմ որ Նորին ազնուութիւնն ինէ բան չպահեր : — Բայց սա ստոյգ է , եւ կրնաք հաւատալ , որ հետեւեալ առաւօտուն Միլորտ դուքսն երեք անգամ գոչեց իր սննեկապանին . ձերնիկան , ձերնիկան , ձերնիկան , պատուանշաններս բեր : »

Մոռցայ իմացընելութէ այս խօսակցութեան միջոցին Պ . Պրչէլ մեծ անքաղաքաւարութեամբ կը վարուէր : Արեւը վառարանին կողմը դարձուցեր , տիկնանց ամեն մէկ խօսքին վերջը՝ արհամարհանաց եւ տհաճութեան խօսք մը կը նետէր , որ ամենուս ալ զայրոյթ կը սլատճառէր եւ խօսակցութեան աւելի տաքնալուն կերպով մը արդելք կը լար :

« Ասկէց զատ , սիրելի Աքեզս , (չարու-

նակեց Տիկինը) , ասոր վրայօք բառ մը անդամ
չկայ Տօքթոր Պըրտօքի տաղաչափութեանը
մէջ որ այս նիւթիս վրայ շինած է : »

« Աը զարմանամ ատոր , գոչեց Օրիորդ
Սքեզս . վասն զի խիստ քիչ կը պատահի իրեն
այսպիսի պարագաներու վրայէն լռութեամբ
անցնիլ , մանաւանդ որ իր զբօսանացը համար
միայն կը գրէ : Բայց Ձեր ազնուութիւնը կրնայ
այն ոտանաւորներն ինձի ցոյց տալու շնորհն
ընել : »

Միբելիս , ըսաւ Տիկինը , կը կարծէք որ
այդ տեսակ բաները վրաս կը պահեմ , թէ եւ
խիստ դեղեցիկ են հաւաստեալ , եւ կը կարծեմ
որ քիչ մը կը հասկընամ ընտիր գրուածներէ .
գոնէ ինձի հաճոյ եղածը գիտեմ : Ճշմարիտը
խօսելով , ես միշտ հաւնած եմ Տօքթոր Պըրտօ-
քի մանր տաղաչափութիւններուն . վասն զի
իրեններն եւ շանօվէր հրատարակի մեր սիրե-
լի կոմսուհւոյն վերաբերեալները մէկգի առ-
նելով , մնացեալները խեղճ բաներ են : Ազնու-
ուական ընկերութեանց արժանի խօսք մը չի
կայ անոնց մէջ : »

« Ձեր ազնուութիւնը պէտք էր 'ի բաց առ-
նուր , ըսաւ Օրիորդ Սքեզս , Շքեհուհի Տիկին
ամսաթերթին մէջ ձեր հրատարակածները , Աը
յուսամ որ դուք ալ կը խոստովանիք թէ ա-

Նոնց մէջ բարձր ընկերութեանց հաճելի չըլ-
լալիք բան մը չկայ . բայց կարծեմ որ այն կող-
մէն բան մը չպիտի ունենանք այսուհետեւ : »

« Գիտէք , ըսաւ Տիկինը , որ խմբերցող
եւ ընկեր օրիորդս զիս թողուց ու Ռօչ զօրա-
պետին հետ ամուսնացաւ . եւ որովհետեւ աչ-
քիս տկար տեսութիւնը չներեր ինձի որ ես գը-
րեմ , ժամանակէ մը 'ի վեր մէկը կը փնտռեմ
անոր տեղը : Արդարեւ զիւրին չէ յարմար մէկը
դասնել , եւ տարին երսուն լիբան ալ շատ չէ
կարդալ գրել գիտցող եւ բարեկիրթ օրիորդի
մը համար : Քաղաքին մէջ մեծցած աղջիկնե-
րուն խօսքը մի ընէք ինձի . անոնց մէջ ուղա-
ծըս գտնել անհնարին է : » (անապարժութիւն) :

Ախոսս , ըսաւ Օրիորդ Սքեզս , ես այդ փոր-
ձովս գիտեմ . վասն զի այս վեց ամսոյս մէջ ե-
րեք ընկերակից օրիորդ բռնեցի , որոց մէկը
չէր ուղեր օրը ժամ մը հասարակ դորձի մը աչ-
խատիլ . երկրորդը քսանուհինգ կինէ* տարե-
կան թոշակը խիստ քիչ կը համարէր : Իսկ եր-
րորդը ճանբելու սլարտաւորեցայ , վասն զի
կասկածեցի որ մատրանապետիս հետ գաղտնի
խորհուրդ մը ունէր : Առաքինութիւնը , սիրե-

* Ոսկի դրամ Անգղիոյ որ մէկ լիբանէն շի-
լինկ մը աւելի կարժէ : Մ . Թ .

լի Տիկին , գին չունի , բայց ուր դանկու է ։ »
(սնապարծութիւն) ։

Աինս երկար բարակ մտիկ ըրեր էր այս
խօսակցութիւնը . բայց վերջի խօսքերը մաս-
նաւոր կերպով իր ուշը գրաւեցին . Երսուն լի-
րա եւ քսանունհինգ կինէն՝ յիսունուվեց լիրա
հինգ շիւինկ կընէր , որ գրեթէ պարապ տեղը
կերթար , եւ կրնար դիւրութեամբ մեր ձեռքը
անցնիլ . Ատրկեան մը երեսս նայեցաւ կարծի-
քըս հասկընալու համար , եւ ճշմարիտը խօսե-
լով ես ալ կը մտածէի որ երկու ասանկ վիճակ
խիստ լաւ կը յարմարէին մեր երկու աղջիկնե-
րուն . Ասկէց զատ , եթէ ասպետն ստուգիւ-
սէր ունէր մեծ աղջկանս վրայ , այս բանը ճան-
բայ մը կըլար ամեն կերպով անոր բաղդին
յարմարելու . Ուստի կինս միտքը դրաւ որ այս
բարեպատեհ առիթը անվստահութեամբ ձեռ-
քէ չիտխցունէ եւ ընտանեացս կողմէն խօսե-
լով ըսաւ . « Արյուսամ որ ձեր Աղնուութիւնն
համարձակութեանս կը ներէ : Արդարեւ իրա-
ւունք չունիմ այդպիսի շնորհներ պահանջե-
լու , բայց բնական է որ դաւակացս յառաջ եր-
թալուն փափաքիմ : Ար համարձակիմ ըսել թէ
երկու աղջիկներս խիստ լաւ կրթութիւն ա-
ռած եւ կատարելութիւն ստացած են , գոնէ
որչափ կարելի է դաւառաց մէջ , Ար կարդան ,

կը դրեն , կը հաշուեն , կը կարեն , կը հիւսեն , կասողներգործեն , եւ ամեն կերպ կար ձեռուընուն կու գայ , ասողներկար , կիտուած , շղարշ , շապկի օձիք եւ քիչ մ'ալ երաժշտութիւն : Մեծ աղջիկս ձեւել գիտէ , պղտիկս ալ խիստ ճարտար է խաղի թուղթերու մէջ բաղդ գուշակելու : »

Կինս այս ճարտարախօս ճառը լմնցուց , երկու տիկնայք քանի մը վայրկեան իրարու երես նայեցան լուծեամբ , ծանր եւ երկմիտ դէմքով մը : Յետոյ Օրիորդ Քարօլինա-Ալիել-մինա-Ամելիա Սքեգս հաճեցաւ ըսելու թէ ինքը որչափ որ այսչափ թեթեւ ծանօթութեամբ մը կրնար դատել , երկու մատաղ օրիորդները խիստ յարմար կը թուէին այս պաշտօններուն : « Բայց , Տիկին , ըսաւ կնոջս , այսպիսի դործ մը կատարեալ քննութիւն կը պահանջէ անոր բնաւորութեանը , եւ աւելի մասնաւոր կերպով ծանօթութիւն իրարու : Ըսել չէ որ , Տիկին , այս մատաղ օրիորդին առաքինութեանը , խօհեմութեանն ու հանճարին վրայ կը կասկածիմ . բայց տեսակ մը պայման կայ , տիկին , տեսակ մը պայման կայ այս դործին մէջ : »

Կինս ալ իրաւունք տուաւ այս անխտահութիւններուն , ըսելով թէ ինքն ալ խիստ

կասկածոտ է : բայց իր աղջիկիններուն բնաւորութեանը մասին դրացիները կրնային վկայել : Տիկինը ըսաւ թէ ուրիշ անձանց վկայութիւնը անօգուտ էր : իր քեռորդւոյն Թօրնհիլ ասպետին յանձնարարութիւնը բաւական էր : ուստի մեր խնդրոյն կատարումը կախ թողւեցաւ մինչեւ որ Տիկինն ասպետին հետ խօսէր :

Գ. ԱՌԻԽ ԺԲ .

Բարեւոյն Գլխի Բարեւոյն Գլխի Բարեւոյն
Գլխի Բարեւոյն Գլխի Բարեւոյն Գլխի Բարեւոյն
Գլխի Բարեւոյն Գլխի Բարեւոյն Գլխի Բարեւոյն

Երբոր տուն դարձանք , բոլոր գիշերն ապագայ մեծութեան խորհուրդներով անցաւ : Արնս իր բոլոր ճարտարամտութիւնը գործածեց կանխադատելու համար թէ իր աղջիկներէն ո՞րը լաւագոյն պաշտօն պիտի ունենար եւ բարձր ընկերութիւններ տեսնելու աւելի առիթ : Մեր յառաջադիմութիւնն ուշացընող միակ արգելքն ասպետէն սպասուած բարի վկայութիւնն էր : բայց արդէն ասպետը մեղի

անչափ բարեկամութեան նշաններ տուեր էր , որ յուսացուած յանձնարարութիւնը ընելուն տարակոյս չկար : Մինչեւ անգամ անկողնոյն մէջ շարունակեց կինս իր սիրական մտածութիւնը : « Ճշմարիտը ըսելով , սիրելիս , խօսքը մէջերնիս , կարծեմ որ այսօր երջանիկ օր մը անցուցինք : — Բաւական աղէկ օր մը , պատասխանեցի՛ ինչ ըսելիքս չգիտնալով : — Ի՞նչպէս բաւական աղէկ , դոչեց կինս , կարծեմ որ ասկէց լաւագոյնը չէր կրնար ըլլար : Ենթադրենք ՚որ մեր աղջիկները յաջողին Ղոնտրայի մէջ ազնուական անձանց ծանօթանալու : Ես համոզուած եմ որ Ղոնտրա քաղաքն աշխարհիս ամենէն յարմար տեղն է էրիկ դռնելու մասին : Ասկէց զատ , սիրելիս , ամեն օր տարօրինակ բաներ պակաս չեն . եւ եթէ ասանկ ազնուական տիկնայք աղջիկներուս վրայ այսչափ սէր ունին , ինչո՞ւ համար ազնուական այրեր ալ սէր չսլիտի ձգեն անոնց վրայ : Խօսքը մէջերնիս , ես շատ կը սիրեմ Պլարնէ տիկինը . ի՞նչ քաղցրաբարոյ ու քաղաքավար կին . սակայն Օրիորդ Բարուինա-Վիլելմինա-Ամելիա Սքեզսըն ալ կը սիրեմ : Եւ երբոր եկան ու քաղաքին մէջ օրիորդաց վերաբերեալ պաշտօններու վրայ խօսք ըրին , տեսնը , ինչպէս խկոյն դիրենք բռնեցի : Ըսէ՛ ինձի , սիրելիս , այս ըրա-

ծըս դաւկններուս համար . . . — Ա՛հ , ըսի չի-
ղիանալով ինչ խորհելիքս , Աստուած տայ որ
երեւք ամիս ետքն աւելի լաւ ըլլան : » Այս զի-
տողութիւնս այն սուսակէն էր որ սովորութիւն
ունէի ամեն առթի մէջ ընելու , որպէս զի կինս
մեծ համարում մը ունենայ կորովամտութեա-
նքս վրայ . վասն զի թէ որ աղջիկներս յաջողէ-
լին , իմ ըրած զխտողութիւնս բարեպաշտական
մաղթանք մ'էր եւ կատարուած կըլլար . իսկ
թէ որ ձախորդութիւն մը պատահէր , այն ժա-
մանակ իմ խօսքս մարդարէութեան մը կեր-
պարանք կառնուր : Սակայն բոլոր այս խօ-
սակցութիւնը նախապատրաստութիւն մ'էր
կնոջս մէկ ուրիշ զխտաւորութեանը որ քիչ եր-
կիւղ չէր պատճառեր ինձ : Որովհետեւ հիմա
մեծամեծ մարդոց հետ յարաբերութիւն պիտի
ունենայինք , կը վայլէր որ ծերացած մարուկ-
նիս տօնավաճառ մը տանէ ինք եւ անոր տեղ
չնորհօք ձի մը դնէինք , որ եկեղեցի երթալ
կամ այցելութիւն մը ընել սէտք եղած ատեն
կարենար երկու հոգի կրել : Առջի բերանը բա-
ցարձակապէս դէմ կեցայ այս խորհուրդին .
բայց կինս արիաբար պաշտպանեց իր ա-
ռաջարկութիւնը , եւ այնչափ ըրաւ որ զիս
կակուղցուց եւ վերջապէս մարուկը վաճառե-
լու հաճութիւն տուի :

Հեռեւեալ օրը տօնաւաճառի օր էր եւ ես միտք ունէի հօներթալու : բայց կինս զիս համոզեց որ հարբուխ եղեր էի եւ չթողուց տունէն դուրս ելնելու : « Զըլլար , սիրելիս , ըստե . Մովսէս ճարպիկ տղայ մ'է , շահաւոր կերպով առուծախք ընել խիտտ լաւ գիտէ . գիտես որ ամեն աժան առած բաներնիս անօր ձեռօքն եղած են . կը գիմանայ , սակարկութիւն կընէ մինչեւ որ առուտուր ըրած մարդիկըն իր ուզած գնոյն հաճեցընէ : »

Որդւոյս խելքին վրայ ես ալ լաւ համարում ունենալով , գործն անօր յանձնելու շատ չգիմացայ : Առաւօտուն տեսայ որ քոյրերը զանի կը հազուեցընէին տօնաւաճառ երթալու համար , մաղերը կը գանգրէին , խոպոպինները կը մաքրէին եւ փեղոյրին եղերքը գնտասեղով կը հանգրիճէին : Նրբոր հազուիլը լմնցաւ , հաճութեամբ տեսանք որ մտրուկին վրայ հեծաւ , առջեւը եղեւնեայ տուփ մը դրած , որուն մէջ գնելիք մանր մուշը նիւթերը պիտի լեցընէր : Թիկնոց մը հագեր էր այն տեսակ չուխայէ որ փոթորիկներու լաւ գիմանալուն համար շատ քիչ կը կոչուի . եւ թէպէտ վրային կարծրցեր էր , բայց գեղնօր ըլլալուն համար չէր կրնար մէկդի ձգուիլ : Բաճկոնը կանանչ կերպասէ էր եւ քոյրերը լայն սեւ ժապա-

ւէնսով մը մազերը հիւսեր էին : Ամենքս ալ
քիչ մը տեղ ետեւէն դացինք , բարեյակարար ,
բարեյակարար սրտալուծ , մինչեւ որ հեռացաւ :

Որդիս նոր մեկներ էր , Պ . Թօրնհիլի մա-
տակարարը եկաւ մեր բարեբաղդութեանը վը-
րայ ուրախակից ըլլալու . վասն զի լսեր էր որ
իր տէրը մեր վրայ գովեստներ խօսեր է երկու
աղնուական տիկնաներու :

Բարեբաղդութիւն մը երբէք միայնակ չի
դար : Ասպետին մէկ ուրիշ սպասաւորը տամ-
սակ մը բերաւ աղջիկներուս , որով երկու տիկ-
նայք կիմացընէին թէ Պ . Թօրնհիլ մեզ համար
խիստ գոհացուցիչ վկայութիւններ տուեր էր ,
եւ կը յուսային որ քանի մը ուրիշ տեղեկու-
թիւններ ալ առնելէ ետեւ լիովին գոհ պիտի
ըլլային : « Ահ , գոչեց կինս , հիմա կը տեսնեմ
որ մեծերու տուն մտնելը զիւրին բան չէ . բայց
երբոր մէկը յաջողի անգամ մը մտնելու , այն
ժամանակը , ինչպէս կըսէ Մովսէս , հանգիստ
ննջելու է : » Այս անհեղեղ ձայնարկութիւնը
որ կնոջս աչքին խելացի խօսք մը կը թուէր ,
աղջիկներուս չափազանց բերկրութիւն պատ-
ճառելով , բարձրաձայն ծիծաղեցան : Վեր-
ջապէս կինս այն աստիճան ուրախացաւ սպա-
սաւորին բերած լուրէն , որ ձեռքը դրպանը
խոթեց եւ հօթն ու կէս-պղինձ տանոց սլար-

դիւ տուաւ անոր :

Այն օրը այցելու թիւններ ընդունելու օր մ'եղաւ մեզ համար : Պ . Պըրչէլ , որ տօնավաճառէն կուգար , ներս մտաւ : Փոքրիկներու ամեն մէկին համար տասն փարանոց քաքարներ բերեր էր , զորոնք կինս առաւ պահեց , որպէս զի ժամանակ ժամանակ անոնց տայ երբոր լաւ կարգան : Աղջիկներու ալ մէկ մէկ տուի բերեր էր , որպէս զի մէջը նամակի կնքանըշխար , ծխախոտ , շինձու պիսակներ , եւ ստակ պահեն երբոր վաստըկին : Այն սովորաբար աքիօի մորթէ քսակները կը սիրէր՝ իբրև բաղդաբեր , բայց քանի որ այն քսակներէն չկար , այս տուփերն ալ գէշ չէին : Պ . Պըչէլի վրայ դեռ յարգ ունէինք , թէ եւ երկու տիկնանոց խօսակցութեան ասեն անոր տմարդի վարմունքն անհաճոյ եղեր էր մեզ : Զկրցանք ծածկել անկէ մեր բարեբաղդութիւնը , եւ խորհուրդ հարցուցինք անոր . վասն զի որչափ որ ուրիշ խորհրդոցն անսալու տրամադրութիւն չունէինք ալնէ , հարցունելու յօժարութիւն ունէինք : Երբոր նամակը կարդաց , զլուխը երերցնելով ըսաւ թէ այսպիսի դործի մը մէջ մեծ զգուշաւորութիւն հարկ էր : Այս անվըտ տահութեան ցոյցը խիստ անհաճոյ եղաւ կնոջըս : « Երբէք չէի կասկածեր , Պարոն , որ

դուք այսպէս հակառակ ըլլաք միշտ ինձ եւ ազջկանցս : Գուք պէտք եղածէն աւելի զգուշաւորութիւն ունիք . սակայն կարծեմ որ խորհուրդի պէտք ունեցած ժամանակնիս այնպիսի մարդոց պէտք է հարցընենք որոնք ինքնին բարի խորհրդոց հետեւած ըլլան : — Ինչ որ ալ եղած ըլլայ իմ վարքս, Տիկին, խնդիրն անոր վրայ չէ հիմա, ըսաւ Պ . Պրչէլ . թէպէտ ես խորհրդոց չեմ անսացեր, բայց հարցընողին խղճմտանքիս ազգածը ըսելու պարտական եմ : » Ես վախնալով որ այս խօսքին աւելի կը ծու եւ անհանձար պատասխան մը կը տրուի, խօսքը դարձուցի եւ սկսայ զարմանք ցուցընել թէ ինչո՞ւ համար մեր որդին ուշացաւ տօնավաճառէն . վասն զի արդէն իրիկուն եղեր էր : « Անհոգ եղիր ըսաւ կինս, անիկա իր գործը գիտէ . անձրեւոս օրը հաւ չծախեր . ես անոր այնպիսի սակարկութիւնները տեսեր եմ որ զիս զարմացուցեր են : Զեզի մէկ ըրածը պատմեմ որ խնդալէն կողերնիդ ճաթի . բայց ահա կուգայ Մովսէս, առանց ձիու, տուփը շալակը առած : »

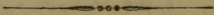
Կինս այս խօսքն ըսած ժամանակ՝ Մովսէս հասաւ՝ արիւն քրտինք եղած եղեւնեայ տուփին ներքեւ՝ որ փոկով մը կրնակին կապած էր : « Բարի եկար, Մովսէս, բարի եկար հայինք,

որդեակ, ինչ բերիք մեզի տօնավաճառէն : —
Ինքզինքս բերի, ըսաւ, խորամանկ նայուած-
քով մը, եւ տուփը սեղանատախտակին վրայ
դնելով : — Այո, գիտենք այդ, ըսաւ կինս :
բայց ձին ո՛ւր է : — Ա՛ւաճառեցի, ըսաւ Մով-
սէս, երեք լիրա հինգ շիլինկ եւ երկու պը-
ղընձի : — Ապրի՛ս, սիրելի որդեակս, ես գիտէի
որ դուն վարպետ ես այդ գործին մէջ : Խօսքը
մէջ երնիս, երեք լիրա հինգ շիլինկ եւ երկու
պղինձը գէշ չէ : Հանէ նայինք : — Ստակը չբե-
րի, ըսաւ Մովսէս, ուրիշ ապրանքի մը հետ
փոխանակեցի : եւ ծոցէն ծրար մը հանեց, ո-
րուն մէջ տասներկու տուղինա կանանչ ակնոց
կար արծաթեայ շրջանակներով, սեկ պատ-
եաններու մէջ : — Տասներկու տուղինա կա-
նանչ ակնոց, կրկնեց կինս տկար ձայնով մը :
Մտրուկը տուիր, եւ անոր տեղն այս տասներ-
կու տուղինա անպիտան ակնոցները բերի :
— Սիրելի մայր, գոչեց որդիս, ինչո՞ւ համար
պատճառը մտիկ չես ըներ : Ես անոնք մեռած
գնով առեր եմ : ապա թէ ոչ՝ չէի դներ : Միայն
արծաթ շրջանակները տուած ստակիս կրկնա-
պատիկը կարժեն : — Թուղ մը անդամ չեն ար-
ժեր այդ շրջանակներդ, գոչեց կինս զայրաց-
մամբ : Երդ ում կընեմ որ տուած ստակիդ կէսը
չեն արժեր : Թէ որ հին արծաթի դնով վա-

ճառուին՝ մէկ ունկլին հինկ շրլինկ կընէ, — Շըր-
ջանակներուն արժէքին համար այդ հասի սիրտ
մի հատցունէք, ըսի. վասն զի ճերմիքս՝ սը-
ղինձ են. — Ինչ կըսես, գոչեց կինս, չըջանակ-
ներն արծաթ չեն մի, արծաթ չեն մի. — Ոչ,
ըսի, քու կերակուր եփելու փոքրիկ տապա-
կէդ աւելի արծաթ չեն. — Ուրեմն մեր մտրու-
կը կորսնցուցինք ու տեղը տասներկու տուղի-
նա կանանչակնոց ստացանք սղլինձ չըջանակ-
ներով ու սեկ պատեաններով. Սատանան տա-
նի այդ խաբէութիւնն ընողը՝ Ո՛հ, քիթէն բըռ-
նուեր է մեր տխմարը. պէտք չէր որ առու-
տուր ըրած մարդիկը լաւ ճանչէր. — Այդ մա-
սին սխալ ես, սիրելիս, ըսի. բնաւ պէտք չէր
որ ճանչէր. — Գետինն անցնի, անբանը, գո-
չեց կինս, որ այդ անպիտան բաներն առեր բե-
րեր է. ամենն ալ կրակը ձգելու է. — Գարձ-
եալ կը սխալիս, սիրելիս, ըսի. պէտք է պա-
հենք զանոնք. որովհետեւ աւելի լաւ է սղլինձ
ակնոցներ ունենալ քան թէ ոչ ինչ. »

Այս խօսակցութեան ժամանակ խեղճ
Մովսէս հասկըցաւ զլիսուն եկածը, Տեսաւ որ
վարպետ գողի մը պատահեր, պատրաստ որս մը
եղեր էր անոր իր կերպարանքովը. Եւ հար-
ցուցի իրեն այս եղելութեան պատճառները,
Մտրուկը վաճառեր է եւ ուրիշ ձի մը դտնելու

համար տօնավաճառին մէջ պտըտած օտմանակ՝ յարգելի դէմքով մարդ մը զինքը իւր վերանը տարեր է ըսելով թէ ծախու ձի մը ունի : Հոն ուրիշ մարդ մը տեսեր է չորհրդով հաղուած , որ քսան լիբա փոխ առնուլ կուզէ եղեր այս ակնոցներուն վրայ , ըսելով թէ անհրատեչտ պէտք ունէր ստակի եւ իր ապրանքը արժէքին երրորդ մասովը պիտի տար : Առաջին պարոնը՝ որ որդւոյս բարեկամ ձեւացեր էր , ականջն ՚ի վար յորդորեր է որ դանտնք գնէ , եւ ասանկ լաւ առիթ մը ձեռքէ չիախցընէ : Որդիս ալ Պ . Ֆլամպօրուն կանչեր է , որ նոյնպէս համողուեր է , եւ վերջապէս մարդուն քսանեւ չորս տուզինա ակնոցը գնելով՝ կէս առկէս մէջ երնինն բաժնելու որոշում ըրեր են :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ .

Պ . Պրէեւ անհամար իրարեւոր Կարգապահներ
 Կարգ թշնմի իւր Կարգապահ :

Ընտանիքս կուզէր որ փայլէր , բայց ամեն անգամ անպակնկալ պատահար մը վրայ դա-

լով իր խորհուրդը կը տապալէր : Սա կը ջանայի
օգուտ քաղել ամեն մէկ ձախողուածէ , որպէս
զի փառասիրութեան կողմանէ ըրած կորուստ-
ներնուն չափովը խոհականութիւննին աւել-
նայ : « Ահա կը տեսնէք , դակներս , կըսէի ,
որչափ սղախիկ կիյնայ մարդ երբոր իրմէ վերե-
րուն նմանող ըլլալու համար ինքզինք բար-
ձրը երեւցնել կուզէ հասարակութեան , Հա-
րուստներուն հետ կենակցիլ ուզող աղքատ-
ներն՝ իրենց հաւասարներուն ստելի եւ իրենց-
մէ վերերուն ալ արհամարհելի կըլլան : Անհա-
ւասար ընկերակցութիւնները միշտ վնասակար
են տկարագոյն կողմին . եւ այսպիսի ընկերակ-
ցութենէ մը ծագած բոլոր բերկրութիւննե-
րն հարուստը կը քաղէ , դժպատահութիւն-
ներն ալ աղքատը : Այս ըսածիս խիստ յարմար
կուգայ , Ռիքարտիկ , նա առակը որ կը կար-
գայիր այսօր . կրկնէ տեսնեմ : »

« Օրին մէկը , գոչեց տղան , հակայմը եւ
թղուկ մը կային որ իրարու բարեկամէին եւ
մէկտեղ կապրէին : Խօսք տալով իրարու որ եր-
բէք չզատուին իրարմէ , ՚ի միասին ճանդայ ե-
լան բաղդ փնտռելու : Առաջ երկու սարակինոս
ելան դէմերնին , եւ կուռեցան անոնց հետ :
Թղուկը որ խիստ սրտասէր , երկու սարակի-
նոսներուն մէկուն հարուած մը տուաւ ամե-

նայն գորութեամբ . բայց ան հարուածը մեծ վնաս մը չտուաւ սարակինոսին, որ թուրը վերցընելով՝ այնպէս ուժղին իջուց թզուկին թևին որ կտրեց վար ձգեց : Խեղճը մեծ վտանգի մէջ էր՝ հսկան օգնութեան հասաւ եւ երկու սարակինոսներն սպաննեց : Թզուկը՝ կատաղութենէն՝ իր հակառակորդ սարակինոսին դըլուխը կտրեց : Նորէն ճանբայ ելան , եւ ուրիշ արկածի մը հանդիպեցան : Արեք վայրենիներ օրիորդ մը յափշտակեր կը տանէին : Թզուկն իր առջի քաջասրտութիւնը կորսնցուցեր էր , այսու ամենայնիւ առաջին հարուածը ինք աըւաւ . վայրենիներէն մէկն ալ վրան յարձակելով այնպէս սաստիկ հարուած մը տուաւ որ թզուկին մէկ աչքը գլխէն գուրս նետուեցաւ : Անմիջապէս հսկան վրայ հասաւ , եւ եթէ վայրենիները չփախչէին , անշուշտ երեքն ալ կըսպաննէին : Արկու յաղթողներն ու օրիորդը ուրախ եղան այս յաղթութեան վրայ , եւ ազատեալ գեղուհին ալ հսկային սիրահարելով ամուսնացան իրարու հետ : Նորէն շարունակեցին ճանբան , եւ վերջապէս գողերու ջուր մը դէմերնին ելաւ : Այս անգամ հսկան առջեւն էր , բայց թզուկն ալ հեռու չէր անկէ : Արկար եւ խիստ յամառ կռիւ մը եղաւ . հսկան գարկածը կը տապալէր , բայց թզուկը քանի մը

անդամ մազ մնաց պիտի սպաննուէր , Վերջապէս յաղթութիւնը երկու բաղդախնդիրնհրուէն մնաց . բայց թղուկը կուտին մէջ մէկ ոտքը կորսնցուց . ուստի մէկ ոտքով , մէկ ձեռքով եւ մէկ աչքով մնաց . իսկ հսկան՝ որ վէրք մը անդամ չէր առած , կը գոչէր անոր . օ՛ն , քեզ տեսնեմ , փոքրիկ գիւցաղունս , ահա ասոր կըսեն գործ տեսնել . յաղթութիւն մ'ալ ընենք , եւ այն ժամանակ անմահ փառք կը ժառանգենք : — Ոչ , ըսաւ թղուկը , որուն խելքը գլուխն եկեր էր , ոչ , ալ չեմ պատեբաղմիր ես . վասն զի կը տեսնեմ որ ամեն կըռիւններու մէջ բոլոր փառքն ու օգուտը դուն կը շահիս , եւ ես հարուած միայն կուտեմ : »

Այս առակն ընտանեացս բռնած ընթացքին պատշաճեցընելու վրայ էի , կնոջս եւ Պ . Պրչէլի մէջ ջերմ վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ՝ աղջկանցս քաղաքին մէջ ունենալիք ապագայ պաշտօններուն վրայ : Աինս կը պնդէր թէ խիստ օգտակար պիտի ըլլային աղջկանցս . Պ . Պրչէլ ընդհակառակն կը ջանար համոզելու որ դանոնք քաղաքը չլրկէ . իսկ ես չէզոք կը կենայի : Պ . Պրչէլի պատճառաբանութիւններն առաւօտուն տուած խորհրդոցը հետեւութիւններն էին , որ կնոջս խիստ անհաճոյ եղեր էին . Վէճը տաքցաւ , եւ խեղճ կինս փո-

խանակ ողջմտութեամբ պատճառաբանելու՝
ձայնը կը բարձրացընէր, եւ վերջապէս չկըր-
նալով պոռալ, պարտաւորեցաւ կռիւէն հրա-
ժարելու։ Սակայն իր վերջի խօսքերը խիստ
անհաճոյ եղան ամենուս ալ։ « Մարդիկ կը
ճանչեմ որ իրենց խորհրդատուութեանցը հա-
մար ծածուկ պատճառներ ունին։ Բայց կաղա-
չեմ զանոնք որ այսուհետեւ տունս ոտք չկո-
խեն։ — Տիկին, ըսաւ Պ. Պրէէլ հանդարտ
դէմքով մը որ աւելի կը զայրացընէր կլինս-
երբոր ծածուկ պատճառներու խօսք կընէք,
իրաւունք ունիք։ Ես ծածուկ պատճառներ
ունիմ որ չեմ ուզեր ըսել, վասն զի դուք յայտ-
նի պատճառաբանութիւններու անգամ պա-
տասխանելու կարող չէք։ Բայց կը տեսնեմ որ
իմ հոս դալս ձանձրութիւն կը պատճառէ ձեզ,
վասն որոյ մնաք բարով, եւ մէկ մ'ալ թերեւս
այս երկրէն դացած ատենս զամ վերջին ող-
ջոյնս ստալու։ » Այս խօսքն ըսելով փեղոյրն ա-
ռաւ, եւ առանց ուշադրութիւն ընելու Սոփի-
այի նայուածքին որ իր աճապարանքն յանդի-
մանելու երեւոյթ մը ունէր, մեկնեցաւ դնաց։

Երբոր դուրս ելաւ, քանի մը վայրկեան
չփոթած իրարու երես նայեցանք։ Ալինս որ
պատճառն ինք ըլլալը կ'ըզար, իր շփոթու-
թիւնը ծածկել ուզեց բռնի ժպիտով եւ վըս-

տասն նայուած քով մը որ կշտամբեցի, Հաւ-
 նեցանք ըրածիդ, կինս, ըսի. ատանկ հիւրնկա-
 լութիւն կընեն օտարներու. ատանկ կը փո-
 խարինեն անոնց բարեկամութիւնը, Հաւա-
 տած, սիրելիս, որ երբէք այնչափ կծու եւ ին-
 ձի անհաճոյ խօսքեր ելած չունէին բերնէդ,
 — Ինչո՞ւ զիս դրգոեց, ըսաւ կինս. ես անոր
 տուած խորհուրդին պատճառը զիտեմս կուզէ
 որ աղջիկներս Ղոնտրա չերթան, որպէս զի ին-
 քը կրտսեր աղջկանս հետ ընկերակցելով զը-
 լարճանայ, Բայց ինչ որ ալ պատահի, աղջի-
 կըս այսպիսի գոեհիկ մարդոցմէ լաւագոյն ըն-
 կերակցիցներ կրնայ գտնել, — Գոեհի՛կ մի,
 գոչեցի. ուրեմն չարաչար խաբուեր էինք այդ
 մարդուն բնաւորութեանը վրայ, որ շատ ա-
 ոխիթներու մէջ խիստ բարեկիրթ մարդ մը ե-
 րեւցած էր ինձ, Ըսէ ինձի Սոփիա, աղջիկս,
 այդ մարդը սիրոյ դաղտնի փորձ մը տուած է
 քեզ, — Հայրիկ, ըսաւ աղջիկս, ինձի հետ ը-
 րած խօսակցութիւնները միշտ մտացի, պար-
 կեշտ եւ հաճոյական էին. բայց ուրիշ բան մը
 չկար ամենեւին. սակայն կը յիշեմ որ անգամ
 մը ըսաւ ինձի թէ երբէք տեսած չէր կին մը որ
 աղքատ մարդու մը վրայ համարում ունենայ,
 — Ահա սիրելիս, ըսի, այդ բերանը կը բանե-
 ցընեն միշտ ամեն թշուառ եւ ծոյլ մարդիկ.

բայց կը յուսամ որ դուն այդ տեսակ մարդիկն արժանապէս դատելը սովորած ես , եւ կ'զգաս որ իրերջանկութիւնն այնպէս չարաչար տընտեսող մարդէ մը երջանկութիւն սպասելը խենթութիւն է : Մայրդ ու ես հիմալաւազոյն գիտումներունինք ձեզ համար : Յառաջիկայ ձմեռը , որ հաւանականաբար Ղոնտրա պիտի անցունէք , աւելի յարմար ընտրութիւն մը ընելու առիթներ պիտի մատակարարէ ձեզ : »

Այս խօսքիս վրայ Սոփիային մտքէն անցածը չեմ գիտեր . բայց սրտովս գոհ էի որ անանկ երկիւղալի հիւրէ մը ազատեցանք : Արդարեւ հիւրընկալութեան դրժեւնիս քիչ մը խղճմտանքիս դպաւ , բայց այններքին ազդարարը շուտ լռեցուցի երկու կամ երեք ճշմարտակերպ սատճառներով , որոնք բաւական եղան զիս գոհ ընելու եւ զիս ինքզինքիս հետ հաշուեցընելու : Յանցանք գործող մարդու մը խղճմտանքին ազդած ցաւը շուտով կանցնի : Խղճմտանքը վնհերոս է . վասն զի երբոր յանցանք մը արգիլելու համար բաւական զօրութիւն չունի , դատախազելու համար ալ բաւական արդարութիւն հազիւ կունենայ :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ .

Ն-Ե Ե-Ի-Ը-Ն-ՅԻԵ , Ի-Մ Դ-Ն-Ա-Ն-Ե-Մ -Գ-Ե-Յ-Յ ԲԵ
-Ե-ԲԵ-Ն-Ե ԼԵՆ-Ե-ԲԵ ԿԵՆՈՅ ՏԼՄ-ԲԵ Բ-Ե-ԲԻՎ ԸԼԼ-Լ :

Աղջկանցս լսնտրա երթալը որոշուեցաւ ,
Պ . Թօրնհիլ ազնուաբար խօսք տուաւ մեզ թէ
անձամբ պիտի հսկէր անոնց կենցաղավարու-
թեանը յլրայ , եւ գրով մեզի խնայընէր : Բայց
մտածեցինք որ իրենց հագուստն ալ իրենց
բարձր ակնկալութեանցը յարմար պէտք էր
ըլլար , եւ ատոր համար քիչ մը ծախք ընել
հարկ էր : Ուստի խորհուրդ ըրինք թէ ինչ մի-
ջոցով կրնայինք ստակ ձարել , կամ աւելի
պարզ խօսելով , ինչ ծախելու էինք որ ստակ
ուեննայինք : Խորհուրդնիս երկար չեղաւ : Ո-
րոշեցինք որ ձեռուընիս մնացած ձին ընկեր
չունենալուն համար ըղորովին անպիտան էր
արօրի , եւ մէկ աչքը կոյր ըլլալուն՝ հեծնա-
լու ալ չէր դար : Ուստի որոշեցինք որ մօ-
տակայ տօնավաճառը զրկենք ծախենք , եւ
այս անգամ ես անձամբ տանիմ որպէս զի նոր
խաբէութեան մ'ալ չհանդիպինք , թէպէտ եւ
առաջին առեւտրական գործողութիւնս պիտի

ըլլար այս բանը , սակայն պարծերես ընդհան-
լուս վրայ տարակոյս չունէի : Մարդու մը իր
խելքին վրայ ունեցած համարումը՝ իր հետ
գտնուող ընկերներուն վրայ չափելով է . եւ ու-
րովհետեւ իմ ընկերս ալ ընտանիքս էր միշտ ,
ուստի ես ալ դէչ համարում մը չունէի խել-
քիս վրայ : Սակայն կինս , հետեւեալ առ-
տուն , երբոր տօնավաճառը կերթայի , տունէն
քանի մը քայլ հեռանալուս՝ զիս ետ կանչեց
եւ ականջս 'ի վար ըսաւ որ զգոյշ կենամ :

Տօնավաճառը հասնելուս , ըստ սովորու-
թեան ամեն կերպ շարժումներ ընել տուի ձի-
ուս , բայց գնող չէր ելներ : Աերջապէս մէկը
եկաւ եւ անոր ամեն կողմը լաւ մը քննելէ ե-
տեւ՝ մէկ աչքը կոյր գտաւ . ու զին չտուաւ :
Յետոյ ուրիշ մը եկաւ , եւ անոր մէկ սրունքն
ուռած գտնելով ըսաւ թէ ձրի անգամ արուէր
իրեն , չէր ընդուներ : Նրբորդ մը եկաւ ու տե-
սաւ որ ոտքերը ջուր իջած էին , ան ալ զին չի
տուաւ : Չորրորդ մը աչքերուն մէջ պալարներ
գտաւ : Հինգերորդ մը՝ որ առաջիններէն լրքա-
գոյն էր , հարցուց ինձի թէ ինչ ապուր ուտե-
լու տօնավաճառը տարեր էի այն կազ , կոյր եւ
խեղաթիւր կենդանին որ մորթեղերծ ըլլալու
դրկելէ գտաւ ուրիշ բանի չէր գար : Այս ամեն
գատողութիւնները շարաշար աչքէս հանեցին

իւեղճ կենդանին , եւ գրեթէ կամաչէի երբ նոր
գնող մը կը մօտենար . վասն զի թէ եւ ամեն
ըսածնուն չէի հաւատար , բայց կը մտածէի թէ
վկայութիւններուն թիւը՝ բարեգործութեան
վրայ Սուրբ Գրիգորի ունեցած կարծեացը հա-
մեմատ՝ ճշմարտութեան զօրաւոր հաւանակա-
նութիւն մը կը կազմէր :

Այս ամօթահար վիճակին մէջ էի , երբ որ
սլաշտօնակիցներէս մէկը , վաղեմի ծանօթ մը ,
որ նոյնպէս գործ ունի եզեր տօնավաճառը ,
քովս եկաւ ու ձեռքէս բռնելով առաջարկեց
որ դիմեալուն մը մանկնք եւ մէկ մէկ դաւաթ
ըմպելի խմենք : Կակոյն ընդունեցի առաջար-
կութիւնը , եւ գարեջրոյ սկանդոկ մը մտնելով ,
եանելի կողմը փոքրիկ սենեակ մը դրին մեզ , ուր
սլաակառելի ծերունի մը նստած՝ մեծ գիրք մը
կը կարդար խորին ուշադրութեամբ : Աննացս
մէջ տեսած չէի դէմք մը որ ինձի այնչափ հա-
մակրութիւն ազդած ըլլար . աղբիկ մազեր
ձակտին վրայ հովանի կընէին ու ակնածութիւն
կազդէին , եւ իր առոյգ ու կորովի ծերութիւնը
քաջառողջութեան ու բարեսրտութեան ար-
դասիք կը թուէին : Սակայն անոր ներկայու-
թիւնն արդեւք չեղաւ մեր խօսակցութեանը .
բարեկամս ու ես մեր կրած զանազան ձախոր-
թութիւնները կը սկսամէինք իրարու : Նրկորդ

ամուսնութեան վրայ ըրած վիճարանութեան-
ցըս , վերջին անդամ հրատարակած տետրա-
կիս , նախասարկաւագին տուած պատասխա-
նին , եւ ինձի դէմ 'ի գործ դրուած բռնու-
թիւններուն վրայ խօսեցանք . բայց ուշադ-
րութիւննիս վայրկեան մը զարտուղեցաւ մեր
խօսակցութենէն՝ պատանիի մը ներս մտնելու
վը , որ ձերուսին քովը գնաց եւ ականջն 'ի
վար բան մը ըսաւ : « Ներում խնդրելու բան
մը չկայ , տղանս , ըսաւ ձերուսին . մեր նմանե-
րուն բարիք ընելը պարտականութիւն մ'է որ
սկստք է վճարենք : Ա՛ն սաստակը . կուղէի որ
աւելիի սկստք ունենայիր , բայց թէ որ հինգ
լիրան կրնայ քու թշուառութիւնդ փոփել ,
յօժար սրտով կուտամ քեզ : » Համեստ պատա-
նին շնորհակալութենէն լալ սկսաւ : Բայց իմ
շնորհակալութիւնս անկէ աւելի եղաւ : Այն-
չափ բերկրութիւն զգացի ձերուսին բարե-
րարութենէն որ կուղէի պարանոցն իյնալ եւ
զինքը համբուրել : Ծերուսին նորէն սկսաւ իր
գիրքը կարդալ , եւ մենք ալ շարունակեցինք
մեր խօսակցութիւնը մինչեւ որ ընկերս տօնա-
վաճառին մէջ ունեցած մէկ գործը յիշելով
դուրս ելաւ , խօսք տալով որ քանի մը վայր-
կեանէն ետ դառնայ , եւ աւելցուց թէ ինքը
միշտ կը փափաքէր հնար եղածին չափ երկա-

բօրէն տեսնուիլ Յրիմբօզ վարդապետին հետ և
Ծերունին, սնունս լսելով՝ ուշադրութեամբ
երեսանայեցաւ, և Երբոր բարեկամս դուրս
ելաւ, խորին յարգութեամբ մը հարցուց ինձի
թէ արդեօք ազգականն էի մեծին Յրիմբօզի,
միակնութեան այն արի պաշտպանին, որ եկե-
ղեցւոյ պարիսպն եղած էր: Այս հարցումն
այնպիսի ուրախութիւն մը ազդեց սրտիս, որ
բուն նմանը երբէք զդացած չէի: «Պարոն,
գօչեցի, ձեզի պէս առաքինի անձի մը գովու-
թիւնները՝ ձեր բարեգործութեամբն արդէն
սրտիս մէջ ծագած գոհութիւնը կը կրկնա-
պատկեն: Յրիմբօզ վարդապետը, միակնու-
թեան ջատագովը, զոր դուք Մեծ անուանե-
լու հաճեցաք, ևս եւ՛, ևս եւ՛ այն տարաքաղզ
եկեղեցականը որ երկար ժամանակ, և կը հա-
մարձակիմ ըսել, այնչափ յաջողութեամբ մա-
քառեցայ երկրորդ ամուսնութեանց զէմ:
— Պարոն, գօչեց ծերունին յարգական զմայլ-
մամբ մը, կը վախնամ որ չափազանց ընտա-
նութեամբ մը վարուեցայ ձեզի հետ. բայց
կաղաչեմ, ներեցէք հետաքրքրութեանս:
— Պարոն, ըսի իսկոյն ձեռքը ըննելով, քա-
լեցի որ ձեր ընտանութիւնը զիս վիրաւորած
ըլլայ. կաղաչեմ, ընդունեցէք իմ բարեկա-
մութիւնս, ինչպէս որ արդէն համարումս ըս-

տացած էք, — Շնորհակալութեամբ կընդունիմ առաջարկութիւններդ, ըսաւ ձեռքս սեղմելով. ո՛հ, ինչ երջանկութիւն է ինձի տեսնել ձեզ, ո՛ հաստատուն սիւնդ ուղղափառութեան . . . » Ընդ միջեցի իր խօսքը. վասնզի, թէպէտ իբրեւ իր գրեւածներուն համար դժուար ընդունող հեղինակ մը՝ խոշոր շողօքորթութիւններ մարտելու արամադրութեան մէջ էի, սակայն համեստութիւնս չներկեց աւելին կլնել, ինչ եւ իցէ, վիպասանութեանց մէջ նրկարագրուած երկու տարփաւորներ անդամ մեզի չափ շուտով իրարու հետ ըստեկամ եղած չունին : Զանազան նիւթոց վրայ խօսք բրինք. նախ դատեցի որ աւելի բարեպաշտ էր քան թէ գիտուն. եւ սկսայ կարծել թէ մարդկային ամեն գիտութիւններն աղբի պէս կարհամարհէր : Սակայն ասով համարու մտ չպակսեցաւ իր վրայ. որովհետեւ արդէն ժամանակէ մը ՚ի վեր ես ալ նոյն կարծիքն ունենալ սկսելի : Ուստի առիթ առի ըսելու թէ աշխարհս ընդ հանդապէս վարդապետականնիւթոց վրայ եպերելի անհողութիւն մը ունէր եւ չափէն աւելի անճատութեղեր էր մարդկային շահագիտութեանց, « Ո՛հ, այո՛, Պարոն, ըսաւ, որպէս թէ իր բոլոր գիտութիւնն այն փայրկենին համար պահել էր. ըսածնիդ շատ ճշմարիտ է :

աշխարհս փատթարանալու վրայ է . եւ սակայն
երկրածնութիւնը , կամ աշխարհի ստեղծումն
ամեն դարերու փիլիսոփայները շփոթեցուց ,
Ինչ անհեթեթ կարծիքներու խառնուրդ մը
կազմեցին աշխարհի ստեղծման վրայ : Սանքս-
նիատոս , Մանեթոն , Բերոս եւ Ոկելլոս Լուկա-
նոս , ամենն ալ պարասպ տեղն աշխատեցան բա-
ցատրելու : Վերջինին մէջ հետեւեալխօսքերը
կը տեսնենք . Անբեօն արեւմտեան լեռնա-
որ կը նշանակէ թէ « Ամեն բան անսկիզբն է եւ
անվաստան » : Մանեթոն որ Նաբուգոդոն-Ա-
սարի ժամանակները կապրէր , (Ասար՝ ասորե-
րէն բառ մ'է , որ նոյն երկրին թագաւորներուն
ստվորական մակդիրն էր , ինչպէս Թագղաթ-
Փաղ-Ասար , Նարոն-Ասար) , Մանեթոն ալ նոյն-
պէս անտեղի կարծիք մը ցուցըցած է : Վա-
սըն զի , ինչպէս որ մենք ընդ հանրապէս կը-
տեսնք , էթեօն արեւմտեան , որ կը նշա-
նակէ թէ աշխարհս գրոց մէջ չստվորուիր , նոյն-
պէս ան ալ փորձ փորձեց բացատրելու . . .
բայց , Պարոն , ներում կը խնդրեմ ձեռնէ խընդ-
րէն դարտուղելուս համար : » Յիրաւի կը պար-
տուղէր , եւ ես չէի կրնար տեսնել թէ աշխար-
հիս ստեղծումն ինչ յարաբերութիւն ունէր
մեր նիւթին հետ : Բայց ասով սոսկ կրցայ հաս-
կընալ որ գրոց աշակերտ էր , եւ հետեւարար

յարգանքս աւելցաւ վրան : Այս պատճառաւ միաքս դրեր էի որ իրեն հետ վիճարանութիւն բանամ . բայց անի հախազանց քացրաքարոյ եւ քաղաքավար ըլլալով՝ չէր ուզեր ինձի հետ մրցիլ : Ամեն անգամ որ իր առարկութեանցը դէմ գիտողութիւն մը կընէի , կը ժպտէր , գըլուխը կը շարժէր , եւ պատասխան չէր տար . որով այնպէս կը կարծեցընէր ինձի թէ շատ բան կրնար ըսել՝ եթէ պատշաճ դատէր : Խօսակցութեան նիւթը աշխարհի ստեղծումէն անդգալաբար մեր երկու քին ալ տօնավաճառը երթալու պատճառներուն իջաւ : « Իմ հոս գալուս նպատակը ձի մը վաճառել է , ըսի » : Բարեբաղդաբար անանկ յարմարեցաւ որ անոր գալուն նպատակն ալ ձի մը գնել է եղեր իր վարձակալներէն մէկուն համար : Իսկոյն ձիացողցըցի իրեն , եւ սակարկութիւնն անմիջապէս եղաւ : Միայն ստակը վճարել կը մնար : Ասոր համար , ծոցէն երսուն լիրանոց Պանքայի տուն մը հանեց եւ ինձի առաջարկեց որ մտացածը ետ տամ իրեն : Ես ալ վրաս այնչափ ըստակ չունենալով , հրամայեց պանդոկապետին տիրոջը որ իր սպասաւորը ղրկէ : Իսկոյն եկաւ սպասաւորը՝ որ զեղեցիկն շանազգեստ մը հագած էր : « Արբահմով , ըսաւ անոր , գնա սատուսակն թարել տուր , եւ ստակը չուտով բեր :

մեր դրացի ժաքսօնին կամ ուրիշներու գնա ,
անոնք կաւրեն : » Երբոր ծառան դուրս ելաւ ,
մեր ձերու նազարդ բարեկամը սրտաշարժ բա-
նախօսութիւն մը ըրաւ ինձի արծաթ դրամոց
նուազութեանը վրայ : Ես ալ անկէ աւելի սրը-
տաշարժ բանախօսութիւն մը ըրի ոսկի դրա-
մոց նուազութեանը վրայ . եւ երբոր Արրահամ
դարձաւ եկաւ , մենք արդէն համաձայն վրձ-
ոներ էինք թէ երբէք այս աստիճան ստակինը-
ւազութիւն տեսնուած չէր : Արրահամ լուր
բերաւ թէ տօնաւաճառին ամեն կողմը վազեր ,
տոմսակն աւրող մը չէր կրցեր գանել , թէ եւ
կէս շիլինկ վարձ տուաջարկեր էր : Երկու քիս
ալ մեծ տեղոսութիւն պատճառեց այս բանը .
բայց ձերունին՝ վայրկեան մը մտածելէ ետեւ՝
հարցուց ինձի թէ մեր կողմերը Սողոմոն Զը-
լամպօրու անունով մէկը կը ճանչէի՞ : Երբոր
պատասխանեցի թէ դրացիս էր , « Ուրեմն ը-
սաւ , կը կարծեմ որ կրնանք ձեզի հետ գործ
ընել . փոխանակագիր մը տամ ձեզ անոր վրայ ,
որ տեսնելուն պէս վճարէ . եւ գիտէք որ չըր-
ջակայ հինգ մղոն երկրին մէջ անոր պէս շիտակ
մարդ չկայ : Համեստ Սողոմոն եւ ես երկար
ժամանակէ 'ի վեր բարեկամ ենք : Միտքս
կուգայ որ ժամանակաւ անոր հետ եւ-է-ւ-է* կը

* Իսող մը՝ որուն մէջ երկու քայլ փոխուեալ եւ

խաղայինք , եւ միշտ ես կը յաղթէի . բայց մէկ
ոտքով ցատկելու խաղին մէջ ան ինէ յաջողակ
էր : » Կրօնացիք զբայ փոխանակագիր մը ինձի
համար ստակ էր . որովհետեւ վճարելու կար-
ող ըլլալը դիտէի : Ուստի փոխանակագիրն
ստորագրուեցաւ եւ ձեռքս տրուեցաւ . եւ Պ .
Չէնքլինսօն պատկառելի ծերունին , իր Աղամ
սպասաւորը եւ իմ ձիս ելան գացին իրարմէ
խիստ դժ .

Երբոր մինակ մ'նացի , խորհիլ սկսայ եւ
մտածեցի որ անձանօթ մարդէ մը փոխանակա-
գիր առնելը խոհեմու թիւն չէր . ուստի որոշե-
ցի ձիս եւ առնուլ , ձանբայ ելայ ծերունին
ետեւէն , բայց ժամանակն անցեր էր . այս
պատճառաւ տանս ճանբան բռնեցի , որպէս զի
երթամ ժամ առաջ փոխանակագիրը դրացիք
վճարել տամ : Պ . Ֆլամպօրու իր տանը դուռը
կանգնած՝ ծուխ կը քաշէր . տոմսակն իրեն
ներկայացուցի : Առաւ , երկու անգամ կար-
դաց : « Կարծեմ որ անունը լաւ կը կարգածք ,
ըսի . Եփրեմ Չէնքլինսօն է : — Այո , այո , պա-
տասխանեց , անունը բաւական ազէկ գրուած
է . մարդն ալ կը , ճանչեմ , աշխարհիս ամենէն

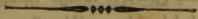
եւ մէկ ոստիւն ընելով՝ աւելի հեռուն ցատկո-
ղը կը շահի : Տաճկ . Ատրմ կամ Ատրմ աթլա-
մաք :

մեծ անողգամը, այդ թշուառականն էր որ ակնոցները մեղի վաճառեց: Պատկառելի դէմքով ու աղերէկ մաղերով մարդ մը չէր: Յունարէն հատուածներ կարդանց, երկրաձնութեան վրայ, աշխարհի վրայ, եւ այլն բանախօսութիւններ ըրան: » Հառաչանքով մը պատասխանեցի այս հարցման: « Չարածճին քանի մը ուսումնական խօսքեր գոց ըրեր, դրադէտ մարդ մը դտնելուն պէս՝ անոր կը ծախէ. բայց ես կը ճանչեմ այդ անողգամը եւ կուզեմ կախել տալ: »

Այս ձախորդ դէպքը զիս սրչափ արտահայտեց՝ աւելորդ է պատմել. բայց աւելի մեծ էր շիտթութիւնս երբոր կը մտածէի թէ ինչ երևտով կնոջս ու աղջկանցս պիտի երեւնայի: Դըպրոցէն փախչող աշակերտ մը վարժապետին դէմն ելնելու համար ինձի չափ չէր վախնար: Ասկայն միտքս դրի որ բարկացայտ դէմքով մը սուն մտնեմ, ու կոիւ հանելով ընտանեացըս բարկութեան առաջն առնում:

Բայց աւանդ. տունէն ներս մտնելուս տեսայ որ ընտանիքս վիճելու տրամադրութիւն չունէր: Այնու ու աղջիկներս նստանք կուլային: Պ. Թօրնիլի խմացուցեր էր իրենց, որ աղջկանցըս լոնտրա երթալու եւ պաշտօն դտնելու յոյս չկար. չարամիտ անձինք մեր վրայ դէչ

տեղեկութիւններ տուեր էին երկու մեծաշուք տիկնանց, որոնք նոյն օրը Լոնտրա դարձեր էին : Պ. Թօրնհիլ չէր կրցեր ոչ այն սուտ տեղեկութիւններուն աղբիւրը գտնել եւ ոչ այն տեղեկութեանց ինչ ըլլալը խմանալ . բայց սովոր ալ ըլլային անոնց հեղինակները, Պ. Թօրնհիլ խօսք կուտար մեզի բարեկամ եւ պաշտպան մնալու : Հետեւաբար անսայ որ ընտանիքս իմ գլխուս եկած ձախորդութեան անտըրտունջ համբերելու վիճակին մէջ էր, որովհետեւ աւելի զգալի ձախորդութիւն մը պատահեր էր իրենց : Բայց ամեն բանէ աւելի մտատանջութիւն եւ տագնապ կը կրէինք գուշակելու թէ ո՞ր ցածսիրտ եւ սեւհոգի մարդը կրցեր էր վատահամբաւել մեզի պէս անմեղ ընտանիք մը՝ որ ոչ ուրիշի նախանձը չարժեկու չափ բարձր էր, եւ ոչ ուրիշի ատելութիւնը զրգոելու չափ չար :

ԳԼՈՒԽ ԺԵ .

Պ . Պըւելէ շարձելու իւրաքանչիւր զոգնուած
իւրաքանչիւր իւրաքանչիւր է :

Այն իրիկունքը եւ հետեւեալ աւուր մէկ
մասը գործածեցինք մեր թշնամեաց ոյլ ըլլալը
հասկընալու : Գրացի չմնաց որ մեր կասկած-
ներէն ազատէր , եւ ամեն մէկս մէկ մէկ պատ-
ճառ կը գտնէինք կարծիքնիս հաստատելու ,
Երբոր այս կասկածներուն մէջ կը տատամտե-
ինք , մեր մանկիկներէն մէկը՝ որ դուրսը կը
խաղար , թղթապանակ մը բերաւ , որ խոտե-
քուն վրայէն գտեր էր : Խսկոյն ճանչեցինք որ Պ .
Պըչէլին էր , եւ զննելով տեսանք որ մէջը զա-
նազան նիւթոց վրայ ծանօթութիւններ կա-
ջին : Բայց ամենէն աւելի մեր ուշադրութիւ-
նը գրաւեց կնքեալ թուղթ մը՝ որուն վրայ հե-
տեւեալ մակագիրը կար . Թօրնէլէ տարածե զը-
ւորուելու շինուած շինուելէ շինուելու : Մէկէն
'ի մէկ միտքերնիս եկաւ թէ մեզ վատաբար
զրպարտողն ան էր , եւ խորհուրդ ըրինք թէ
նորմակը բանանք : Ես զէմ կեցայ . բայց Սո-
փիա՝ վկայելով որ Պ . Պըչէլ աջակիս վատու-

թիւն մը ընող մարդ չէր, պնդեց որ թուղթը քանանք կարդանք: Միւսներն ալ անոր հետ միացան, եւ ես ալ թախանձանքներնուն չգիմանալով՝ նամակը բացի եւ հետեւեալը կարդացի:

« Տիկնայք .

« Թուղթս բերողը ձեզի պիտի հասկըցընէ ուսկից ըլլալը: Գրողը գոնէ այնպիսի մէկն է որ անմեղութիւնը կը սիրէ, եւ չուզէր թողուլ որ հրապուրուի: Ալա տեղէ իմացայ որ դուք գիտաւարութիւն ունիք երկու ինձի ձանօթ մատաղ օրիորդ Վնտրա տանելու իբրեւ ընկեր օրիորդներ: Որովհետեւ չեմ ուզեր պարզութիւնը խաբուած եւ առաքինութիւնը պղծուած տեսնել, կիմացընեմ ձեզ թէ այդ անխոհեմ ընթացքը խիստ վտանգաւոր հետեւանք կրնալ ունենալ: Ես սովորութիւն չունիմ անպարկեշտ եւ վատահամբաւ անձանց հետ խափու վարուելու . եւ այս առթիւ մէջ ալ լուռ կը կենայի՝ եթէ յիմարութիւնը ոճիր մը գործելու չ ելնէք: Ուրեմն օգուտ քաղեցէք բարեկամի մը անդաբարութենէն, եւ մինչեւ հիմա խաղաղութեան ու անմեղութեան օթեւան եղող տան մը մէջ մոլութիւն ու վատահամբաւութիւն մտցընելու հետեւանքներուն վրայ լաւ մտածեցէք: »

Այս տողերը կարդալնուս վրայ՝ տարա-
կոյսնիս փարատեցաւ : Թէպէտ այնպիսի խօս-
քեր կային այս նամակին մէջ որ երկու կող-
ման ալ կրնային յարմարիլ , եւ պարունակած
խիստ դատաքննութիւններն ալ՝ որոց որ գըր-
ուած էին՝ անոնց կրնային վերաբերիլ քան թէ
մեզի , այսու ամենայնիւ դէշ մտօք մեկնելն
աւելի բնական էր , եւ աւելի հեռուն չգացինք :
Այնս հազիւ մննչեւ վերջը մտիկ ընելու հաւ-
բերութիւնս ունեցաւ , եւ անհնարին զայրաց-
մամբ կանխիճէր նամակը գրողը : Օլիվիա ալ չէր
կրնար իր բարկութիւնը զսպել . իսկ Սոփիա
ապշեր ավիբերան եղեր էր : Ես ալ այս գործը
նողկայի ասկերախտութեան մը ապացոյց կը
համարէի . եւ ուրիշ պատճառ մը չէի գտներ ,
բայց միայն կրտսեր աղջիկս տունէն չհեռացը-
նել՝ որպէս զի յաճախ հետը տեսնուելու ա-
ռիթ ունենայ : Երբոր ամենքս ալ այս վիճա-
կին մէջ նստած՝ վրէժ առնելու հնարքներ կը
խորհէինք , մեր մանկիկներէն մէկը վազելով
լուր բերաւ մեզ թէ Պ , Պրչէլ արտին միւս ծայ-
րէն կուգար : Աւելի դիւրին է երեւակայել
քան թէ նկարագրել նոր թ շնամանքի մը կըս-
կի՞՞ն եւ մօտաւոր վրէժին գրութեան մը բերկ-
րութենէն յառաջ եկած զանազան զգացում-
ները որ մարդ կը կրէ այսպիսի պարտագայլ մը

մէջ : Թէպէտ մենք անոր ապերախտութիւնը կշտամբելէ զատ ուրիշ գիտաւորութիւնն չունէինք , սակայն որոշեցինք որ հնար եղածին չափ կծու կերպով ընենք : Ասոր համար խորհուրդ ըրինք որ ուրիշ ժամանակներու պէս զուարթ գէմքով եւ բարեկամաբար զանի ընդունինք , եւ նախ սովորականէն աւելի քաղցրութեամբ խօսինք , որպէս զի քիչ մը զուարճանայ , եւ յետոյ այն շողոքորթ հանդարտութեան մէջ փոթորիկի պէս վրան յարձակինք եւ իր վատութեան կշտամբանքներովը զինքը ընկճենք : Այսպէս որոշելէ ետեւ , կլինա իր վերայ առաւ կատարել , եւ ստուգիւ ալ յաջողակ էր կատարելու : Պ. Պրչէլներս մտաւ , աթոռ մը առաւ նստաւ : «Խիստ գեղեցիկ է այսօր օդը, Պ. Պրչէլ՝ — Այո՛ , վարդապետ , խիստ գեղեցիկ է . թէպէտ կոշտերուս ցաւէն կիմանամ որ անձրեւ պիտի գայ : — Չեր կոտոշներուն* ցաւէն մի , գոչեց կլինա բարձրաձայն ծիծաղելով , եւ ետքն ալ ներում խնդրեց ըրած զուարճարանութեանը համար — Ճշմարտիւ , տիկին , ըսաւ Պ. Պրչէլ , յօժար սրտով կը ներեմ , վասն զի , եթէ

* Անդ զիբրէնին մէջ այս հանճարաբանութեան աւելի տուող բառերուն յարաբերութիւնըն աւելի մօտ է . «օրն» (կոշտ ոտից , տաճկ . նաւսըր) եւ «օրն» (եղջիւր կամ կօտոշ) : Ծ . Թ .

դուք չըսէիք՝ իմ մաքէս անդամ չպիտի անց-
նէր զուարճարանութիւն ըլլալը : — Կարելի
է որ այդ պէս ըլլայ , Պարոն , ըսաւ կինս աչք
ընկելով մեզ . եւ սակայն աներկբայ եւ որ դուք
լաւ գիտէք թէ սրչափ այդ ծանրութենէն
պէտք կըլլայ ունկի մը կշռելու համար : — Ըս-
տուղիւ , տիկին , ըսաւ Պ . Պրչէլ , կը կարծեմ որ
այս առտու հրաման քնիդ զուարճարան գիրք
մը կարդացեր էք . վասն զի մեծ տրամադրու-
թիւն ունիք զուարճաբանութիւններ ընելու ,
սակայն , տիկին , անկեղծաբար խօսելով , ես
աւելի կը սիրեմ ունկի մը ողջմտութիւնը :
— Ար հաւատամ ատոր , ըսաւ կինս ծիծաղա-
ղէմ մեզինացելով , թէ եւ պղտիկ ինկած էր .
սակայն անանկ անձինք կը տեսնեմ որ ողջմը-
տութիւնը բերաննէն վար չեն ձգեր , ու իրենք
խիստ քիչ ողջմտութիւն ունին : — Ատոր ատ-
րակոյս շկայ , ըսաւ Պ . Պրչէլ . դուք այնպիսի
տիկնայք ճանչեցիք որ խելքի կողմանէ հրա-
շալեաց կարգ անցած են , բայց բնաւ խելք
չունին : » Շուտով նշմարեցի որ կինս չպիտի
կրնար պարծերես ելնել այս վիճարանութե-
նէն , ուստի հարկ սեպեցի խնդրոյն մէջ մանկ
եւ լրջաբար խօսիլ : « Խելքն ու հմտութիւնը ,
ըսի , ոչինչ բաներ են առանց համեստութեան ,
եւ այս է որ արժէք կուտայ մարդուն : Տղէտ

բայց անստղիւտ շինական մը մոլի փիլիսոփայէ
մը աղէկ է : Վասն զի ի՞նչ է հանճարը կամ
քաջութիւնն առանց սրտի : Պարկեշտ մարդն
արարչին ամենէն ազնիւ գործն է : — Փոխին
այդ սիրելի կարծիքը , ըսաւ Պ . Պրչէլ , իրեն
պէս մեծահանճար մարդու մը անարժան հա-
մարած եմ միշտ , անարժան իր բուն գերազան-
ցութեանը : Եւ ինչպէս որ զրքի մը համբաւը՝
չէ թէ անոր թերութենէ ազատ ըլլալէն՝ այլ
մեծամեծ գեղեցկութիւններ սլարունակելէն
կախեալ է , այնպէս ալ մարդոց համբաւը՝ չէ թէ
անոնց անստղիւտ ըլլալէն՝ այլ ունեցած մեծա-
մեծ առաքինութիւններէն պէտք է կախեալ
ըլլայ : Գիտուն մարդ մը կրնայ անխոհեմ ըլ-
լալ , տէրութեան սլաշածնեայ մը հսկարտու-
թիւն եւ սլատերաղմական մ'ալ անգթութիւն
ունենալ . բայց ասոր համար կրնանք անոնցմէ
նախամեծար դասել ստորին արհեստաւոր մը
որ տարժանելով կեանք կը վարէ , առանց ար-
ժանի ըլլալու՝ ոչ գովեստի եւ ոչ քննադատու-
թեան : Եթէ այնպէս ըլլար , պէտք էր նոյն ի-
րաւամբ Զլանարեան դպրոցին պաղ բայց կա-
նոնաւոր նկարներն իտալական վրձինին ան-
կանոն բայց վսեմ արտադրութիւններէն նա-
խապատիւ դասել : »

« Պարոն , ըսի , ձեր դիտողութիւնը ճիշդ

է այն պարագային մէջ՝ ուր պայծառ առաքի-
նութեանց հետ մանրթերութիւններ ալ գըտ-
նուին . բայց երբոր մի եւ նոյն անձին վրայ
կարգէ դուրս առաքինութիւններու հետ նա-
եւ մեծամեծ մոլութիւններ գտնուին, այնպիսի
մարդ մը արհամարհանաց միայն արժանի է : »

« Թերեւս, պատասխանեց Պ . Պրէէլ , գըտ-
նուին այդպիսի հրէշներ որոնք մեծամեծ ա-
ռաքինութեանց հետ մեծամեծ մոլութիւններ
ալ ունենան . սակայն ես կհնացս մէջ այդպիսի
մարդ մը երբէք չեմ տեսած . ընդհակառակն ,
միշտ նկատեր եմ, որ մեծ հանճար ունեցող
մարդոց զգացումներն ալ լաւ են : Եւ յիրաւի ,
Նախախնամութիւնն այս մասին մեծ բարիք
ըրած է մեզ՝ մոլի սրտերուն իմացականութիւնը
տկարացընելով , եւ չարիք ընել ուզողներուն
կարողութիւնը նուազեցընելով : Այս կանոնը
կը թուի թէ միւս կենդանեաց վրայ ալ տա-
րածուած է . մանրերը նենգաւոր անգութ եւ
վատ կըլլան , մինչդեռ զօրաւորներն արի վե-
հանձն եւ քաղցր են : »

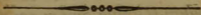
« Այդ դիտողութիւնները խիստ գեղեցիկ
են , ըսի . սակայն ես դիւրաւ կրնամ յիշել այն-
պիսի մարդ մը , (այս խօսքն ըսած ժամանակս
աչքս իւր վրայ անկեցի) , որուն գլուխն ու սիր-
տը նողկալի ընդդիմապատկեր մը կը ձեւացը-

նեն : Այո՛ , պարոն , ըսի , շատ գիւրբին է ինձի
անոր երեսին գիմակը հիմա հոս վար առնուլ իր
աներկեւանութեանը մէջ . . . : Աը ճանչէ՞ք ,
պարոն , սա թղթապանակը : — Այո՛ , պարոն ,
պատասխանեց ; իմս է եւ ուրախ եմ դանելուս
վրայ : — Աը ճանչէ՞ք սա նամակն ալ , դոչեցի
. . . ոչ , ոչ , փախուստ պէտք է . երեսս նայե-
ցէք . . . կը ճանչէ՞ք սա նամակը : — Այդ նամա-
կը . այո՛ , ես գրած եմ : — Եւ ի՞նչպէս կրցաք
այդպիսի նամակ մը գրելու ցածութիւնը սե-
ւութիւնն ու ապա շնորհութիւնը յանձն առ-
նուլ : — Ի՞նչպէս դուք ալ կրցաք այդ նամա-
կը բանալու ցածութիւնն յանձն առնուլ , ը-
սաւ , (անօրինակ լրբութեամբ մը երեսսնայե-
լով) : Չէ՞ք գիտեր որ ամենդ ալ կրնամ կախել
տալ այդ բանին համար . բաւական է որ եր-
թամ լտաղաղութեան դատաւորի մը եւ երդ-
նում որ դուք իմ թղթապանակս բացեր էք ,
եւ ամենդ ալ այս գրան առջեւ կախել կու-
տամ : » Այս ժպրհութիւնը՝ որուն չէի սպա-
սեր՝ զիս այն աստիճան զայրացուց որ դժուա-
րաւ կրնայի ինքզինքս բռնել : « Ապերահատ ,
անզգամ , կորիւր , գնահ , եւ մի՛ սղծեր տունս
քու պժգալի ներկայութեամբդ . կորիւր , եւ ան-
դամ մ՛ալ տունս ոտք մի կոխեր : Քեզի ուրիշ
պատիժ չեմ ըղձանար , բայց միայն խռովեալ

խղճմտանք մը՝ որ մշտնջենաւոր դահիճ մ'ըլլայ քեզ՝» Ասոնք ըսելով՝ թողթապանակն իրենն նետեցի, որ ժպտելով գետնէն առաւ եւ վերջին աստիճանի պաղարիւնութեամբ մը դոցեց գնաց՝ մեզ զարմանքի մէջ թողլով իր անխըռով հանդարտութեանն ու վստահութեանը վրայ։ Աինս մասնաւորապէս կը զայրանար որ չի կրցանք անոր սիրտը կսկծցընել եւ կամ ըրած ցածութեանը վրայ ամչցընել։ Իսկ ես ուղելով կնոջս ու աղջկանցս կիրքը հանդարտել, որ մեզի չվայլելու կերպով բորբոքուեր էին, « Սիրելիս, ըսի, պէտք չէ զարմանանք չարերուն անամօթութեանը վրայ։ Անոնք այն ժամանակը միայն կամաչեն՝ երբոր բարի գործ մը կատարելին տեսնուի։ Իսկ չտը գործերը փառք կը համարին իրենց։

« Ոճիրն ու ամօթը առաջ ընկեր եղան, կըսէ այլաբանական առակ մը, եւ իրենց ճանապարհորդութեան սկիզբը միշտ մէկտեղ կը քալէին։ Բայց իրենց այս ընկերութիւնը երկուքին ալ անհաճոյ եւ ձանձրալի եղաւ։ Ոճիրն յաճախ դժգոհութեան առիթ կուտար ամօթին, ամօթն ալ շատ անգամ ոճիրին դիտաւորութիւններն երեւան կը հանէր։ Շատ վիճելէ ետեւ՝ իրարմէ յաւիտեան բաժնուելու որոշում ըրին։ Ոճիրն աներկիւղութեամբ մի-

Նոսկ քալեց՝ ճակատագրին ետեւէն հասնելու համար, որ դահճի կերպարան քով առջեւէն կերթար : Բայց ամօթը ընտանանաբար երկչոտ ըլլալուն՝ ետ դարձաւ ու դնաց առաքինութեան հետ ընկերացաւ, որն որ ճանապարհորդութեան սկիզբէն ետ թողուցեր էին : Ահա այսպէս, զաւակներս, երբոր մարդիկ մոլութեան ճանբուն մէջ քիչ մը յառաջ երթան, չարագործութեան վրայ ամչնալէ կը դադրին, եւ ամօթըն անոնց առաքինութեանցը հետ միայն կընկերանայ : »

Գ. ԼՈՒԽ ԺՁ .

Ահա զի քեզ շնորհակալութեամբ ինչ քան ինչ :

Բայց եւ ինչ ինչ շնորհակալութեամբ ինչ քան ինչ :

հանդիպէ :

Սոսիալին դադարաւորն ու զգացումներն ինչ որ ալ ըլլային, ընտանեացս միւս անդամները Պ . Պրչէլի բացակայութեանը վրայ դիւրաւ միտիթարուեցան մեր կալուածատէրին ընկերակցութեամբը, որ աւելի յաճախ եւ երկար այցելութիւններ ընել սկսաւ մեզ : Թէ՛

եւ չկրցաւ իր փափաքանացը համեմատ լոնա-
րայի գուարձութիւններն աղջկանցս հայթայ-
թել, բայց անոնց տեղը լեցընելու համար՝
ամեն կերպ մանր գուարձութիւններ անոնց կը
հայթայթէր, որչափ որ մեր բնակարանը կը նե-
րէր: Սովորաբար տաւաօտները կուզար. եւ
մինչ ես ու որդիս մեր գործերուն համար դուրս
կերթայինք, անի ընտանեացս հետ տունը կը
նստէր եւ քաղաքին նկարագրութիւններովը
զանոնք կը գուարձացընէր: Տատրոնի վերա-
բերեալ ամեն դիտողութիւնները կը յեղշեղէր,
եւ խելացիներուն նշանաւոր խօսքերը՝ դեռ
հանճարաբանութեանց հաւաքումներուն մէջ
չմտած՝ բերնուց դիտէր: Խօսակցութեանց
ընդհատած միջոցներուն Բիքէ խաղալ կը սով-
րեցընէր աղջկանցս, կամ երբեմն երկու փո-
քըր մանչերս իրարու հետ բոնցի կը կռուե-
ցընէր, որպէս զի սթափին կըսէր: Բայց զա-
նի մեր փեսան տեսնելու յոյսերնիս՝ մեզ կեր-
պով մը կը կուրացընէր անոր այս ամեն թերու-
թիւններուն վրայ: Պէտք է խոստովանինք որ
կինս հազար տեսակ մանր խորամանկութիւն-
ներ ՚ի գործ կը դնէր զանի բռնելու համար.
կամ աւելի պարկեշտ բառ մը գործածելով, աս-
մեն վարպետութիւն ՚ի գործ կը դնէր իր աղջ-
կանցը կատարելութիւնները փայլեցընելու

համար: Աթէթէյին պաքսիմոտնէրը լաւ չոր-
ցած ըլլային՝ Օլիօլիային շինածն էին . եթէ հա-
զարջի գինին հանուէր՝ հազարջներն Օլիօլիա-
յին քաղածն էին . անոր ճարտարութեամբնէր
որ քացախը դրուած պտուղներն իրենց բնա-
կան գոյնը չէին կորսնցըներ . իսկ ալիւրով ,
ծուծով եւ անկուտ չամչով պղակուտը շինե-
լու մասին ոտքը եկող չկար: Երբեմն ալ
խեղճ կինս կըսէր ասպետին թէ կը կարծէր որ
ինքն եւ Օլիօլիա հաւասար էին հասակաւ , եւ
երկուքն ալ ոտք հանելով քովէ քով կը կանդ-
նեցընէր , որպէս զի տեսնէ թէ որին հառակն
աւելի բարձր էր: Այս մանր վարպետութիւն-
ները՝ որ աննշարեւի կը կարծէր՝ ամենուն
աչքին կը զարնէին . բայց խիստ հաճելի էին
մեր բարերարին , որ հանապաղ նորանոր փոր-
ձերկուտար իր սիրոյն . եւ թէպէտ այն փորձե-
րը երբէք ամուսնութեան առաջարկութիւն
ներու չէին հասներ , բայց մենք կը կարծէինք
թէ շատ հեռու չէին : Այս կէտին վրայ դեռ
իր միտքը չյայտնելը մերթ բնական անվրա-
տահութեան մը կուտայինք , մերթ ալ իր հա-
րուստ հօրեղբորն անհաճոյ ըլլալու երկիւղի
մը : Շատ չանցաւ պարագայ մը վրայ եկաւ որ
ամենեւին տարակոյս չթողուց մեր ընտանեաց
հետ միանալու զխաւորութեանը վրայ . մին-

չեւ անդամ կինս յայտնի խոստմունք մը համարեց զայն :

Կինս ու աղջիկներս մեր Ֆլամպօրու դրացիին փոխադարձ այցելութեան երթալով, տեսան որ անոր ընտանիքն իրենց պատկերը քաշել տուեր էին պատկերհանի մը՝ որ գեղերը կը պտըտէր եւ հատը տասնեւհինգ շիլինկի պատկեր կը շինէր : Որովհետեւ Ֆլամպօրուի ընտանիքն ու իմս երկար ժամանակէ՛ ՚ի վեր կիրթ ճաշակի մասին իրար գերադանցելունս խանձ մը ունէին, ընտանիքս իրար անցաւ երբոր տեսաւ որ անոնք մենէ առաջ եւ մենէ զազտուկ այս բանն ըրեր էին . եւ թէպէտ շատ ջանացի կինս ու աղջիկներս համոզելու, եւ շատ բան ըսի, բայց մտիկ չըրին եւ վերջապէս որոշուեցաւ որ մեր ալ պատկերները նկարուի : Իմաց տրուեցաւ պատկերհանին, վասն զի ես ի՞նչ կրնայի ընել . յետոյ խորհուրդ ըրինք թէ ի՞նչ դիրքի մէջ նկարել տանք ինքզինքնիս որպէս զի մեր ճաշակին գերադանցութիւնը ցուցնենք . վասն զի մեր գիացիին ընտանիքը եօթն հոգիէ կը բաղկանար, եւ ամենն ալ ձեռքերնին մէկ մէկ նարինջ բոնած նկարագրուեր էին, որն որ եօթն նարինջ կընէր, եւ անվայելուչ, միակերպ, եւ տձեւ երևույթ մը կուտար պատկերին : Մենք ուղե-

ցինք աւելի գեղեցիկ ու պայծառ բան մը ընել, եւ շատ վիճաբանութիւններէ ետեւ համաձայնութեամբ որոշեցինք մեզ ամենա մէկ պատկերի մէջ նկարել տալ պատմական դէմքերով: Այս կերպը ոչ միայն գիւրագին կըլլար եւ մէկ շրջանակի մէջ կը լմննար, այլ եւ խիստ գեղեցիկ կըլլար, վասն զի ամեն կիրթ ճաշակի տէր անձանց ընտանիքն այս կերպով կը նկարուէին այն ժամանակը: Եւ որովհետեւ ամենուս ալ յարմարելիք պատմական նիւթ մը չէր գար մտքերնիս, որոշեցինք որ ամեն մէկս իրարմէ տարբեր ու անկախ պատմական դէմքով ինքզինքնիս հանել տանք: Աինս ուղեց Աստղկան կերպարանքով նկարուիլ, կուրծքին վրայ սրտի հատուած մը անդամանդներով ընգելուզեալ, եւ երկու փոքր տղայքն ալ կուսպիտոնի կերպարանքով իր քովը. ես ալ իմ քահանայական վերարկուովս ու դօտիովս պիտի նկարուէի, երկրորդ ամուսնութեանց վրայ յօրինած վիճաբանութեան գիրքերս Աստղկան մատուցանելով: Օլիվիա ուղեց Ամազոն նըկարուիլ՝ հեծեալի կանանչ եւ ոսկեթել ըզգեստով եւ ձեռքն ալ մտրակ մը: Մոփիա խաշնարած ու հիի կերպարանքով նկարուիլ կուզէր, եւ չորս բոլորը բազմաթիւ խաշինքներ, որչափ որ պատկերհանը կրնար սղմեցընել. Մովսէս

ալ ճերմակ փետուրով փեղոյր մը կրել կուզէր
զլուխը : Մեր այս ընտրութիւնն այնչափ հա-
ճոյ եղաւ ասպետին , որ խնդրեց ինքն ալ այն
ընտանեկան պատկերին մէջ գտնուիլ Մեծն
Աղէքսանդրի կերպարանքով , Օլիվիայի ոտքն
ինկած : Այս խնդիրը՝ մեր ընտանեաց մէջ մըտ-
նելու բաղձանքին նշան մը համարելով՝ չկըր-
ցանք մերժել : Պատկերհանը գործի սկսաւ , եւ
անընդհատ ու շուտ աշխատելուն համար չորս
աւուր մէջ լմնցուց : Պատկերը մեծ էր եւ ե-
րանդներն ալ խնայուած չէին , որուն համար
կինս շատ դովեատ շռայլեց պատկերհանին :
Ամենքս ալ գոհ եղանք նկարուածէն , բայց
ձախորդ պարագայ մը՝ որ պատկերին շինուե-
լէն հտքը եկաւ մտքերնիս , մեզ սաստիկ տըրտ-
մեցուց : Այնչափ մեծ էր պատկերը որ մեր տա-
նը սենեակներուն մէջ չէր սղմեր : Ջարմանալի
բան է որ ի՞նչսլէս չէինք կրցեր յառաջուց մը-
տածել այս կարեւոր կէտը . բայց տարակոյս
չկայ որ մտքերնիս չէր եկեր : Ուստի դժբաղդ
պատկերը՝ փոխանակ մեր բաղձանացը համե-
մատ մեր սնափառութեանը ծառայելու , խո-
հարանին պատին առջեւ մնաց , ուր որ կտաւը
փակուցեր էին նկարելու համար : Այնչափ մեծ
էր , որ ոչ սենեակներնուս մէջ կրնար մտնել եւ
ոչ դուռներէն անցնիլ : Ասանկով մեր գրացի-

ներուն ծաղրաբանութեանց նիւթ եղաւ . մէկը զայն Ռոպէնտոնի մակոյկին կը նմանեցընէր, որ խիստ մեծ շինելուն համար չէր կրցեր անդէն շարժել : Մէկ ուրիշը կըսէր թէ շիշի մէջ շինուած կարժառներու կը նմանէր : Ոմանք ալ կը զարմանային թէ ինչպէս կրցեր էր հոն մանել, եւ ինչպէս դուրս պիտի հանուէր :

Բայց մեր պատկերը ոմանց այս ծաղրաբանութիւններուն նիւթ տուած ժամանակ ուրիշներու ալ շարամիտ մեկնաբանութիւններու առիթ կը մատակարարէր : Ասպետին պատկերը՝ մերիններուն հետ գտնուելով մեծ պատիւ կընէր մեզ, բայց ուրիշներուն նախանձը կը շարժէր : Ուստի մեր վրայօք անհաճոյ շշուէններ պտըտիլ սկսան, եւ խեր մը անձինք ալ մեր թշնամիներուն խօսածները բարեկամաբար մեզի իմացընելով հանդստութիւննիս աւրեցին : Այն զրոյցներուն արժան եղածին պէս ցասամբ կը պատասխանէինք, բայց այս ցասումն աւելի կը գրգռէր զրպարտիչները : Ուստի մեր թշնամեաց շարախօսութիւնները լռեցընելու խորհուրդ ընելով, վերջապէս որոշում մը ըրինք որ ինձի շատ հանճարեղ եւ գոհացուցիչ երեւցաւ, եւ այս էր : Որովհետեւ մեր ամենէն կարեւոր բաղձանքը Պ . Թօրնհիլին այնչափ մեր տունը յաճախելուն բուն նպատակ

կը հասկընալ էր, կինս վրան առաւ զանի հետադօտել՝ մեծ աղջկանս այր մը ընտրելու վերայ անոր կարծիքն հարցընելու պատրուակաւ ։ Թէ որ այս հնարքը բաւական չըլլար անոր միտքը հասկընալու, այն ժամանակ կինս զանի պիտի վախցընէր՝ ըսելով թէ աղջիկս ուրիշ ուզող կայ . եւ կը կարծուէր որ այս վերջին միջոցով ասպետը՝ կը հարկադրէր իր միտքըն յայտնելու, որչափ եւ յամառոտ ըլլար . բայց ես չէի ուզեր այս վերջի խորհուրդին հասու թիւն տալ՝ մինչեւ որ Սլիվիա հաստատ կերպով խօսք չտար ինձի թէ Պ . Թօրնհիլի հակառակորդ ենթադրուած անձին հետ ամուսնանալու յանձնառու էր՝ թէ որ Պ . Թօրնհիլ չփութար միւսին առաջքն առնելու համար աղջկանս հետ ամուսնանալու ։ Այս խորհուրդին հաւանութիւն տրուեցաւ, բայց ես այնչափ հաճ չէի, թէ պէտ բոլորովին ալ դէմ չկեցայ ։

Առաջին անգամ որ Պ . Թօրնհիլ մեզ տեսնելու եկաւ, աղջիկներս խոհեմութիւն բանեցընելով դուրս ելան, որպէս զի մայրերնին առիթ ունենայ իր խորհուրդը գործադրելու . բայց քովի սենեակէն անդին չգացին, ուսկից կրնային ականջ դնել ըլլալիք խօսակցութիւններուն ։ Աինս վարպետութեամբ մը խօսք բա-

ցաւ ըսելով թէ Ֆլամպօրուի աղջիկներէն մէկը յաջող ամուսնութիւն մը ընելու վրայ է Պ. Աբանքէրի հետ : Ասպետն իրաւունք տալով, կինս խօսակցութիւնը շարունակեց՝ դիտողութիւն ընելով թէ « Հարստութիւն ունեցող օրիորդները միշտ ապահով են լաւ ամուսիններ գտնելու . բայց հարստութիւն չունեցողներուն Աստուած ողորմի, ըսաւ : Ի՞նչ է գեղեցկութիւնը, ի՞նչ են ամեն առաքինութիւններն ու բարեմասնութիւնները այս շահամուղ դարուս մէջ : Չեն հարցըներ թէ «՛՛ւտ, այլ՝ ե՞նչ է կը հարցընեն : »

« Տիկին, ըսաւ ասպետը, ձեր դիտողութիւնը իրաւացի եւ միանգամայն նոր է . բայց եթէ ես թագաւոր ըլլայի, այնպէս չէր ըլլար : Հարստութիւն չունեցող գեղեցիկ ու սիրուն օրիորդները երջանիկ ժամանակ մը կունենային : Չեր երկու օրիորդներն առաջին բաղգաւորները կըլլային : »

« Ո՛հ, Պարոն, ըսաւ կինս, կարելի է պիտի խնդաք ըսած իս, բայց ես թագուհի ըլլալու էի, այն ժամանակ գիտէի ուր կը գտնուէին այրերը : Բայց աղէկ միտքս ձդեցիք, Պ. Թօրնհիլ . կը ճանչէք այնպիսի մէկը որ մեծ աղջկանս այր ըլլալու յարմարի : Տասն եւ ինն տարու է հիմա, հասակը կտտարեալ զարգացած ,

լաւ կրթուած , եւ իմ տկար կարծեօքս՝ բաւական արժանիք ունի : »

Տիկին , պատասխանեց ասպետը , թէ որ այս բանն իմ ընտրութեանս թողուիք , հրեշտակ մը երջանիկ ընելու համար բաւական կատարելութիւններ ունեցող մէկը կուզէի գըտնել . այնպիսի մէկը՝ որ խելք , հարստութիւն , կիրթ ճաշակ եւ անկեղծութիւն ունենար . ահա այսպիսի այր մը կուզէի ձեր օրիորդ աղջկանը : — Այո՛ , բայց կը ճանչէք այդպիսի մէկը , ըսաւ կինս : — Ոչ , Տիկին , ըսաւ ասպետը , անհնար է ճանչել այնպիսի մէկը որ անոր այր ըլլալու արժանի ըլլայ : Անիկա այնպիսի մեծ դանձ մ'է որ մէկ մարդ մը չկրնար ստանալ զայն . անիկա դիցուհի մ'է : Հոգւոյս վրայ կերդնում որ իմ համոզումս կըսեմ ձեզ . անիկա հրեշտակ մ'է : — Ա՛հ , Պ . Թօրնհիլ , չափազանց կը դռվէք աղջիկս . բայց մենք խորհեցանք ձեր վարձակալներէն մէկուն տալ , որուն մայրն անցեալները մեռաւ , եւ տանտիկնոջ մը պէտք ունի : Գիտէք որու համար է խօսքս . ՚՛ . Ուիլիըմ վարձակալին : Գործունեայ մարդ մ'է , ու կրնայ իր հացը ճարել , եւ արդէն առաջարկութիւններ ալ ըրած է մեզ (այս խօսքն ստոյգ էր) : Բայց կը փափաքիմ , Պարոն , որ ձեր հաւանութիւնն ալ ստանամ մեր ընտրութեանը

վրայ : Ի՞նչ կըսէք , Տիկին , ի՞նչ կըսէք , իմ հա-
ւանութի՛ւնս ստանաք այդ պիտի ընտրութեան
մը . . . : Այդչափի գեղեցկութիւն՝ , խելք , հան-
ճար զոհել այնպիսի մէկու մը՝ որ իր երջանկու-
թիւնը չպիտի զգայ : Ներուժ կը խնդրեմ ըսե-
լու , թէ ես երբէք չեմ կրնար հաւանութիւն
տալ այդպիսի բացայայտ անիրաւութեան մը ,
եւ պատճառներ ունիմ : — Արդարեւ , գոչեց
կինս , եթէ պատճառներ ունիք , այդ ուրիշ
բան է . բայց կուզէի հասկընալ ձեր պատ-
ճառները : — Ներեցէք , տիկին , պատասխա-
նեց ասպետը , պատճառներս չեմ կրնար ձեզ
յայտնել : Անոնք հոս թաղուած , դամուած են
(ըսաւ ձեռքը կուրծքին վրայ դնելով) : »

Երբոր ասպետը պնաց , ընտանեացս հետ
խորհուրդ ըրինք , եւ չկրցանք անոր զգաց-
մանց ինչ ըլլալը որոշել : Օլիվիա ամենափա-
փուկ սիրոյ մը ասպացոյց կը համարէր զանոնք :
Իսկ ես ուրիշ աչքով կը նկատէի . աւելի տար-
փանք կը տեսնէի՝ քան թէ ամուսնանալու
բաղձանք : Սակայն ինչ որ ալ ըլլար նպատա-
կը , մենք որոշեցինք վարձակալ Ռուլլըմին
առաջարկութեանցն ուշադիր ըլլալ , որ մեր
այն երկիրը բնակելէն ՚ի վեր սիրոյ նշաններ
ցուցըցեր էր աղջկանս :

ԳԼՈՒԽ ԺԷ .

Խնդրով Ինչ արտաբնական լայն որ երկուր է
հասնոյ հրապարակ ճշդ գրեմանոյ :

Զաւակացս ճշմարիտ երջանկութեանը մտադիր ըլլալուս համար , Պ . Ուիլիլմի հետամտութիւնը ինձի հաճոյ եղեր էր . վասն զի չափաւոր գոյք մը ունէր եւ ինք ալ խոհական ու անկեղծ էր : Մեծ քաջալիբրութիւն մը հարկ չեղաւ իր առջի սէրն արթնցընելու համար . այնպէս որ երկու երեք օր ետքը Պ . Թօրնհիլ եւ Պ . Ուիլիլմի իրիկուն մը իրարու պատահեցան մեր տան մէջ , եւ քիչ մը ժամանակ բարկացայտ աչօք իրարու նայեցան : Բայց Ուիլիլմի կալուածատիրոջը պարտք չունենալուն՝ ա՜նոր բարկութենէն չէր վախնար : Օլիվիա ալ , եթէ իր բնաւորութեանը համեմատ վարուիլը կրնայ գեր մը խաղալ կոչուիլ , կատարեալ սըշրողի մը գործ կը կատարէր , իր ամեն գորովասարտութիւնընոր տարիաւորին շռայլել կեղծելով : Պ . Թօրնհիլ այս նախամեծարութենէն սաստիկ վշտացած երեւցաւ , եւ մտայոյզ դէմքով մը մեկնեցաւ մենէ , որն որ զիս շատ վար-

մացուց . վասն զի կրնար մեծ դիւրութեամբ իր տրամութեան պատճառը դադրեցընել՝ պարկեշտ սիրոյ մը յայտարարութիւն ընելով . բայց Պ . Թօրնհիլ որչափ եւ սիրտը կոտրած երեւցաւ , Օլիվիա եւս առաւել տրամած էր : Իր տարփաւորացն հետ ըրած այս տեսակցութիւններէն ետեւ , որ խիստ յաճախ եղան , առանձնութիւն կը վնասըռէր , որպէս զի իւր տխրութեանն անձնատուր ըլլայ : Իրիկուն մը այս վիճակին մէջ գտայ զինքը , եւ քիչ մը ժամանակ ինքզինք զուարթ ցուցընելու աշխատելէն ետեւ , « Կը տեսնես հիմա , զաւակս , ըսի , որ Պ . Թօրնհիլի սիրոյն անկեղծութեանը վրայ ունեցած վստահութիւնդ երազ մ'է եզեր . իրմէ ստորին մէկու մը հետամտութեանը կը հանդուրժէ , թէ եւ գիտէ որ իր ձեռքն է պարկեշտ յայտարարութեամբ մը քու ստացումդ ապահովել : — Այո , հայրիկ , ըսաւ , բայց ես գիտեմ որ ուշացընելու պատճառներ ունի : Իր նայուած քներուն ու խօսքերուն անկեղծութեան համոզուած եմ որ ճշմարտիւ ինձի հաւնած է : Կը յուսամ որ քիչ ժամանակէն պիտի յայտնէ իր զգացմանց ազնուութիւնը , եւ այն ժամանակը պիտի տեսնէք որ անոր վրայ իմ ունեցած կարծիքս ձերինէն ուղիղ է : — Օլիվիա , սիրելի աղջիկս , ըսի , մինչեւ հիմա անոր միտ-

Քը հասկընալու համար ինչ ընթացք եւ մը-
ջոցներ որ բռնուեցան՝ քու խորհրդովդ էր, եւ
չես կրնար ըսել որ քեզի արդեւք եղած կամ
նեղութիւն մը տուած եմ. բայց պէտք չէ յու-
սաս որ պարկեշտ մարդ մը քու կեղակարծ կը-
րիցդ խաղալիկ ընելու գործիք կրլլամ ես,
Ուզածիդ չափ ժամանակ կուտամ քեզ, որ
կարծեցեալ հաւնողդ յօժարեցընես միտքը
յայտնելու. բայց պայմանաժամը լրանալէն ե-
տեւ, եթէ տակաւին միտքը յայտնած չըլ-
լայ, բացարձակապէս կը պահանջեմ որ Պ.
Ուիլիամի անկեղծ հաւատարմութիւնը վար-
ձատրուի, Կենացս մէջ մինչեւ հիմա բռնած ու
պաշտպանած վարքս կը պահանջէ որ այս ըն-
թացքը բռնեմ. եւ վրադ ունեցած հայրենի
գորովս երբէք չկրնար ազդեցութիւն ունենալ
մարդավայել ուղղութեանս վրայ: Ուրեմն պայ-
մանաժամ մը նշանակէ՞ որ չափ երկար որ կու-
գես, եւ միանգամայն քեզ ուրիշի տալ ուզելուս
որոշ ժամանակը Պ. Թօրնհիլի իմացու. Սթէ
ստուգիւ քեզ կը սիրէ, իր խելքին դատողու-
թեամբը դիւրաւ կրնայ դաժնել որ քեզ յաւիտ-
եան չկորսընցընելու համար մէկ բան մը միայն
ունի ընելիք. » Սիլվիա այս անաջարկութեանս
արդարութիւնը ճանչելով ընդունեց: Հաստատ
կերպով խօսք տուաւ Պ. Ուիլիամի հետ ամուս-

Նանալու՝ եթէ միւսն անգգայ կենայ . եւ առաջին անգամ տեսնուելնուս , Պ . Թօրն հիլիներկայութեամբը որոշեցինք որ այն օրէն ամիս մը ետքը անոր հակառակորդին հետ ամուսնանայ :

Այս կտրուկ միջոցներուն վրայ Պ . Թօրն հիլի անհանգստութիւնն աւելցած կը թուէր . բայց Ուիլիսայի կրած տագնասին ալ զգալի կերպով սրտիս կը դաշէր . իր կրիցն ու բանավարութեանը մէջ ծագած այս կռուին մէջ իր բընական աշխոյժը բուրբովին կորսնցուց . եւ միշտ առանձնանալու եւ ինքնիրեն լալու սեռիք կը փնտրէր . Շարաթ մ'անցաւ ու սիրահարը բնաւ ջանք մը չըրաւ անոր ամուսնութեանն առաջին առնելու . Հետեւեալ շարութուն դարձեալ իր այցելութիւնները շարունակեց . բայց դարձեալ խօսք չբացաւ . Երրորդ շարթուն այցելութիւնը բուրբովին դադրեցուց . եւ աղջիկս՝ փոխանակ անհամբերութիւն մը ցուցնելու՝ մտախոհ հանդարտութիւն մը ցոյց կուտար , զոր ես համբերատարութեան տեղ կը դնէի . Բերկրութեամբ կը մտածէի որ աղջիկս դիւրակեաց եւ խաղաղասէր վիճակի մը պիտի սիրանար , եւ յաճախ կը գովէի իր վերջին որոշումը . Անուսնութեան համար որոշուած օրէն չորս օր առաջ՝

ընտանիքս իրիկունը լաւ կրակի մը շուրջը բռն-
լորուած, անցեալ ժամանակներու վէպերով
եւ ապագային համար զանազան մտածութիւն-
ներ ընելով ժամանակ կանցունէր : Այսպէս
անմեղութեամբ զբաղելով մտքերն էս անցած
խենթութիւններուն վրայ կը ծիծաղէինք :
« Է՛, Մովսէս, գոչեցի, քիչ օրէն հարսնիք մը
ուսնինք տուներնուս մէջ . ի՞նչ կըսես, տղան,
քու կարծիքդ ի՞նչ է այս բանիս վրայ : — Իմ
կարծիքս, հայրիկ, սա է, որ գործը կարգին
է . քիչ մը առաջ կը մտածէի թէ Օլիվիա քոյրս
Ռելիլըմ վարձակալին հետ ամուսնանալու ըլ-
լայնէ, գարեջուր շինելու մամուլն ու կատ-
սաները մեզի փոխ կուտայ : — Ատոր տարա-
կոյս չկայ, ըսի . ատկէջ զատ՝ մեզ զուարթա-
ցընելու համար Մահուան եւ Տիկնոջ երգը կեր-
գէ : — Այդ երգը Ռիքարտիկ կղբօրս սովրե-
ցուցած է, ըսաւ Մովսէս, եւ կարծեմ որ խիստ
լաւ կերգէ : — Շատ աղէկ, ըսի, թող երգէ
նայիմ . ո՛ւր է Ռիքարտիկը, թող շուտ ընէ, եր-
գէ համարձակ : — Ռիքարտիկն հիմա դուրս ե-
լաւ Օլիվիա քրոջս հետ, ըսաւ կրտսեր կղբայ-
րը . բայց Պ . Ռելիլըմ ինձի ալ երկու երգ սով-
րեցուցած է . եւ եթէ կուզէք, հայրիկ, երգեմ
զանոնք : Ո՞րք կախորժէք, Օրհնութեան կուրծք,
թէ կոտորի լո՛ւն է հահուանը ձեռք, ողբերգութիւնը :

— Ողբերգութիւնը , տղաս , ողբերգութիւնը ,
ըսի , վասն զի դեռ մտիկ ըրած չեմ : Եւ դու ,
կինս , գիտես , որ կակիծը մարդս կը գէշցընէ .
մեզի շիշ մը հաղարջի լաւ գինի բեր , որ տըխ-
րութեան դէմ ինքզինքնիս բռնենք : Ողբեր-
գութիւնները զիս այնչափ լացուցին անցեալ-
ները , որ եթէ զուարթանալու համար մէկ եր-
կու գաւաթ չլսմեմ , կը վախնամ որ այս ող-
բերգութիւնը չափազանց թաղծեցընէ զիս :
Եւ դու , Սոփիա , սիրելիս , առ սա կիթառդ
եւ սա տղուն երգակցէ : »

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՏԱՂԻ ՇԱՆ ՄԸ ՄԱՀՈՒԱՆԸ ՎՐԱՅ

Արդ , լսեցէք , մեծամեծք եւ փոքունք ,
ականջ դրէք երգիս , եւ եթէ կարճ գտնէք ,
ձեզ երկար ժամանակ չզբաղեցընեք :

Մարդ մը կար իսլինիթըն քաղաքը , որուն
համար կրնար ըսուիլ թէ խիստ լաւ կեանք կը
վարէր ամեն անգամ որ աղօթքի կը կանգնէր :
Գիւրազ որով եւ ողորմած սիրտ մը ունէր . բա-
րեկամներուն ալ թշնամիներուն ալ բարիք
կընէր . ամեն օր մերկ մը կ'զգեցընէր երբոր իր
զգեստները կը հագնէր :

Այն քաղաքին մէջ շուն մը կար, ինչպէս որ ամեն տեսակ շուն շատ կը գանուի հոն. գամփոններ, բարակներ, քերծէներ եւ ուրիշ շատեր :

Շունն ու մարդը նախ բարեկամ եղան, բայց ետքը աւրուեցան իրարու հետ, եւ շունը՝ իր վերջին կէտին հասնելու համար՝ կատուիցաւ ու մարդը խածաւ :

Կրացիները զարհուրելով շրջակայ փողոցներէն հոն գիւնցին, եւ երգում կընէին թէ շունը խենթեցեր էր որ այնպիսի լաւ տէր մը խածեր էր :

Խեղճ քրիստոնէին վէրքը վտանգաւոր եւ մահաբեր կերեւէր ամենուն . որոնք մինչդեռ կերդնուին թէ շունը կատուեր էր՝ միանգամայն կըսէին թէ մարդը պիտի մեռնէր :

Բայց շատ չանցաւ՝ մեծ սքանչելիք մը տեսնուեցաւ որ զանոնք սուտ հանեց : Մարդուն վէրքը բժշկեցաւ . իսկ շունը մեռաւ :

« Յիրաւի շատ աղէկ տղայ մ'է մեր Ուրվըմը, ըսի, եւ իր ողբերգութիւնն ալ իրաւամբ եղերական կրնայ կոչուիլ : Խմենք, տըղաքս, Ուրվըմին կենացը, մաղթենք որ օր մը հայիսկոսրոս ըլլայ : »

« Յամենայն սրտէ կը մաղթեմ, գոչեց
կի՛նս, եւ աներկբայ եմ որ կրնայ ըլլալ: Մեր
բոլոր ընտանիքը, մօրս կողմէն, քաջ երգե-
ցիկ էին. եւ ամեն մարդ կըսէր երկրին մէջ
թէ Ալէն քէնսօբները չէին կրնար երբէք առ-
ջեւնին շիտակ նայիլ, ոչ Հիւկկէնսները կրնա-
յին ճրագ մարել, ոչ Արօկրամները կրգ մը
հնչեցընել օգին մէջ, ոչ Մաժօրամները վէպ
մը պատմել. բայց մեր ընտանիքը . . . — Ինչ
որ է նէ, ըսի, ամենէն հասարակ տաղերն ընդ-
հանբապէս աւելի հաճոյ են ինձի քան արդի
գեղօններն ու երգերը որ իրենց մէկ տունին
մէջ մեզ կը քարացընեն. եւ սակայն դանձաբ
արհամարհած ժամանակնիս՝ միանգամայն կը
գովենք ալ . . . Գաւաթը Մովսէս եղբօրդ ան-
ցու . . . Ողբերգութիւն շինողներուն մեծ սը-
խայը սա է որ վերջին յուսահատութեան մէջ
կիյնան այնպիսի տարաբաղդութեանց հա-
մար՝ որոնք ողջամիտ մարդոց բնաւ վիշտ չեն
պատճառեր: Տիկին մը իր սկուռդը կը կոր-
սընցընէ, եւ անխելքին մէկն ալ այս տխուր
արկածին վրայ ռտանաւ որ կը շինէ: »

«Այդ ըսածնիդ վսեմ բանաստեղծութիւն-
ներու մէջ սովորական կրնայ ըլլալ, ըսաւ Մով-
սէս. բայց Ռէնէլահի* երգերը՝ որ հոս մեր

* Լոնարայի մօտ գեղեցիկ ակմբանոց մ'է:

ձեռքը կը հասնին , բոլորովին պարզ են , եւ ամենն ալ մէկ կաղապարէ ելած : Քօլին կը հանդիպի Տօլլին , եւ տօնաւաճառէն դընած քանի մը ծաղիկ անոր կընծայէ որ դըլուխը խոթէ : Տօլլի ալ փոխարէն ծաղկեփունջ մը կուտայ անոր : Երկուքն ալ եկեղեցի կերթան , եւ հոն յաւերժահարսերուն ու հովիւներուն խրատ կուտան որ կրցածնուն չափ յուտով ամուսնանան :

« Խիստ լաւ խրատ մ'է այդ , գոչեցի : Լըտած եմ նաեւ թէ այդ Ռէնէլահ ըսուած ակըմբանոցն այնպիսի տեղ մ'է , ուր այդպիսի խըրատ մը աւելի ճահաւոր կերպով կրնայ տըրուիլ . վասն զի ամուսնանալու խրատին հետ միանգամայն կանայք ալ կրնան մատակարարուիլ հոն . եւ յիրաւի , տղան , գերազանց է այն վաճառանոցը՝ որ մեզի պէտք եղած վաճառքը կը ճանչեցընէ եւ միանգամայն կը մատակարարէ : »

« Այո , հայրիկ , ըսաւ Մովսէս , եւ ես երկու վաճառանոց միայն կը ճանչեմ Եւրոպայի մէջ կանանց համար . Ռէնէլահ Անգղիոյ մէջ , եւ Ֆօնթէրապի Սպանիոյ մէջ : Ֆօնթէրապի

ուր անգղիացիք ամառը կերթան թէյ կը խըմեն եւ երգեր ու նուագածու թիւններ լսելով կ'ըբօսան :

տարին մէկ անգամ կը բացուի . բայց մերջնը
ամեն իրիկունն . »

« Իրաւունք ունիս , որդեակ , ըսաւ մայրը . Անգղիա աշխարհիս ամենէն յարմար երկիրն է մարդոց համար կին գտնելու . . . — Կանոնց ալ իրենց էրիկը կառավարելու , ըսի , կնոջս խօսքը ընդմիջելով : Ասան զի հասարակ առած մ'է որ եթէ ծովուն վրայ կամուրջ մը շինուէր , աշխարհի ամեն կանայք Անգղիա կուգային մերիններէն օրինակ առնելու : »

« Բայց կինս , ուրիշ շիշ մ'ալ բեր , եւ Մովսէս գեղեցիկ երգ մը կարգայ մեզի : Ո՛րջախի փառք տալու ենք Աստուծոյ՝ մեզի շնորհած անդորրութեան , առողջութեան եւ կենաց պիտոյից համար : Ես հիմա ինքզինքս աշխարհի ամենէն մեծ թագաւորէն երջանկագոյն կը համարիմ : Ասան զի ոչ առանկ լաւ փառասն մը ունի , եւ ոչ իր շուրջն այսպիսի զուարթ դէմքեր : Այո , սիրելի կինս , մենք ծերանալու վրայ ենք , բայց մեր կենաց իրիկունը երջանիկ ըլլալու ամեն երեւոյթներն ունի : Մեր նախահարքն անստգիւտ ապրեցան եւ մենք ալ պարկեշտ եւ առաքինի զաւակներ պիտի թողունք մենէ ետեւ : Մեր կենդանութեանը մեզի նեցուկ պիտի ըլլան , եւ մեճներնէս ետեւ ալ մեր պատիւը անարատ իրենց զաւակներու »

պիտի աւանդեն . . . Օ՛ն, տղաս, երգէ՛նա՛յ
 յի՛նք . եւ մենք ալ միաբերան ձայնակից ըլ-
 լանք քեզ . . . : Բայց հւրէ սիրելի Օլիվիաս ,
 որուն ձայնն այնչափ քաղցր ու հաճոյական է
 նուազերգութեան մէջ : » Հազիւ այս խօսքն
 ըսեր էի , Ռիքարտիկ վազելով ներս մտաւ .
 հհ , հայրիկ , հայրիկ , գնաց , Օլիվիա քոյրս
 գնաց : — Գնաց մի՞ : — Այո , գնաց երկու պա-
 րոններու հետ սուրհանդակի կառքով մը : Պա-
 րոններուն մէկը զանի կը գրկէր ու կը գգուէր
 խոստանալով որ իրեն համար կեանքը կու-
 տարու քոյրս ալ ամենայն դօրութեամբ կը պո-
 ռար եւ ետ դառնալ կուղէր . բայց պարոնը
 զանի նորէն գրկելով , քոյրս կառքը մտաւ ու
 ըսաւ . հհ , ի՞նչ պիտի ըլլայ խեղճ հայրս , եր-
 քոր իմանայ թէ կորսուած եմ : — Ուրեմն ,
 դաւակներս , թշուառութենէ զատուրիչ բան
 չմնար մեզի , գոչեցի . վասն զի այսուհետեւ
 ուրախութեան վայրկեան մը չպիտի ունենանք
 կեանքերնուս մէջ : Աստուծոյ յաւիտենական
 վրէժխնդրութեանը հանդիպի զաւակս ձեռ-
 քէս յափշտակող գարշելին : Անշուշտ պիտի
 լսէ Աստուած իմ ձայնս , եւ զանի պիտի պատ-
 ժէ՛ այնպիսի խոհեմ ու առաքինի զաւակ մը
 ձեռքէս առնելուն համար , զոր ես երկիրնք
 կառաջնորդէի : Աւնդ , զաւակս , թշուառ եւ

վատահամբաւ պիտի ըլլաս . . . Ո՛հ , սիրտս
կը կտրտի . — Հայրիկ , գոչեց որդիս , մյս է
քու արիութիւնդ : — Իմ արիութի՞ւնս , որդ-
եանկ . այո՛ , պիտի տեսնես որ՝ ունիմ : Բերէ՛ք
ատրճանակներս . հիմա պիտի ելնեմ դաւաճա-
նին ետեւէն իյնամ , եւ մինչեւ աշխարհի ծայ-
րը հալածեմ : Պիտի տեսնէ , որ թէպէտ ձեր եմ
բայց տակաւին մարդ եմ : Անզգամը , սրիկանն
. . . Այս ըսելով ատրճանակներս առի . բայց
կինս , որ նոյնպէս սաստիկ կիրք ելած էր , ին-
ձի փաթթուեցաւ . « Սիրելիս , սիրելիս , գո-
չեց , քու այդ հասակիդ միակ վայելուչ զէնքը
սուրբ գիրքն է . բաց դանի , եւ դժբաղդ ու-
թեանդ համբերել սովրէ . վասն զի վատու-
թեամբ մեզ խաբեց . . . » Սրտին կսկիծը չի
թողուց որ խօսքը լմնցընէր : — « Ստուգիւ ,
հայրիկ , ըսաւ որդիս քիչ մը ետքը , կը կար-
ծեմ որ ձեր բարկութիւնը չափազանց եւ ան-
պատեհ է : Դուք մօրս մխիթարիչ ըլլալու
տեղ , աւելի կը դառնացընէք անոր կսկիծը .
Չեղի , ձեր աստիճանն ունեցող մարդու մը չի
վայլեր մարդ անիծել , մինչեւ անգամ ձեր ո-
խերիմ թշնամին : Պէտք չէր որ նզովէիք այն
սրիկան , որչափ եւ սրիկայ ըլլայ : — Ես չանի-
ծեցի զաւանկս , անիծեցի՞ որ : — Այո՛ , հայ-
րիկ , անիծեցիք , երկու անգամ անիծեցիք :

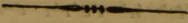
— Աստուած նէրէ անոր . եւ եթէ անիծեցի ,
ինձի ալ ներէ : Հիմա լաւ կը տեսնեմ , որդեանկ ,
որ դերմարդկային սէր մը ըլլալու էր այն սէրը՝
որ թշնամինիս օրհնել կը սովորեցընէ : Օրհնեալ
ըլլայ Աստուած ինձի տուած բարիքին հա-
մար . օրհնեալ ըլլայ նաեւ ձեռքէս առածին
համար : Բայց ստիկա հասարակ դժբաղդու-
թիւն մը չէ . ոչ , հասարակ դժբաղդութիւն
մը չէ այս , որ երկար տարիներէ ՚ի վեր չլացող
աչքերէն արտուոք կը վազցընէ : Միրելի՛ դա-
ւակս . . . հն , սիրելի դաւակս ձեռքէս յա-
փրջ տակեկ Անիծեան ըլլայ . . . Ո՛հ ,
ներէ Աստուած ըսելիքս : Կը յիշես , սիրելի կի-
նըս . որչափ խելացի էր Օլիվիան . ամեն կեր-
պով սիրուն էր : Մինչեւ այս աղետալի վայր-
կեանը՝ մեզի հաճոյ ըլլալու փոյթ ունէր միշտ :
Ա՛հ , ինչո՞ւ չմեռաւ . բայց գնաց . ընտանիքիս
պատիւն աղտոտեցաւ : Ո՛չ , պլ այս աշխարհիս
վրայ երջանկութեան յոյս չկայ ինձի : Բայց ,
տղան , երթալնին տեսար . թերեւս բռնի վեր-
ցուց տարաւ : Եթէ բռնի է , կրնայ աղջիկս ան-
մեզ ըլլալ : — Ոչ , հայրիկ , գոչեց տղաս , պա-
րոնը զանի կը համբուրէր : Ըր հրեշտակը կը
էռչէր : Օլիվիա ալ կուլար եւ անոր թեւերուն
կը կրթնէր . կառքն ալ վազելով գնաց : — Ա-
պաշնորհ արարած մ'է եղեր աղջիկնիս , որ այս

ճանքան բռնեց մեզի , գոչեց կինս , որ լալէն հազիւ կրնար խօսիլ : Իր սրտին հակումը երբէք չնեղեցինք : Թշուառականը այսպէս առանց ամենափոքր պատճառի իր ծնողքը ձրդեց , որպէս զի քու սպիտակ մազերդ գերեզման իջեցընէ , ուր շատ չանցած ես ալ ետեւէդ պիտի դամ : »

Այսպէս դառն տրտունջներով եւ զայրագին զգացմանց յայտարարութիւններով անցաւ այն գիշերը , որ ճշմարիտ տարաբաղդութեան մը առաջին գիշերն էր մեզ համար : Սակայն միտքս դրի որ յաիշտակողն ուր էր նէ երթամ գմնեմ , եւ իր վատութիւնը կշտամբեմ : Հետեւեալ առաւօտուն մեր թշուառ աղջիկը ներկայ չէր նախաճաշին , ուր ամեն անգամ ուրախութիւն ու զուարթութիւն կազդէր ընտանեացս : Աինս նորէն սկսաւ կշտամբանքներով իր սիրտն ափովել : « Երբէք , գոչեց , մեր ընտանեաց այս նախատինքը ոտք չպիտի կոխէ հոս եւ մեր անմեղ բնակարանը պղծէ իր ներկայութեամբը : Այսուհետեւ այն իմ աղջիկս չէ : Ոչ . թող երթայ վատշուէրն իր անզգամ հրապուրչին հետ ապրի . մեզի անպատուութիւն կրնայ բերել , բայց նորէն չի կրնար խաբել :

« Անիկ , ըսի , այդպէս խստութեամբ մի

խօսիր : Ես ալ քեզի չափ անոր յանցանքը կատեմ . բայց այս տունն ու այս սիրտը միշտ բաց պիտի ըլլան ապաշաւող խեղճ մեղաւորի մը . Ո՛րչափ շուտ ետ դառնայիր սխալումէն , այնչափ սիրով կընդունուի : Ամենէն արդար մարդը կրնայ առաջին անգամ սխալիլ . ճարտար խորամանկութիւնը կրնայ զանի խաբել , նորութիւնն իր հրապոյրներովը պատրել : Առաջին յանցանքը պարզութեան ծնունդն է . բայց անկէ ետքիները չարութեան արգասիք են : Այո , մեր դժբաղդ աղջիկը միշտ սիրով կընդունուի այս սրտին եւ այս տանս մէջ՝ թէեւ հազար տեսակ մոլութիւններով ապականեալ ըլլայ : Կուզեմ տակաւին անոր ներդաշնակաւոր ձայնը լսել . կուզեմ տակաւին գորովանօք սրտիս վրայ սեղմել զինքը՝ եթէ զըջում տեսնեմ իր վրայ : Տղանս , բեր սա Աստուածաշունչս ու գաւազանս . պիտի ելնեմ ետեւէն երթամ , եւ ուր է նէ գտնեմ . եթէ չկրնամ իր նախատինքին առաջքն առնուլ , գոնէ անկարգութեան շարունակութիւնը կրնամ խափանել :

[...]

ԳԼՈՒԽ ԺԸ

Հոր էլ փոթե եր գո--լը տո--թե--թե տե.

Բա՛ն գործ--նէլ-- հո՛ւր'ս.

Թէպէտ եւ տղան չկրցաւ իր քրոջը ձեռքէն բռնող ու սուրհանդակի կառքն հանող անձը նկարագրել, բայց մեր կասկածը բնականաբար մեր երիտասարդ երկրատէրին վրայ ինկաւ, որուն բնաւորութիւնն ամենուէն յայտնի էր այս կերպ նենգութեանց համար: Ուստի ճանքաս դէպ'ի Թօրնհիլի ապարանքն ուղղեցի, միտքս դնելով որ զինքն արժանապէս կը շտամբեմ, եւ եթէ կարելի էր՝ աղջիկս առնեմ տուն բերեմ: Բայց Թօրնհիլի ապարանքը չհասած՝ թեմականներէս մէկը դէմս ելաւ եւ ինձի ըսաւ թէ ճանքան սուրհանդակի ճեպընթաց կառք մը տուտեր էր, որուն մէջ Պարոնի մը հետ ծաղկահասակ օրիորդ մը նստած էր որ աղջկանս շատ կը նմանէր, եւ Պարոնին վրայ ըրած նկարագրութենէն դատեցի որ Պ. Պրչէլ ըլլալու էր: Այս տեղեկութիւնը զիս ամենեւին գոհ չըրաւ: Ուստի շիտակ տուպեախն ապա-

րանքը գացի . եւ թէպէտ խիստ կանուխ էր ,
այսու ամենայնիւ խնդրեցի որ անմիջապէս
տեսնուիմ իր հետ : Եւ շատ չանցաւ ասպետը քո-
վըս եկաւ բաց եւ զուարթ դէմքով , եւ չափա-
զանց զարմանք ցուցուց աղջկանս փախչելուն
վրայ , խօսք տալով պատուոյն վրայ որ ինքը
բնաւ մասնակցութիւն չունէր այս գործին մէջ :
Այն ժամանակ սկսայ իմ առջի կասկածներս
մեղադրել , եւ ալ այնուհետեւ Պ . Պրչէլէն
դատ ուրիշ մարդու վրայ չհաստատուեցաւ
կասկածս , մանաւանդ երբոր միտքս եկաւ որ
աղջիկս ժամանակէ մը 'ի վեր քանի մը անգամ
առանձին խօսակցութիւններ ըրեր էր անոր
հետ : Բայց բնաւին տարակոյսս չմնաց անոր
վատութեանը վրայ՝ երբոր ուրիշ մէկը լուր
տուաւ ինձի թէ Պ . Պրչէլու աղջիկս հանքային
ջուրերը գացեր էին , որ գտնուած տեղէս եր-
սուն մղոնի չափ հեռու էր , եւ շատ բազմութիւն
կար հոն : Այս տեղեկութեան վրայ որոշեցի
հոն երթալ փնտռել զիրենք : Բայլերս մեծ-
ցուցի եւ ճանրան քանի մը մարդու պատա-
հելով տեղեկութիւն հարցուցի , բայց բան մը
չկրցի իմանալ : Սակայն քաղաքը մտած ատենս
ձիաւոր մարդ մը տեսայ որ արդէն ասպետին
տունը տեսած էի , այն մարդը հաւաստեց , որ
եթէ ձիարշախ մըցում եղած տեղն երթայի՝ որ

քաղաքէն Երսու՛ն մղո՛ն միայն հեռու էր, հոն
անվրէպ կը գտնէի զանոնք . վասն զինոյն գի-
շերը զանոնք հանքային բաղնիքները տեսեր
էր, որ կը կաքաւէին, եւ ամեն հոն գտնուող-
ներն զմայլեր էին աղջկանս գեղեցկութեանը
վրայ : Այս տեղեկութեան վրայ, հետեւեալ
առաւօտուն կանուխ ճանրայ ելայ ձիարշա-
եղած տեղն Երթալու, եւ կէս օրը չորս ժամ
անցած հոն հասայ : Հանդէսն արդարեւ խիստ
շքեղ էր, եւ ամեն մարդ զբօսանքի դրազած :
Ի՛նչ մեծ տարբերութիւն կար անոնց ու իմ
մէջ, որ հոն գացեր էի առաքինութեան ճան-
քէն խոտորած զաւակ մը գտնելու : Բաղմու-
թեան մէջ ինէ քիչ մը հեռու Պ. Պրչէլ աչքիս
երեւցաւ . բայց զիս տեսնելէ վախնալու պէս՝
բազմութեան մէջ խառնուեցաւ երբոր ես ի-
րեն մօտեցայ, եւ անհնար եղաւ ինձի նորէն
զինքը տեսնել : Այն ժամանակ խորհեցայ որ
խուղարկութիւնս աւելի հեռու քշել անօգուա
էր . եւ որոշեցի տուն դառնալ անմեղ ըն-
տանեացս քով որուն իմ ներկայութիւնս հար-
կաւոր էր : Բայց սրտիս յուզմունքն եւ ճան-
քուն յօգնութիւնը տենդ մը պատճառեցին ին-
ձի, որուն նշանները կրկէսէն մեկնելէս առաջ
զգացի : Այս զէպքն ալ մեծ տաղնապի մէջ
ձգեց զիս, վասն զի տունէս Խօթանասուն մը-

Հոն հեռու էի՝ ճանքէն դուրս փոքրիկ պան-
դոկ մը քաշուեցայ, որուն տեսքը կը ցուցնէր
որ աղքատութեան ու սակաւապիտութեան
օթեւան մ'էր. հոն անկողին մտայ՝ հիւանդու-
թեանս ելքին սպասելու համար: Արեք շաբա-
թի չափ հոն տառապելէ ետեւ, վերջապէս բը-
նութիւնս օգնելով ատողջացայ, բայց պանդո-
կին ծախքը վճարելու ստակ չունէի: Այն աս-
տիճան մտատանջութեան մէջ ինկայ որ հի-
ւանդութիւնս կրնար նորոգիլ՝ եթէ դովանա-
յու համար դիպուածով պանդոկը մտնող ճա-
նապարհորդ մը ինձի օգնութիւն չընէր: Այս
անձը լոնտրայի Ս. Պօղոս եկեղեցւոյն մօտի
համեստ դրամաճառն էր՝ որ շատ մը մանր գրք-
քեր գրած էր տղայոց համար: Ինքզինք տը-
ղայոց բարեկամ կը կոչէր. բայց իրօք ընդհա-
նուր մարդկութեան բարեկամն էր: Ներս մըտ-
նելուն պէս՝ նորէն դուրս ելնել ուղեց. վասն
զի ամեն ժամանակ կարեւոր եւ ստիպողական
գործ մը կուսննար, եւ այն օրերն ալ Պ. Թով-
մաս Թրիբ անուն մէկու մը պատմութիւնը գը-
րելու համար նիւթ հաւաքելու զբաղած էր:
Ճանչեցի զինքը իր պալարալից դէմքէն, վա-
սըն զի երկրորդ ամուսնութեանց դէմ գրած-
ներս ան հրատարակեր էր: Քիչ մը տակ փոխ
առի իրմէ, խոստանալով որ տուն դառնալուս

վճարեմ: Ուստի պանդոկէն դուրս ելայ, եւ
դեռ տկար ըլլալուս համար՝ որոշեցի օրը տա-
սըն մղոն ճանրայ միայն քալելով կամաց կա-
մաց տուն դառնալ: Սովորական առողջու-
թիւնս ու հանդարտութիւնս գրեթէ բոլորո-
վին վերահաստատուելով, սկսայ դատապար-
տել իմ ամբարտաւանութիւնս՝ որով Նախախ-
նամութեան դէմ վտարանջեր էի գիտ պատ-
ժելուն համար: Մարդիկ իրենց կարողութե-
նէն վեր եզող դժբաղդութիւնները՝ մինչևս որ
չկրեն՝ չեն ճանչեր: Օրինակի համար, փա-
ռասէր մարդը՝ որ վարէն ամեն բան պայծառ
կը տեսնէ, քանի որ վեր ելնէ՝ կը նայի որ իր
ամեն մէկ քայլափոխին մէկ մէկ ծածկեալ ձա-
խողութիւն կեցնէ իր դէմը զորոնք յառաջուց
չէր նշմարած. ստանկ՝ ալ դժբաղդ մարդը՝
մեր մտքին բնական տրամադրութեանը համե-
մատ՝ որ իր գտնուած ամեն վիճակին մէջ զը-
ւարճութիւն գտնելու զբաղած է, քանի որ
թշուառութեան անդունդը իջնէ, գինքը հա-
ճեցընող ու զարմացընող բան մը կրնայ գտնել
հոն, մինչդեռ զուարճութեան բարձունքէն
հոն նայած ատեն՝ ամեն բան խաւարին եւ
սոսկալի կերեւէր իրեն: Քանի որ վար իջնենք,
իրերը կը լուսաւորին, անակնկալ երեւոյթներ
մեզ կը զուարճացընեն, եւ մտաց աչքը կը

վարժի ու կը յարմարի զինքը պատող խաւարին :

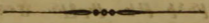
Երկու ժամու չափ քալելէ ետեւ՝ հեռուէն կառք մը տեսայ որ դոց սայլ մը ինձի թըւեցաւ : Ուղեցի հասնիլ այն կառքին : Երբոր մտանցայ , տեսայ որ սայլը գեղացի կատակերգակներու խումբի մը զդեստները , զարդերն ու կարասիները մերձակայ գիւղը կը տանէր , ուր յիշեալ կատակերգակները խաղ սլիտիներկայացընէին : Միայն սայլորդ մը կար որ կառքը կը վարէր , եւ սայլին մէջ ալ կատակերգակներէն մէկը նստած էր , իսկ միւսներն հետեւեալ օրը պիտի հասնէին : Լաւ ընկերութիւնը ճանբան կը կարճեցընէ , կըսէ առածը : Ուտտի ետ ալ խօսակցութիւն բացի խեղճ կատակերգակին հետ , եւ որովհետեւ ետ ալ ժամանակաւ թատերախաղի վրայ քիչ մը հմտութիւն ստացած էի , համառօտ բանախօսութիւն մը ըրի նոյն նիւթին վրայ իմ սովորական ազատախօսութեամբս : Բայց թատրոնի ներկայ վիճակին վրայ բաւական տեղեկութիւն չունենալուս , հարցուցի թէ ներկային մէջ օրո՞նք էին հռչակաւոր թատրերգակները . որո՞նք էին այն աւուր Տրայարններն ու Օթվէյսները : Եւ կարծեմ որ , Պարոն , պատասխանեց կատակերգակը , մեր այսօրուան հեղինակներ

բուն մէջ խիստ քիչ անձինք կան որ ինքզինք-
նին ձեր այդ անուանած հեղինակներուն հետ
բազմաատուելու պատուոյն արժանի համարին :
Տրայտընի ու Ռէյվի գրուածներն հիմա այնչափ
յարգ չունին : Մեր ճաշակը անոնցմէ դալ մը
հին հեղինակներէ կախորժի : Յէջէրի , Պէն
Ճոնսօնի եւ Շէքսպիրի թատերագութիւնները
միայն կը խաղացուին հիմա : — Ի՞նչ կըսէք ,
գոչեցի , հնամբ է որ մեր դարն այն խաղերուն
վաղեմի լեզուովն եւ անոնց մէջ ծայրէ ծայր
լցուած շարամիտ ծաղրաբանութիւններովն ու
անբնական նկարագիրներովը կարենայ դբօս-
նուլ : — Պարոն , պատասխանեց ուղեկիցս , հա-
սարակութիւնը ոչ լեզուին միտ կը դնէ , ոչ
ծաղրաբանութեանը եւ ոչ նկարագրին . ա-
սոնք շէն իր փնտռածը , այլ միայն զուարճա-
նալու համար կերթայ թատրոն , եւ չափա-
զանց գոհ կըլլայ երբոր Շէքսպիրի կամ Պէն
Ճոնսօնի անուանը տակ մնջկատակ մ'ալ խա-
ղացուի : — Ուրեմն , ըսի , մեր արդի հեղի-
նակներն առաւել Շէքսպիրի ոճին նմանելու կը
ջանան քան թէ բնականին : — Ըճմարիտը խօ-
սելով , երկու քին ալ չեն նմանիք , պատաս-
խանեց ուղեկիցս . եւ հասարակութիւնն ալ
այդ չպահանջեր անոնցմէ : Իր ծափահարու-
թեանցն արժանի ըլլալու համար գրուած քին

ոճին շնայուիր , այլ հնար եղածին շափ գործ , կեցուածք եւ շարժուածք պէտք է մտցընել խաղերուն մէջ : Ատաղկերդութիւն մը գիտեմ , որուն մէջ բնաւ զուարճաբանութիւն չկար , բայց հասարակութեան խիստ հաճելի եղաւ , վասն զի մէջը շատ ուս թոթովել կար : Ուրիշ խաղ մ'ալ գիտեմ , որ բնաւ հաճելի չպիտի ըլլար՝ եթէ հեղինակն յանկարծականօրոցաւ մը մտցուցած չըլլար մէջը : Ոչ , պարոն , Քօնկրէփի եւ Ֆարկուէյրի թատերախաղերն արդի ճաշակին նայելով խիստ բարձր են : Մերներկայ արամախօսութիւնն աւելի բնական է : »

Այս խօսակցութեան միջոցին դերասանաց խումբը գեղն հասաւ , որուն բնակիչները կերեւի թէ մեր գալն իմանալով մեզ նկատելու ելեր էին . վասն զի ուղեկիցս ըսաւ թէ գեղջկական դերասաններն առաւել շատ հանդիսատես ունին դուրսը քան թէ ներսը : Այսպիսի ընկերութեան մը մէջ գոնուիլս որչափ ամօթ էր ինձի՝ չկրցայ մտածել մինչեւ որ խառնադանձ բազմութիւնը չորս կողմերնիս պատեց : Ուստի շուտով փախայ ու դէմս ելած առաջին գինետունը մտայ , Հոն շնորհօք հազուած մարդ մը դէմս ելաւ ու ինձի հարցուց թէ խումբին մատրանասլետն էի , կամ թէ ես ալ դէքասան ըլլալով խաղի համար եկեղեցակա-

նի կերպարանք մտեր էի : Նս ալ գործին ինչ
 ըլլալը եւ դերասանաց խումբին հետ յարաբե-
 րութիւն չունենալս հասկըցուցի : Այն ժամա-
 նակ մարդը քաղաքավարութեամբ զիս եւ կա-
 տակերգակն հրաւիրեց դաւաթ մը ջերմօղի
 խմելու իրեն հետ . եւ մինչ կը խմէինք , ինքը
 սկսաւ քաղաքականութեան վրայ խօսիլ այն-
 պիսի եռանդեամբ ու կրքով , որ զինք խոր-
 հըրդարանի անդամ կարծեցի : Այս կարծիքս
 հաստատուեցաւ . երբոր հարցուց թէ ընթրի-
 քի համար ինչ ուտելիք կար գինետան մէջ ,
 եւ գտնուածէն գոհ չըլլալով , սախպեց մեզ որ
 իր տունը երթանք ընթրենք : Նս ալ քիչ մը
 դէմ կենալէ ետեւ յանձն առի :

ԳԼՈՒԽ ԺԹ .

ԱՐՄԱՆՆԻՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻՆԻ
 ԿԵՆՏՐՈՆԻՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻՆԻ
 ԿԵՆՏՐՈՆԻՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻՆԻ

Երթալիք տուներնիս դեղէն քիչ հեռու
 ըլլալով , մեզ հրաւիրողն ըսաւ թէ կառքը

պատրաստ չըլլալուն համար քալելով պիտի
երթայինք : Եւ շատ շանցած՝ գեղեցիկ ամա-
րատուն մը գացինք : Մեզ սննեակ մը մտցու-
ցին որ խիտ զայելչագեղեւ արդի ձեւով զար-
դարուած էր : Մեզ հիւրընկալողը դուրս ելա-
ւնթրիքին համար պէտք եղած հրամանները
տալու : Կատակերգակն աչք քրաւ ինձի թէ
ախօրը բաղդաւոր էինք : Պատուական ընթ-
րիք մը ընէլնէս ետեւ , երկու փիկնայք ստ-
տընին քաց կերպարանքով ներս մտան , եւ
դուարթ ազին խօսակցութիւն մը բացուեցաւ :
Մեր հիւրընկալը գլխաւորապէս քաղաքակա-
նութեան վրայ կը խօսէր , վասն զի կը հաւատ-
տէր թէ ազատութիւնը միանգամայն իրփառ-
քըն ու սարսափն էր : Նրբոր սեղանը վերցաւ ,
հարցուց ինձի թէ վերջին Մօլթօւը կար-
դացե՞ր էի : Նրբոր պատասխանեցի թէ ոչ ,
« Գոնէ Օտթօւը կարդացած ըլլալու էք , ըսաւ :
— Ոչ , պարոն , պատասխանեցի , երկու քնալ
չեմ կարդացեր : — Զարմանալի՛ բան , կարգէ
դճարս բան , ըսաւ հիւրընկալս : Ես ամեն ելած
քաղաքական լրագիրները կը կարդամ : Տեյէն ,
Բի-դէլը , Լեոօլը , Քրօօլը , Լեոօլ-Ինթիլը ,
Վիկու-Ինթիլը , տասն եւ հօթն Մ-Կ-Լները ,
երկու Լեոօլները . եւ թէպէտ այս ամեն այլ
եւ այլ լրագրաց հեղինակներն իրար չարաչար

կատեն , այսու ամենայնիւ ես ամենն ալ կը սիրեմ : Ազատութիւնը , Պարոն , Անգղիացւոյ մը փառքն է , եւ Քօրնուէյլի հանքերուս վրայ կերդնում որ անոր պաշտպանները կը յարգեմ : — Ուրեմն , ըսի , կը յուսամ որ թագաւորը կը յարգէք : — Այո , պատասխանեց հիւրընկալս , երբոր մերուզածը կընէ . բայց երբոր անցեալներն ըրածին պէս ընէ , իր գործերուն չպիտի խառնուիմ : Բան մը չեմ խօսիր , այլ մտածելով կը բաւականամ : Շատ բաներ կան որ աւելի լաւ կրնային ըլլալ՝ եթէ անոնց վարչութիւնն իմ ձեռքս ըլլար . կը կարծեմ որ բաւական խորհրդակցութիւն եղած չէ անոնց վըրայ : Պէտք էր որ իրեն խորհուրդ տալ ուղող անձանց ամենուն ալ կարծիքը հասկընար . այն ժամանակ ամեն բան լաւ կերթար : »

Կուզէի որ այդ անկոչ խորհրդատուներն առակ նշաւակի ըլլային , ըսի : Արդէն պարկեշտ մարդոց պարտքն է պաշտպանութիւն ընել մեր սահմանադրութեան տկար կողմին , այն է թագաւորական սրբանուէր իշխանութեան՝ որ քանի մը տարիէ՝ ի վեր իյնալու վրայ է , եւ տէրութեան մէջ ունենալիք պարտ ու պատշաճ ազդեցութիւնը կը կորսնցընէ : Բայց խել մը տղէտներ հանապազ ազատութիւն կը գօշեն . եւ եթէ քիչ մը ծանրութիւն ունին ,

վատաբար կշռոյն այն կողմը կը դնեն որ արդէն հակած է : »

« Ի՞նչ, գոչեց տիկիններէն մէկը, տեսնելով էի այդ աստիճան անարգ եւ վատշուէր մարդ մը որ ազատութեան թշնամի եւ բռնաւորաց պաշտպան ըլլայ : Ազատութիւնը երկնից անգին սարգեւն է. Բրիտանացւոց փառաւոր արտօնութիւնն է : »

« Հնարաւոր բան է, գոչեց հիւրընկալնիս ալ, որ այսօրուան օրս գերութեան ջատագով փաստաբաններ, Բրիտանացւոց արտօնութիւնները վատաբար լքանելու ձեռնհաս մարդիկ գտնուին : Կրնայ այդ աստիճան վատ մարդ մը գտնուիլ, Պանրոն : »

Ոչ, Պանրոն, պատասխանեցի, ես ազատութեան կողմնակից եմ, որ Ատուծոյ ստորագելիներէն մէկն է. այն փառաւոր ազատութեան, որ արդի հրապարակախօսութեանց գլխաւոր առարկան է : Ես կուզէի որ ամեն մարդ թագաւոր ըլլար : Կուզէի որ ես ալ թագաւոր ըլլայի : Ամենքս ալ մի եւ նոյն իրաւունքը ունինք թագաւորական աթոռին վրայ, վասն զի ամենքս ալ 'ի ընէ հաւասար ենք : Այս է իմ կարծիքս, այս էր նաեւ ժամանակաւ տեսակ մը պարկեշտ մարդոց կարծիքը, որ Հատուց կամ Հատուց կը կոչուէին : Ասոնք փորձ փոր-

ձեցին այնպիսի ընկերութիւն մը կազմելու ,
ուր ամենն ալ հաւասարապէս ազատ ըլլան :
Բայց , աւանդ , այս բանը չէր կրնար երբէք յա-
ջողիլ . վասն զի , մէջերնէն ոմանք աւելի ու-
ժեղ , ոմանք ալ աւելի խորամանկ ըլլալով՝
միւսներուն վրայ տիրեցին : Քանզի տարակոյս
չկայ , որ ձեր ձիափարը՝ ձեր ձիերէն աւելի խո-
րագէտ կենդանի մը ըլլալուն համար՝ անոնց
վրայ կը հեծնէ . իրմէ խորտմանկ կամ հզօր
կենդանի մ'ալ իր ուսերուն վրայ կրնայ հեծ-
նել : Արդ , որովհետեւ հարկ է որ մարդ մէկու
մը իշխանութեան ներքեւ ըլլայ , եւ մարդոց-
մէ ոմանք հրամայելու , ոմանք ալ հնազանդե-
լու համար ծնած ըլլան , եւ ըստ որում հարկաւ
տէրեր պիտի գտնուին , կը մնայ որոշել թէ
ղանոնք մեզի հետ տուներնուս մէջ ունենալը
լաւ է , թէ նոյն գեղին մէջ , կամ աւելի հե-
ռուն՝ մայրաքաղաքին մէջ : Ինչի համար , Պա-
րոն , որովհետեւ տիրոջ մը ներկայութիւնը
բնականաբար կատեմ , որչափ աւելի մենէ հե-
ռու ըլլայ , այնչափ աւելի գոհ կըլլամ : Մար-
դոց մեծագոյն մասնալ իմ կարծիքէս են : Հա-
մակամ հաճութեամբ թաղաւոր մը ընտրուե-
ցաւ , որուն ընտրութիւնը մէկ կողմէ մանր
բռնաւորներուն թիւը կը սլակսեցընէ , եւ
բռնաւորութիւնը հնար եղածին չափ ժողո-

վըրդեան մեծագոյն մասէն կը հեռացընէ : Անոնք՝ որ թագաւորին ընտրուելէն առաջ բռնաւոր էին , ընականաբար թշնամի են իրենց վրայ բարձրացած իշխանութեան , որուն կշիռն իրենցմէ աւելի ծանր է տէրութեան ստորին կարգերուն վրայ : Այս պատճառաւ մեծամեծներուն սեպհական շահը կը պահանջէ որ կրցածնուն չափ թագաւորին իշխանութիւնը նուազեցընեն , վասն զի ինչ որ անոր վրայէն վերցընեն , բնականաբար իրենց վրայ կը դառնայ . ուստի տէրութեան մէջ իրենց միակ գործընէ՝ թագաւորին հորը փորել , որպէս զի իրենց նախկին իշխանութիւնը վերստին ձեռք ձգեն : Արդ , տէրութիւն մը կրնայ այն կերպ սահմանադրեալ ըլլալ , այնպիսի օրէնքներունենալ , եւ իր հպատակներն ալ՝ հարուստ եւ հզօր՝ այն սստիճան չարախորհուրդ ըլլալ , որ ամենն ալ կրնան միաբանիլ թագաւորական դահը կործանելու . օրինակի համար , եթէ տէրութիւնն այնպիսի հանգամանքներու մէջ է , որ հարստութեանց կուտակումը կը դիւրացընէ եւ արդէն հարուստ եղողները մեծահարուստ կընէ , անոնց հարստութեանը հետ միանգամայն զօրութիւնն ու փառասիրութիւնն ալ կաճի : Արդ , տէրութեան մը մէջ հարստութիւնը կը բազմապատկի ու կը շիջուի , եր-

բոր այն տէրութիւնն առաւել հարստութիւնս
կը շահի արտաքին վաճառականութիւնէ՝ քան
թէ իւր ներքին ճարտարութենէն . վասն զի մի-
այն հարուստները կրնան շահաւէտ կերպով
արտաքին վաճառականութիւն ընել . միանգա-
մայն ներքին ճարտարութեան բոլոր արդիւն-
քըն ալ իրենց ձեռքը կանցունեն . այնպէս որ
այսպիսի տէրութեան մը մէջ հարուստը երկու
աղբիւր ունի հարստութիւն կուտելու , մինչ-
դեռ աղքատը մէկ աղբիւր մը ունի : Այս մի-
ջոցով է որ վաճառաշահ տէրութեանց մէջ
միշտ հարստութեան կուտակում տեսնուած
է , եւ այն տէրութեանց ամենն ալ ետքէն աղ-
նուապետական եղած են : Ասկէց զատ , երկրի
մը օրէնքներն անգամ կրնան նպաստել մաս-
նաւորաց ձեռքն այսպէս չափազանց հարըս-
տութիւն գիղղուելուն : Ինչպէս , օրինակի հա-
մար , երբոր հարուստներն ու աղքատները
միացընող կապերը խզին , եւ կանոն ըլլայ որ
հարուստներն աղքատաց հետ խնամութիւն
չընեն . կամ երբոր իմաստուն մարդիկ՝ հա-
րուստ չըլլալնուն համար չկրնան իրենց երկ-
րին ծառայել իբրեւ խորհրդական , եւ այս կեր-
պով հարստութիւնը խոհական մարդոց փա-
ռասիրութեաննիւթ ըլլայ . այս եւ ասոր նման
միջոցներով , կըսեմ , հարստութիւնները կը

դիզուին : Այսպէս դիզուած հարստութեանց
 տէրերը՝ կենաց պիտոյքն ու զուարճութիւն-
 ներն հայթայթելէ ետեւ, հարստութեան ա-
 ւելորդութիւն ալ իշխանութիւն ձեռք բերելու կը
 ջանան : Կամ որոշոյն է, իրենց հպատակներ կը
 պատրաստեն՝ չունեւորներուն կամ վարձկան
 հողիներուն ազատութիւնը դնելով, այնպիսի
 մարդոց, որք հացի համար իրենց աչքին առ-
 ջեւ բռնաւորութեան կը հանդուրժեն : Այս
 կերպով է որ ընչաւէտ մարդն ընդհանրապէս
 իր բոլորովն աղքատ ժողովրդեան շրջանակ
 մը կը դումարէ : Եւ տէրութիւն մը որ իր մէջ
 այսպիսի հարուստներ շատ ունի, կրնայ Տէքար-
 թի դրութեանը համեմատիլ, ուր ամեն մէկ
 գունտ իր սեփական յորձանքն ունի իր բոլորովն-
 քը : Սակայն մեծերու յորձանքին մէջ այսպէս
 տարուբերելու յանձնառու եղողները՝ գերու-
 թեան տրամադրեալ անձինք միայն կրնան ըլ-
 լալ, սինլքոր մարդիկ, որոց սիրտը ծառայու-
 թեան համար յօրինուած է, եւ ազատութեան
 անունը միայն ծանօթ է իրենց, Քայց տակաւ լին
 շատ մարդիկ կը գտնուին որ հարուստներուն
 ազդեցութեան շրջանակէն դուրս կը մնան :
 Ասոնք են այն դասու քաղաքացիք, որ բաւա-
 կան հարուստ ըլլալով՝ իրենց դրացիին իշխա-
 նութեանը ներքեւ չեն մտներ : Բայց այնչափ

մեծ հարստութիւն ալ չունին որ բռնաւոր
 կանգնին : Այս միջակ կարգին մէջ է , որար-
 ուեստները , խոհեմութիւնն ու ընկերական ա-
 ռաքինութիւնները կը գտնուին : Այս կարգն է
 միայն ազատութեան պահապանը եւ կրնայ ժո-
 ղովուրդ կոչուիլ : Արդ , կրնայ ըլլալ որ մի-
 ջակ կարգն իր ազդեցութիւնը կորսնցընէ տէ-
 րութեան մէջ , եւ իր ձայնը խաժամութիւն աղա-
 զակներէն խզուի : Քանզի եթէ տէրութեան
 դործերուն մէջ ձայն ունենալու համար այսօր-
 ուան օրս պէտք եղած հարստութիւնը՝ սահ-
 մանագրութեան կազմուած ժամանակ հար-
 կաւորգատուածէն տանապատիկ պակաս ըլ-
 լայ , յայտնի է որ այն ժամանակ աւելի բազ-
 մաթիւ սինլքոր մարդիկ քաղաքական դրու-
 թեան մէջ կը մտնեն , եւ մեծամեծաց շրջա-
 նակին մէջ միշտ շարժելով , ուր որ մեծութիւ-
 նը զիրենք ուղղէ՝ հոն կերթան : Այսպիսի տէ-
 րութեան մը մէջ , միջակ կարգին միակ ընե-
 լիքն է՝ միապետին իրաւունքն ու արտօնու-
 թիւնները մեծ խնամօք պահպանել ու պաշտ-
 պանել . վասն զի թագաւորն հարուստներուն
 իշխանութիւնը բաժնելով՝ թող չտար մեծա-
 մեծներուն որ դերադոյն ծանրութեամբ ի-
 րենցմէ ստորին կարգին վրայ իյնան : Միջին
 կարգը կրնայ քաղաքի մը նմանիլ զոր հա-

բուստները կը պաշարեն , եւ թագաւորն ալ
քաղաքին օգնութեան հասնելու կը փութայ :
Քանի որ պաշարողները դուրսէն թշնամիէ եր-
կիւղ ունենան , բնական է որ խիստ օգտակար
սլայմաններ կառաջարկեն քաղաքին , շողո-
քորթ խօսքեր կընեն պաշարելոց , եւ արտօ-
նութիւններ կը խոստանան : Բայց երբոր թա-
գաւորին յաղթեն , այն ժամանակ քաղաքին
պարխապները չեն կրնար հզօր ապաւէն մը ըլ-
լալ բնակչաց , եւ իրենց գլխուն դալիքն յայտ-
նի կը տեսնուի՝ Հօլանտան , Ճէնովան , եւ Վե-
նետիկն աչքերնուն առջին օրինակ ունենալով ,
ուր օրէնքն աղքատներուն կիշխէ , հարուստ-
ներն ալ օրինաց կիշխեն : Ուստի ես չորս ձեռ-
քով կը բռնեմ միապետութիւնը , եւ անոր
նուիրական իշխանութեանը համար կեանքս
կուտամ . վասն զի եթէ մարդոց մէջ նուիրա-
կան բան մը կայ , թագաւորն է , Աստուծոյ
օձեալն է . եւ անոր իշխանութեանը հասած որ
եւ իցէ վնաս , թէ պատերազմի մէջ ըլլայ եւ
թէ խաղաղութեան մէջ՝ էսպէս իր հպատակ-
ներուն ազատութեանցը կը դպչի : Ազատու-
թիւն , հայրենասիրութիւն եւ Բրիտանացի
բառերն արդէն չափէն աւելի գործ կատարե-
ցին : Ըղձալի է որ ազատութեան ճշմարիտ օր-
դիքն այսուհետեւ թող չտան ասոնց աւելի

բաներ ընելու : Ես ժամանակաւ ազատութեան այս արի օխոյեաններէն շատեր ճանչեցի , բայց մէջերնէն մէկը չեմ յիշեր որ իր սըրտին եւ տանը մէջ բռնաւոր մը չըլլար : »

Նշմարեցի որ այս նիւթիս վրայ ունեցած կիրքս՝ քաղաքավարութեան սահմանէն աւելի երկնցուցեր էր բանախօսութիւնս : Բայց հիւրընկալիս անհամբերութիւնը՝ որ յաճախ դիտելով շեղուի սրտի ըրեր էր՝ չկրցաւ աւելի երկար դիմանալ : « Ըսել է որ , գոչեց , երէցի կերպարան քով ճիզուիթ մը ընդուներ եմ սեղանս : Բայց ֆօրնուէյլի բոլոր անխահանքերուն վրայ կերպնում , որ եթէ իմ անունս Ուիլքինսըն է , այս մարդը շուտով պիտի երթայ այս տունէն : » Այն ժամանակ զգացի որ շատ հեռուն դացեր էի , եւ ներում խնդրեցի այնչափ տաքութեամբ խօսելուս համար : « Ներում մի , գոչեց զայրագին , տասնհազար անգամ մեղայ ըսես՝ չես կրնար ներում ստանալ այդպիսի սկզբանց համար : Ազատութիւնըն ա սեպհականութիւնը լքանելը , լրագրին ըսածին պէս , վատարար իւր թիկունքը դաւաղանի հարուած ընդունելու խոնարհեցընել է . . . կը պահանջեմ , պարոն , որ հիմա դուրս ելնիս այս տունէն՝ եթէ չես ուզեր որ աւելի մեծ դէշութիւն մը քեզի պատահի : »

Նորէն կը պատրաստուէի փաստաբանելու, ըս-
պասաւոր մը դուռը զարկաւ : Իսկոյն երկու
տիկնայք շիտթելով գոչեցին . « Ո՛հ, չար սա-
տանայ, մեր տէրն ու տիրուհին եկեր են : » Այն
ժամանակ հասկըցայ որ մեր հիւրընկալը տանը
մառանապետն է եղեր, որ տիրոջը բացակա-
յութեան ժամանակն ուզեր է իբրեւ տէր վար-
ուիլ : Եւ շիտակը խօսելով, գեղացի աղնուա-
կանաց շատերուն պէս քաղաքագիտութեան
տեղեակ կերեւէր : Բայց անհնար է նկարագրել
իմ շիտթութիւնս երբոր տէրն ու տիրուհին
ներս մտան, եւ մենէ ոչ պակաս զարմացմամբ
այսպիսի ընկերութիւն ու կերուխում մը գը-
տան իրենց տանը մէջ : « Պարոններ, ըսաւ ճըշ-
մարիտ տանու տէրն ինձի եւ ընկերիս, ձեր ա-
մենախոնարհ ծառան եմ . այս ինձի ըրած այ-
ցելութիւննիդ այնչափ մեծ շնորհ մ'է, որ չեմ
գիտեր ինչպէս շնորհակալութիւնս ձեզ յայտ-
նեմ : » Ո՛րչափ եւ անակնկալ երեւէր իրեն մեր
ընկերութիւնը, իրենն ալ ոչ պակաս անակըն-
կալ էր մեզ համար, ուստի առանց բերանս
բանալու՝ մունջ կեցեր՝ ըրած անխոհեմութեա-
նըս վրայ կը մտածէի : Յանկարծ տեսայ որ ա-
նոնց ետեւէն ներս մտաւ Արապէլլա Վիլմօթ
օրիորդը՝ որ ժամանակաւ Գէորգ որդւոյս նը-
շանածն էր, եւ ինչպէս արդէն պատմած

եմ, ծնողքը ետքէն աւրեր էին գործը : Չիս
տեաննելուն պէս՝ վաղեց ուրախութեամբ թե-
ւերուս մէջ ինկաւ : « Սիրելի պարոն , դոչեց ,
աս ի՞նչ բարեբաստ դիպուած մ'է որ ձեր այ-
ցելութեան բերկրութիւնը կը պարզուէ մեզ :
Աներկբայ եմ որ մօրեղբայրս ու տիկինը չափէ
դուրս սիրտի ուրախանան երբոր լսեն թէ բա-
րեհամբաւ Քրիմրօզ վարդապետն է իրենց հիւ-
րը : » Տանուտէրն ու տիկինը՝ անունս լսելուն
պէս՝ յառաջ եկան եւ խիստ քաղաքավար ու
սիրալիր կերպով դիս բարեւեցին : Չկրցան ծի-
ծաղնին բռնել երբոր այցելութեանս պատմու-
թիւնը լսեցին . իսկ թշուառ մառանապետն
անմիջապէս վռնտել ուղեցին , բայց իմ աղա-
չանօքս ներեցին յանցանաջը :

Պ. Արնօլտ եւ իր ամուսինը՝ որ տանը տէրերն
էին , շատ աղաչեցին ինձի որ քանի մը օր հոն
կենամ . եւ որովհետեւ իրենց քեռորդին , իմ
սիրուն սանս , որ լաւ դաստիարակութիւն մը
առած էր ինէ , անոնց հետ մէկ եղաւ , պարտա-
ւորեցայ աղաչանքնին ընդունելու : Այն գի-
շեր փառաւոր սենեակ մը ինձի տուին . եւ հե-
տեւեալ առաւօտուն՝ Վիլմօթ օրիորդն աղա-
չեց ինձի որ երթանք մէկտեղ պարտէզը սը-
տըտինք , որն օր արդի ձեւով զարդարուած
էր : Քիչ մը ժամանակ պարտէզին գեղեցկու-

Թիւններն ինձի ցուցընելէ ետեւ , անշահասէր
դէմքով մը հարցուց ինձի թէ Պէորդ որդիէս
լուր ունէի՞ : « Աւանդ , տիկի՛ն , ըսի , երեք տա-
րի է որ հեռացած է առնէն , եւ դիր մը չէ գը-
րած՝ ոչ ինձի եւ ոչ իր բարեկամներէն մէկունս
Չեմ գիտեր ո՛ր է , թերեւս մէկ մ'ալ զինքը
տեսնելիք չունիմ , ինչպէս նաեւ իմ առջի եր-
ջանկութիւնս : Այ , սիրելի օրիորդ , ալ տեսնե-
լիք չունինք այն բերկրալի ժամերը որ մեր
Վէքֆիլտի տունը կանցուցէինք : Իմ փոքրիկ
ընտանիքս ցրուիլ կ'սկսի . եւ ոչ միայն աղքատ-
աութիւնը՝ այլ եւ անպատուութիւնը կը ծան-
րանայ վրայնիս : » Օրիորդ Վիլմօթին ազնիւ
օիրաը չկրցաւ առանց արտասուելու լսել այս
խօսքերս . իր դիւրագգածութիւնը տեսնելով ,
մեր դժբաղդութիւնները մանրամասնաբար
պատմել չուզեցի : Սակայն մեծազէս մխիթար-
ուեցայ տեսնելով որ իր օիրոյն զգացումը ժա-
մանակ անցնելով չէր սխտուած , եւ մեր Վէք-
ֆիլտէն երնելէն ՚ի մեր շատ մարդիկ զին-
քը ամուսնութեան ուղեր էին , ըայց մէկն ալ
չէր ընդունած : Զի՞տ պարտէզին ամեն կողմե-
րը պտուացուց , ուր որ յաւելուածներ կամ
պճնազարդութիւններ եղեր էին . ցուցուց ին-
ձի զանազան ծառուղիները , թաւուտները,
եւ ամեն մէկ նիւթէ առիթ առնելով Պէորդ

որդւոյս վրայօք բան մը կը հարցընէր ինձի : Այս կերպով անցուցինք առաւօտեան ժամերը՝ մինչեւ որ եկան մեզի իմաց տուին թէ ճաշի ժամանակ էր : Ճաշին ներկայ գտանք շարժական դերասանաց խումբին անօրէնը , որ նոյն իրիկուան ներկայացուելիք Արշէրուհիներ անուն խաղին համար տումսակ բաժնեկու եկեր էր : Եւ կըսէր թէ յիշեալ խաղին մէջ Ռէրատիոսի դերը խաղցողը նորաաի պատանի մ'էր որ դեռ ոչ մէկ թատրոնի մը մէջ խաղցած չէր : Չերմ գողեսաններ կընէր այն նոր դերասանին վրայ , եւ կը հաւաստէր թէ անոր շտի յաջողութեան յոյս տուող դերասան մը երբէք տեսած չէր : « Լաւ խաղալը , կըսէր , մէկ աւուր գործ չէ : քայց այն երիտասարդը թատրոնի համար ստեղծուած կերելի : Չայնը դէմքը եւ շարժուածքն սքանչելի են : Ձինքը դիպուածով այս անգամ հոս եկած ժամանակնիս գտանք : » Այս գողեսանները մեր հետաքրքրութիւնը դըրձուեցին , եւ տիկնանց թախանձանքէն ստիպեալ հանեցայ հետեւինն թատրոնը երթալու , որ ցորենի որայներ պահելու տաղաւար մ'էր : Եւ որովհետեւ հետադանուող տիկնայք տեղւոյն ամենէն երեւելի բնակիչներէն էին , մեծ յարգանքք ընդունուեցանք եւ տեսարանին դիմացն առաջին կարգը դրուեցանք , ուր թիչ

մը ժամանակ անհամբերութեամբ սպասեցին ք
Ուրախուհի տեսնելու : Աւերջապէս նոր դերա-
սանը յսուաջ եկաւ , եւ տեսայ որ իմ դժբաղդ
որդիս էր : Պիտի սկսէր խաղը , մէկ մ'ալ աչ-
քը հանդիսատեսներուն վրայ պտըտցնելով
մեզ տեսնելուն պէս՝ լուռ եւ անշարժ մնաց :
Տեսարանին ետեւը կանգնող դերասանները
կարծելով որ որդւոյս լուռ կենալուն պատճա-
ռը նոր սկսողի մը բնական եղած երկչոտու-
թիւնն էր , զանի խրախուսելու կը ջանային :
բայց որդիս՝ փոխանակ սկսելու՝ լալով ետ քաշ-
ւեցաւ : Չեմ գիտեր ինչ զգացումներ կրեցի այն
վայրկենին , վասն զի այն աստիճան երագ յա-
ջորդեցին իրարու որ չեմ կրնար նկարագրել :
Բայց շատ չանցաւ՝ Ախլսթ օրիորդը զիս սթա-
փեցուց , եւ դալկահար դէմքով ու դողա-
լով ըսաւ ինձի որ նորէն զինքը տունը դար-
ձունեմ : Երբոր տունը դարձանք , Պ . Արնօլտ
որ մեր կարգէ դուրս ընթացքէն բան մը չէր
հասկըցեր , իմանալով որ նոր սկսող դերասանն
իմ որդիս էր , իր կառքը զրկեց եւ զանի տուն
հրաւիրեց : Որդիս թատրոնին վրայ երեւնալ
չուզելուն համար , կատակերգակներն անոր
տեղ ուրիշ մը զրեր էին , եւ շատ չանցած որ-
դիս տուն եկաւ : Պ . Արնօլտ սիրալիք քաղա-
քավարութեամբ ընդունեց զանի , եւ ալ սո-

վորական ուրախութեամբս ընդունեցի . վասն
 զի երբէք չէի կրնար բարկութիւն կեղծել :
 Վիլմօթ օրիորդն ալ կեղծ անտարբերութիւն
 մը ցուցուց անոր . եւ կը տեսնէի որ անտար-
 քեր երեւնալու յատուկ ջանք մը ունէր : Սըր-
 տին այլայլութիւնը գեռ հանդարտած չէր , եւ
 ուրախութեան երեւոյթ ունեցող հազար կերպ
 խօսքեր կընէր . ետքն ալ իր անխորհրդու-
 թեանը վրայ կը խնդար : Ժամանակ ժամանակ
 հայելին կը նայէր , որպէս թէ իր գեղեցկու-
 թեան անդիմադրելի դօրութիւնը հասկընալ
 ուղելով , եւ ստէպ հարցումներ կընէր՝ առանց
 անձնց պատասխանը մտիկ ընելու :

ԳԼՈՒԽ Ի .

Ընդէրդոյ՝ զի Էլեւտոյ Է , ու Էրօթեթ երեւի
 Էրօթեթ եւ Էրօթեթ եւ Էրօթեթ :

Ընթրիքէն ետեւ , Արնօլտտիկինը քաղա-
 քավարութեամբ առաջարկեց որդւոյս որ իր
 ապաստարներէն երկուքը զրկելով իր կարասի-
 ները բերել տայ . Որդիս նախ շնորհակալ ըլլա-

լով չընդունեց անոր առաջարկութիւնը . բայց տիկինը շատ սքեղելով, վերջապէս որդիս հարկատրեցաւ խոստովանելու թէ աշխարհի վրայ ունեցած բոլոր կարասին՝ դաւազան մը եւ պայուսակ մ'էր : & Այո , որդեակ , գոչեցի , աղքատ մեկնեցար քովէս, եւ աղքատ կը դառնաս . բայց գոնէ շատ տեղ պարտեցար եւ աշխարհք տեսար : — Այո , հայրիկ , պատասխանեց . բայց բաղդին ետեւէն վազելը՝ զանի ձեռք ձգելու միջոց մը չէ . եւ ճշմարիտը խօսելով , ժամանակէ մը 'ի վեր դադարած եմ այս հետամտութենէն . — Կարծեմ որ ձեր արկածներուն պատմութիւնը զուարճայի ըլլալու է , ըսաւ Արնօլտ տիկինը : Անոնց մէկ մասը յաճախ լսած եմ քեռորդիէս . բայց եթէ մնացածըն ալ դուք պատմելու հաճիք , ընկերութիւնս շատ շնորհակալ կըլլայ ձեզ . — Տիկին , ըսաւ որդիս , կրնամ ձեզ հաւատտել , որ իմ գլխուս եկածները պատմելու սնափառութիւնըս ձեր մտիկ ընելու բերկրութենէն շատ աւելի պիտի ըլլայ : Սակայն չեմ կրնար արկածներ խոստանալ ձեզ . վասն զի աւելի շատ բան տեսած եմ՝ քան թէ ըրած : Կենացս առաջին փորձութիւնը՝ որ արդէն ձեզի ծանօթ է , մեծ էր . զիս դատնապէս վշտացո՞ւց , բայց չի կրցաւ սրտարեկ ընել : Այ՛նք ինձի շատ ինք-

զինք յուսով պարապելու քաղցր տրամադրու-
թիւն մը ունեցած է երբէք : Ո՛րչափ բաղդն
ինձի հակառակ ըլլար այն ժամանակը , այն-
չափ կը յուսայի որ ուրիշ ժամանակ մը զիս
պիտի վարձատրէր , եւ որովհետեւ անոր ան-
ւոյն տակի կողմն էի , կը կարծէի որ դառնա-
լու ըլլար նէ՛ վեր պիտի ելնէի : Ուստի օրին
մէկը ճանքայ ելայ Լոնտրա երթալու համար ,
առանց վաղուանը մտածելու , բայց ճանքուս
վրայ գեղգեղող թռչնոց պէս ուրախ էի : Յիր-
տքս կը քաջալերէր մտածելով որ Լոնտրա
քուն այն տեղն էր ուր ամեն տեսակ հանճար-
ները կրնային ճանչուիլ ու վարձատրիլ :

Յրբոր Լոնտրա հասայ , առաջին փոյթս ե-
ղաւ ձեր յանձնարարական գիրը տանիլ ձեր
եղբորորդւոյն տալ , զոր ինէ շատ լաւագոյն վի-
ճակի մը մէջ չգտայ : Առաջին դիտաւորութիւ-
նըս , ինչպէս որ կը յիշէք , դպրոցի մը մէջ ման-
կավարժ ըլլալ էր , եւ այս բանիս վրայ անոր կար-
ծիքն հարցուցի : Ձեր եղբորորդին բարձրաձայն
ծիծաղեցաւ . առաջարկութեանս վրայ . « Ար-
գարեւ փիտո գեղեցիկ վիճակ մը ընտրեք էք ,
ըսաւ : Սոսալ գիշերօթիկ վարժարանի մը մէջ
մանկավարժութիւն ըրած եմ , բայց կերպնում
որ բիւրապատիկ աւելի կընտրեմ Նիւկէյթի՛ :

• Լոնտրայի մէջ բանտ մ'է : Ծ . Թ .

բանտապաններուն մէկուն հակողութեանը ներ-
քեւ ապրիլ, Կանուխ կելնէի, ուչ կը պառկէի :
Տնօրէնը խորոխտ օւշ քով մը կը նայէր ինձի, Տնօ-
րէնուհին ալ զիս կատէր գեղեցիկ երխտասարդ
մը չըլլալուս համար : Տղայքը զիս կը կատղե-
ցընէին տանը մէջ, եւ աղատութիւն չունէի
գուրս ելնելու եւ մարդավարութիւն փնտռե-
լու : Բայց վտանհետ գպրոց մը մտնելու եւ ման-
կավարժութիւն ընելու յարմարութեանդ վրայ,
Տեսնենք քիչ մը : Կրնամ ամեն պաշտօն կա-
տարել : — Ոչ : — Ուրեմն գիշերօթիկ վար-
ժարանի չես կրնար յարմարիլ : Կրնամ տղայոց
մաղերը յաշդարել : — Ոչ : — Ուրեմն գիշերօ-
թիկ վարժարանի չես կրնար յարմարիլ : Ծաղիկ
հանած ես : — Ոչ : — Ուրեմն գիշերօթիկ վար-
ժարանի չես կրնար յարմարիլ : Կրնամ երեք
հոգի մէկ անկողնի մէջ պառկիլ : — Ոչ : — Ու-
րեմն գիշերօթիկ վարժարանի չես կրնար յար-
մարիլ : Ախորժակդ տեղն է : — Այո : — Ու-
րեմն գիշերօթիկ վարժարանի չես կրնար յար-
մարիլ : Ոչ, սիրելի հօրեղբօրորդիս, եթէ դե-
ղեցիկ եւ հեշտ արհեստ մը կուզես, դնա եօթն
տարի աշակերտութիւն ըրէ գանակագործի
մը քով եւ անոր ճախարակը դարձուր, բայց
փախիր մանկավարժութենէ : Սակայն կը տես-
նեմ որ դուն զգացում եւ գիտութիւն ունեցող

տղայ մ'ես . կուզես ինձի սէս մատենագիր ըլ-
լալ : Անշուշտ կարդացեր ես գիրքերուդ մէջ ,
որ գերահանձար մարդիկ մատենագրութեամբ
ապրելով անօթի մեռած են . բայց այսօրուան
օրս քառսուն անոնք կը ցուցնեն՝ այս քաղա-
քիս մէջ՝ որ անով կապրին եւ կը հարստանան :
Ասոնք համեստ շինականներ են , որ մեղմով եւ
միապէս իրենց ճանքան կերթան , պատմու-
թեան ու քաղաքականութեան վրայ կը գրեն
եւ գովեստ կընդունին : Աթէ կարուակ ըլլա-
յին , բոլոր կեանքերնուն մէջ կոշիկ կարկատե-
լու պիտի դբադէին՝ առանց նորը երբէք չինե-
լու : » Տեսնելով որ գիշերօթիկ դպրոցի մը մէջ
մանկավարժի արհեստը պատուաւոր բան մը
չէր , հօրեղբորդիս առաջարկութիւնն ըն-
դունելու որոշում ըրի . եւ զրականութեան
վրայ մեծ համարում ունենալուս , յարգանք
ողջունեցի հռչակաւոր Արիւսպօթրիթ փողոցը* :
Գլուխս պայծառ դադափարներով լեցուն էր .
կերեւակայէի որ Տրայտըններուն ու Օթվէյ-
ներուն հետոցը վրայ պիտի քալէի : Գրագի-
տական ասպարէզին նկատմամբ՝ այս երկրին

* Լոնտրայի մէջ խեղճ փողոց մ'է , ուր
պանդոկներն ու տուները գիւրադին ըլլալով ,
աղքատ մատենագիրները սովորաբար հոն կը
բնակին

դիցուհին գերազանց մայր մը կը համարէի . վասն զի թէ եւ աշխարհային առընչութիւններն ու գործերը մարգոց խելքը կը սրեն , սակայն դիցուհին ալ իր ետեւէն գացողներուն աղքատութիւն բաշխելով անոնց հանճարը կը բարձրացընէ : Այս խորհրդածութիւններով գործի սկսայ , եւ մտածելով որ սուտի կողմէն խիստ գեղեցիկ բաներ կային ըսուելիք , որոշեցի այնպիսի զիրք մը շինել որ բոլորովիննոր ըլլար : Ուստի երեք նորանշան եւ անհեթեթ առաջարկութիւններ ճշմարտանման փաստերով հագուեցուցի : Առաջարկութիւններս սուտ էին անշուշտ , բայց նոր էին : Ճշմարտութեան իսկական աղտամանդներն այնպիսի վաճառք մ'են՝ որ խիստ յաճախ ներկայացուած են հասարակութեան . ես ուրիշ բան չէի կրնար ընել , բայց միայն պայծառափայլ իր մը ներկայացընել , որ հեռուէն տեսնուած ժամանակ աղտամանդի նմանէր : Ի՛նչ մեծ համարում մը ունէի գրչիս վրայ՝ երբոր կը գրէի : Անտարակոյս էի որ բոլոր գրաւորական աշխարհն իմ դրութեանս դէմ պիտի ելնէր , բայց անոնց ամենուն ալ դէմ դնելու պատրաստուած էի : Նման ողնիի , որ ինք իր վրայ թաւալելով իր մորթին վրայի փուշերն իբրեւ զէնք կը ներկայացընէ , ես ալ գրիչս սրեր էի վրաս յարձու-

կողներուն դէմ : »

« Շատ աղէկ , որդեակս , գոչեցի , եւ ի՞նչ նիւթ ոց վրայ գրեցիր : Ար յուսամ որ եկեղեցականաց երկրորդ ամուսնութեան կարեւոր ինդիրը չմոռցար : Բայց խօսքդ կընդմիջեմ : Շարունակէ նայիմ : Ըսել է որ քու նորանշան առաջարկութիւններդ հրատարակեցիր . եւ ի՞նչ ըսին գրագէտները : »

« Աւանդ , պատասխանեց որդիս . գրագէտները բան մը չըսին իմ նորանշան առաջարկութիւններուս : Բնաւ բան մը չըսին . վասն զի իւրաքանչիւրն զբաղած էր ինքզինքու բարեկամները գովելու կամ թշնամիները դատաքննելու . եւ գժբաղդարար ես ոչ բարեկամունէի , ոչ թշնամի : Ուստի վիշտերուն ամենէն սաստիկը կը կրէի , այն է արհամարհանք : Օրին մէկը սրճարան մը նստած՝ նորանշան առաջարկութեանցս վիճակին վրայ կը մտածէի , կարճահասակ մարդ մը ներս մտաւ , գիմացս սեղանի մը առջեւ նստաւ , եւ քանի մը վայրկեան խօսակցութենէ ետեւ , տեսնելով որ ես ալ գրագէտ եմ , գրպանէն ծրար մը յայտարարութիւն հանեց , եւ աղաչեց որ Բրօքէրսի երկրորդ եւ հանդերձ ծանօթութեամբ տպագրութեանը համար ստորագրուիմ : Այս խընդրոյն հարկ եղաւ պատասխանել թէ ստակ չու-

նէի . եւ այս խոստովանութիւնս առիթ տուաւ
անոր հարցընելու թէ ի՞նչ յոյսեր ունէի : Տես-
նելով իմ սրատաստանէս որ յոյսերս ալ քսակիս
պէս դատարկ էին , « Ար տեսնեմ , ըսաւ , որ
դուք այս քաղաքը չէք ճանչեր . ուստի ձեզի
քանի մը տեղեկութիւններ տամ անոր վրայ :
Նայէ սա յայտարարութիւնները : Ասոնց մի-
ջոցաւ տասներկու տարի հանգիստ ապրեցայ :
Եւամայի քայէն հարուստ դաղթական մը կամ
դաւառաբնակ ազնուական այրի մը հոս հաս-
նելուն պէս , կերթամ , կը գտնեմ եւ կառա-
ջարկեմ որ ստորագրուին : Նախ շողոքորթու-
թիւններով անոնց սիրտը կը պաշարեմ , եւ եր-
բոր այս կերպով խրամառեմ , յայտարարու-
թիւններս կը քչեմ : Աթէ առանց դժուարու-
թեան ստորագրուին , այն ժամանակ կաղա-
չեմ որ թոյլ տան ինձի գիրքս իրենց անուանը
նուիրելու : Երբոր ասոր ալ հաճութիւն տան ,
կը խնդրեմ որ թոյլ տան ինձի նաեւ իրենց զի-
նանշանը գրքիս ուղերձին գլուխը փորագրել
տալու : Այսպէս , հանգիստ կեանք կը վարեմ
մնադիտութեան ծախքովը , եւ վրան կը ծի-
ծաղիմ . . . : Բայց խօսքը մէջերնիս , հիմա շատ
մարդ զիս ճանչել սկսած է , ուստի շատ դոհ
կըլլամ եթէ այս մասին ինձի օգնէք : Երեւելի
ազնուական մը նոր եկած է Իտալիայէն : Նըս-

տած տանը դռնապանը զիս կը ճանչէ . բայց ձեզ չճանչեր , եթէ յանձն կառնուք սա ոտանաւորն անոր տանիլ ներկայացընել , աներկբայ եմ որ կը յաջողիք , եւ շահը մէջերնիս կը բաժնենք : »

« Աստուած խեր տայ ինձի , Գէորգ , դռնեցի , այդ է մեր հիմակուան բանաստեղծներուն ընթացքը , Գերագոյն հանճարի տէր անձինք այդ աստիճան վատութեան կրնան խոնարհիլ , կրնան այդպէս ամօթալի կերպով անպատուել բանաստեղծութեան արուեստը՝ հացի համար գովեստի անարգ շահավաճառ մը ընելով : »

« Ա՛յ , հայրիկ , ոչ , պատասխանեց որդիս . ճշմարիտ բանաստեղծ մը երբէք այս աստիճան ինքզինք չցածցըներ . վասն զի ուր բարձր հանճար կայ , հոն մեծանձնութիւն ալ կայ : Իմ ձեզի նկարագրած մարդիկս տաղաչափութեան մութացկաններ են , ճշմարիտ բանաստեղծ մը՝ ոչ միայն փառք վատտրկելու համար ամեն դժուարութիւնները կարհամարէ , այլ եւ արհամարհանք կրելէ կը վախնայ : Այն անձինքը որ ուրիշի պաշտպանութիւնը խնդրելու կը խոնարհին , անարժան են պաշտպանութեան . Ես այս վատութիւններուն խոնարհելու չափ ջգած սիրտ չունեննալով , եւ

վառ ք վաստըկելու համար երկրորդ ջանք մը
ընելու չափ կարողութիւն չունենալով, հար-
կագրեցայ միջին ճանքայ մը բռնելու, եւ հաց
գտնելու համար գրելու: Բայց պէտք եղած
ծիրքերը չունէի այնպիսի արուեստի մը հա-
մար որուն մէջ ճարտարութիւնը միայն կրնայ
ապահովապէս յաջողիլ: Չէի կրնար գովեստ
յսելու ներքին բաղձանքս զսպել, այս պատճա-
ռաւ կրցածիս չափ լաւ եւ ճիշդ գրելու կը գոր-
ծածէի ժամանակս, որ կրնար աւելի օգտակար
կերպով գործածուիլ միջակ բայց շատ գրելու:
Սակայն իմ վոքրիկ հեղինակութիւններս ան-
տես եղան պարբերական գրուածոց բաղմու-
թեան մէջ: Հասարակութիւնը խիստ կարե-
ւոր դրաղումներ ունենալով, իմ ոճիս հեշտու-
թիւնն ու հաճոյական պարզութիւնը նշմարե-
լու ժամանակ չէր գտներ, եւ պարբերութիւն-
ներուս ներդաշնակութիւնը մոռացութեան
մէջ թաղուեցաւ: Շարադրած ճաշակներս մե-
ռան՝ Աղատութեան ու Արեւելեան վիպաց վրայ
հրատարակուած ճաշակներուն եւ կատաղի շանց
խածուած քի համար ցոյց տրուած դեղերուն
հետ, մինչդեռ եւս երեք բարեի՛ւն, ոչտասնութեան բարեի՛ւն,
հարիւրութեան բարեի՛ւն* ինէ աղէկ կը գրէին, որով-

* Այս խոշոր անունները կառնուն սովո-

հետեւ արագ կը գրէին : Ասանկով սկսայ ին-
ձի պէս երեսնին չնայուած հեղինակներ միայն
ինձի ընկեր ունենալ , որոնք իրար կը գովէին ,
իրարու կը գանգատէին եւ իրար կարհամար-
հէին : Հասարակութեան առջեւ յարգ գտնող
հեղինակներուն գրուածներէն զգացած հա-
ճութիւնն իս անոնց արժանաւորութեան հա-
կադարձ չափովն էր : Ուրիշներուն խելքը չէր
կրնար ինձի հաճոյ ըլլալ : Իմ նորանշան առա-
ջարկութիւններուս կրած ձախորդութիւնը
բոլորովին ցամքեցուցեր էր ինձի համար գո-
հունակութեան աղբիւրը : Չէի կրնար ոչ կար-
գալ , եւ ոչ ինձի հաճոյ ըլլալու կերպով գրել .
վասն զի ուրիշին գերազանցութիւնը ինձի ա-
տելի էր . սակայն արհեստս գրել էր : Այս տը-
խուր մտածութիւններով օր մը Սէնթ-Ճէյմսի
ժառանգանին մէջ նստած ժամանակս , պատ-
ւաւ որ ընտանիքէ երիտասարդ մը՝ որ Համալը-
սարանը եղած ժամանակս ինձի ծանօթ էր ,
ինձի մօտեցաւ , եւ երկուքս ալ վարանելով ի-
րար ողջունեցինք , ան գրեթէ ամաչելով ին-
ձի պէս գծուծ մէկէ մը ճանչուելուն վրայ ,
ես ալ վախնալով որ գիս կարհամարհէ : Իմ եր-

րարար իրենց վրայ այն ամեն քաղաքական
հեղինակները՝ որ լրագիրներու մէջ նամակներ
կը հրատարակեն :

կիւղս շուտով փարատեցաւ . վասն զի տեսայ որ էտուարս Թօրնհիլ բարեսիրտ տղայ մ'էր :

« Ի՛նչ կըսես , Գէորգ , գոչեցի խօսքը կտրելով , Թօրնհիլի անունը կուտաս : Անշուշտ մեր կալուածատէրն ըլլալու է : Ա՛հ . գոչեց Արնօլտ տիկինը , այդչափ մօտ էք Պ . Թօրնհիլի , որ երկար ժամանակէ 'ի վեր մեր ընտանեաց բարեկամն է , եւ քիչ օրէն այցելու թիւն մը ունի մեզի ընելիք : »

« Բարեկամիս առաջին փոյթն եղաւ , շարունակեց որդիս , իմ խեղճուկ հագուստս փոխել , եւ ինձի դեղեցիկ հագուստ մը տալ . վերջապէս զիս իր սեղանն ընդունեց կէս բարեկամի , կէս սիրելւոյ մը պէս : Իմ պաշտօնս էր վաճառանոցները երթալ իրեն հետ , իր պատկերը քաշուած ժամանակ զինքը զուարճացընել , կառքին մէջ ուրիշ ընկեր չունեցած ժամանակ ձախ կողմը նստիլ , եւ ցոփութիւն ընել ուղած ժամանակ իրեն օժանդակել : Ասկէց զատ խեր մը մանր մունր բաներ ունէի ընելիք՝ առանց ինձի հրամայուելու . զինի սրուակներու խցահան մը կը պահէի վրաս՝ պէտք եղած ժամանակ իրեն ներկայացընելու համար . իր կողմէն փոխանորդաբար իր ծառայներուն տղաքը կը կնքէի . ինձի առաջարկուած ատեն կերդէի . միշտ զուարթ էի , միշտ խոնարհ , եւ

կլնայի նէ գոհ : Սակայն այս պատուաւոր պաշտօնիս մէջ առանց հակառակորդի չէի : Մովային զօրաց հրամանատար մը՝ որ 'ի բնէ այսպիսի պաշտօնի մը համար ծնած կը թուէր , պաշտպանիս սէրն ու վստահութիւնը ինէ յափքշտակելու կը ջանար : Մայրը ժամանակաւ ազնուականի մը լուացարարն է եղեր . ուստի ինքն ալ այս միջոցով իր անտիական հասակէն հաճոյք ստացեր էր սիրահարական հնարիմացութիւններէ եւ ծննդաբանութենէ : Ըստ որում այս մարդն իրեն միակ գործ ըրեր էր մեծ մարդոց քով մտնել ելնել . թէ եւ շատերը զանի մերժեր էին իր տխմարութեանը համար , բայց իր խելքէն եղողները երես կուտային անոր : Շողոքորթութիւնն իր արհեստն ըլլալով , զարմանալի դիւրութեամբ մը 'ի գործ կը դնէր . եւ քանի որ շողոքորթուելու բաղձանքը պաշտպանիս քով կաւելնար , իր թերութիւններուն վրայ օր քան զօր ստացած ծանօթութիւնս զիս կը զղուեցընէր զինքը գովելէ : Ուստի երբոր պատերազմի դաշտը բոլորովին հրամանատարին թողլու վրայ էի , առիթ մը ներկայացաւ , որուն մէջ կարծեցեալ բարեկամս իմ օգնականութեանս պէտք ունեցաւ : Հարկ եղաւ իր տեղը մենամարտիլ ազնուական պարոնի մը հետ , որուն քրոջը հետ

իմ պաշտպանս չարաչար վարուեր է եղեր :
Ասանց քօթկամակութեան ընդ ունեցի այս յանձ-
նարարութիւնը , եւ թէպէտ կը տեսնեմ որ այս
վարմունքս ձեզ հաճոյ չէ , այսու ամենայնիւ
բարեկամական պարտք մը սեպեցի շմերժել :
Ուստի ծեծկուեցայ յիշեալ պարոնին հետ , դա-
նի դէնընկէց ըրի , եւ յետոյ իմացայ որ թըշ-
նամանեալ տիկինը հասարակ կին մ'էր , եւ
ինձի հետ մենամարտողն ալ սրիկային մէկը՝ որ
այն կնոջ հետ կը նստէր կեղնէր : Պաշտպանու
սրտագին շնորհակալեաց հաւատիներ ինձի
չոսյլեց՝ այս ըրած ծառայութեանս համար :
Քանի մը օր ետքը քաղաքէն մեկնելու դիտա-
ւորութիւն ունենալով , ինձի օգտակար ըլլա-
լու ուրիշ միջոց մը չկրցաւ գտնել , բայց միայն
յանձնարարական դիրեքտիվ գիտ իր հօրեղբօրը
ՍԵՐ ԱԼԻԿԸՄ ԹՕՐՆՆԻԼԻ եւ ուրիշ բարձրաստի-
ճանադնուականի մը պաշտպանութեանը յանձ-
նել : Իր մեկնելէն ետեւ փութացայ յանձնա-
բարական գիրս իր հօրեղբօրը տանելու : ՍԵՐ
ԱԼԻԿԸՄ ԹՕՐՆՆԻԼԻ առաքինի մարդ մը համար-
ուած էր . բայց արդարասէր էր : Իր մարդիկը
խիստ պարկեշտ կերպով գիտ ընդ ունեցին : Տի-
րոջ մը քնաւորութիւնը՝ ծառայներուն վար-
մունքէն կը հասկցուի միշտ : Մեծ սրահ մը
գիտ մտցուցին ուր քիչ մը ետքը ՍԵՐ ԱԼԻԿԸՄ

Քօրն հիլ զիս տեսնելու եկաւ : Իրեն մատուցի
յանձնարարական գիրս , որ կարդաց , եւ քա-
նի մը վայրկեան խորհելէ ետեւ , « Ի՞նչ ծա-
ռայութիւն ըրած էք , Պարոն , իմ եղբօրօրդ-
ւոյս , որ այսպէս ջերմ կերպով յանձնարարու-
թիւն կրնէ ձեզ համար , ըսաւ : Բայց կարծեմ
որ անոր առջեւ ունեցած արժանիքնիդ՝ իրեն
համար ծեծկուելնիդ ըլլալու է , եւ կ'սպասէք
որ անոր մտութեանցը գործիք ըլլալնուդ հա-
մար ձեզ վարձատրեմ : Ա՛րդ ձամ՝ ի բոլոր սրտէ
որ ինէ դտած մերժումնիդ ձեր այդ յանցան-
քին պատիժ մը ըլլայ , եւ մանաւանդ կ'ըրդ ձամ
որ ձեր զղջմանը առաջնորդէ . . . » Այս ըն-
դունելութեան խստութեանը անտրտունջ
համբերեցի , վասն զի կ'զգայի որ արդար էր :
Ուստի միակ յոյսս միւս յանձնարարական նա-
մակին վրայ մնաց : Մեծամեծներուն գոները
զրեթէ միշտ պաշարուած ըլլալով այնպիսի
մարդոցմէ՝ որ չնչին կամ ծաղրաշարժ աղերս-
ներով դանոնք կը ձանձրացընեն , բաւա-
կան գժուարութիւն կրկցի երկրորդ անձին
ներկայանալու համար՝ որ բարձրաստիճան պաշ-
տօնատէր մ'էր : Ունեցած սարկիս կէսը ծառայ-
ներուն ընծայներ տալու գործածելէ ետեւ՝ զիս
ընդարձակ սրահ մը մտցուցին , ուր սպասեցի
որ նամակս մեծատրին ասանին ասան : Մինչեւ

պատասխանը դառուն՝ ժա հանակուէնեցայ դըտ-
նուած սրահս գիտելու : Ամեն բան մեծ եւ գե-
ղեցիկ էր . սկարները , ոսկի դրուագները , կա-
հերը զիս կ'զխլեցընէին եւ տիրոջը վրայ
խիստ մեծ գաղափարներ կուտային ինձի : Օ՛ ,
կըսէի ես ինձի , որչափ մեծ մարդ ըլլալու է
այս ամենուն տէրը , որ տէրութեան գործերն
իր գլխուն մէջ , եւ թագաւորութեան հարրս-
տութիւններուն կէսն ալ իր տանը մէջ մթե-
րած է : Ստուղիւ անհուն խելքի տէր մարդ մը
պէտք է ըլլայ : Այս վսեմ մտածութիւններն ը-
րած ժամանակս ծանր ոտնաձայն մը լսեցի :
Ա՛ , ըսի , ահա մեծ մարդը կուգայ : Բայց չատ
չանցաւ . տեսայ որ սպասուհի մ'էր եկողը : Բիչ
մը ետքը նորէն ոտնաձայն մը լսեցի : Այս ըլ-
լալու է ըսի . բայց աս եկողն ալ մեծ մարդուն
սենեկասպան ծառան էր : Վերջապէս Նորին
Մեծութիւնը երեւցաւ : « Գ՛նձ քէք այս նա-
մակը բերողը , հարցուց ինձի : — Այո՛ , պա-
տասխանեցի խոնարհելով : — Ա՛ , ըսաւ , կի-
մացընէ ինձի թէ . . . այո՛ . . . ուրեմն . . . »
Նոյն միջոցին ծառայ մը ներս մտաւ , տոմսակ
մը տուաւ անոր , եւ ան ալ առանց այլ եւս ին-
ձի ուշադրութիւն ընելու , սրահէն դուրս ե-
լաւ՝ թողլով զիս որ երջանկութեանս վոյս
հանգիստ խորհրդածեմ : Ալ չտեսայ զինքը

մինչև որ սոցասաւոր մը եկաւ ինձի ըսաւ թէ Նորին Մեծութիւնը վար կիջնէ կառքը նըստելու : Իսկոյն վար վազեցի , եւ հոն ուրիշ երկու ինձի պէս շնորհ ինդրող անձանց հետ միացուցի ձայնս : Բայց Նորին Մեծութիւնը խիստ արագ կերթար , եւ մեծ քայլափոխներով իր կառքին քով կը հասնէր , անանկ որ պարտաւորեցայ կրցածիս շտի ձայնս բարձրացընելու , որպէս զի պատասխան մը ընդունիմ : Այս միջոցին կէս ձայնով պատասխան մը մըրմըռաց որուն կէսն հազիւ կրցայ լսել - իսկ միւս կէսը կառքին անուոց շառաչմանը հետ խառնուեցաւ : Հոն քիչ մը ժամանակ կեցայ խօսք հասկընալու ու շաղիր եղող անձի մը պէս պարանոցս եր'նցուցած , մինչև որ բոլորտիքս նայելով ինքզինքս միայնակ գտայ Նորին Մեծութեան դուռը : Այ համբերութիւնս հատեր էր : Արած նախատինքներէս յուսահատած , միտքս դրի ինքզինքս գահավիժել , եւ միայն վիհ մը կը պակսէր զիս գլխիվայր անոր մէջ նետելու համար : Ինքզինքս՝ այն խոտան կարասիներուն կառքը կը դնէի , զոր բնութիւնըն իր պահարանին մէջ ձգած էր՝ մոռացութեան ու անարգութեան մէջ կորսուելու համար : Սակայն քովս կէս կինէ մնացած էր , եւ վախնալով որ բազըր զիս անկէց ալ չգրկէ , միտ-

Քըս դրի երթալ շուտով ծախել՝ քանի որ ձեռն
քըս էր, եւ անկէ ետեւ ինքդինքս գիտուած
ծին յանձնել: Այս գիտաւ որու թեամբ ճանբաց
եղնելով, Պ. Քրիբոսի յանձնարարական գրա-
սեննակին առ ջեւէն անցած ժամանակս՝ ներս
մանելու հրապոյր մը եկաւ ինձի: Այն գրասեն-
նակին մէջ Պ. Քրիբոս մարդասիրաբար երսուն
չիրա տարեկան վարձ կը խոստանար այն ամեն
անգղիացւոց, որք իրենց ազատութենէն հը-
րաժարելով դերիի պէս Ամերիկա տարուելու
հաճէին: Բարեբաղդ սեպեցի զիս այնպիսի տեղ
մը գտնելուս համար ուր կրնայի երկխոյներս
չուսահատութեան մէջ խղղել: Ուստի իրեն
նկուղը մտայ, վասն զի գրատունն այնչափ
մութ, խոնաւ եւ զազիր էր որ նկուղ կրնար
հոշուիլ: Հոն բաղձաթիւ թշուառներ գտայ՝
ամենուն ալ վիճակը իմինիս նման, որոնք Պ.
Քրիբոսի դաշուն կ'ապասէին՝ անգղիական ան-
համբերութեան ազդու տեսարան մը ընծայե-
լով: Իրենց խրոխտ հոգիները՝ բաղդին հետ աւ-
քուելով, անոր անիրաւութիւններն իրենց
սրտերուն վրայ կը թափէին: Ա երջապէս Պ.
Քրիբոս վար իջաւ եւ ամեն տրտուն ջները դադ-
րեցան: Պ. Քրիբոս մասնաւոր ուշադրութեամբ
մը ինձի նայեցաւ, եւ ամբողջ մը՝ ի վեր տեսած
մարդոցս մէջ առաջինն եղաւ որ զուարթ դէմ-

քով մը հետս խօսեցաւ : Քանի մը բան հար-
ցուց ինձի եւ դտաւ որ ամեն դորձի յարմա-
րութիւն ունէի : Ինձի դորձ մը գտնելու մի-
ջոցներուն վրայ քիչ մը խորհելէ ետեւ , ձեռ-
քը ճակատին դարկաւ որպէս թէ միտքն իցնա-
լով որ այն օրերը խօսք կար թէ Քէնսելլիա-
նիայի սինոդը գեոպանութիւն մը պիտի դրկէր
Շիաքաս ըսուած հնդիկներուն քով , եւ խոս-
տացաւ որ այն գեոպանութեան քարտու-
ղարի պաշտօնը ինձի աննել տալու ջանայ :
Միտքս կը դիկայէր սուտ ըլլալուն , սակայն ը-
րած խոստանունքը գեղեցիկ ըլլալուն պատճա-
ռաւ զիս բերկրեցուց : Ուստի կէս կիսէս եր-
կուքի բաժնեցի . կէսը Պ . Քրիբօրեբաուն հա-
զար վրա հարատութեանն ընկեր ըլլալու գը-
նաց , միւս կէսովն ալ որոշեցի դէմս ելած ա-
ռաջին գինեատունը մանել ու զիս անկէ աւելի
երջանիկ ընել : Նրբոր այս դիտաւորութեամբ
Պ . Քրիբսինկուդէն դուրս կելնէի , նաւապետ
մը դէմս ելաւ , որուն հետ ժամանակաւ թե-
թեւ ծանօթութիւն մը ունէի , եւ հասճեցաւ
ինձի ընկերակից ըլլալ գուաթ մը Գերձօղի
խմելու : Ա՛իճակս իրեն ծանուցի , եւ հաւաս-
տեց որ Պ . Քրիբսի խոստմանցն ականջ կախե-
լը վերջին աստիճան վնասակար էր ինձի , վա-
սըն դի այն խոստմանց նպատակը զիս Ամերի-

կացւոց վաճառել էր իբրև հողագործ դերի :
« Բայց, կը կարծեմ որ, ըսաւ, առանց այդչափ
հեռուներն երթալու կրնաք դիւրութեամբ
ապրելու միջոց մը գտնել : Հաւատացէք ին-
ձի • վաղը նաւս ճանքայ պիտի ելնէ Ամսդըր-
տամ երթալու համար : Եկէք ձեզ ալ Ամսդըր-
տամ տանիմ, եւ հոն Հոլանտացւոց անգղիե-
րէն սովրեցուցէք • կը հաւատեմ ձեզ, որ ոչ
աշակերտ կը պակսի ձեզ եւ ոչ ստակ : կը
կարծեմ որ անգղիերէն լաւ գիտէք, ապա թէ
ոչ սատանան մէջ կը մտնէ : » Պատասխանեցի
թէ կրնար այս մասին ապահով ըլլալ : Բայց
տարակոյս ցուցըցի թէ արդեօք Հոլանտացիք
անգղիերէն սովրելու հետաքրքի՞ր էին : Երդ-
մամբ վստահացուց զիս թէ անգղիերէնի խննթ
էին : Աերջապէս իր տուած ապահովութիւն-
ներէն համոզուելով հետեւեալ օրը նաւ մտայ
Հոլանտա երթալու եւ անգղիերէն դաս տալու
համար : Հողմը յաջող ըլլալով, ճանքանիս կարճ
եղաւ : Զգեստներուս կէսովը ճանքուս ծախ-
քը վճարելէ ետեւ, երկինքէն Հոլանտայի մեծ
քաղաքներուն մէջ ինկած անձանօթի մը պէս
գտայ ինքզինքս յեղճ եւ կարօտ վիճակիս մէջ
պարապ ժամանակ անցունել չուղելով, դէմս
եւնող եւ պատուաւոր կերպարանք ունեցող
երկու երեք մարդոց մօտեցայ, Բայց իրարու

խօսք հասկընալ անհնարին եղաւ : Այն ժամանակ կրցայ մտածել որ Հոլանտացւոց անդղիերէն սովրեցընելու համար պէտք էր որ նախ անոնք ինձի հոլանտերէն սովրեցընէին : Չարմացայ ես ինձի թէ ի՞նչպէս չէի կրցեր այսչափ պարզ բան մը մտածել . բայց ստոյգ է որ չէի մտածեր :

Այս յոյսս ալ պարապելնելէ ետեւ , ուղեցի շուտով նաև նստիլ ու Անգղիա դառնալ . բայց Խրլանտացի ուսանողի մը պատահելով , մէջերնիս գրականութեան վրայ խօսք բացուեցաւ . վասն զի պէտք է սա ալ հարեւանցի մը հասկցընեմ , որ երբ գրական նիւթոց վրայ խօսակցելու առիթ մը գտնէի , թշուառութիւնս կը մոռնայի : Եւ որ տուաւ ինձի թէ իր գացած համալսարանին մէջ երկու մարդ չկար յունարէն հասկըցող : Չարմացայ , եւ իսկոյն միտքս դրի Լուվէն երթալ եւ հոն յունարէն դաս տալով ապրիլ : Այս խորհուրդս 'ի գործ դնելու զիս քաջալերեց ընկերս՝ հաւատուելով որ ոչ միայն կրնայի ապրիլ , այլ եւ հարստանալ :

« Հետեւեալ օրը առաւօտուն ճանքայ ելայ յուսալից , Չղեատնելուս բեռն օր քան զօր կը թեթեւնար Եզրոսի հացի զամբիւղին պէս , վասն զի քանի որ ճանապարհորդէի , օթեւանքս վճարելու համար հանդերձներէս մէկը

կուտայի: Երբ որ Վուլէն հասայ, չուզեցի համալսարանին տնորին կարգի դաստառուններուն գիմել: այլ որոշեցի ուղղակի վերատեսչին երթալ եւ իմ տաղանդս անոր անաջարկել: Գացի, քովն ընդունուեցայ, եւ ինքդինքս անոր անաջարկեցի իրրեւ յունարէնի դասստու: Աւերատեսուչը նախ տարակոյս ցուցուց իմ հըմտութեանս վրայ: բայց ես՝ զինքը շուտով համոզելու համար՝ անաջարկեցի իր ընտրած որ եւ իցէ յոյն հեղինակէն երես մը բան լատիներէնի թարգմանել իր անջեւը: Երբ որ տեսաւ որ ըջութեամբ կը խօսիմ, հետեւեալ պատասխանը տուաւ ինձի. «Ար տեսնէք, պատանի, որ ես բնաւ յունարէն չեմ սովորած, եւ երբէք ալ պէտք ունեցած չեմ անոր: Իարժապետութեան խոյր եւ պատմութեան ստացայ առանց յունարէնի: տարին տասն հազար ֆիօրին եկամուտ ունիմ առանց յունարէնի: լաւ կուտեմ լաւ կը լսեմ առանց յունարէնի: Աերջապէս բնաւ յունարէն չեմ գիտեր, եւ չեմ ալ կարծեր որ բանի մը պէտք ըլլայ:»

«Հայրենիքէն շատ հեռու ըլլալով ետ դառնալը դժուար էր ինձի: ուստի միտքս դրի յառաջ երթալ: Քիչ մը երաժշտութիւն գիտէի, եւ ձայնս ալ դէչ չէր: ուստի ժամանակաւ զբօսանքս եղած բանն ապրուստի մի-

Չոց մը ըրի ինձի՝ Յլանտրիայի այն մատը սը-
տըտեցայ ուր դեղացիներն անքատեւ ուրախ
էին . վասն զի միշտ դիտեցի թէ որչափ աւելի
թշուար էին , այնչտի աւելի զուարթ էին .
Երբոր իրիկուան դէմ դեղացիի մը տանը մօ-
տենայի , խմամենէն զուարթ եղանակներէս
մէկը կը նուագէի . ասով ոչ միայն գիշերուան
օթեւան կը գտնէի , այլ եւ հետեւեալ աւուր
պարէնս ալ կը հայթայթէի : Մէկ երկու ան-
գամ փորձ փորձեցի վեր կարգի անձանց հա-
մար նուագել , բայց չհաւնեցան եւ ինձի դանկ
մը չտուին : Այս բանը շատ դարմացուց զիս .
վասն զի ժամանակաւ երբոր իմ զուարճու-
թեանս համար կը նուագէի , ամեն մտիկ ընող-
ները կ' զմայլէին , մանաւանդ տիկնայք . բայց
հիմա ապրուստի միակ միջոցս ըլլալուն համար
չէր հաւնուէր . ասի ապացոյց մ' է , որ ապրուս-
տի միջոց եղած տաղանդները մարդոց ան ջե-
յարդ չեն ունենար :

« Այս կերպով փարիզ հասայ քաղաքը
տեանելու եւ ետ դառնալու զիտաւորու-
թեամբ , փարիզի ժողովուրդն աւելի կը սիրէ
ստակ ունեցող օտարականները՝ քան թէ խելք
ունեցողները : Ես երկու քէն ալ զուրկ ըլլա-
լով , կրնաք երեւակայել թէ լաւ ընդունե-
լու թիւն մը չգասայ : Զորս հինգ օր քաղաքին

մէջ պտրտելէ եւ ամենէն գեղեցիկ տուները
 դուրսէն տեսնելէ ետեւ , երբոր կը պատրաս-
 տուէի մեկնիլ այն քաղաքէն՝ ուր հիւրընկա-
 լութիւնը շահասիրութեան նիւթ մ'է , գլխա-
 ւոր փողոցներուն մէկէն անցած ժամանակս
 մեր հօրեղբորորդւոյն պատահեցայ որուն
 յանձնարարական գիր գրած էիք ինձ համար :
 Իր հանդիպումը մեծ ուրախութիւն պատճա-
 ռեց ինձի , եւ իմս ալ կարծեմ անհաճոյ չեղաւ
 իրեն : Փարիզ երթալուս պատճառներն հար-
 ցուց ինձի , եւ իմացուց որ ինքը հոն պատկեր-
 ներ , շքադրամներ , քանդակներ եւ ամեն տե-
 սակ հնութիւններ հաւաքելու կ'ըբաղէր Վոնտ-
 րա բնակեալ անձի մը համար , որ յանկարծակի
 մեծ հարստութեան եւ ճաշակի տէր եղեր էր :
 Հօրեղբորորդւոյս այսպիսի պաշտօնի մը հա-
 մար ընտրուած ըլլալը զիս շատ զարմացուց ,
 վասն զի քանի մը անգամ ինք ըսած էր ինձի
 թէ այս տեսակ բաներու բնաւ ծանօթութիւն
 չունէր : Երբոր հարցուցի իրեն թէ ի՞նչպէս
 կրցեր էր քիչ ժամանակի մէջ ճանաչող ըլլալ ,
 պատասխանեց թէ անկէ դիւրին բան չկար .
 բոլոր գաղտնիքը երկու կանոնի վրայ կը կա-
 յանար . առաջինն էր՝ միշտ գիտողութիւնը
 նել թէ պատկերը կրնար աւելի գեղեցիկ ըլ-
 լալ թէ որնկարիչն աւելի ուշադրութեամբ

աշխատած ըլլար . երկրորդն էր Բիէթրօ Բէ-
րուճինօի շինած պատկերները գտվել : « Բայց ,
ըսաւ , որովհետեւ ժամանակաւ քեզի լոնտ-
րայի մէջ մատենագիր ըլլալու ճանքան սով-
րեցուցեր եմ , հիմա ալ Փարիզի մէջ պատկեր-
ներ գնելու արուեստը սովրեցընեմ : »

« Հաճութեամբ ընդունեցի իր առաջար-
կութիւնը , վասն զի այս ալ ապրուստի միջոց
մ'էր , եւ իմ փնտռածս ալ ապրուստ էր : Ուս-
տի իւր բնակարանը գացի , իր օգնութեամբը
վրաս գլուխս շտկեցի , եւ հետը պատկերի վա-
ճառանոցը գացի՝ ուր անգղիացիներ կ'ստպաս-
ուէին գնելու : Մեծ եղաւ զարմանքս՝ երբոր
տեսայ որ հօրեղբօրորդիս մեծամեծ ազնուա-
կաններու ծանօթ եղեր էր , որոնք ամեն մէկ
պատկերի կամ հնութեան վրայ անոր դատո-
ղութիւնը կուղէին խմանալ՝ իբրեւ անսխալ եւ
ամենակիրթ առաջնորդի մը : Իմ ներկայութե-
նէս ալ մեծ օգուտ կը քաղէր , վասն զի երբոր
իր կարծիքն հարցընէին , լրջաբար զիս մէկ
կողմ կառնէր , ուսերը վեր կը վերցընէր , բա-
րակ մը կը դիտէր , եւ յետոյ կը դառնար ընկե-
րութեան կըսէր թէ այսպիսի կարեւոր դործի
մը վրայ չէր կրնար իր կարծիքը տալ : Սակայն
երբեմն այնպիսի առիթներ կը պատահէր՝ ուր
առեւ յի յանդուգն լրբութիւն մը պէտք կըլլար :

Մտքէս շէշներ որ անգամ մը պատկերի մընը-
կարին համար և բառական փառփիւն շունի »
ըսելով, վատահոթեամբ վրձին մը եւ մութ
գոյն վերինն մը առաւ որ դիպուածով հոն դըր-
ուած էր, և հանդարտութեամբ պատկերը
չփեց ընկերութեան առջեւ. յետոյ հարցուց
թէ գոյներն աւելի շգեղեցկացան իր այս գոր-
ծողութեամբը:

« Փարիզի մէջ իր պաշտօնը լմնցընելէ ե-
տեւ, զիս հոն թողուց՝ յանձնարարութիւն ը-
նելով քաղմատիւ երեւելի մարդոց թէ ճանա-
պարհօրդութիւն ընել ուղող անփորձ պատան-
կաց կառավարիչ ըլլալու խիստ քաջայարմար
էի, և ժամանակէ մը ետեւ սոյն պաշտօնին
գործածուեցայ Անդրիացիէ մը՝ որ իր աշակեր-
տը փարիզ տարեր, հոնկէց ալ Եւրոպայի ամեն
կողմը պտըտելու կը դրկէր: Աստի պատանիին
կառավարիչ ընտրուեցայ սա պայմանաւ որ
միշտ իր ուղած կերպովը պիտի կառավար-
ուէր: Եւ արդարեւ, աշակերտս ինէ շատ աւե-
լի հմուտ էր իննայութեան արուեստին: Երկու
հարիւր հազար լիրա հարստութիւն ժառանգեր
էր Արեւելեան Հնդկաստանի մէջ մեռնող հօ-
րեղբօրէ մը, և իր իննամակալներն ալ իր հա-
րջատութիւնը կառավարելու գիծակի մէջ գո-
նի զննու եամար՝ գորտապատանեական գործա-

կալի մը քով դրեր էին . ասանկով կծծութիւնըն իր գլխաւոր մոլութիւնն եղեր էր : Ճանբան իր բոլոր առած տեղեկութիւնները խնայութեան միջոցներու եւ քիչ ծախքով ճանապարհորդելու վրայ կը դառնար , եւ այնպիսի վաճառքներ կը բնաւրուէր , զորոնք արժան գընելով Վոնտրա դրկէր ու հոն շահով վաճառել տար : Բաւական ճաշակ ունէր ճանբուն վրայ գտնուած հետաքրքրական նիւթոց համար եթէ կրնար ձրի տեսնել . բայց երբոր բան մը վճարել պէտք էր , սովորաբար կը հաւաստէր թէ տեսնելու արժանի բաներ չէին : Ամեն անգամ ծախուց հաշուեցուցակ մը իրեն ներկայացուած ատեն , կը գանգատէր թէ ճանապարհորդութեան մէջ ծախքը տարապայման շատ էր . եւ սակայն ինքը դեռ քսանեւմէկ տարու չկար : Երբոր Լիվոնո գացինք , նաւահանգըստին վրայ պտըտած ժամանակնիս հասկընալ ուզեց թէ հոնկից ծովով Անգղիա երթալու համար որչափ ծախք կերթար : Իմանալով որ ցամաքի ծախքին հետ բաղդատելով ոչ ինչ բան մ'էր , չկրցաւ ինքզինք բռնել : Ուստի արդէն բանած վարձուս փոքրիկ գումարն ինձի վճարելով դիւթողուց եւ միայն մէկ ծառայով նաւ նստաւ Վոնտրա երթալու համար :

« Այսպէս նորէն լքեալ մնացի աշխարհի

մէջ՝ առանց ապրուստի , բայց արդէն վար-
ժուած էի չքաւորութեան : Երաժշտական տա-
ղանդս չէր կրնար ինձի ծառայել այնպիսի երկ-
րի մը մէջ՝ ուր յետին գեղացին ինէ՛ ճարտար
երաժիշտ էր : Այն ժամանակներն ուրիշ տա-
ղանդ մը ձեռք բերեր էի որ կրնար նոյնպէս
լաւ կերպով ինձի ծառայել , այն է վիճաբա-
նելու ճարտարութիւն : Եւրոպայի ամեն հա-
մալտարաններուն ու վանքերուն մէջ սահման-
եալ օրեր կան՝ ուր փիլիսոփայական խնդրոց
վրայ հակաճառութիւններ կըլլան , եւ երբոր
հակաճառողը ճարտարութիւն ցուցնէ , ար-
ծաթեայ փոքրիկ ընծայ մը , ճաշ մը կամ դի-
շերուան անկողին մը կը տրուի իրեն : Այս մի-
ջոցով Խտալիայէն մինչեւ Անգղիա ճանապար-
հորդեցի , քաղաքէ քաղաք երթալով , մար-
դիկ մօտէն քննելով , եւ կրնամ ըսել թէ պատ-
կերին երկու երեսն ալ տեսայ : Սակայն դիտո-
ղութիւններս շատ չկրցան ըլլալ : Տեսայ որ
միապետութիւնները լաւագոյն կառավարու-
թիւնն են աղքատաց համար . հասարակապե-
տութիւնն ալ հարուստներուն համար : Տեսայ
որ ամեն երկրի մէջ հարստութիւնը անուն մ'է
որ ազատութեան տեղը կը բռնէ . եւ չկայ ա-
զատասէր մարդ մը՝ որ քանի մը մարդոց՝ կամ-
քըն իր կամացը հնազանդեցընել չուզէ ,

« Երբոր Անգղիա հասայ, կուղէինախ գալ
ձեզ տեսնել, եւ յետոյ կամաւոր զինուորու-
թեան մտնելով դուրս երթալ . բայց ճանբան
դիտաւորութիւնս փոխուեցաւ հին ծանօթնե-
րէս մէկուն պատահելով, որ կատակերգակ-
ներու խումբի մը անդամ էր, եւ ամառը գե-
ղերը կերթային կատակերգութիւն խաղա-
լու : Խումբը չգժկամակեցաւ զիս ալ անդամ
ընդունելու . բայց դերասանները միաբերան
հասկըցուցին ինձի, որ կատակերգակ դերա-
սանութիւնը դիւրին գործ չէր . ըսին թէ հա-
սարակութիւնը բաղմադիւսի ճիւղ մ'է, թէ
անոր հաճոյ ըլլալու համար լաւ գլուխ մը ու-
նենալու է, թէ խաղալ սովորիլը մէկ աւուր
գործ չէ, եւ թէ առանց ուսերս շարժելու, որ
հինաւանդ սովորութիւն մ'է եւ հարիւր տարիէ
'ի վեր թատրոններու վրայ կը գործածուի, ան-
հընար է հաճելի ըլլալ : Ուրիշ գժուարութիւն
մ'ալ ինձի համար դեր որոշելը եղաւ, վասն զի
դրեթէ ամեն դերերն ալ բաժնուած էին : Ուս-
տի ժամանակ մը զիս դերէ դեր պտացուցին,
մինչեւ որ վերջապէս որոշեցին Ուլրատիոսի
դերը տալ, զոր ձեր ներկայութիւնը բարե-
բաղդաբար զիս արգիլեց խաղալ : »

ԳԼՈՒԽ ԻԱ .

Մ-ԼԷ Երգոց ՏԷԼԲ-ԵՐԻ-ՏԵ-ԲԷՆԸ ԸԻՆՈՐ ԵՐԿԵ ՄԵՆԸ ,

այլ ԵՐԼԻԿ ԿԵՆՆԻՅ ԵՐ ԵՆԸ-ԲԷՆԻՍ ԵՎ ԲԵՐԵՐԵՅ :

հ-ճԵՅԿ ԲԵՆԷԻ :

Որդւոյս ըրած պատմութիւնը շատ երկար
ըլլալով՝ մէկ անգամուն չկրցաւ լմննալ : Ա-
ռաջին մասն իրիկունը պատմեր էր , երկրորդն
ալ հետեւեալ անուր ճաշէն ետեւ լմնցընելու
վրայէր , երբոր Պ . Թօրնհիլի կառքն ու ծա-
ռայները դրանն առջեւ հասնելով ընկերու-
թեան ընդհանուր հաճութիւնն ընդ միջեցին :
Մտաւնասպետը՝ որ ինձի բարեկամ եղեր էր ,
տկանջէս ըսաւ թէ՛ ասպետն ամուսնութեան
առաջարկութիւնըրեր էր Ախլմօթ օրիորդին ,
եւ թէ՛ հօրեղբայրն ու հօրաքոյրը բոլորով սըր-
տիւ հաճութիւն տուած կերեւէին նոյն առա-
ջարկութեան : Պ . Թօրնհիլ ներս մտած ժա-
մանաղը՝ զիս եւ որդիս տեսնելուն պէս ընկըր-
կեցաւ . քայց ես իր այս շարժումն աւելի մեղ
հոն տեսնելով զարմանալուն տուի քան թէ
դժգոհ ըլլալուն : Այսու ամենայնիւ , երբոր
յառաջ դացինք զինքը ողջունելու , վերջին

աստիճան անմեղ դէմքով մը մեր ողջոյնն ընդունեց, եւ քանի մը վայրկեանի մէջ ակուսմբին զուարթութիւնը գիտեա թէ աւելցաւ անոր նորկայութեամբը:

Թէչէն ետեւ զիս մէկ կողմ առաւ եւ աղջկանս վրայ լուրեր հարցուց: Երբոր իմացուցի իրեն թէ խուզարկութիւններս ընդունայն եղեր էին, չափէ դուրս զարմանք ցուցուց եւ յաւելցուց թէ տունէն մեկնելէս ետեւ քանի մը անգամ ընտանիքս մխիթարելու դացեր է եւ քաջառողջ վիճակի մէջ են եղեր: Յետոյ հարցուց ինձի թէ դիտուս եկած փորձութիւնը Վիլմօթ օրիորդին եւ օրգւոյս իմացուցեր էի: Երբոր պատասխանեցի թէ տակաւին չէի ըստձ, դժմեց խոհեմութիւնս, եւ խրատ տրւաւ որ չյայտնեմ անոնց: « Վասն զի, ըսաւ, սնոր անպատուութիւնն հրապարակելէ զատ ուրիշ քանի չծառայեր, եւ օրիորդ Օլիվիա ալ կրնայ կարծուածին չափ մեղապարտ չըլլալ: » Այս միջոցին ծառայ մը եկաւ իմացուց ասպետին թէ ընդդիմապար խաղալու համար զինքը կը խնդրէին: Ուստի զիս թողուց գնաց, եւ ես շատ գոհ եղայ վշտացուցուցըցած կարեկցութենէն: Սակայն օրիորդ Վիլմօթին նկատմամբ ցուցըցած ու շաղրութիւնն ու հանապազորդութիւնն ալ քի զարնելու եւ սխալ չհասկը-

նալու չափ նշանաւոր էին . այսու ամենայնիւ
Օրիորդը խիստ գոհ չէր երեւնար , եւ աւելի
կը թուէր թէ իր հօրաքեռ սիրտը չկոտրելու
համար կը հանդուրժէր անոնց՝ քան թէ իր սըր-
տին ուզելովք : Մինչեւ անգամ հաճութեամբ
կը նշմարէի որ ծածկաբար գորովալից նայ-
ուած ք մը կը նետէր դժբաղդ որդւոյս վրայ ,
եւ ասոր շարժառիթը ոչ որդւոյս հարստութիւ-
նը կրնար ըլլալ եւ ոչ հանապազորդութիւնը :
Սակայն Պ . Թօրնհիլի ցուցըցած արտաքին
հանդարտութիւնը զիս կը զարմացընէր : Ար-
դէն շարաթ մը կար որ այն տունը մնացեր է-
ինք Պ . Արնօլտի թախանձանօքը . բայց քա-
նի որ Վիլմօթ օրիորդին որդւոյս վրայ ցուցը-
ցած գորովը կաւելնար , այնչափ ալ կը թուէր
թէ Պ . Թօրնհիլի բարեկամութիւնը կաւելնար
որդւոյս վրայ :

Արդէն ուրիշ անգամ ալ բարեկամաբար
խոստացեր էր մեզ օգտակար ըլլալու համար ա-
մեն ձեռքէն եկածն ընել . բայց աս անգամ իր
ազնուարտութիւնը լոկ խոստմունքը բաւա-
կան չսեպեց : Մեկնելու օրուանս առտուն Պ .
Թօրնհիլ եկաւ ուրախութեամբ իմացուց ինձի
թէ իր Գէորգ բարեկամին համար լաւ պաշտօն
մը գտած էր , այն է Հնդկաստան գացող զօրաց
գունդի մը դրօշակրի պաշտօնը՝ որուն համար

Երեք հարիւր լիրա վճարել հարկ էր, բայց հար-
 իւր լիրայի լմնացներ էր: «Այս ըրածս, ըսաւ,
 չնչին ծառայութիւն մ'է՛ որուն համար ուրիշ
 վարձ չեմ ուզեր՝ բայց միայն բարեկամիս ծա-
 ռայութիւն մը ըրած ըլլալու բերկրութիւնը .
 իսկ վճարուելիք հարիւր լիրային գալով, եթէ
 հիմա տալու ժամանակ չունիք, ես կուտամ,
 եւ դուք ալ երբ դիւրութիւն ունենաք՝ ին-
 ձի կը վճարէք:» Որդիս եւ ես բաւական խօսք
 չկրցանք գտնել այս մեծ շնորհին համար ըզ-
 գացած երախտագիտութիւնն իրեն յայտ-
 նելու: Մուրհակ մը գրեցի սուրի հարիւր լի-
 րայի, եւ բողորովին ինձի շնորհածի շափ շը-
 նորհակալութիւն ըրի իրեն:

Գէորգս հետեւեալ օրը Նոյարա պիտի
 երթար իր պաշտօնն ապահովցընելու վասն
 զի իւր ազնուասիրտ պաշտպանը կըսէր թէ ա-
 ռանց յատաղելու շուտով երթալ պէտք էր,
 որպէս զի ուրիշ մէկը չերթար եւ աւելի շա-
 հաւէտ պայմաններ առաջարկելով գործը չյա-
 վըշտակէր: Ուստի հետեւեալ առաւօտուն
 դեռահասակ պաշտօնակալը կանուխ ճանքայ
 հընելու պատրաստուեցաւ, եւ կը թուէր թէ
 իր մեկնելուն վրայ միայն ինքն էր որ չէր
 տրամեր: Ոչ յանձն առած յոգնութիւններն
 ու վտանգները, ոչ իր բարեկամներէն բաժա-

նուամբ, եւ ոչ իր սիրուհին թողուլը (վասն զի) վիսօթ օրիորդը զանի յայտնապէս կը սիրէր) զինքը չարամեցուցին. Սրբոր հրաժարական ողջայնը տուաւ ամենուն, եւ ալ ունեցածս տուի իրեն, այն էր օրհնութիւնս: Ահա, որդեակ գոչեցի, հայրենեացդ համար պատերազմելու կերթաւ: Միտքդ բեր քու արի պապդ, որ թագաւորին նուիրական անձը պաշտպանելու համար քաջութեամբ կռուեցաւ, այնպիսի ժամանակ մը՝ ուր թագաւորին հաւատարիմ կենալն անաքիմութիւն մ'էր Անգղիացեաց մէջ: Գնահ, որդեակ, անոր նմանէ ամեն բանի մէջ, 'ի բաց առեալ անոր կրած դժբաղդութիւնները, եթէ դժբաղդութիւն էր չորս Ծալքլանտի հետ մեռնիլը: Գնահ, որդեակ, եթէ պատերազմի մէջ մեռնիս, հայրենիքէդ հեռու, երեսի վրայ, եւ առանց քու սիրելի ընտանիքէդ լացուելու, միտքդ բեր որ ամենէն պատուական արտասուքն այն է զոր երկինք կը ցօղէ արի պատերազմողի մը անթաղ մարմնոյն վրայ »:

Հետեւեալ առաւօտուն բաժնուեցայ այն աղնիւ ընտանիքէն որ զիս այնպէս մարդ ստիբութեամբ երկար ժամանակ հիւրընկալիւր էր: Զմտեցայ նաեւ նորէն շնորհակալութիւնս յայտնելու Պ. Թօրնհիլի վերջին քրած քարեկամու-

Թեանը համար : Թողուցի զանոնք ամենն ալ
իրենց բարեկեցութեանը մէջ՝ զոր լիութիւնը
կրնայ հայթայթել , եւ սանս ճանբան բռնե-
ցի՝ աղջիկս դանելէ յուսահատած , բայց հա-
ռաչանք արձակելով եւ երկինքէն անոր մե-
ղացը թողութիւն խնդրելով : Տունէս տասն
մղոնի չափ հեռու ըլլալով , ձի մը վարձեցի ,
վասն զի դեռ տկար էի , եւ կը մխիթարուէի
յուսալով որ մօտ ժամանակէն իմ ամենասիրե-
լիներս պիտի տեսնէի : Բայց գիշերը վրայ դա-
լով ճանբուն վրայ փոքրիկ պանդոկ մը իջայ ,
եւ խնդրեցի պանդոկապետէն որ հետս շիշ մը
գինի խմէ : Խոհարանի կրակին առջեւ նըս-
տանք , որ տանը լաւագոյն սենեակն էր , եւ
քաղաքակահնութեան ու երկրին վերաբերեալ
զանազան լուրերու վրայ խօսակցեցանք : Շատ
խօսքերէ ետեւ՝ երիտասարդ Թօրնհիլ ասպե-
տին վրայ խօսք բացուեցաւ , որուն համար
պանդոկապետն ըսաւ թէ երկրին մէջ ամենուն
ատելի էր , մինչդեռ իր հօրեղբայրը՝ որ ժամա-
նակ ժամանակ այն կողմերը կուգար՝ ամենուն
սիրելի էր : Ըսաւ թէ երիտասարդ ասպետին
գլխաւոր եւ միակ զբաղմունքն էր մտած ե-
լած տուներուն աղջիկները զլխէ հանել , եւ
երկու երեք շաբաթ զանոնք դործածելէ ե-
տեւ՝ առանց ամենափոքր վարձատրութեան

երեսի վրայ թողուլ : Այս խօսքերն ըրած ժամանակնիս՝ պանդոկապետին կինը՝ որ ստակ բերելու դայեր էր, ներս մտաւ, եւ տեսնելով որ իր այրը գինի խմելու զուարճութեան գրադած էր առանց իր ընկերակցութեանը, քարկանալով հարցուց թէ ի՞նչ կընէր. այրն ալ զանի հեգնելով կենացը համար գինի մը խմեց : « Պ. Սիմօնտ, գոչեց կինը, գունշատ գէշ կը վարուիս ինձի հետ. ալ համբերելու կարողութիւնս չմնաց : Գործին երեք չորրորդն իմ վրայ կը թողուս, եւ մնացած մէկ չորրորդըն ալ չկատարուիր. իսկ դուն առտուընէ մինչեւ իրիկուն եկող զացողին հետ խմելու կը դադիր, մինչդեռ ես տենդիս համար գրգալ մը գինի խմելու կարօտեմ, եւ կաթիլ մ'անդամ չես տար : » Հասկըցայ միտքը, եւ իսկոյն գաւաթ մը գինի լցուցի տուի իրեն, որ յարգանք առաւ եւ կինացս համար խմեց : « Տէր իմ, ըսաւ այնուհետեւ, իմ նեղանալս գինիին համար չէ. բայց կրնայ մէկ մարդ մը զուարթ ըլլալ երբոր ամեն բան ձախորդ կերթայ տան մը մէջ : Յաճախորդներէ կամ հիւրերէ ստակ պահանջելու գործն իմ վրաս է. իսկ այրս՝ աւելի յանձն կառնու սա դաւաթն ուտել՝ քան թէ բան մը ընելու համար տեղէն շարժիլ : Պէրը գեռահասակ կին մը կայ, որ հոս օթե-

ւանելու եկած է , եւ չեմ կարծեր որ իր այն-
չափ փտփուկ քաղաքախարու թիւններուն հետ
ստակ ոչ ունենայ : Քաջ գիտեմ որ իր ստակը
երկար ժամանակ գալիք չունի , կուզեմ որ
ճարը նայել տամ իրեն : — Ի՞նչ ըսել է ճարը
նայել տալ , ըսաւ պանդոկապետը : Ստակին
գալը կուչանայ , բայց սպահով է : — Ես այդ
չեմ գիտեր , ըսաւ կինը . իմ գիտցածս սա է որ
տասնեւհինգ օրէ 'ի վեր հոս է , եւ դեռ ստա-
կի երես չտեսանք : — Ըսել է որ , սիրելիս ,
ըսաւ պանդոկապետը , սոմնը մէկէն պիտի
ստանանք : — Ամենը մէկէն մի , գոչեց կինը ,
ես կուզեմ որ ինչ կերպով որ ըլլայ՝ ստանանք ,
եւ միտքս դրած եմ որ այս իրիկուն անպատ-
ճառ ստակներն առնու՛մ , ապա թէ ոչ՝ պիտի
վճնտեմ : — Բայց կնիկ ըսաւ պանդոկապետը ,
այդ կինն հասարակ կին մը չերեւիր , պէտք է
ակնածութեամբ հետը վարուիլ : — Ա՛հ , ըսաւ
կինը , պատուաւոր կամ հասարակ , ազնուա-
կան կամ անազգի , ինչ կըլլայ ըլլայ՝ պիտի
վճնտեմ : Ծնորճքով մարդիկ կրնան խիստ պար-
կեշտ անձինք ըլլալ երբոր կը գնեն ու ստակն
անմիջապէս կը վճարեն . բայց ես մեծ շահ մը
չեմ տեսած անոնցմէ : Այսխօսքն ըսելով , վա-
զեց 'նեղ սանդուղքէ մը խոհարանին վրայի
սենեակն ելաւ , եւ շատ չանցած նշմարեցի իջ

բարձրագոյ աղաղակներէն եւ կծու կշտամ-
բանքներէն որ ստակ չկար : Արնայի որոշ կեր-
պով լսել իր խօսքերը : « Շուտով դուրս ել
սակէց , թշուառական , դուրս ել , ապա թէ
ոչ քեզի ձեժ մը կուտամ որուն ցաւը երեք
ամիս չես մոռնար : Ի՞նչպէս , կեղծաւոր , ա-
քանց գանկ մը ունենալու կուղտս այս պար-
կեշտ տունը կը բնակիս : Ա՛ար իջիր կըսեմ
քեզի : — Ո՛հ , սիրելի տիկին , կը գոչէր կինը ,
ողորմէ ինձի , ողորմէ այս գիշերալ թշուառ
արարածի մը . մահը շուտով քեզ կազատէ ի-
նէ : » Իսկոյն ճանչեցի դժբաղդ Օլիվիայիս
ձայնը : Օղնութեան վազեցի եւ պանդոկապե-
տին կնոջը ձեռքէն առի , որ մազերէն բռնած
պանդուղքն 'ի վար կը քաշէր , եւ տարաբաղդ
սիրելի կորուսեալը թեւերուս մէջ առի : « Բա-
րի եկար , հազար բարի եկար խեղճ ձերունի
հօրդ թեւերուն մէջ , սիրելիս , գանձս , գոչե-
ցի : Թէ եւ մոլիները քեզ երեսէ թողուն , սա-
կայն աշխարհի մէջ մէկը կայ որ քեզ չպիտի
մոռնայ երբէք : Թէ եւ հազար յանցանք ու-
նենաս , ամենն ալ կը ներէ : — Ո՛վ սիրելի . . .
(քանի մը վայրկեանի չափ չկրցաւ աւելի ըսել)
սիրելի հայր իմ , հրեշտակները կրնային քենէ
աւելի քաղցր ըլլալ : Ի՞նչպէս կրնամ այդ չափ
գարեհարու թեանն արժանի ըլլալ : Դաւանա-

նը, կատեմ, բայց զիս ալ կատեմ ձեզի ամօթ
եւ նախատինք ըլլալուս համար: Չէք կրնար
ինձի ներել, ոչ, գիտեմ որ չէք կրնար ներել:
— Այո, զաւակս, բոլոր սրտովս կը ներեմ.
միայն զզջան, եւ ամենքս ալ երջանիք կըլ-
լանք, ու տակաւին բերկրալի օրեր կը տես-
նենք, սիրելի Օլիվիաս: — Ո՛հ, երբէք, եր-
բէք, սիրելի հայրիկ իմ թշուառ կենացս մը-
նացուածը տան մէջ ամօթ եւ օտարաց առջեւ
նախատինք պիտի ըլլայ: Բայց հայրիկ, սուլո-
քականէն աւելի դժգոյն կերեւիք. արդեօք
ես կամ պատճառը. ձեր իմաստութիւնը չնե-
րեք անշուշտ որ իմ յիմարութեանցս համար
ինքզինքնիդ պատմէք: — Մեր իմաստու-
թիւնը, զեռահաս տղայ, պարասխանեցի. . .
Ո՛հ, սիրելի հայր իմ, դոչեց աղջիկս, այս ան-
գաջին անգամն է որ զիս այդպէս կը հոչէք:
— Ներում կը խնդրեմ, սիրելիս, պատասխա-
նեցի. ըսել կուզէի թէ իմաստութիւնը տկար
ասպառէն մ'է վշտաց դէմ, թէ եւ ՚ի վերջոյ
ասպահով է: »

Այս միջոցին պանդոկապետին կիճնն եկաւ
հարցուց մեզի թէ աւելի լաւ սենեակ մը կու-
զէր՞նք. ես ալ հաճութիւն տուի, եւ առաջ
մեզ սենեակ մը տարաւ ուր կրնայինք աւելի
աղատութեամբ խօսակցել: Գորովանաց խօսու-

քերով սրտերնիս հանդարտելէ ետեւ, աղջիկ-
նէս համար պահանջեցի այն ամեն պարագա-
ներուն վրայ որ զինքը ներկայ թշուառ վիճա-
կին հասուցեր էին : « Ո՛հ, ըսաւ . նենգաւո-
րը՝ զիս առաջին անգամ տեսած օրէն սկսեալ՝
դադարնի բայց պարկեշտ առաջարկու թիւններ
ինձի ըրաւ : »

« Ստուգիւ նենգաւոր մարդ մ'է եղեր .
դոչեցի : Սակայն կը զարմանամ թէ Պ . Պրչէլի
պէս խոհական եւ այնչափ ալ սրատուաւոր ե-
րեւոյթ ունեցող մարդ մը ի՞նչպէս կրցաւ զիտ-
մամբ այդպիսի վատութիւն մը յանձն առնուլ,
եւ մեզ անպատուելու համար տուներնիս մը-
տաւ : »

« Սիրելի հայր իմ, ըսաւ աղջիկս, զար-
մանալի սխալման մը մէջ էք : Պ . Պրչէլ եր-
բէք զիս հրապուրել ուզած չէ . ընդհակառա-
կըն ամեն առթիւ ինձի առանձնակի կ'զգու-
շացընէր Պ . Թօրնհիլի հնարիմացութիւննե-
րէն, եւ հիմա հասկըցայ որ նկարագրածէն
չատ աւելի գէշ է եղեր : — Պ . Թօրնհիլը, ի՞նչ
կըսես, աղջիկս, դոչեցի : — Այո, սիրելի հայր
իմ, պատասխանեց, Պ . Թօրնհիլ հրապուրեց
զիս, ան զրկեց երկու արկնայքը, ինչպէս որ
ինք կը կոչէր, բայց իրօք երկու անպարկեշտ
եւ ցոփակեաց կանայք էին, անխիղճ եւ ա-

ուանց կրթութեան , որպէս զի զիս Նոնորա
 երթալու հրապուրեն : Անոնց բանեցուցած
 վարպետութիւնները պիտի յաջողէին՝ եթէ
 Պ . Պրչէլինամակը չըլլար , որ զանոնք խստիւ
 կը կշտամբէր , եւ մենք այն կշտամբանքը մեր
 վրայ տռինք : Ի՞նչպէ՞ կրցաւ անոնց խոր-
 հուրգը ցրել , գեռ յայանի չէ ինձի . միայն սա
 գիտեմ որ մեր ամենէն ջերմ ու անկեղծ բա-
 րեկամն եղած է միշտ : »

Զիս կ'ապշեցընես , սիրելիս , դռչեցի . բայց
 կը տեանեմ հիմա որ Պ . Քօրնհիլէ վատութեա-
 նը վրայ ունեցած առջի կասկածներս անհիմն
 չէին . Սակայն կրնայ անպատուհաս զլուխ
 ելնել . վասն զի ան հարուստ է եւ մենք աղ-
 քատ : Բայց , ըսէ ինձի , որդեակ , քեզի ե-
 դած հրատօյրն անշուշտ խիստ մեծ եւ ազդու
 ըլլալու էր , որ կրցաւ ստացած լաւ դաստիա-
 րակութեանդ տպաւորութիւններն ու առա-
 քինական բարի տրամադրութիւններդ այդ-
 պէս քեզի մոռցընել : »

« Ճշմարիտը խօսելով , սիրելի հայր իմ ,
 պատասխանեց , անոր հրապուրանաց յաջո-
 ղելուն պատճառը՝ ինէ աւելի զինքը երջանիկ
 ընելու բաղձանքս եղաւ : Գիտէի որ մեր ա-
 մուսնութեան արարողութիւնը՝ գաղտնաբար
 պարպական քահանայի մը ձեռք կատարուե-

լուն համար՝ վաւերական չէր, եւ ես միայն իր պատուոյն ապաւինած էի. — Ի՞նչ կըրես, դոչնցի խօսքը կտրելով, դուք հիմա օրինաւոր քահանայի մը ձեռօք պսակուած էք : — Այո, հայրիկ, պատասխանեց աղջիկս. թէ պէտք երկուքս ալ երդում ըրած ենք որ անունը չյայտնենք : — Ուրեմն որդեակ, եկաքեզ նորէն թեւերուս մէջ գրկեմ, եւ անաջուանէն հազար անգամ աւելի բարի եկար. զամն զի հիմա դուն անոր կիմն ես, օրինաւոր կիմն ես կրօնից անջեւ, եւ ամեն մարդկային օրէնքները՝ թէ եւ անդամանդէ տախտակներու վրայ գրուած ըլլան՝ չեն կրնար այդ նըւիրական կասկիտքութիւնը տկարացընել : »

Աւանդ, հայրիկ, ըսաւ, անոր ըրած ամեն վատութիւնները չէք գիտեր : Ուրիշ վեց կամ ութ կանայք ալ հրատուրեր, նոյն քահանային ձեռօք հետերնին պսակուեր, ետքն ալ ինձի պէս ձգեր է : »

Այդպէս է, դոչնցի. ուրեմն այդ քահանան կախել տալու է. պէտք է որ վաղը տաքատանութիւն ընես անոր դէմ : Բայց, հայրիկ, պատասխանեց, ի՞նչպէս կրնամ այդ բանը ընել, երբոր ծածուկ պահելու համար երգում ըրած եմ : — Միրելիս, ըսի, թէ որ այդպիսի խոստում մը ըրած ես, ես չեմ կրնար եւ

չեմ ուղեր քեզ խոստովնազանցութեան ստի-
պել, Թէ եւ հասարակաց օգտակար ըլլայ զա-
նի ամբաստանելը, պէտք չէ որ ընեն: Մարդ-
կային ամեն օրինադրութեանց մէջ՝ մեծ բա-
րիք մը ձևոք բերելու համար փոքր չարիք մը
կրնիրուի. ինչպէս որ քաղաքականութեան
մէջ թագաւորութիւն մը ազատելու համար
գաւառ մը կրնայ տրուիլ. բժշկութեան մէջ
ալ ամբողջ մայրինն սողատելու համար ան-
դամ մը կրնայ կտրուիլ: Բայց կրօնական օրէն-
քը գրուած է, եւ երբէք չար չգործելու մա-
սին անողոքելի է, եւ այս օրէնքն արդար է:
Վասն զի, եթէ այնպէս չըլլայ, եթէ մեծ բա-
րիք մը ձևոք բերելու համար փոքրիկ գէշու-
մը ընենք, այն ժամանակ անստոյգ օգտի մը
ակնկալութեամբ ստոյգ չարիք մը գործուած
կըլլայ: Թէ եւ օգուտն ստուգիւ ետեւէն աղ-
գայ, այտու ամենայնիւ չար գործին եւ անկէ
սպասուած բարիքին մէջ անցած մեղապար-
տութեան միջոցին կրնայ ըլլալ որ մեր ըրածին
համարը տալու կոչուինք: Երբոր մարդկային
գործոց տուամարը յախտեան գոցուած ըլլայ
մեզ համար: Բայց, օրեւի՛ն, խօսքդ ընդմեջ
Չեցի . . . Շարունակէ: »

« Իր կինն ըլլալուս հետեւեալ օրը տեսայ
որ իր անկեղծութեանը վրայ խաբուած էի: »

Նոյն առաւօտուն զիս էրկու կանանց ներկա-
յացողց՝ զորոնք ինձի պէս հրապուրեր էր .
բայց անոնք պսոնկութեան մէջ գոհութեամբ
կապրէին : Զինքը չափազանց սիրելուս հա-
մար չէի կրնար խաղաղութեամբ այս հակա-
ռակորդներու հանդուրժել , եւ իմ ամօթոյս
գաղափարը զուարճութեանց մէջ մտնալու կը
ջանայի : Այս մտօք կը հաղուէի , կը պարէի ,
կերգէի , բայց երջանիկ չէի : Մեզ տեսնելու
եկող մարդիկը հանապաղ զեզեցիլութեանս
հրապուրիչ զօրութեանը վրայ կը խօսէին , եւ
այս խօսքերը միայն բաւական էին տխրու-
թիւնս աւելցընելու . մանաւանդ որ այն ըսած
զօրութիւննին կորսնցուցած էի : Այսպէս օր
քան զօր իմ մամտութեւ եւ անոր լրբութիւնն
աւելցաւ . մինչեւ օր վերջապէս հրէչն անա-
մօթարար զիս իրեն ծանօթ սեպուհի մը նուխ-
բել ուղեց : Հարկ է հասկըցընել սրչափ զիս
վերաւորեց իր այս ասպանորհութիւնը : Ըրած
վատ առաջարկութեանը մարդիկն զայրութեով
մը պատասխանեցի , եւ անուշ քաղել ուղեցի :
Մեկնած ժամանակս քսակ մը ռակի տալ ու-
ղեց ինձի , բայց ես ցասմամբ երեսին նետեցի ,
եւ դռնէն դուրս ելայ այնպէս աչքս դարձած
ու կատղած , որ վիճակիս թշուառութեան ըզ-
գացումը կորսնցուցեր էի : Բայց ետքը երբոր

չորս կողմս նայեցայ , դիտ ցած , անարդ , եւ մեղապարտ նիւթի մը պէս նետուած տեսայ , առանց աշխարհի մէջ բարեկամ մը ունենալու , որուն կարենայի դիմել :

« Նոյն միջոցին մտաէս կառք մը անցնելով , մէջը նստայ որպէս զի ժամ առաջ հեռանամ սրիկայէ մը որ կ'արհամարհէի եւ կ'ատէի , Հոս իջայ , ուր դալէս 'ի վեր իմ սրտատոչոր կսկիծն եւ այս կնոջ դաժան խստութիւնն իմ միակ ընկերս եղան : Սիրելի մօրս ու քրոջս հետ անցուցած բերկրալի օրերուս յիշատակը կը կրկնապատկէ սրտիս ցաւը . անոնց կսկիծը մեծ է , բայց իմս շատ աւելի մեծ է , մասն զի մեղքէ ու ամօթէ յառաջ կուգայ : »

« Համբերէ , զաւանկս , ըսի . կը յուսամ որ այս գործերը կը շտկուին : Հանդիէ այս գիշեր , եւ վաղը քեզ տուն տանիմ , ուր մայրդ , քոյրըդ եւ եղբարքդ քեզ գորտխալիբ պիտի ընդունին : Ինչո՞ւ մօրդ սիրտը վիրաւորեցիր , բայց տակաւին քեզ կը սիրէ , աղջիկս , եւ կը ներէ քեզ : »

ԳԼՈՒԽ Ի Բ .

Մտնել տե՛րս և Կրե՛ն երե՛ց «Երեւոյ՞» :

Հեռեւեալ առաւօտուն աղջիկս ձիււա
 գաւաակն առի եւ ճանքայ ելայ տուն դառնալու
 համար : Ճանքան ամեն ջանք կընէի որ իր
 երկիւղն ու տրտմութիւնը փարատեմ , եւ վի-
 ճաւորեալ մօրը դէմն երնելու համար ուժ եւ
 սիրտ տամ իրեն : Գէմերնիս դեղատեսիլ դաշտ
 մը ելած ատեն՝ դիտել կուտայի թէ երկինք
 աւելի քաղցր աչօք կը նայի մեզ , քան թէ
 մենք իրարու . եւ թէ բնութեան տուած ձա-
 խորդութիւնները խիստ քիչ են : Կը վատահե-
 ցընէի զինքը թէ իր վրայ ունեցած հայրական
 գորովոյս մէջ բնաւ փոփոխութիւն մը տեսնե-
 լիք չունէր , եւ թէ կենացս մնացորդ օրերուն
 մէջ ալ խրատներս ու պատուէրներս չպիտի զը-
 լանայի իրմէ : Կը քաջալերէի զինքը հասարակ-
 կաց քննադատութիւններուն դէմ , եւ կը հաս-
 կըցընէի թէ զիրքերը քաղցր եւ անսպգիւս
 ընկեր մ'են տարաբաղձներուն . եթէ չկրնան
 կենաց զուարճութիւնները հայթայթել մեզ ,
 գոնէ կեանքերնիս կրել կը սուբեցընեն :

Վարձու բռնած ձիս՝ տանս հինդ մզոնի
չափ մնալով ճանքուն վրայ պանդոկ մը պիտի
ձգէի . եւ որովհետեւ լաւ կը թուէր ինձի
աղջկանս ընդունելութեանը համար կանխաւ
ընտանիքս պատրաստել , որոշեցի զանի պան-
դոկը թողուլ այն գիշերը եւ հետեւեալ առա-
ւօտուն իր Սոփիա քրոջը հետ գալ տանիլ : Ար-
գէն պանդոկը հասած ժամանակնիս գիշեր ե-
ղած էր . ուստի յարմար սենեակ մը իրեն հա-
մար պատրաստել տալէ , եւ զովարար ըմ-
պելիներ մատակարարելէ ետեւ՝ համբուրե-
ցի զինքը եւ տանս ճանքան բռնեցի : Պակչե-
լով բունէն փախչող թռչնոյ մը պէս՝ քանի որ
տանս կը մօտենայի՝ սիրտս նոր բերկրութիւն
մը կ'զգար . բաղձանքս ինչ առաջ կերթար եւ
փոքրիկ ընտանեացս բոլորտիքը կը թռչտէր :
Ըսելիք գորովական խօսքերս կը մտածէի , եւ
ինձի ըլլալիք սիրալիք ընդունելութիւնը կ'ե-
րեւակայէի : Արգէն կնոջս քաղցր համբոյրնե-
րը կ'զգայի , եւ մանկիկներուս ինձի յայտնած
ուրախութեանը վրայ կը ժպտէի : Եւ որովհե-
տեւ կամաց կամաց կը քալէի , գիշերն ալ կը
յառաջանար . հողադորձները տեղերնին քաշ-
ւէր էին ննջելու . հիւղերուն մէջ լոյս չէր
տեսնուեր . աքաղաղի ձայնէն եւ շանց հա-
չիւնէն զատ ձայն չէր լսուեր : Անպատու մ

բերկրութեամբ տանս մօտեցայ, եւ դեռ հար-
իւր քայլ մ'նացած՝ շունս վազեց դէմս ելաւ
դիս գգուելու :

Կէս գիշերին մօտ էր երբոր տանս դուռը
հասայ : Ամեն բան խաղաղ ու հանդարտ էր :
Սիրտս ուրախութենէս ընդարձակեր էր, երբոր
յանկարծ տեսայ որ տանս մէջ հրդեհ կար, եւ
ամեն ծակերէն ու ճեղքուածներէն բոցը
դուրս կելնէր : Զարհուրագին աղաղակ մը վե-
րուցի եւ մարեցայ ինկայ քարայտակին վը-
րայ : Հանած աղմուկէս որդիս արթնցաւ եւ
կրակը տեսնելով մայրն ու քոյրերը արթն-
ցուց : Ամեննալ դուրս վազեցին մերկ ու լե-
ղապատառ, եւ իրենց ճիշերէն խելքս գլուխս
եկաւ, բայց առաւել զարհուրելի տեսարան-
ներ աչքիս ներկայացան : Վասն զի նոյն մի-
ջոցին բոցերը տանս յարկը պաշարեր էին, որ
կտոր կտոր կը փլչէր : Իսկ ընտանիքս հիացած
եւ վախէն լեզուն բռնուած կայներ կը նայէր,
եւ կարծես թէ կրակին լուսէն կը զուարճանար :
Աչքս մէկ մը իրենց վրայ, մէկ մը տանս վրայ
պտըտցուցի : Հորս դիս նայեցայ մանկիկներս
տեսնելու, եւ չտեսայ : Ո՛հ, աւանդ թշուա-
ռութեանս, ո՛ր են փոքր տղայքս, գոչեցի :
— Բոցերուն մէջն են, պատասխանեց կինս
հանդարտ դէմքով, եւ ես ալ անոնց հետ պի-

տի մեռնիմ : » Նոյն վայրկենին ներսէն տղոց և
ձայնը լսեցի որ կրակէն պաշարուելով արթըն-
ցեր էին : Ալ անհնար էր զիս արդիլել : « Ո՞ւր
են , ո՞ւր են զաւակներս , գոչեցի , ինքզինքս
բոցերուն մէջ նետելով եւ գտնուած սենեակ-
նուն գուռը կոտորելով : — Հոս ենք , հայ-
րիկ , հոս ենք , գոչեցին ամենը մէկէն : Արդէն
անկողիննին բռնկեր էր : Երկուքն ալ յափըշ-
տակեցի թեւերուս մէջ առի , եւ վազելով բո-
ցերուն մէջէն դուրս հանեցի : Հաղիւ դուրս
ելեր էի , սենեակին տախտակամածը փլաւ :
« Ալ հիմա , գոչեցի զաւակներս թեւերուս մէջ
սեղմելով , թող տունս այրի , թող բոլոր ու-
նեցածս այրի . ահա գանձերս ազատեցի : Ա-
հա , սիրելիս , ահաւասիկ գանձերս , եւ կըր-
նանք տակաւին երջանիկ ըլլալ : Գրեթէ հա-
զար անգամ համբուրեցինք մանկունքնիս ,
որոնք ճիտերնուս փաթթուած մեր ուրախու-
թեանցը բաժանորդ կըլլային . իսկ կինս մէկ
մը կուլար , մէկ մը կը ինդար :

Այն ժամանակ ես ալ հանդարտ հանդիսա-
տես եղայ բոցերուն , եւ չատ չանցած՝ թեւիս
ցաւն զգալ սկսայ , վասն զի մինչեւ ուսս այրեր
էր կրակէն : Այս պատճառաւ չէի կրնար որդ-
ւոյս օգնել , որ կը ջանար քանի մը կարասի
ազատելու եւ մանուսանդ թող չտալու որ մեր

ցորեններն ալ բռնկին : Այս միջոցիս մեր շըր-
ջակայ դրացիներն իրար անցնելով մեզ օգ-
նութեան վազեցին եկան , բայց անոնք ալ մե-
զի պէս հրդեհին հանդիսատես ըլլալէ աւելի
բան մը չկրցան ընել : Կարասիներս՝ որոց մէջ
էիննաեւ Պան քայի տոմսակներս՝ զորոնք ազջ-
կանցս օժտին համար պահած էի , հրոյ ճարակ
եղան , բաց՛ի տուփէ մը եւ մէկ քանի թուղթե-
րէ՝ որ խոհարանին մէջ էին , եւ մէկ երկու ու-
րիշ բաներէ , զորոնք որդիս՛ի սկզբան ազատեր
էր : Երացիներնիս կրցածնուն չստի մեր թըշ-
ւառութիւնն սիրովելու հոգ տարին : Հագուստ-
ներ բերին մեզ եւ խոհարանի սպասներ մատա-
կարարելով հրկիզեալ տունէս քիչ հեռու փոք-
րիկ խրճիթի մը մէջ դրին մեզ , որով գոնէ խեղճ
բնակարան մը ունեցանք : Ի՞նչ համեստ դրացիս
Պ . Ֆլամպօրու եւ իր որդիքն ալ ուրիշներէն
պակաս փոյթ չունեցան մեր պիտոյքն հոգա-
լու եւ բնական բարեսրտութենէ մը բղխած
ամեն մի թարութիւնները մեզի մատակարա-
րելու :

Երբոր ընտանեացս երկիւզը քիչ մը փա-
րատեցաւ , երկար տարակայութեանս պատ-
ճառն իմանալու հետաքրքրութիւնը յաջոր-
դեց : Ես ալ ամեն բան մանրամասնաբար պատ-
մելով սկսայ զանոնք պատրաստել խեղճ մո-

լորեալ աղջիկնիս ընդունելու . եւ թէպէտ
թշուառութենէ զատ ուրիշ բան մը չունէ՛նք
անոր տալու , այսու ամենայնիւ յորդորեցի որ
բաբեարտութեամբ ընդունին զինքը եւ ձեռ-
քերնիս մնացածին մասնակից ընեն : Այս ջան-
քըս աւելի դժուարին պիտի ըլլար՝ առանց
գլխուհուս եկած վերջին ձախորդութեան՝ որ
կնոջս ամբարտաւանութիւնը կոտորեր եւ աղ-
ջըկանը փախչելուն կսկիծն ուրիշ աւելի ըզ-
գալի վիշտերով փթացուցեր էր : Թեւիս ցա-
ւէն աղջիկս անձամբ երթալ բերելու վիճակի
մէջ չըլլալով , Մովսէս որդիս եւ Մովիաս զըր-
կեցի , որոնք քանի մը ժամէն զարձան եկան
թշուառ յանցաւորին թեւերը մտած , որ չէր
համարձակեր մօրն երեսը նայելու , եւ իմ այն-
չափ թախանձանքներս ալ չէ՛ն կրնար կլնա ա-
նոր հետ հաշտեցընել . քանզի կանայք այրե-
րէն աւելի աններող են ուրիշ կանանց պակա-
սութիւններուն : « Օրիորդ , կըսէր մայրը , ձեր
այնչափ պերճութենէն ետեւ՝ խիստ աղքատիկ
տեղ մը կուգաք հոս : Մովիաս եւ ես չենք
կրնար մեծամեծ մարդոց հետ միայն տեսնուե-
լու սովորած մէկ մը շատ զբօսցընել : Այո ,
օրիորդ Օլիվիա , ձեր խեղճ հայրն ու ես բաւա-
կան տառապեցանք ձեր պատճառաւ : Աստ-
ուած ներէ՛ ձեզ : » Այս ընդունելութեան ժա-

մանակ , թշուառ աղջիկս կանգնած էր դժգոյն եւ դողդոջուն . ոչ լալու եւ ոչ ալ սպաստասխան մը տալու կարող էր : Իր այս տագնապը տեսնելով չկրցայ լռել : Ուստի խոփոռ դէմքով մը՝ որ խսկոյն հնազանդել կուտար , ըսի . « Ա՛հն դու , մտադիր եղիր ըսելիքիս : Ես քեզի դարձուցի այս խեղճ ու թշուառ մոլորեալը . իր դարձն ու ապաշաւը կը պահանջէ որ մենք ալ զինքը վերստին մեր գործովոյն արժանի ընենք : Ահա կենաց ճշմարիտ աղէտներ կը տեղան վրայնիս . չաւելցընենք զանոնք առտնին հերձուածներով : Եթէ սիրով միաբանութեամբ ՚ի միասին ապրինք , կրնանք տակաւին գոհուիլ ինչ զըտնել , վասն զի մենք մեր մէջ բաւական ենք մեր դուռը պարսաւադէտներուն գոցելու , եւ իրար պաշտպանելու : Երկինքներում կը խոստանայ զղջացողներուն . մենք ալ անոր օրինակին նմանինք , Հրեշտակներն աւելի ուրախուի թիւն կրնեն զղջացող մեղաւորի մը համար , քան բազմաթիւ արդարներու որ մեղք չեն գործած . եւ ասիկա շատ իրաւացի է . վասն զի կորստեան տանող սահուն զառիվայրին վրայ ինքզինքնիս բռնելու համար ըրած լող ջանքերնիս՝ ըստ ինքեան այնպիսի գործ մէ , որուն համար աւելի ուժ գործածել պէտք կըլլայ , քան թէ հարթ եւ զիւր ճանքու մը մէջ խաղաղ քալելու համար :

ԳԼՈՒԽ ԻԳ .

Մե՛յն շարեւ երեւ երբոր յաճեալ է բարեւոյն

Ինչպէս ըլլալ

Բարեւոյն ջանք պէտք եղաւ մերնոր բնա-
կարանը հնար եղածին չափ կոկելու, եւ քիչ ժա-
մանակէն ամեն բան առջի պէս զուարթ կեր-
պարանք մը առաւ : Թեւիս ցաւն ինձի արդեւք
ըլլալով մեր սովորական զբաղմանց մէջ որդ-
ւոյս օգնելու, կրակէն ազատած քանի մը դիր-
քերս կը կարդայի ընտանեացս, մանաւանդ
այն գրքերը՝ որոնք մարդուս երեւակայութիւ-
նը զուարճացնելով՝ սիրան հանդարտեցնե-
լու կը նպաստեն : Մեր համեստ դրացիներն ալ
ամեն օր մեզ տեսնելու կուգային գորովալիք
կարեկցութեամբ : Մինչեւ անգամ մէջերնին
ժամանակ որոշեցին միաբանութեամբ իմ այ-
րած տունս շինելու : Բարեսիրտ Ուիլիըմ վար-
ձակալն ալ մեզի այցելութիւն ընողներուն ա-
ռաջիններէն էր, եւ իր անկեղծ բարեկամու-
թիւնը նուիրեց մեզ : Աղջիկս առնելու համար
ըրած առաջարկութիւններն ալ նորոգելու յօ-
ժարամիտ էր, բայց աղջիկս բացարձակապէս

մերժելով անոր ամեն յոյսը ոչնչացուց : Իր
թաղձութիւնը կը թուէր թէ պիտի շարունա-
կէր . եւ մեր փոքրիկ ընկերութեան մէջ ան էր
միայն որ շարաթ մը անցնելէ ետեւ իր սովո-
րական զուարթութիւնը չգտաւ : Այսին զի
կորսնցուցեր էր այն պարզերես անմեղութիւ-
նը՝ որ ժամանակաւ ինքզինք յարգել կը սով-
րեցընէր իրեն , երբոր այլոց հաճոյքը լալէն հա-
ճոյք մը կ'զգար : Արտատանջութիւնը բռնա-
պէս տիրեր էր վրան . գեղեցկութիւնը խամ-
բիլ սկսաւ , միանգամայն մարմինը տկարանալ ,
որուն մէկ պատճառն ալ իր անձն անխնամ
թողուլն էր : Քրոջը տրուած ամեն դորովա-
կան կոչումները սրտէն հառաչանք եւ աչ-
քէն արասուք հանել կուտային . եւ որովհե-
տեւ մոլութիւն մը , թէ եւ արմատախիլ եղած
ըլլայ , գրեթէ միշտ ուրիշ մոլութիւններ կը
բուսցընէ իր տեղը , նոյնպէս ալ ազջկանս յան-
ցանքը , թէ եւ զըջմամբ քաւած էր , նախան-
ձութիւնը ձգեց իր ետեւէն : Հազար կերպ մի-
ջոցներով իր վիշտը մեղմացընելու կաշխա-
տէի , եւ մինչեւ անգամ զինքը հոգալով իմ
ցաւս կը մոռնայի : Շատ գիրք կարդացած եւ
լաւ յիշողութեան մը տէր ըլլալուս համար՝ զը-
ւարձալի պատմութեանց հատուածներ կը յի-
շատակէի իրեն : « Մեր երջանկութիւնը , կը-

սէի , սիրելիս , այնպիսի էակէ մը կախուած ունի , որ մեր մտքէն չանցած հազար ու մէկ միջոցներով կրնայ մատակարարել զայն , եւ մեր խոհեմութեանը վրայ ալ կը ծիծաղի : Թէ որ այս ճշմարտութիւնն հաստատելու համար օրինակ մը կուզես , քեզի պատմութիւն մը բնեմ , որ ծանրգլուխ պատմագիր մը աւանդած է մեզ , թէ եւ նոյն պատմագիրը երբեմն վիսլասանի ոճ ալ բռնած է :

« Մաթիլտ օրիորդը գրեթէ տղայ հասակի մէջ ականաւոր ազնուական Նաբօլիթանի մը ամուսնութեան տրուեցաւ , եւ տասընեւհինգ տարեկան հասակին մէջ այրի մընաց մանչ զուակով մը : Իւր տունը Վուլթուրնօ գետին եզերքն ըլլալով , օր մը գետին վըրայ նայող սենեակին պատուհանը նստած , իւր մանկիկը սիրած ատեն , տղան յանկարծ թեւերուն մէջէն դուրս ցատկելով գետն ինկաւ եւ անմիջապէս անյայտ եղաւ : Մայրը սարսափելով գետը նետուեցաւ որ զանի աղատէ . բայց տղան չգտնելէ զատ՝ հազիւ ինքն ալ խղզուելէ կրցաւ ազատիլ , եւ գետին միւս եզերքն իյնալով՝ անմիջապէս գերի բռնուեցաւ դադղիացի զօրականներէ՝ որ նոյն միջոցին երկիրն ասպատակելու ելած էին :

« Եւ որովհետեւ այն ժամանակ Գաղղիա-

ցիք ու Իսաւլացիք վերջին ծայր կատաղու-
թեամբ կը պատերազմէին իրարու հետ , Մա-
թիլաը բռնող գաղղիացիք՝ անգուսպ կիրքէ՛ եւ
կատաղի անգթութենէ յառաջ եկած երկու ծայ-
րագոյն չարիքն անոր ընելու վրայ էին , բայց
երիտասարդ պաշտօնակալ մը դէմ կեցաւ այս
վատ խորհրդին . եւ թէպէտ գաղղիացիք ար-
տորնօք ետ քաշուելու հարկադրուեր էին ,
պաշտօնակալը զանի իր ձիուն գաւակին վրայ
առաւ եւ ողջ առողջ իր հայրենի քաղաքը
տարաւ : Անջ գեղեցկութիւնը մէկէն ՚ի մէկ
զմայլեցուցեր էր իր աչքը : Շատ չանցած բա-
րոյական ձիրքերն ալ սիրտը զմայլեցուցին :
Ուստի ամուսնացան իրարու հետ : Պաշտօնա-
կալը բարձր պաշտօններու հասաւ . երկար ժա-
մանակ ՚ի միասին ապրեցան եւ երջանիկ եղան .
բայց զօրականի մը երջանկութիւնը երբէք չի
կրնար մշտատեւ ըլլալ : Քանի մը տարի ետքը՝
պատերազմի մը մէջ յաղթուելով՝ հարկադ-
րեցաւ իր կնոջը բնակած քաղաքը փախչե-
լու : Քաղաքը պաշարուեցաւ եւ վերջապէս
առնուեցաւ : Այն ժամանակի պատերազմնե-
րուն մէջ գաղղիացւոց ու իտալացւոց իրարու
դէմ՝ ի գործ դրած խուժադուժ անգթութեան
նմանը քիչ կը տեսնուի պատմութեանց մէջ :
Յաղթողները որոշեցին բոլոր գերի բռնուած

դադղիացիները սուրէ անցունել , մանաւանդ
դժբաղդ Մաթիլտի ամուսինը, որովհետեւ ան
պատճառ եղեր էր քաղաքին երկար դիմակա-
լութեանը : Այս որոշումն անմիջապէս պիտի
կատարուէր : Գերի բռնուած պաշտօնակալը
բերուեցաւ , եւ դահիճն ալ սակուրը պատ-
րաստ բռնած էր , մինչդեռ բազմութիւնն ալ
զարհուրագին լուութեամբ մահաբեր հարուա-
ծին իջնելուն կ'սպասէին , որ հրամանատար
զօրապետին ակնարկութեանը կը նայէր : Այս
սրտատանջ միջոցին էր որ Մաթիլտի ր վերջին
ողջոյնը տալու եկաւ իր ամուսնոյն եւ աղատ-
չին , ողբալով իր դժբաղդ վիճակին եւ ան-
գութ ճակատագրին վրայ որ այսպիսի սար-
սափելի աղէտ մը տեսնելու համար՝ զինքը
Վուլթուրնօ դետին մէջ խղզուելէ ազատեր
էր : Զօրապետը՝ որ ծաղկահասակ երիտասարդ
մ'էր , Մաթիլտի գեղեցկութենէն ու տարա-
բաղդութենէն զարնուեցաւ . բայց սիրտն ա-
ւելի շարժեցաւ երբ անոր առաջին աղէտներն
ալ լսեց : Զօրապետը Մաթիլտի որդին էր ,
այն տղան՝ որուն համար այնչափ վտանգներու
մէջ ինկեր էր : Իսկոյն հասկըցաւ իր մայրն ըլ-
լալը , եւ վաղեց ոտքն ինկաւ : Մնացեալը
ինքնին կը հասկցուի : Գերի բռնուած պաշ-
տօնակալը թող տրուեցաւ , եւ սիրոյ , բարե-

կամուլթեան ու ակնածուլթեան հայթայթած
ամեն երջանկուլթիւններն այս երեք անձանց
վրայ միացան : »

Ահա այսպէս աղջիկս զբօսցընելու եւ ըզբաղեցընելու կը ջանայի . բայց ան խիստ թերի ուշադրուլթիւն մը կը նուիրէր ինձի . այլոց աղէտիցը վրայ ժամանակաւ ունեցած գուլթը բոլորովին իւր սեփական աղէտներովն զբաղած էր , եւ ոչ մէկ բան մը չէր կրնար զանի սիրտիել : Ընկերուլթեան մէջ գտնուած ատեն արհամարհանքէ կը վախնար . առանձնուլթեան մէջ ալ թաղծուլթենէ զատ ուրիշ բան չէր գտներ : Այս թշուառ վիճակին մէջ էր երբոր լուր առինք թէ Պ . Թօրնհիլ սլիտի ամուսնանար օրիորդ Ալլիմօթի հետ , որուն համար սոոյգ ախորժ մը ունենալը միշտ կասկածեր էի , թէպէտ եւ իմ առջեւս ամեն առթիւ արհամարհանք ցուցըցեր էր անոր անձին եւ հարստուլթեանը վրայ : Այս լուրն աւելի կը դառնացընէր խեղճ Օլիվիայի կսկիծը : Այսչափ յայտնի անհաւատարմուլթեան մը դիմանալն իր կարողուլթենէն վեր էր : Այսու ամենայնիւ միտքս դրի աւելի հաստատ տեղեկուլթիւն մը ստանալ , եւ եթէ հնար էր՝ դործին առաջքն առնուլ՝ որդիս օրիորդ Ալլիմօթի հօրեզբօրը ղրկելով , որպէս զի պարտած զբոյցին ճշմա-

առեթիւնը ստուգէր , եւ Ալլեմթ օրիորդին
ալ նամակ մը տար , որուն մէջ Պ . Թօրնհիլի
մեզի դէմ բռնած ընթացքը ծանուցուած էր :
Որդիս հրամանիս համեմատ դնայ , եւ երեք
օրէն դարձաւ եկաւ լուր բերելով թէ զրոյցը
ճշմարիտ էր , բայց չէր կրցեր նամակս Ալլե-
մթ օրիորդին տալ , վասն զի Պ . Թօրնհիլի հետ
չըջակայ երկրին մէջ այցելութիւններ ընելու
դացեր էր . այս պատճառաւ նամակս հոն ձգեր
էր որ իրեն տան : Քիչ օրէն հարսնիքը պիտի
կատարուի , ըստ . եւ նախընթաց կիրակին ալ
մեծ հանգիստ եկեղեցի դացեր են , հարսնցուն
վեց սպիտակագլուաց մատաղ օրիորդներու եւ
փեսացուն ալ վեց պատանիներու հետ : Հար-
սանեաց օրին մօտենալը բոլոր երկիրն ուրա-
խութեամբ լցուցեր էր , եւ խօսեցեալները սո-
վորաբար կը պարտէին այնպիսի գեղեցիկ հան-
գերձանքով մը՝ որուն նմանը շատ տարիներէ
ի վեր տեսնուած չէր երկրին մէջ : Արկու ըն-
տանեաց ազգականներն ալ հոն էին , եւ մասնա-
ւորապէս ասպետին քարեհամբաւ հօրեզբայ-
րը՝ Աբր Ռեիլիքս Թօրնհիլ : Որդիս յաւելցուց
նաեւ թէ հանդէսներէ եւ ուրախութենէ զատ
ուրիշ բան չէր տեսնուեր , եւ թէ ամեն մարդ
օրիորդին գեղեցկութիւնն ու Պարոնին վայել-
չադիմութիւնը կը գովէին , եւ թէ երկուքն

սլ չափազանց սէր ունէին իրարու վրայ : Ա՛յ եր-
ջապէս , ըսաւ թէ չէր կրնար ժխտել որ Պ .
Թօրնիչ աշխարհիս ամենէն երջանիկ մարդն
էր :

« Թող ըլլայ , ըսի , եթէ կրնայ : Բայց ,
որդեանկ , նայէ սա յարդէ անկողինը , սա փե-
ռեկեալ յարկը , սա կիսաւեր սլատը , սա խո-
նաւ տախտակամածը , կրակէն խեղացած մար-
մինս , եւ զաւկներս ալ՝ որ ինէ հաց ուղելով
բոլորափքս կուլան : Աս ամենը հոս կը տեսնես ,
եւ սակայն , որդեանկ իմ , հոս , այս , հոս մարդ
մը կը տեսնես որ իր վիճակը ջիտիանակեր այդ
կարծեցեալ երջանկութեան հետ : Արդեանկնե-
րըս , եթէ կրնաք բուն ձեր սրտին հետ կենակ-
ցելու ճանքան սովորիլ , եւ անոր ինչ աստիճան
լաւ ընկեր մը ըլլալը հասկընալ , չարերուն սեր-
ճութեանն ու շքեղութեանը մտադրութիւն
չէք ընել : Պրեթէ ամեն մարդիկ համաձայն
կը վկայեն թէ կեանքը ճանքայ մ'է եւ իրենք
ճանապարհորդ : Բաղդատութիւնն աւելի օղ-
տակար կրնայ ըլլալ զխտելով որ բարիներն ու-
րախ եւ զուարթ են իրենց ճանքուն մէջ , իբ-
րեւ ճանապարհորդներ՝ որ իրենց տունը կը
համին . իսկ չարերն՝ ընդ հակառակն՝ աքսոր
դացող մարդոց պէս՝ երջանկութեան կարճ
ժիջոյններ միայն տնին : »

Նոյն միջոցին հէգ աղջիկո՛ւ չդիմանալով
այս նոր հարուածին՝ մարեցաւ , եւ իմ ալ կա-
րեկցութիւնս շարժելով չկրցայ խօսքս շարու-
նակել : Ըսի մօրը որ օգնէ խեղճին , եւ քիչ մը
եսքը խելքը գլուխն եկաւ : Այն վայրկեանէն
'ի վեր աւելի հանդարտ երեւցաւ . ես ալ կար-
ծեցի թէ վերջապէս իր գժբազդութիւնն համ-
բերութեամբ սանելու որոշում ըրած էր . բայց
երեւոյթը զիս խարեց : Իր հանդարտութիւնը
չափազանց կսկիծէ յառաջ եկած սրտաբեկու-
թիւնն մ'էր : Թեմականներս ինձի պարէն զըր-
կած ըլլալով , այս մարդասիրական նստաստը
դիտես թէ ուրախութիւն ծաւալեց ընտան-
եացս միւս անդամօցը մէջ , եւ ես ալ շէի դժ-
ւարիք զանձնք ուրախ եւ զոհ տեսնելով :
Եւ արդարեւ անիրաւութիւն էր անձնց զոհու-
թիւնը զսոյել եւ յստառ տխրութեան մը բա-
ժանօրդ ըլլալու զիրենք հարկադրել , կամ ի-
րենց չզգացած տրամութեան բեռին ներքեւը
զիրենք ճնշել : Աւտօի անդամ մ'ալ փոքրիկ
պատմութիւններ խօսեցանք կարդաւ : Յետոյ
երգ ինդրուեցաւ , եւ անգամ մ'ալ ուրախու-
թիւնն այց ելնել ուղեց մեր փոքրիկ բնակու-
թեան :

ԳԼՈՒԽ ԻԳ .

ՆՐԵ ԴՅԵՂԵՐ՝ ԲԵՆ՝ ԴԸ :

Հեանեհալ առաւօտուն՝ արեղակը չափազանց ջերմ ծագեցաւ եզանակին նայելով . այս պատճառաւ որոշեցինք որ նախաճաշն այժխտերեւի նստարանին միայ ուտենք : Հոն կրտսեր աղջկանս աղաչեցի որ մեր բոլորտիքը դեղգեղող թռչնոց զայլայլիկներուն ձայնակցութիւն մ'ընէ : Այն տեղն էր որ խեղճ Օլիփիաս առաջին անգամ տեսեր էր իր հրապուրելիք . ուստի ամեն բան իր վիշտը յիշեցընելու կը ծառայէր . քայց հաճոյական իբերէ գըրդըռեալ կամ ներդաշնակութենէ ազգեալ տխրութիւնն աւելի կ'ախփէ մարդու սիրտը քան թէ կը դառնացընէ : Մայրն ալ այս առթիւ ուրախութեան հետ սրտի ճնկում մը ըզգալով լացաւ եւ իր աղջիկն սուաջուան պէս գործով սիրեց . « Օ՛ն , սիրելի Օլիվիան , հորդ սիրամ այն սրտաշարժ երգդ երգէ նայիս . արդէն Սուփիա քոյրդ երգեց . օ՛ն , դաւակա , հայրըդ մեծապէս կը բերկրեցընես : » Հնազանդեցաւ , եւ այնպէս դողտրիկ կերպով մը երգ

կեց, որ սիրտս շարժեցաւ :

Ե Ր Գ

« Երբորդեռահաս օրիորդ մը հրապուրանքէ կը բռնուի եւ ետքը կը հասկընայ որ մարդիկ խաբեբայ են, որ դուստնք կրնայ անոր տխրութիւնն սփոփել . ի՞նչ միջոց կը մնայ անորի՞ր սխալմունքը քաւելու :

« Իր սխալը դարմանելու, իր ամօթը ծածկելու, իր տարփաւորն ըրած անհաւատարմութեանը վրայ զղջացընելու եւ անոր տիրաւը կսկծեցընելու միակ միջոցը մեռնիլն է : »

Այս երկրորդ տունը լմնցընելու վրայ էր, որուն մասնաւոր քաղցրութիւն մը կուտար իր վշտահար ձայնին ընդ հատումը, յանկարծ Պ . Թօրնհիլի կառքն ու ծառայները տեսանք հեռուէն, եւ ամենքս ալ խռովեցանք . բայց աւելի անդրանիկ աղջկանս արտմութիւնը նորոգեցաւ, որ իր հրապուրչին երեօը չտեսնելու համար քրօջը հետ տուն գնաց : Շատ չանցած ասպետը հասաւ, եւ մեզի մօտենալով, իր սփորական ընտանութեամբը որպիսութիւննիտ հարցուց : « Պարոն, ըսի, այդ ցուցըցած վատահ զէմքերնիդ՝ ձեր բարուց ցածութիւնն աւելի ծանրացընելու միայն կը ծառայէ . ժամանաւիտ այդ սէս լրբաբար առջիւս երեւնալու յան-

գըգնութիւննիդ շարաչար կը պատժէի . բայց հիմա տարիքս պաղեցուցած է կիրքս , եւ քահանայական կարգս ալ՝ կիրքս զսպել կը սովորեցընէ ինձի : »

« Կը խոստովանիմ , սիրելի Պարոն , ըսաւ ասպետը , որ ձեր այդ ընդունելութիւնը զիս կ'ապշեցընէ , եւ չեմ հասկընար ինչ կը նշանակէ : Կը յուսամ որ մեղապարտ գործ մը չէք տեսներ այն փոքրիկ շրջագայութեան մէջ՝ որ անդեալները ձեր աղջիկն ըրաւ ինձի հետ : »

Գնահ , թշուառական , գոչեցի , դունթըշուառ անզգամ մ'ես , անամօթ ստախօս մ'ես . բայց ցածութիւնդ քեզ ազատ կը պահէ իմ ցասումէս : Սակայն , Պարոն , ես այնպիսի ընտանիքէ մը ծնած եմ որ այնպիսի նախատիկքի մը չէր հանդուրժեր երբէք : Անորդ հրապուրիչ , վայրկեան մը կիրքդ յագեցընելու համար խեղճ արարած մը թշուառ ըրիր իր բոլոր կենացը մէջ , եւ այնպիսի ընտանիք մը անպատուեցիր , որուն բոլոր հարստութիւնն իր պապին էր : »

« Եթէ գուք եւ աղջիկնիդ թշուառ ըլլալը մտքերնիդ դրեր էք , ես ինչ կրնամ ընել . բայց կրնաք տակաւին երջանիկ ըլլալ . ինչ կարծիք ալ որ ունենաք մրաս , ես միշտ պատրաստ եմ ձեր երջանկութեանը նպաստելու :

Կրնաք դիւրութեամբ ձեր ազջիկն ուրիշի մը հետ ամուսնացընել . եւ որ լաւագոյնն է , կըրնայ նաեւ իր տարփառորը պահել . վասն զի կրնամ հաւաստել ձեզ թէ մեծ յարգ պիտի ունենամ միշտ իր վրայ : »

Այս ամօթալի առաջարկութիւնը զիս բոլորովին զայրացուց . վասն զի թէպէտ մարդուս միտքը կրնայ կրքեմն մեծամեծ թշնամանաց հանդուրժել , բայց կրքեմն ալ փոքրիկ ցածութիւններ զանի մինչեւ կատաղութեան աստիճան կը գրգռեն : « Կորիք աչքիս առջեւէն , սողուն , գոչեցի , եւ մի թշնամաներ զիս քու ներկայութեամբդ , թէ որ արի Գեորգս տունն ըլլար , չէր համբերեր այդ ըրածիդ . բայց ես ձեր , խեղանդամ եւ ամեն կողմանէ բնկճեալ մարդ մ'եմ : »

« Կը տեսնեմ , ըսաւ , որ զիս հարկադրել կուզէք իմ կամացս հակառակ հետերնիդ խըստութեամբ խօսելու . բայց որովհետեւ իմ բարեկամութենէս քաղելիք օգուտնիդ հասկըցուցի ձեզ , կը վայլէ նաեւ որ թշնամութեանըս հետեւանքն ալ ձեր աչքին առջեւ դնեմ : Դատաստանական փոխանորդս , որուն յանձնած եմ ձեր վերջին մուրհակը , անոր վճարումը կը պահանջէ , եւ չեմ գիտեր ինչպէս դատաստանին առաջքն առնում , եթէ ոչ այն ըս-

տակը քսակէս վճարելով . բայց վերջին օրերս
ամուսնութեանս համար բաւական ծախք ը-
րած ըլլալուս , այս միջոցիս չեմ կրնար վճա-
րել : Միւս կողմանէ , կալուածներուս վերա-
կացուն դիտաւորութիւն ունի կալուածական
վարձք վճարած չըլլալնուդ համար ձեզ դա-
տաստանի քաշելու . այնպիսի մարդ մ'է որ իր
պարտականութիւնը կը ճանչէ ու կը կատա-
րէ . վասն զի ես երբէք չեմ խառնուիր այս
տեսակ գործերու . սակայն կուզեմ ձեզի բա-
րեկամութիւն ընել , եւ մինչեւ անգամ կը
բաղձամ որ դուք եւ աղջիկնիդ ներկայ գըտ-
նուիք օրիորդ Ախլմօթի հետ ամուսնութեա-
նըս , որ քիչ օրէն պիտի կատարուի : Նոյնը կը
բաղձայ նաեւ իմ սիրուն Արապէլլա Ախլմօթս,
զոր կը հաւատամ թէ չէք ուզեր մերժել : »

« Ա . Թօրնհիլ , պատասխանեցի , լաւ մը-
տիկ ըրէք սա ըսելիքս : Ձեր ամուսնութեանը
մասին՝ ես չեմ հաճիր երբէք որ աղջիկէս զատ
ուրիշի հետ ամուսնանաք , եւ եթէ ձեր բարե-
կամութիւնը զիս մինչեւ թագաւորական դահլը
բարձրացընելու , եւ թշնամութիւննիդ ալ
մինչեւ գերեզման իջեցընելու կարող ըլլայ ,
երկուքն ալ կարհամարհեմ : Գուք զիս նողկա-
լի կերպով , անդարմանելի կերպով խարե-
ցիք . իմ սիրտս ձեր պարկեշտութեանը վրո-

տահացեր էր , բայց 'ցածութենէ զատ ուրիշ բան չտեսայ : Ուրեմն այսուհետեւ ինէ բարեկամութիւն մի սպասեր : Գնահ , բաղդը քեզի ինչ որ տուեր է նէ վայելէ . դեղեցկութիւն , հարստութիւն , առողջութիւն եւ բերկրանք : Գնահ եւ թող զիս թշուառութեան , ամօթոյ , հիւանդութեան եւ վշտաց մէջ : Որչափ եւ նուաստացեալ ըլլամ , սիրտս իր արժանապատուութիւնը պիտի պահէ միշտ . եւ թէպէտ կը ներեմ ըրածդ , բայց քեզ միշտ պիտի արհամարհեմ : »

Թէ որ այդպէս է նէ , ձեր լրբութեան արդիւնքը պիտի զգաք , եւ շատ չանցած պիտի տեսնէք թէ մեր երկուքէն որն է արհամարհելին : » Այս խօսքն ըսելով մեկնեցաւ զնաց :

Աինս եւ որդիս՝ որ ներկայ էին խօսակցութեան՝ սարսափի մէջ ինկած կը թուէին : Աղջիկներս երբոր տեսան որ դացեր էր , եկան մեր խօսակցութեան արդիւնքն իմանալու , եւ անոնք ալ ոչ նուազ զարհուրեցան :

Շատ չանցած՝ տեսանք որ ըրած սպառնալիքը պարսպ չէր . վասն զի հետեւեալ առաւօտուն իր դորձակալը եկաւ վարձակալութեան պարտուցս վճարումը պահանջեց , որ դըլուխս եկած փորձութիւններուն պատճառաւ չէի կրցեր վճարել : Այս անկարողութեանս հե-

տեւանքը սա եղաւ որ նոյն իրիկունը կենդանիներս գրաւեցին եւ հետեւեալ օրը կէս գնով վաճառեցին : Ասոր վրայ կինս ու զաւկներս թախանձեցին զիս որ աներկբայելի թշուառութենէ մը ազատ մնալու համար՝ ինչ առաջարկութիւն որ ընեն ընդունինք : Մինչեւ անգամ պաղատեցան որ անգամ մ'ալ ընդունիմ Պ . Թօրնհիլի այցելութիւնները , եւ իրենց բոլոր ճարտարխօսութիւնն 'ի գործ դնելով նրկարագրեցին կբելիք անտանելի տառապանքըս , ձմեռ ժամանակ բանտարկութեան սոսկումը եւ թեւիս այրուցքէն առողջութեանս ծագելիք վտանգը . բայց ես անյողդողդ կեցայ :

« Սիրելի գանձերս , գոչեցի , ինչո՞ւ այդպէս կաշխատիք զիս անիրաւ գործի մը համար համոզելու : Իմ պարտականութիւնս կը սովորեցընէ ինձի ներել անոր . բայց խղճմտանքս ալ չթողուր որ ըրածին հաւանութիւն տամ : Աուզէ՞ք որ աշխարհի առջեւ հաւնիլցուցընեմ այնպիսի բանի մը զոր սիրտս ներսէն կը դատապարտէ : Աուզէ՞ք որ խայտառակաբար շողոքորթեմ վատ հրապուրիչ մը , եւ բանտարկութենէ ազատ մնալու համար՝ խոշտանդեալ խղճմտանքի մը խայթերուն ներքեւ ձգեմ զիս : Ո՛չ , ամենեւին ո՛չ : Եթէ պէտք է որ այս

ապաստանարանէն դուրս ձգուինք, արդար
ըլլանք միշտ . եւ ուրալ մեզ քաշեն նետեն ,
կրնանք միշտ հանդիստ եւ խաղաղ բնակարան
մը քաշուիլ , այն է մեր խղճմտանքին քով , եւ
աներկիւղութեամբ ու բերկրութեամբ մեր
սրտերուն մէջ իջնել : »

Իրիկունը սոյն խօսակցութիւններով ան-
ցաւ : Գիշերը շատ ձիւն ինկած ըլլալով , հե-
տեւեալ առաւօտուն որդիս դրան առջեւ ճան-
քայ բանալու համար ձիւներն աւլելու դա-
ղած էր : Շատ չանցած՝ վաղելով ներս մտաւ
երեսին գոյնը նետած , եւ ըսաւ մեզի թէ եր-
կու դատաստանական պաշտօնակալներ մեր
տանը կողմը կուգային : Խօսքը դեռ չլմնցո-
ցած , պաշտօնակալները ներս մտան , անկող-
նիս քովը մօտեցան , եւ իրենց ով ըլլալն եւ
ինչու համար եկած ըլլալը ծանուցանելէ ե-
տեւ , հրաման ըրին որ անմիջապէս պատրաս-
տուիմ եւ հետերնին կոմսութեան բանտը եր-
թամ , որ տունէս տասնեւմէկ մղոն հեռու էր :

« Բարեկամք , ըսի , խիստ գէշ օդի մը
ժամանակ եկեր էք զիս առնել բանտը տանելու .
եւ աւելի գժնդակն այն է որ թեւիս մէկն անց-
եալ օր չարաչար այրեցաւ եւ ցաւէն տենդ
կուգայ վրաս . ասկէց զատ հազուատ չունիմ
ինքզինքս ծածկելու , եւ ծերութիւնս ու տը-

կարու թիւնս ալ չներեր ինձի այս թանձր ձիւ-
նին մէջ քալել : Բայց թէ որ անսլաւաճառ
հարկ է , կը ջանամ ձեզ հնազանդելու : »

Ետքը կ'նոջս ու զաւկներուս դառնալով
ըսի որ ունեցած քիչ մը կարասիքս ժողվըտնն
եւ տունէն դուրս ելնելու պատրաստուին : Ա-
ղաչեցի որ շուտով ընեն , եւ որդւոյս ալ առա-
ջարկեցի իր մեծ քրոջն օգնել , որ ինքզինք
այս ամեն դժբաղդութեանց պատճառ համա-
բելով իր խղճմտանքին կշտամբանքէն մարեր
ինկեր էր : Քաջալերեցի կինս , որ գոյնը նե-
տած եւ զողդողալով իր թեւերուն մէջ կը
սեղմէր մեր ահաբեկ մանրերը , որոնք անշուշտ
անոր կուրծքին փաթթուեր էին , եւ չէին հա-
մարձակիր պաշտօնակալներուն նայելու : Նոյն
միջոցին կրտսեր աղջիկս ալ կարասիները կը
ժողվըտէր , եւ ես ալ քանի մը անգամ զինքը
ստիպելով որ շուտ ընէ , մէկ ժամու մէջ ճան-
րու պատրաստ եղանք :

ԳԼՈՒԽ ԻԵ .

Վե՛հ-ի ՚ը՝ սրւ-տ է- թւ-ս-ս շԼԼՅ՝ Կ-ս-ժե-Լ
Դի-թ-թ-թ-թ-թ-թ ՚ը ի-տ-ի-տ-յ :

Մեր խաղաղ բնակատեղիէն մեկնեցանք, եւ ծանրաքայլ ճանքայ ելանք : Մեծ աղջիկս տկարացած ըլլալով բարակ տենդէ մը՝ որ քանի մը օրէ՛ ի վեր զանի մաշեցընելու սկսեր էր, սպաշտօնակալներէն մէկը զանի իր ձիուն գաւակն սռաւ, վասն զի այս տեսակ մարդիկ բոլորովին եւ միշտ զուրկ չեն ըլլար մարդկու թեան զդացումներէ : Որդիս փոքրիկներէս մէկուն ձեռքէն բռնած էր, կինս ալ միւսին . ես ալ կրտսեր աղջկանս կրթներ էի, որ արտսուք կը թափէր՝ չէ թէ իր վշտաց՝ այլ իմիններուս վրայ :

Հազիւ երկու մզոնի չափ տունէս հեռացեր էինք, տեսանք որ աղքատ թեմականներէս յիսուցնի չափ անձինք ետեւնուս կը վազէին կուգային մեծաձայն աղաղակաւ : Շատ չանցաւ հասան եւ սոսկալի անէ՛ծ քներով երկու դատաստանական սպաշտօնակալները բռնեցին, երդում ընելով որ իրենց երէցը չպիտի

Թողուն որ բանտ տարուի , եւ քանի որ երակներնուն մէջ կաթիլ մը արիւն մ'նայ , մինչեւ ցմահ պիտի պաշտպանեն զանի : Ասանկ գոչելով պաշտօնակալները պիտի ծեծէին , եւ վերջը շատ գէշ պիտի ըլլար , թէ որ իսկոյն մէջ չմտնէի , եւ իմ ազդեցութիւնս բանեցընելով մեծ դժուարութեամբ պաշտօնակալները գրգռեալ ամբոխին ձեռքէն չառնէի : Որդիքս ազատութեանս վրայ աներկմիտ ըլլալով՝ չէին կրնար ուրախութիւննին զսպել . բայց պատրանքնին շուտով փարատեցաւ երբոր լսեցին իմ ըրած խօսքերս այն խեղճ բարեմիտ մարդոց , որ ինձի ծառայութիւն մը ընելու խելքով ետեւէս եկեր էին :

« Ի՞նչ կընէք , սիրելիք , գոչեցի . այդպէս կը սիրէք զիս . այդպէս կը կատարէք եկեղեցւոյն ամպիրոնէն ձեզի տուած խրատներըս : Գատաստանի ընդդիմանալ , եւ ձեզ ալ ինձ ալ միանգամայն վնաս պատճառել : Ո՞վ է ձեր գլուխը . ո՞վ ձեզ այդպէս ոտք հանեց ու առջեւնիդ ինկաւ : Ո՞վ է նէ ցուցրցէք . անտարակոյս թող ըլլայ որ բարկութիւնս իր վրայ պիտի թափեմ : Օ՛ն , դարձէք տեղերնիդ , սիրելի կուրացեալ հօտս , եւ ջանացէք որ առ Աստուած առ հայրենիս եւ առ իս ունեցած պարտականութիւննիդ կատարելէ ետ չմ'նաք :

Թերեւս օր մը ներկայ վիճակէս լաւագոյն վիճակի մը հասնելով ձեզ կրկին կը տեսնեմ, եւ ձեր կեանքը երջանկացընելու կարող կըլլամ. բայց ձեզ անմահութեան համար մակաղած ժամանակս՝ գոնէ սա միսիթարութիւնը ունենամ, որ խաշինքներու մէջ բնաւ պակաս մը չըլլայ : »

Այս խօսքերուս վրայ ամենն ալ զղջալով եւ արտասուք թափելով՝ իրարու ետեւէ քովս եկան հրաժարական ողջոյն տուին ինձի : Ես ալ ամեն մէկուն ձեռքը գորովանօք սեղմեցի, եւ զիրենք օրհնելով ճանքաս շարունակեցի : Խրիկուան դէմ կոմսութեան գլխաւոր քաղաքը հասանք, որ պարզապէս գեղ մ'էր. վասն զի քանի մը դժուծ տուներէ կը բաղկանար. հին շքեղութիւնը բոլորովին կորուսեր էր, եւ իր գլխաւորութեանը նշան ըլլալու համար բանտէն դատ ուրիշ մէկ բանը չէր մնացած :

Հոն հասնելնուս պէս պանդոկ մը իջանք, ուր կրցածնուս չափ զովարար ըմպելիներ հայթայթեցինք, եւ սովորական զուարթութեամբս ընթրեցի ընտանեացս հետ : Երբոր տեսայ որ ընտանեացս գիշերօթիլուն համար պէտք եղածները պատշաճապէս պատրաստուեցան, բաժնուեցայ ընտանիքէս, եւ դատաւորին պաշտօնակալներուն հետ բանտը գա-

ցի, որ զինուորական պիտոյից համար շինուած հին շէնք մ'էր : Ընդարձակ սենեակ մը կար մէջը՝ ամուր խաղխամներով շրջապատեալ, եւ քարէ սալայատակով : Այս սենեակին մէջ կը լցուէին ցերեկները թէ եղեռնագործները եւ թէ պարտուց համար բանտարկեալները : Ասկէց զատ ամեն մէկ բանտարկեալ յատուկ սենեակ մը ունէր, եւ հոն կը դրուէր գիշերը :

Հոն մտած ատենս կարծեցի թէ հեծու-թեան ու կերպ կերպ թշուառութեան ձայներ միայն պիտի լսէի . բայց թուրովին հակառակը գտայ : Բանտարկեալները մէկ բանի մը միայն զբաղած կը թուէին, այն էր՝ ամեն մտածութիւննին ուրախութեան ու ժխորի մէջ հեղձուցանել : Իմացուցեր էին ինձի թէ բանտը մտած ժամանակս՝ բարի եկարի համար բան մը վճարելու էր բանտարկեալներուն : Այս դործն իսկոյն կատարեցի, թէ եւ ունեցած քիչ մը ստակս հատնելու մօտէր : Այն ստակսիս անմիջապէս ոգելից ըմպելիներ բերելուին, եւ իսկոյն բանտը գոռալ սկսաւ խառնաշփոթ աղաղակներով, բարձրաձայն ծիծաղներով ու հայհոյութիւններով :

Չարմանալի՛ բան, ըսի ես ինձի . այսպիսի գէշ մարդիկ ուրախ ըլլան, եւ ես տխուր . իրենց հետ բանտարկութեամբ միայն կը հա-

ւտասրիմ , նւ կարծեմ որ աւելի սրատճառներ
ուներմ գո՛հ ըլլալու :

Այս մտածութիւններն ըրած ժամանակա
կը ջանայի որ ինքզինքս զուարթացնեմ .
բայց ջանքով զուարթութիւն չկրնար ըլլալ .
վասն զի ամեն ջանք ինքնին տաժանելի է :
Երբոր խոհուն գէմքով մը բանտին մէկ ան-
կիւնը նստեր էի , դժբաղդութեան ընկերներ
բէս մէկը քովս եկաւ , նստաւ , եւ ինձի հետ
խօսակցութիւն բացաւ : Իմ սովորութիւնս ե-
ղած է միշտ ինձի հետ խօսակցիչ ուղողներէն
երես չդարձընել . վասն զի եթէ սրբիկնշտ
մարդ մ'է՛ կրնամ անոր խօսքերէն օգուտ քա-
ղել . իսկ եթէ շար մէկն է , թերեւս ան իմ
խօսքերէս օգուտ կրնայ քաղել : Տեսայ որ հե-
տքս խօսակցութիւն բացողը բաւական լոյս
եւ բնական ուղղադատութիւն ունեցող մարդ
մ'էր , թէ եւ դրագէտ չէր . բայց՝ ինչպէս կը-
սեն՝ հենցադագէտ , կամ մանաւանդ մարդ-
կային բնութեան գէշ կողմերուն քաջածա-
նօթ էր : Հարցուց ինձի թէ ննջելու համար
անկողին պատրաստեր էի , որն որ բնաւ միտ-
քըս չէր եկեր :

« Յաւայի բան է այդ , ըսաւ . վասն զի հոս
յարդէ դատ ուրիշ բան չկն տար , եւ ձեր սեն-
եակն ալ մեծ եւ ցուրտ է . բայց ըստ որում

Հնորհքով մարդ մը կերեւելիս ինձի , եւ ես շատ
ժամանակաւ Հնորհքով մարդ մ'էի , ուստի ան-
կողնի ծածկոյթներուս մէկ մասը յօժարու-
թեամբ ձեզ կուտամ : »

Հնորհակալ եղայ զարմանք յայտնելով մի-
անգամայն որ թշուառ բանտի մը մէջ այսչափ
մարդասիրութիւն կը գտնէի , եւ գիտուն մարդ
մ'ըլլալս իրեն ցուցնելու համար՝ աւելցուցի
թէ հին յունաց իմաստուններէն մէկը լաւ կը
ճանչէր ընկերութեան արժէքը ձախորդու-
թեան կամ վշտաց մէջ , երբոր կըսէր . թո՛ւ + ու-
նո՛ւ արե՛ , եի-ո- թո՛ւ եթե-րո՛ւ : « Եւ յիրաւի , ըսի ,
ի՞նչ է արեղերքս՝ եթէ ընկերութիւն մը չտայ
մեզ : »

« Տիեզերաց վրայ կը խօսիք , ըսաւ բան-
տակիցս . — Լիւրհո՛ւ զարեւանալու զբայե՛ . ե-
տե՛րս երկրածնութեանը իմ ալիւրհո՛ւ արեղե՛րս մե՛ն որբերո՛ւ քե-
զե՛րս քեզե՛րս արեղե՛րս : Ի՛նչ անհի՛տի իրձե՛րս
խառնարդ զիսկե՛րս ալիւրհո՛ւ արեղե՛րս զբայ : Ս-
տե՛րս , Ս-տե՛րս , իրե՛րս Ուե՛լու Լ-իստե՛րս ,
քեզե՛րս ալիւրհո՛ւ բացարե՛լու : Ա-տե՛րս զերկե՛րս
հե՛րս ալիւրհո՛ւ երե՛րս . Ա-տե՛րս արե՛րս արե՛րս
որ կը նշանակէ . . . — Ներեցէք ինձի , Պա-
րոն , գոչեցի , որ խօսքերնիդ ընդմիջեմ այդ
գեղեցիկ դաշտին մէջ . ինձի կը թուի թէ այդ
ամենն ալ արդէն լսած եմ : Արդեօք ձեզ ան-

գամ մը Ա. Էլպրիճի տօնաւաճառը տեսնելու բերկրութիւնն ունեցած չեմ . եւ անուճնիդ ալ Նիբելմ ձէնքինսըն չէ : » Այս հարցմանս պատասխանը խոր հառաչանք մը եղաւ . « Պէտք է յիշէք , ըսի , Բրիմօզ վարդապետը , որմէ ձի մը գնեցիք : »

Այն ատեն զիս ճանչեց յանկարծ . վասն զի բանալին մթու թիւնը եւ գիշերուան մութն առջի բերանը արդեւք եղեր էին դէմքս զանազանուլու : « Այո , Պարոն , ըսաւ Պ . ձէնքիսըն , միաքս եկաք : Չենէ ձի մը գնեցի որուն ստակը մոռցայ վճարել : Չիր Ֆլամպօրու դրացին գատախաղներէս մէկն է , եւ գատաստանի ներկայանալուս ժամանակ՝ միմիայն անոր ամբաստանութիւններէն կը վախնամ . վասըն զի զիս իրբեւ դրամանենդ ամբաստանելու գիտաւ որութիւն ունի : Անկեղծաբար կը ցաւիմ ձեզ եւ ուրիշները խարելուս վրայ . վասն զի ըրած շահս սա եղաւ ահա : » Այս խօսքն ըսելով շղթաները ցուցուց :

« Պարոն , ըսի , ինէ փոխարէն մը չյուսալով ինձի մատուցած ծառայութիւնիդ չի պիտի մտնամ : Ես կը համոզեմ Պ . Ֆլամպօրու որ ձեզի դէմ ըրած ամբաստանութիւնը մեղմացընէ կամ ետ առնու , եւ առաջինս պատեհութեամբ որդիս կը դրկեմ որ երթայ հետք

խօսի այս դործին վրայ : Աներկրայ եմ որ
ինդիրս կը կատարէ : Դժ կողմէս ալ ամենե-
ւին ամբաստանութեան կասկած մի ունե-
ւաք : »

Ուրեմն , պատասխանեց , շնորհակալու-
թիւնս ձեզ յայտնելու համար ինչ որ ձեռքէս
կուգայ՝ կրնաք ինէ սպասել : Ծածկոյթներուս
կէսէն աւելին ձեզ կուտամ այս դիշեր , եւ պի-
տի ջանամ ինքզինքս ձեզ բարեկամ ցուցնել
այս քանտիս մէջ՝ ուր յարգի եմ : »

Շնորհակալ եղայ իրմէ , եւ դարմանքս
յայտնեցի այս անգամ զինքը երիտասարդա-
կան առոյգ դէմքով տեսնելուս վրայ , մինչ-
դեռ առաջին անգամ տեսած ժամանակս դոնէ
վաթսուն տարեկան ծեր մարդու մը դէմք ու-
նէր : « Պարոն , պատասխանեց , այն ժամանա-
կը կեղծ մաղ մ'ունէի , եւ ինքզինքս տասնեւ
եօթն տարեկանէն մինչեւ վաթսնամեայ ձե-
ւացնելու արհեստը լաւ սովրած էի : Ահ ,
Պարոն , եթէ սրիկայութիւն սովրելու համար
կրած աշխատութեանս կէսն առուտուր մը
կամ արհեստ մը սովրելու գործածէի , այսօր-
ուան օրս հարուստ մարդ մը կըլլայի : Բայց թէ
եւ սրիկայ եմ , կրնամ տակաւին օգտակար ըլ-
լալ ձեզ , եւ թերեւս ձեր շնուացած կեր-
պովը : »

Մեր խօսակցութիւնն ընդ միջեցաւ բան-
տապետին ծառայներուն վրայ գալովը , որոնք
բանտարկեալները համրելով իւրաքանչիւրն
իր գիշերուան արգելոցը պիտի տանէին : Մե-
ջերնէն մէկը՝ որ խուրձ մը խոտ բերած էր ին-
ձի անկողին ըլլալու համար , զիս երկար ու
նեղ ճանքէ մը անցուց ու սենեակ մը տարաւ որ
հասարակաց սենեկին պէս քարայտակ էր .
հոն ինձի բերուած խոտով եւ Պ . Ճէնքինսը-
նի տուած ծածկոյթներովը սենեակին մէկ խոր-
շըն անկողինս շինեցի : Յետոյ առաջնորդս՝ որ
բաւական պարկեշտ էր՝ գիշեր բարի ըսաւ ին-
ձի ու զնաց : Ես ալ իմ սովորական ազօթքս
ընելէ , եւ զիս պատժող գերագոյն էակին գո-
հութիւն մատուցանելէ ետեւ՝ պառկեցայ եւ
մինչեւ առաւօտ ամենահանգիստ քուն մը նըն-
ջեցի :

Գ. ԱՌԻԽ ԻԶ .

Բանքն Տէջբարեի-բարեի-ն : Օրեկ-ճեղհու ի-տարե-ւ
ԸԼԸԸ- Կ-մ-բ-դ-բ-բն՝ Էն-լ-դ- Ե- ԻԸ- Դ-տ-Էն՝
Ե-յ-դ- Է- Ը-բ-ճ-տ-բ-ն- Ը :

Հետեւեալ առաւօտուն կանուխ արթըն-
ցայ ընտանեացս հեծութեան ձայներէն , որ
անկողնիս բոլորտիքը կեցած կուլային : Մեղ-
մարար յանդիմանեցի իրենց այս վշտակրու-
թիւնը , հաւաստելով որ այն դիշերուան սէս
հանգիստ քնացած չունէի : Յետոյ լուր հար-
ցուցի մեծ աղջկանս վրայ որ հետերնին չէր ,
եւ իմացայ որ առջի օրուան կրած տաղնասպէն
ու յողնութենէն տենդն աւելցած ըլլալուն
համար տունը թողուլ սլատչած դատեր էին :
Առաջին փոյթս եղաւ որդիս դրկել որ բանտիս
հնար եղածին չափ մօտերը մէկ կամերկու սեն-
եակ վարձէ ընտանեացս բնակութեանը հա-
մար : Գնաց եւ միայն մէկ սենեակ մը դտաւ
դիւրին վարձով մօրն ու քոյրերուն բնակու-
թեանը համար , եւ բանտասպետն ալ մարդա-
սիրաբար հաճեցաւ թող տալու որ երեք արու
որդիքս ինձի հետ բանտին մէջ կենան : Ուստի

անկողին մը շինեցի սենեակիս մէկ անկիւնը :
Բայց կուզէի նախ գիտնալ թէ փոքր տղայքս
յանձն կառնուին ննջել բանտին սենեկին մէջ՝
որ զիրենք զարհուրեցուցեր էր առաջին ան-
գամ ներս մտած ժամանակներն :

« Որդեակներս , ըսի , ի՞նչպէս կը գտնէք
ձեր անկողինը : Կարծեմ որ այս սենեակիս մէջ
պատկելէ չէք վախնար , որչափ եւ մութ կե-
րեւի ձեզ : — Ոչ , հայրիկ , ըսաւ Ռիքարտիկս ,
դուն ուր որ ըլլաս , հոն պատկելէ չեմ վախ-
նար : — Ես ալ , ըսաւ Ուիլիամիկս որ դեռ
չորս տարու էր , հօրս եղած տեղն ուրիշ ամեն
տեղերէ աւելի կը սիրեմ : »

Յետոյ ընտանեացս գործերը կարգի դրի :
Կրտսեր աղջիկս իր քոյրը պիտի խնամէր , ո-
րուն առողջութիւնն օր քան զօր գէշնալու
վրայ էր : Կինս քովս պիտի կենար , եւ փոքր
տղայքս ալ քովս ընթերցանութիւն պիտի ը-
նէին : « Իսկ դուն , որդեակ , ըսի Մովսէսիս ,
ձեռացդ աշխատութեամբը մեզ պիտի պահես :
Քու աւուրչէքդ կրնայ բաւականատիրու-
թեամբ մեր անհրաժեշտ պարէնը հայթայթել :
Դուն հիմա տասնեւ վեց տարու ես , ուժեղ եւ
կորովի ես , եւ նախօրինամութիւնն ալ առանց
պատճառի չէ տուած այդ ուժը քեզի : Ան-
չուչտ այն մտօք տուած է , որ հայրդ մայրդ

եւ դժբաղդ ընտանիքդ անօթութենէ ազատես : Ուրեմն այսօրէն պատրաստուէ քեզի դործ դտնելու վաղուան համար , եւ ամեն օր շահած ստակդ իրիկունը մեզի բեր : »

Այսպէս ամեն բան կարգի դնելէ ետեւ հասարակաց բանտը իջայ , ուր իմ սննեակէս աւելի օդ կը բանէր . բայց շատ չանցած ամեն կողմանէ ականջիս հասած յիշոցները հայհոյութիւններն ու դադիր խօսքերը զիս նորէն իմ մենարանս փախուցին : Հոն քիչ մը ժամանակ մտած եցի այս թշուառներուն տարօրինակ կուրութեանը վրայ , որոնք բոլոր աշխարհ իրենց դէմ զինեալ տեսնելէ ետեւ , յաւիտենականութեան մէջ ալ իրենց ահաւոր թշնամի մը պատրաստելու կաշխատէին :

Իրենց անզգայութիւնը զիս կարեկցութեան չարժեց , եւ վայրկեան մը իմ բուն թըշուառութիւնս մտքէս հանեց : Մինչեւ անգամ ինձ այնպէս թուեցաւ որ եկեղեցական աստիճանիս պարտականութիւնն էր զանոնք իրենց յիմար ճանքէն ետ քաշել : Ուստի նորէն որոշեցի հասարակաց բանտը երթալ , եւ անոնց արհամարհանքը մտիկ չընելով խրատ տալ եւ յարատեւութեամբ ամոնց յաղթել : Ուստի նորէն մէջերնին մտնելով դիտաւորութիւնս Պ . Ճէնքինսընին յայտնեցի , որ ծիծաղեցաւ եւ

բանտարկելոց հաղորդեց : Առաջարկութիւնս
ուրախութեամբ ընդունուեցաւ , վասն զի ըզ-
բօսանաց նորնիւթ մը կը մատակարարէր այն-
պիսի մարդոց , որոնք իրենց զուարթանալու
միջոցները ծաղրէ եւ աղակատանքէ միայն
կրնային քաղել :

Ուստի կրօնական պաշտաման մէկ մասը
բարձր ձայնիւ՝ բայց անկեղծ պարզութեամբ
կարդացի , եւ տեսայ որ ունկնդիրներուս զը-
ուարթութիւն կը պատճառէր : Մէկ մէկու
ականջն 'ի վար անպարկեշտ խօսքեր , սուտ
ապաշաւանաց հեծութիւններ , աչքի ծաղրա-
կան շարժումներ եւ կեղծ հաղմը զիրենք կա-
մակար կը ծիծաղեցընէր : Սակայն ես սովորա-
կան լրջութեամբս ընթերցուածը շարունա-
կեցի , համոզուած ըլլալով որ իմ ըրածս կըր-
նար մէկ քանին դարձի բերել , բայց միւսնե-
րուն արհամարհանօքն ալ չէր կրնար երբէք
պղծիլ :

Աղօթքները լմնցընելէս ետեւ քարոզ մը
խօսեցայ , որուն մէջ միտքս դրեր էի զանոնք
զբօսցընել՝ քան թէ կշտամբել առջի բերանը .
Դիտել տուինախ թէ իմ ըրածս իրենց օգտա-
կար ըլլալու դիտաւորութեամբ էր միայն .
ես իրենց կապանաց ընկերն էի , եւ քարոզ-
ներս ինձի նիւթական շահ մը չէին կրնար բե-

րեւ, Ար ցաւ էի զիրենք այն աստիճան ամբար-
րիշտ տեսնելուս վրայ . վասն զի ամբարշտու-
թեամբ բան մը չէին կրնար շահիլ , այլ մանա-
ւանդ կը կորսնցընէին : « Աներկբայ եղիք ,
բարեկամք , վասն զի դուք իմ բարեկամներս
էք , թէ եւ աշխարհ կը մերժէ ձեր բարեկա-
մութիւնը . աներկբայ եղիք , կըսեմ , որ օրը
տասն հազար հայհոյութիւն ընէք՝ ծոցերնիդ
ստակ մը չմտներ : Ի՞նչ կը նշանակէ ուրեմն
ամեն վայրկեան սատաման կանչել եւ անոր
բարեկամութիւնը փնտռելը , որովհետեւ կը
տեսնէք թէ ձեզի հետ խիստ գէշ կը վարուի :
Ար տեսնէք որ ձեզի բնաւ բան մը չէ տուած
հոս , բայց միայն հայհոյութեամբ լեցուն բե-
րան մը . իսկ փորերնիդ դատարկ թողուցեր է :
Եթէ զանի լաւ կը ճանչեմ , անտարակոյս եմ
որ այսուհետեւ ալ ձեզի լաւ բան մը տալիք
չունի :

« Եթէ մարդ մը մեզի հետ լաւ չվարուի ,
բնականաբար զանի կը ձգենք եւ ուրիշի հետ
կը բարեկամանանք : Ուրեմն աւելի լաւ չը՞լ-
լար ուրիշ տիրոջ մը հետ բարեկամանալ որ
ձեզ իրեն յարելու համար դո՞նէ գեղեցիկ խոս-
տումներ կընէ : Անշուշտ , բարեկամք , խեն-
թերուն ամենին մեծը կըլլայ այն մարդը՝ որ
տուն մը կողոպտելէ ետեւ երթայ ինքզինք

ոստիկանութեան զինուորներուն պաշտպանութեանը ներքեւ դնէ . եւ սակայն դուք այն մարդէն աւելի խելացի՞ էք : Ամենքդ ալ ձեզ խաբողին պաշտպանութիւնը կը վնասուէք , եւ կերթաք ոստիկանութեան զինուորներէն աւելի գէշ էակի մը ինքզինքնիդ կը յանձնէք . վասն զի ոստիկանութեան զինուորները ձեզ բռնելու եւ ետքն ալ կախելու միայն կաշխատին , բայց միւսը ոչ միայն ձեզ կը բռնէ ու կախել կուտայ , այլ՝ որ աւելի գէշն է՝ կախուելնէդ ետքն ալ ձեզ թող չտար : »

Նրբոր լմնցուցի , ունկնդիրներս չնորհակալ եղան . մէջերնէն ոմանք եկան ձեռքս բռնեցին , եւ թթուելով երգում ըրին թէ ես պարկեշտ մարդ մ'էի , եւ թէ կուղէին աւելի ընդարձակ ծանօթութիւն մը կապել հետս : Ուստի խոստացայ իրենց որ հետեւեալ օրը նորէն ժամասացութիւն ընեմ , եւ սկսայ յոյս ունենալ բանտին մէջ բարեկարգութիւն մը ընելու . վասն զի ես միշտ համոզուած եմ որ մարդ մը՝ որչափ եւ երեսէ ինկած ու արհամարհեալ ըլլայ՝ վրան յուսահատիլ պէտք չէ . որովհետեւ անոր սիրտը միշտ բաց է յանդիմանութեան , թէ որ աղեղնաւորը գիտէ լաւ հըշան առնուլ եւ յարմար կողմին զարնել : Նրբոր այսպէս սիրտս դո՛ւ ըրի , սենեակս դար-

ձայ , ուր կինս աղքատիկ ճաշ մը պատրաստեր էր : Հոն գտայ նաեւ Պ . Ճէնքինսըն , որ ինէ ներում խնդրեց իր ճաշը մերինին հետ միացընելու , որպէս զի , կըսէր քաղաքավարութեամբ , ինծի հետ խօսակցելու բերկրութիւնը ունենայ : Դեռ տեսած չէր ընտանիքս , վասն զի նեղ ճանքուն վրայ բացուող դռնէ մը սենեակս գալուն համար հասարակաց սենեակէն անցնելու պարտաւորեալ չէր : Պ . Ճէնքինսըն՝ առաջին անգամ կրտսեր աղջիկս տեսնելուն՝ գիտես թէ զարնուեցաւ անոր գեղեցկութենէն , որուն աւելի պայծառութիւն մը տուեր էր իր մտայոյզ դէմքը : Փոքր սղայքս ալ նմանապէս անոր ուշադրութիւնը գրաւեցին :

« Աւանդ , վարդապետ , ըսաւ ինծի , այսպիսի գեղեցիկ եւ բարեկիրթ տղայոց ասանկ գէշ բնակարան չվայլեր : »

« Ո՛հ , Պ . Ճէնքինսըն , պատասխանեցի , օրհնեալ է Աստուած որ զաւկներս բարի վարք ունին . եթէ առաքինի են՝ մնացեալը հոգ չեմ ըներ :

« Կարծեմ որ ձեր վտարիկ ընտանիքը քովերնիդ ունենալնիդ մեծ մխիթարութիւն մ'է ձեզ : »

« Մխիթարութիւն , պատասխանեցի .

նն, այո՛ . Պ . ձէնքինսըն, արդարեւ մեծ մը-
խիթարութիւն մ'է ինձի համար, եւ չեմ ու-
զեր երբէք բաժնուիլ ասոնցմէ . վասն զի կըր-
նան բանտս պալատ դար ձընել : Աշխարհի մէջ
իմ երջանկութիւնս աւրելու մէկ միջոց մը մի-
այն կայ, այն է ընտանեացս վնաս հասցունել : »

« Եթէ այդպէս է, Պարոն, կը վախնամ
որ ձեր առջեւ յանցաւոր եղած ըլլամ . վասն
զի հոս մէկը կը տեսնեմ (Մովսէսիս նայելով),
որուն վնաս հասուցած եմ, եւ որմէ ներում
կը խնդրեմ : »

Որդիս խոյն յիշեց անոր ձայնն ու դէմ-
քը, թէ եւ այն ժամանակ զանի ծպտեալ տե-
սեր էր, եւ ձեռքը բռնելով զուարթութեամբ
ներեց : « Սակայն ըսաւ, կը զարմանամ թէ
ինչպէս իմ երեսոս նայելով՝ դիւրախար որս մը
ըլլալս կրցաք հասկընալ : »

« Սիրելի Պարոն, ըսաւ Պ . ձէնքինսըն,
ձեր դէմքը չէր որ զիս քաջալերեց ձեզ խա-
բելու, այլ ձեր ճերմակ դուլպաներն եւ վար-
տակալ սեւ ժապաւէնը : Բայց այս ամօթ բան
մը չէ ձեզի . ես ժամանակաւ ձենէ շատ ան-
լի խորամանկներն ալ խաբած եմ . եւ սակայն
իմ ամեն ճարտարմտութեամբս վերջապէս ան-
խելքներէն բռնուեցայ : »

« Կարծեմ որ, ըսաւ որդիս, ձեզի պէս

մարդու մը կենաց պատմութիւնը զուարճա-
լի եւ կրթական է : »

« Երկուքն ալ չէ , ըսաւ Պ . Ճէնքինսըն ,
Այնպիսի պատմութիւնները՝ որ մարդկու-
թեան նենգութիւններն ու մոլութիւնները
կը նկարագրեն , մեր աշխարհի մէջ յառաջա-
դիմութիւնը կուշացընեն՝ մեզ չտիազանց
կասկածոտ ընելով մեր կենաց մէջ : Ճանա-
պարհորդ մը՝ որ ամեն դէմն ելած մարդոց վը-
րայ կը կասկածի , եւ ամեն տեսած մարդը գող
կարծելով ես կը դառնայ , խիստ քիչ անգամ
կրնայ գործ ունեցած տեղը ժամանակին հաս-
նիլ :

« Ինձի համար , ես իմ փորձովս կը կար-
ծեմ թէ խորամանկ մարդը՝ մարդոց ամենէն
անմիտն է : Տղայութենէս ՚ի վեր զիս խորա-
մանկի տեղ դրած էին , Եօթն տարու էի , կա-
նայք կըսէին թէ կատարեալ մարդու խելք
ունէի : Տասնեւչորս տարու եղած ժամանակս
աշխարհ կը ճանչէի , չտիահաս մարդոց վարք
ունէի եւ կանանց կը քծնէի : Երբոր քսան տա-
րու եղայ , այն աստիճան խորամանկ համբաւ-
ուած էի , որ մէկը չէր ուզեր ինձի հետ գործ
ուեննալ : Ուստի հարկադրեցայ վերջապէս
զիս պաշտպանելու համար խաբեբայ ըլլալու ,
եւ այնուհետեւ գլուխս խաբէութեան խոր-

հուրդներով եւ սիրտս ալ բռնուելու երկիւղով
լցուած ապրեցայ :

« Յովորութիւն ունէի ձեր դրացի բարե-
միտ Յլամպօրուի անկեղծ պարզութեանը վը-
րայ ծիծաղելու , եւ որ եւ իցէ կերպով զանի
դոնէ տարին անգամ մը կը խաբէի : Բայց այն
պարզամիտ եւ անկասկած մարդն իր ճանբան
շարունակելով հարստացաւ . իսկ ես խաբէու-
թիւնն ու նենգութիւնը շարունակելով՝ ազ-
քատ մնացի՝ առանց պարկեշտութեան միւի-
թարութիւնն ունենալու :

« Սակայն , ըսաւ ինձի , կը իննդրեմ որ
դուք պատմէք ինձի ձեր գլխուն եկածները ,
եւ մանաւանդ այս բանտը եկած ինկած ըլ-
լալնուդ պատճառը : Ես թէպէտ իմ բոլոր ճար-
պիկութեամբս չկրցայ բանտարկութենէ ա-
զատ մնալ , թերեւս կրնամ բարեկամներս
ասկէց ազատելու հնարք մը գտնել : »

Պ . Ճէնքինսընի հետաքրքրութիւնը դո՛հ
ընելու համար՝ պատմեցի գլուխս եկած ա-
մեն արկածները , որով այս թշուառութեան
մէջ ինկած էի , եւ ազատութեան ելք մը գըտ-
նելու կամ թշուառութեանս դարման մը ընե-
լու բացարձակ անկարողութիւնս ալ հասկը-
ցուցի իրեն :

Երբոր պատմութիւնս լսեց , քանի մը

վայրկեան մտածեց , եւ յետոյ ձեռքը ճակատին
զարնելով , որպէս թէ կարեւոր խորհուրդ մը
մտքին մէջ ծագեր էր , բաժնուեցաւ մենէ ը-
սելով թէ ինչ որ կարելի էր պիտի փորձէր մեր
ազատութեանը համար :

Գ. ԱՌԻՍ ԻԷ .

Նոյն ժամանակ շարունակութեամբ :

Հետեւեալ առաւօտուն կնոջս եւ որդւոցս
խմացուցի բանտարկեալները բարեկարգելու
դիտաւորութիւնս , Չհաւնեցան ամենեւին ,
առարկելով թէ ոչ հնարաւոր էր եւ ոչ պատ-
շաճ . եւ աւելցուցին թէ ընելիք ջանքս պա-
րապը պիտի երթար եւ վարդապետական պաշ-
տօնիս յարգն ալ պիտի կոտրէր :

« Ներեցէք ինձի , ըսի իրենց . այս ան-
ձինքը՝ թէ եւ բարոյապէս վատթարացած են ,
բայց եւ այնպէս մարդ են , ուստի պարտաւոր
ենք սիրելու : Մերժուած բարի խրատները
տուողին կը դառնան եւ զանի կը հարստացը-
նեն . իմ տուած խրատներս ալ թերեւս չկըր-
նան ուղղել զանոնք , բայց աներկբայ եմ որ
զիս կրնան լաւագոյն ընել : Թէ որ այս թըշ-

ւառները թագաւորներ կամ իշխաններ ըլլա-
յին, հազարաւոր մարդիկ անոնց պաշտօն մա-
տուցանելու պիտի փութային. բայց ըստ իմ
կարծեաց, հոգի մը թէ եւ բանտի մէջ թաղ-
ուած ըլլայ, գահի վրայ բաղմնալին չափ պատ-
ուական է: Այո, որդեակք իմ, եթէ կրնամ
զանոնք բարեւաւել, կը ջանամ: Թերեւս ա-
մենն ալ չեն արհամարհեր զիս. թերեւս կա-
րող կըլլամ անոնցմէ մէկը անդունդէն հանե-
լու, եւ այս ալ մեծ շահ մ'է: Ղասն զի կայ
աշխարհի մէջ մարդու հոգիէն ծանրագին ա-
դամանդ մը: »

Այս խօսքերն ըսելով, մեկնեցայ ընտան-
եացս քովէն եւ հասարակաց սենեակն իջայ,
ուր բանտարկեալները մեծ ուրախութեամբ
զիս կ'ոպասէին, եւ ամեն մէկը պատրաստուե-
ր բանտի մէջ սովորական եղած խաղ մը վար-
դապետին ընելու: Ուստի երբոր ժամասա-
ցութիւնն սկսելու վրայ էի, մէկը կեղծամս կը
գարձրնէր, եւ զխղուածով ըրածի պէս նե-
րում կը խնդրէր: Ուրիշ մը՝ որ բաւական հե-
ռուն կանգնած իր ահուաներուն մէջէն թու-
քը դուրս ցատկեցրնելու յատուկ ճարտարու-
թիւն մը ունէր, գրքիս վրայ թուք կարձակէր:
Երբորդ մը Ա՞ն կը գոչէր կեղծ ջերմնաանդու՞
թեամբ մը՝ որ միւսներուն ծիծաղը կը շարժէր:

Չորրորդ մ'ալ ակնոցս վարպետութեամբ գըր-
պանէս առեր էր : Բայց մէկը խաղ մը բրաւ որ
ամենէն աւելի խնդացուց բանտարկեալները :
Առջևի սեղանիս վրայ գիրքերս ինչ կերպով
դրած ըլլալս դիտելով, ճարտարութեամբ մէկ
հասը վերցուց, եւ սնոր տեղ անպարկեշտ
ծաղրաբանութեանց գիրք մը դրաւ : Սակայն
ես չնշմարել ձեւացընելով այս չարածճի մար-
դոց ըրածները, հանդարտութեամբ պաշտօ-
նըս շարունակեցի, քաջ համոզուած ըլլալով որ
իմ ըրածիս մէջ ինչ որ իրենց ծաղրական կե-
րեւնար, առաջին եւ երկրորդ անգամ միայն
պիտի ծիծաղեցընէր գիրենք . իսկ պաշտօնիս
ըջութիւնը անւական ազդեցութիւն մը պի-
տի ընէր : Գիտաւորութիւնս յաջողեցաւ . հինգ
վեց աւուր մէջ մէկ քանին դարձան, եւ ամե-
նըն ալ ուշադրութիւն ընել սկսան :

Այն ժամանակը դո՞հեղայ իմ յարատեւ
ջանքէս ու յաջողակութենէս, որով կըր-
ցայ այսպէս ամեն բարոյական զգացում կոր-
սընցուցած չուսողականներու զգացողութիւն
տալ, եւ խորհեցայ որ իրենց վիճակին թշուա-
ռութիւնը թեթեւցընելով ժամանակաւոր ծա-
ռայութիւն մը պիտի ընէի իրենց : Մինչև այն
տանն իրենց ժամանակը անօթութեան ու
անառակութիւններու, շուայտ ցօփութեամբ

ու սրտակէզ ապաշաւներու բաժնուած էր :
Իրենց միակի դրազմունքն էր իրարու հետ կա-
դել , թուղթ խաղալ , ծխախոտի կոխիչ շի-
նել : Այս վերջին սնտախի գրազմունքը խոր-
հուրդ տուաւ ինձի , որ աշխատելու յօժարու-
թիւն ունեցողները ծխախոտ շինողներու եւ
կոշկակարներու համար պէտք եղած սեպեր
շինելու գործածեմ : Պէտք եղած փայտը հա-
սարակաց ծախքովը կառնուէր եւ երբոր բա-
ւախան սեպ շինուէր , վաճառել կուտայի , եւ
այսպէս իւրաքանչիւն ամէն օր բան մը կը շա-
հէր . արդարեւ վաստակին խիստ թեթեւ բան
մ'էր , բայց զիրենք ապրեցընելու բաւական
էր :

Բայց ես մինակ ասով գոհ չեղայ : Անկար-
գութիւն ընողներուն համար տուգանք եւ
աշխատասէրներուն համար վարձք սահմանե-
ցի : Այսպէս , տասն եւ հինգ օր շանցած եր-
կու տեսակ ընկերութիւն կազմեցի , եւ գոհ
եղայ նկատելով զիս իրրեւ օրէնսդիր մը՝ որ
խումբ մը մարդիկ իրենց նախնական փայրագ
վիճակէն հաներ եւ բարեկամութիւն ու հնա-
զանգութիւն ուսուցիր էր իրենց :

Շատ փափաքելի էր որ օրէնսդրական իշ-
խանութիւնն ալ այսպէս օրէնքներն առաւել
դէպ 'ի բարեկամութիւն ուղղէր՝ քան դէպ 'ի

պատիժ : Համոզուէր որ եղեռնութիւններն արժատախիլ ընկելու միջոցը՝ պատիժներն ընդհանրացրնելը չէ, այլ ահաւոր ընկնէ : Փոխանակ մեր այժմեան բանասերուն , որ եղեռնագործ մարդիկը կընդունին կամ կարձակեն , որ թշուառ մարդիկներ կընդունին յանցանք մը գործած ըլլալուն համար , եւ յետոյ դանձաբ մարդկային ընկերութեան կը դարձունեն , երբոր ողջ դուրս ելնեն , նորէն հազար կերպ շարութիւն գործելու պատրաստ , փախաքելի էր որ մենք ալ Աւրոպայի ուրիշ երկիրներուն պէս յատուկ տեղեր ունենայինք զոչման եւ առանձնութեան սահմանեալ , ուր ամբաստանեալները կարող ըլլային այնպիսի մարդիկ քովերմին ունենալու՝ որ իրենց սոցաշաւ ազգէին՝ եթէ յանցաւոր էին , կամ ստաքինութեան նորանոր ճիգեր սոցէին՝ եթէ անմեղ էին : Այս ճանքով եւ չէ թէ պատիժներն աւելցրնելով է որ տէրութիւն մը կրնայ բարեխաւի : Մինչեւ սնոցամ շեմ վարանիր բեկու թէ ինձի սոցորինաւոր կը թուի թեթեւ ոճիգները մահուամբ պատժելու իրաւունքը՝ զոր մարդկային ընկերութիւններն ինքզինքնուն կուտան : Սպանութեան առիթներու մէջ այս իրաւունքն անժխտելի է , վասն զի ուրիշի կեանքը շարքողն իր կեանքէն զրկելը այն-

պիտի իրաւունք մ'է որ անձնական պաշտպանութեան իրաւունքէն կը ծագի: Համայն բունութիւն կը զինի մարդասպանին դէմ: Բայց իմինչքս գողցողին համար այնպէս չէ: Բնական օրէնքն ինձի իրաւունք չտար գող մը ըսպաննելու: Ըստ որում ինէ գողցած ձին՝ բնական օրինօք անոր ալ է: Ուստի եթէ իրաւունք մը ունիմ, մեր մէջ եղած պայմանադրութենէ մը կը ծագի, որ կը սահմանէ թէ ով որ մէկը իր ձիէն զրկէ՝ պիտի սպաննուի: Բայց նախ՝ այս պայմանադրութիւնն անվաւեր է, վասն զի մարդ մը իրաւունք չունի իրեն չեղած կեանքը տալու, ինչպէս որ ուրիշ մ'ալ իրաւունք չունի զայն ընդունելու: Երկրորդ՝ այս պայմանադրութիւնն անիրաւ ալ է. վասն զի մէջը համեմատութիւն չկայ. մինչեւ անգամ հասարակ դատարան մը կրնայ զայն կոտորել՝ իբրեւ շնչին դիւրութեան մը համար տարապայման պատիժ մը պարունակող. ըստ որում ոչ ոք կրնայ ժխտել թէ երկու մարդոց ապրիւը մէկ ուրիշի մը ձիով երթալէն շատ աւելի օգտակար է: Բայց պայմանադրութիւն մը՝ որ երկու մարդոց մէջ անվաւեր է՝ հարիւր հազարին մէջ ալ անվաւեր է. վասն զի ինչպէս որ տասն միլիոն շրջանակներ մէկ տեղ դաւով շեն կրնար երբէք քառակուսի մը կազմել:

այնպէս ալ հազար միլիոն մարդոց ձայնը չի կրնար էապէս անվաւերը վաւերական ընել : Այս է բնութեան եւ տրամախոհութեան լեզուն : Վայրենիները՝ որ գրեթէ միմիայն բռնութեան օրէնքով կը վարուին , մենէ աւելի կը յարգեն իրարու կեանքը : Վասն զի միմիայն մարդասպանութեան անդթութիւնը մահուամբ պատժելու համար արիւնհեղութիւն կընեն :

Մեր նախնիքը՝ Սաքսօնները՝ սրչափ եւ անդութ էին պատերազմի ժամանակ , այնչափ քիչ մարդ կը մահացընէին խաղաղութեան ատեն : Եւ ամեն նորածին կառավարութիւններու մէջ՝ որք դեռ բնութեան տիպը կը կըրեն՝ մահուամբ պատժուող ոճիր գրեթէ չկայ :

Իսկ օրէ օր բարակցող տէրութեան մը քաղաքացիներուն մէջ , պատժական օրէնքները՝ որ հարուստներուն ձեռքն են , աղքատաց վրայ կը դրուին բռնապէս : Կառավարութիւնը՝ քանի որ կը ծերանայ , գիտես թէ ծերութեան դեզ եւ դաժան բնութիւնը կ'ստանայ . եւ որպէս թէ հարստութիւնները քանի որ շատնան՝ այնչափ աւելի կաղնուանան , կամ թէ մեր գանձերը սրչափ աճին՝ այնչափ երկիւղնիս ալ կ'աճի , ուստի մեր ստացուածներն ամեն օր կը ցցապատեն նորանոր հրովարտակ-

ներով, եւ բոլորտիքն ալ կախաղաններ կը տընկեն, որպէս զի գրաւել ու զողները զարհուրին :

Արդեօք պատժական օրինաց կարգէ դուրս շատութեանը թէ մեր ժողովրդին բարուց սպականութեան սլատճառաւն է որ այս երկիրը՝ մէկ տարուան մէջ՝ համայն Եւրոպայի կէսէն աւելի դատապարտեալ կարտագրէ : Թեւեւ այս երկու սլատճառն ալ կայ, վասն զի մէկը միւսին ծնունդն է : Երբոր պատժական օրէնքներն առանց զանազանութեան հաւասար պատիժ կը սահմանեն այնպիսի գործոց համար որք սլարազաներով իրարմէ կը տարբերին, ժողովուրդը՝ որ պատժոյ մէջ զանազանութիւն չտեսներ, կը վարժուի յանցանաց մէջ ալ զանազանութիւն չտեսնելու . բայց սակայն այս զանազանութիւնը մարդկային գործոց բարոյականութեան սլատուարն է : Ահա այս սլատճառաւ է որ օրինաց բազմութիւնը նորանոր յանցանքներ յառաջ կը բերէ, եւ նոր յանցանքներն ալ նոր օրէնքներ կը պահանջեն :

Ուրեմն փափաքելի էր, որ իշխանութիւնը՝ փոխանակ յանցանքները պատժելու համար նոր օրէնքներ հնարելու, փոխանակ ընկերութեան կապերն այնչափ սեղմելու որ զանոնք իւզող բոլոն ճիգեր յառաջ բերեն, փո-

խանակ յանցաւորներուն ինչ բանի օգտակար
ըլլալը փորձելէ առաջ զանոնք իբրեւ անպի-
տան մեռցընել տալու , փոխանակ ուղղութիւ-
նը վրէժխնդրութեան փոխարկելու , փափա-
քելի էր , կըսեմ , որ իշխանութիւնը յանցա-
նաց առաջքն առնելու միջոցներն 'ի գործ
դնէր , եւ այնպիսի օրէնքներ սահմանէր որ
աւելի պաշտպանէին ժողովուրդը՝ քան թէ
հարստահարէին : Այն ժամանակը կը տեսնե-
ինք , որ այն արարածները՝ որոց հոգին կղկը-
զանք կը թուի , զտուելու միայն պէտք ու-
նէին . կը տեսնէինք , որ այն թշուառները՝ զորս
հիմա երկար եւ անխնայ շարչարանքներու կը
գատապարտենք վախնալով որ մի գուցէ զեղ-
խութիւնը վայրկեան մը վշտանայ , եթէ պատ-
շաճապէս խնամուէին , կրնային վտանգի ժա-
մանակ տէրութիւնը զօրացընել . կը տեսնե-
ինք , որ ինչպէս դէմքերնին՝ նոյնպէս սիրտե-
րնն ալ մերկնին կը նմանի . կը տեսնէինք , որ
քիչ սիրտ կրնայ գտնուիլ այն աստիճան ապա-
կանեալ՝ որ յարատեւ ջանքով չկրնայ ուղղիլ .
կը տեսնէինք , որ մարդ մը կրնայ իր յանցա-
նաց վերջը տեսնել՝ առանց 'ի մահ գատապար-
տուելու , եւ մեր ապահովութիւնն ամբողջ-
նելու համար այնչափ արիւն պէտք չըլլար :

ԳՂՈՒԽ ԻԸ -

Մըջանիս-Ռեանն ս- Ռչա-ա-ա-Ռեանը՝ այս կեանքի- մեջ՝ ս-եւէ
 ի-գե-մ-Ռեանն արգտտի + էն + ան Ռե ա-ա-ա-Ռեանն . աչ-
 ի-արհայնի Բարեին ս- շարեին ըստ էն+ե-ան այնչ-տէ ընչին Բ-
 ներ իւ հ-մ-ր-տ-ին Մրէնից ս-ըն , որ ան-նց Բ-ւ-ի-ա-ճ-
 անգամ իր հ-գ-մ-ն-Ռեանը արգտտի շհ-մ-արիբ :

Արդէն տասնեւհինգ օրէն աւելի էր որ բան-
 տըն էի , դեռ սիրելի Օլիվիաս անդամ մը քո-
 վըս չէր եկեր . եւ ես ալ մեծ փափաք ունէի
 զինքը տեսնելու : Այս փափաքս կնոջս յայտ-
 նելով , հետեւեալ առաւօտուն խեղճ աղջիկս
 սենեակս մտաւ քրոջը նեւերուն կրթնամ և
 կրած փոփոխութիւնը զիս ապշեցուց : Առջի
 գեղեցկութիւնը բոլորովին աւրուեր էր . դի-
 տես թէ մահուան ձեռքն անոր գէմքը այլա-
 փոխեր էր զիս վախցընելու համար . քունքե-
 րը խորունկցեր էին , ճակատը ձկտեր էր , եւ
 այտերուն վրայ մահազուշակ գեղնութիւն մը
 տարածուեր էր :

« Շատ ուրախ եմ քեզ տեսնելուս , սիրե-
 վի աղջիկս , գոշեցի , բայց ինչո՞ւ այդպէս վա-
 տեբ ես : Կը յուսամ որ զիս կը սիրես , եւ չես
 թողուր որ արամուլթիւնը մաշեցընէ այդ կեան-

Քը՝ որ իմփնիս չափ կը յարգեմ : Քաջ եղիր , ազջիկս , եւ կրնանք տակաւ ն երջանիկ օրեր տեսնել : »

« Դուք միշտ գուժ եւ սերցուցրցած էք ինձի , սիրելի հայրիկ , պատասխանեց ազջիկըս , եւ իմ ցաւս աւելի կը շատնայ երբոր կը տեսնեմ որ ես չպիտի կրնամ մասնակցիլ այդ երջանկուժեան որ ինձի կը խոստանաք : Ար վախնամ որ այ այս աշխարհիս մէջ երջանկուժիւն չկայ ինձի համար . եւ կը բազձամ ժամ մ'առաջ ազատիլ այս երկրէն՝ ուր թշուառութենէ զատ ուրիշ բան չգտայ : Ար փափաքէի , սիրելի հայրիկ , որ Պ . Թօրնհիլի հնազանդութիւն ընելով բարկութիւնն իջեցընէիք , որպէս զի մեռած ատենս գոնէ ձեզ ազատ տեսնելու միտիմարութիւնն ունենայի : »

« Երբէք , ազջիկս , ըսի , երբէք չեմ յանձն առնուր իմ ազջիկս պոռնիկ ճանչել . վասն զի թէ եւ աշխարհք կարենայ քու սըխալմանդ վրայ արհամարհանօք նայիլ , ես քու դիւրահաւանութեանդ մէկ նշանը կը համարիմ զայն եւ ոչ սրտիդ ապականութեան արդիւնք : Արբելիս , ես ամենեւին թշուառ չեմ այս տեղ , որչափ եւ դժոխային երեւնայ . եւ աներկիւայ եղիր թէ քանի որ քեզ վայելելու երջանկութիւնն ունենամ , երբէք չպիտի կըր-

Նայ ինէ հաճութիւն ստանալ քեզ աւելի թըշ-
ւառ ընելու . չպիտի թողու՞մ որ ուրիշ կին մը
առնու : »

Աղջիկս դուրս ելնելէն ետեւ , բանտար-
կութեան ընկերս (Պ . Ճէնքինսըն)՝ որ մեր խօ-
սակցութեանը ներկայ էր , լուրջ դիտողու-
թիւններ ըրաւ իմ յամառութեանս վրայ , սը
չէի ուզեր Պ . Թօրնհիլի առաջարկութիւնն
ընդունիլ եւ ազատութիւնս ձեռք բերել :
Կիտողութիւն ըրաւ թէ պէտք չէր որ ընտան-
եացս միւս անդամները մէկ զաւկի մը զոհ ըլ-
լային , մանաւանդ այն զաւկի՞ որ միայն դըժ-
գոհութեան առիթներ տուած է ինձ : « Աս-
կէց զատ , ըսաւ , չեմ գիտեր թէ արդարու-
թիւն է մարդու եւ կնոջ միութեանը գէմկե-
նալ , ինչպէս որ դուք հիմա կընէք , հաճու-
թիւն չտալով այնպիսի միութեան մը՝ որ չէք
կրնար խտրանել , բայց կրնաք թշուառ ը-
նել : »

« Պարոն , պատասխանեցի , դուք չէք
հանչեր մեզ հարստահարող մարդը : Ես քաջ
համոզուած եմ որ թէ եւ անոր ամեն կամ-
քը կատարելու խոնարհէի , ժամ մը ազատու-
թիւն չէի կրնար ձեռք բերել : Ըսին ինձի , թէ
անցեալ տարի , իր պարտապաններէն մէկը՝ որ
սոյն սենեակիս մէջ բռնադատուած էր , անօթի

մեռաւ : Քայց , եթէ անոր կամքը կատարե-
լով եւ ամուսնութեանը հաճութիւն տալով
կրնայի ասկէ ելնել եւ անոր ամենէն զեզե-
ցիկ սենեակներէն մէկուն մէջ բնակիլ , եր-
կուքն ալ յանձն չէի առնուր . վասն զի կար-
ծես թէ ներսէս բան մը կրնայրնէ ինձի թէ
չնութեան մը հաճութիւն տուած պիտի ըլ-
լայի : Քանի որ ազջիկս կենդանի ըլլայ , Պ .
Քօրն՝ի չկրնար երբէք օրինաւորապէս ամ-
ուսնանալ : Խակ եթէ ազջիկս մեռած ըլ-
լար , արդարեւ ամենացած մարդ մը եղած
կըլլայի , եթէ իրարու հետ միանալու փափա-
քողները քինախնդրութեամբ իրարմէ բաժ-
նել ուզէի : Որչափ անպարկեշտ մարդ ըլլայ ,
կուզէի որ ամուսնանար , որպէս զի ապա-
գայ անառակութեանցն առաջքն առնուէր .
բայց հիմա , հայրերուն ամենէն անգութը չէի՞
ըլլար՝ եթէ ինքզինքս բանտէն ազատելու հա-
մար այնպիսի պայմանադիր մը ստորագրէի որ
ազջիկս զերեզման իջուցնէր , եւ իմ տառա-
պանացս վերջ տալու համար՝ հազարապատիկ
աւելի դառն վիշտ պատճառէի դաւելիս : »

Բանտակիցս իրաւունք տուաւ ինձի . բայց
չկրցաւ զանց ընել սա զխոտոլութիւնը , թէ
այ կանոս մահա մերձ վիճակին նայելով բան-
տին մէջ երկար ժամանակ կենալիք չունէի :

« Սակայն , շարունակեց , եթէ չէք ուզեր զբուխ ծոկ երիտասարդ Թորնհիլ մը կրցու սակոր չէք դժկամակիր ձեր վիշտն անոր հօրեզբօրը յայտնելու , որ այս երկրին ամենէն պարկեշտ եւ արդարասէր մարդը համարուած է : Առզէի որ թղթատարով նամակ մը գրկէիք եւ իրեզբօրորդւոյն ձեզի հասուցած շարիքն իմացընէիք իրեն : Անանքս գրաւ կր գնեմ , որ մինչեւ երեք օր պատասխան մը կ'ստանայիք անկէ : » Շնորհակալ եղայ այս տուած խորհուրդին համար , եւ անմիջապէս նստայ նամակ գրելու . բայց դժբաղդարար թուղթ չունէի , վասն զի ունեցած բոլոր ստակս նոյն առաւօտուն ուտելիք հայթայթելու գործած երէի . բանտակիցս մարգասիրարար թուղթ տրուաւ ինձի , եւ նամակը գրեցի գրկեցի :

Հետեւեալ երեք օրը սրտատանջութեան մէջ էի թէ արդեօք նամակս ինչ բնութենելութիւն պիտի գտնէր . բայց նոյն միջոցին կիսօ անդադար զիս կր թախանձէր , որ փոխանակ այս վիճակին մէջ չեմայու , ամեն կերպ պայման յանձն տոնում . եւ ամեն վայրկեան լուր կուտային ինձի թէ աղջկանս ատոզժա թիւնն հետ զհետէ կը գէշնար : Արրորդ եւ չորրորդ օրերն անցան նամակիս պատասխան չտուցայ : Արեւոյթ ալ չկար որ սիրելի երբօրորդ-

ւոյ մը դէմ անձանօթ մարդու մը դանգատ-
ները մտիկ ըլլուէին . ուստի այս յոյս ալ
միւսներուն պէս շուտով ցնդեցաւ : Սակայն
մաքիս զօրութիւնը դեռ չէր պակսեր , թէ եւ
քանտարկութիւնն ու ապականեալ օդն սկը-
ներ էին արդէն առողջութիւնս խանդարել ,
եւ թեւիս վերքն ալ կը գէշնար . բայց զաւելը-
ներս քովս էին , եւ մինչ ես խոտին վրայ պառ-
կած էի , անոնք կարգաւ գիրք կը կարդային
ինձի , կամ իմ խրատներս մտիկ կընէին ու կու-
լային : Ասկայն աղջկանս առողջութիւնն իմի-
նէս շուտ կը տկարանար : Իր վրայօք առած
ամեն մէկ լուրս հետզհետէ երկիւղս ու տըխ-
բութիւնս կաւելցընէր : Սրբ Աւիլիբմ Քօրնհիլի
ճամակ գրելու հինգերորդ օրը գոյժ բերին
ինձի թէ աղջիկս խօսելու կարողութիւնը կո-
րուսեր էր . Այն ժամանակ բանտը խիստ դա-
ւըն եկաւ ինձի : Հողիս կը փափաքէր մարմի-
նէս դուրս ելնել եւ աղջկանս մահճին քով եր-
թալ , որպէս զի դանի մխիթարէր , զօրացընէր ,
վերջին խօսքերն ընդունէր եւ երկնից ճանքան
ոովրեցընէր : Շատ չանցաւ եկան ըսին ինձի
թէ հոգեվարք էր , եւ սակայն վրան լալու տը-
կար մխիթարութենէն ալ զուրկ էի : Քիչ մը
ետքը բանտակիցս վերջին լուրը բերաւ ինձի՝
յորդորելով որ համբերութիւն ընեմ . աղջիկս

մեռեր էր : Հետեւեալ առաւօտուննորէն եկաւ
ու զիս երկու մանրերուս հետ գտաւ , որոնք
միայն քոյս մնացեր էին եւ իրենց ամեն ան-
մեղ ջանքն ի դորձ կը դնէին զիս տիտիելու
համար : Ար պաղատէին որ ես ինձի համար
կարդամու չիլամ , փասն զի իմ ծեր հասակիս
լալ չէր վայեր : «Քոյրս հիմա հրեշտակ չէ մի ,
հայրիկ , գոչեց մեծը . ուրեմն ինչո՞ւ կը տըրտ-
միս անոր համար : Աս ալ կուզէի հրեշտակ ըլ-
լալ ու այս զապիր տեղէն դուրս ելնել , բայց
կուզեմ որ հայրիկս ալ հետս ըլլայ : — Այո ,
յաւելցուց կրտսերը , երկինքը՝ ուր հիմա քոյ-
րըս կը գանուի՝ այս տեղէն աղւոր է : Հոն բա-
րի մարդիկ միայն կան . իսկ հոս տեղի մարդի-
կը չար են : »

Պ . Ճէնքինսըն անոնց անմեղ շաղակրա-
տութիւնն ընդմիջեց՝ դիտել տալով ինձի թէ
հիմա որ աղջիկս մեռած էր , ընտանեացս միւս
անդամներուն վրայ ու շաղրութիւնս պէտք էր
դարձունել , եւ իմ իսկ կեանքս ազատելու ջա-
նալ , որ չքաւորութենէս եւ օգին գէշութե-
նէն օր քան զօր կը վատէր : Յաւելցուց թէ իմ
պարտքս էր հիմա ամեն ամբարհաւածութիւն
ու քէն իմ ինամոցս կարօտ եղողներուն օգտին
համար զոհել , եւ թէ իմ քահանայական սու-
տիճանս ալ՝ արդարութիւնն ալ՝ զիս կը պար-

տաւորէին կալուածատիրոջս հետ հաշտուիլ :

«Օրհնեան է Աստուած , ըսի . հիմա ոչ ամբարհաւածութիւն ունիմ , եւ ոչ ռիս . կս ինքզինքրս կատէի եթէ հաւատայի որ սրտիս մէջ ծածկեալ վրէժխնդրութիւն ու ամբարտաւ անութիւն կայ : Ընդ հակառակն , որովհետեւ իմ հաւքրատահարիչս ժամանակաւ իմ թեմական ժողովուրդս էր , կր յուսամ որ օր մը զանի անարատ հոգւով յաւիտենական աստենին կր ներկայացընեմ : Այ . պարոն , հիմա ռիս չունիմ սրտիս մէջ . եւ թէ պէտէն քէս յափշտակեց զայն՝ որ իր ամեն զանձերէն պատուականագոն էր ինձի , թէ պէտ սիրտս փեռեկեց , վասն զի ես հիմա մեռնելու հիւանդ եմ . բարեկամ , ծանր հիւանդ եմ , այսու ամեն սյնիւ ըրած ամեն շարիքն ինձի վրէժխնդրութեան տենչ ազգելիք չունին : Կը հաճիմ հիմա իր ամուսնութեանը հաւանութիւն տալու , եւ եթէ այս կամակատարութիւնս կրնայ իրեն հաճելի ըլլալ , իմացուր իրեն . որ եթէ զինքը վշտացուցեր եմ՝ ներում կը խնդրեմ իրմէ : Պ . ձէնքի սրն գրիչ եւ մեղան առաւ եւ իմ այս խոստարհական զիջումս զրի առաւ նոյն իսկ իմ ըսած կերպովս , եւ ես ալ ստորագրելով՝ որդւոյս հետ Պ . Թօրն հիլի զրբկեցի , որ այն ժամանակ իր գեղի ապարանքն էր : Գնաց որդիս եւ վեց ժամ շանցած՝ դարձաւ

եկաւ բերանացի պատասխան մը բերելով : Ասպետին դէմն ելնելու համար բաւական դժուարութիւն կրեր էր , վասն զի ծառայները լիրք եւ կասկածոտ էին . բայց վերջապէս գիպուածով տեսեր էր զանի երբոր գուրս կելնէր իր ամուսնութեանը վերաբերեալ գործերու համար , վասն զի հարմնիքը երեք օրէն պիտի կատարուէր : Որդիս խորին ակնածութեամբ ասպետին մօտենալով՝ նամակս մատուցեր է : Պ . Թօրնհիլ՝ զայն կարդալէ ետեւ՝ պատասխան տուեր է թէ հնազանդութեան ժամանակն անցած էր եւ ալ օգուտ չունէր . վասն զի իր հօրեղբօրը նամակ գրելս իմացեր էր , բայց նամակս արժանաւոր արհամարհանօք մէկդի նետուեր է եղեր : Աւերջապէս ըսեր է թէ այսուհետեւ ինչ առաջարկութիւն որ ունենամ , իր գործակալին պէտք է ուղղեմ եւ ոչ իրեն . բայց աւելցուցեր է , թէ երկու օրիորդներուն խօսեմութեանը վրայ լաւ համարում ունենալուն , անոնց միջնորդութիւնն առաւել հաճոյ կրնար ըլլալ իրեն :

« Տեսնաք հիմա , պարօն , ըսի ընկերիս , մեզ հարստահարող մարդուն ինչ բնութեան տէր ըլլալը . կրնայ միանգամայն անգութ եւ դուարձախօս ըլլալ . բայց ինչ որ կուղէ թող ընէ . քիչ ժամանակէն ես այս բանտէս ազատ

պիտի ըլլամ, որչափ եւ աղխ ու նիգ զարնէ
զիս մէջը փակելու համար: Ահա կընթանամ
դէպ'ի այն օրը՝ որ աւելի պայծառ կերեւնայ
ինձի քանի որ կը մօտենամ: Այս ակնկալու-
թ լւնս իմ վիշտերս կ'սփոփէ, եւ թէպէտ որը
եւ անասլաւէն ընտանիք մը կը թողում ինչ
ետեւ, սակայն կը յուսամ որ բոլորովին երեսի
վրայ չեն մնար: Թերեւս քարեկամ մը կը դըտ-
նուի որ իրենց խեղճ հօրը սիրոյն համար ձե-
ռընտու կըլլայ իրենց. եւ ուրիշ մէկն ալ կը
գտնուի, որ իրենց երկնաւոր հօրը սիրոյն հա-
մար կողորմի իրենց:

Այս խօսքը դեռ բերանս էր, կինս՝ որ
այն օրը դեռ չէի տեսեր, շուարած ու ահա-
բեկ ներս մտաւ, եւ խօսիլ կուզէր ու չէր կըր-
նար: « Ի՞նչ ունիս, սիրելիս, գոչեցի, ինչ՞ով
համար իմ վիշտս կաւելցընես քու թաղձու-
թեամբդ: Այո, թէ եւ մեր անգութ կալուա-
ծատէրը չուզեր մեր հնազանդութեամբը ողո-
քիլ եւ'ի գութ շարժիլ, թէ եւ այս թշուառ
յարկին մէջ մեռնելու զիս կը դատապարտէ,
եւ թէպէտ մեր սիրելի զաւակը կորուսինք,
այսու ամենայնիւ ես մեռնելէս ետեւ տակա-
ւին կընաս մխիթարուիլ մեր միւս զաւակնե-
րով: — Յիրաւի սիրելի զաւակ մը կորուսինք,
ըսաւ կինս. Սոփիաս, սիրուն Սոփիաս կորաւ,

ձեռուընուս զնաց , սրիկայները յափշտակեցին : — Ի՞նչ կըսէք , տիկին , գոչեց բանտակիցս , սրիորդ Սոփիան սրիկաներէ յափշտակուի՛ : Այդ ըլլալիք բան չէ : »

Այնս անթարթ նայուած քով մ'եւ ուղիսօրէն բղխած արտասուօք միայն կրցաւ պատասխանել : Բայց բանտարկելոց մէկուն կինը՝ որ ներկայ էր , եւ կնոջս հետ ներս մտեր էր , եղելութիւնը մանրամասնաբար մեղի պատմեց : Ըսաւ թէ կինս աղջիկս եւ ինք՝ գեղին քովի մեծ ճանբուն վրայ պտըտելու ելած էին , չորս ձիով սուրհանդակի կառք մը ուղղակի աղջկանս քովը երթալով՝ յանկարծ կեցաւ , եւ վայելուչ հագուած մարդ մը՝ որ Պ . Թօրնհիլը չէր , կառքէն իջնելով աղջկանըս մէջքէն բռնեց , բռնի կառքը խոթեց , եւ կառավարին հրաման ըրաւ որ կառքը վարէ , այնպէս որ քանի մը վայրկենի մէջ կառքըն անհետ եղաւ :

« Ալ հիմա թշուառութեանս լրումն է , գոչեցի : Ալ ասկէց անդին դժբաղդութիւն չի կրնար ըլլալ : Ո՛հ եւ ոչ մէկը մնաց : Հրէջք , աղջիկներուս մէկն ալ չթողուց ինձի , ամենէն սիրելի զաւակս ձեռքէս առաւ : Հրեշտակի դեղեցկութիւն եւ դրեթէ խելք ունէր . . . Բայց բռնեցէք կինս , եւ մի թողուք որ իյնայ

... ոհ , դոնէ մէկ հատն ինձի չթողուլ : — Աւանդ , սիրելիս , ըսաւ կինս , դուն ինէ աւելի մխիթարութեան կարօտ կերեւիս . մեր վիշտերը մեծ են , բայց ես աւելի մեծ երուն ալ կը համբերէի եթէ քեզ լաւ վիճակի մէջ տեսնէի : Արնան դաւկներս եւ աշխարհի մէջ ինչ որ ունիմ՝ ձեռքէս առնուլ . միայն թէ քեզ ինձի թողուն : »

Որդիս ալ մեր կսկիծը չափաւորելու կաշխատէր : Ազգայէր մեզ որ մխիթարուինք , յոյս ցուցընելով որ տակաւին ուրախաւէտ օրեր տեսնելու առիթներ կրնայինք ունենալ : «Որդեանկ իմ , դոչեցի , աչքդ աշխարհի վրայ պտըտցու , եւ տես թէ կրնամ տակաւին մխիթարութիւն յուսալ : Յուսոյ մէկ նշոյլ մը կը փայլի՞ մի : Մեզի մնացած միակ յոյսը դերեզմանէն անդին չէ մի : — Սիրելի հայրիկ , սպաստասխանեց որդիս , կը յուսամ որ տակաւին քեզի մխիթարութիւն տալիք բան մը կայ . վասն զի Գէորգ եղբօրմէս նամակ մը ունիմ . . . — Ի՞նչ կըսես , որդեանկ , եղբօրմէք . դիմէ արդեօք մեր թշուառութիւնը : Ար յուսամ , որդեանկ , որ իր ընտանեաց կրած վիշտերէն ինք ազատ է : Այո , հայրիկ , սպաստասխանեց , դուարթ ուրախ եւ երջանիկ է . իր նամակըն յաջող լուրեր կը սլարունակէ . իր գըն-

դապետին սիրելի է եղեր , որ իրեն խոստացեր է առաջին պարապ մնացած տեղակալութիւնը իրեն առնուլ տալ : »

« Այդ ըսածներուդ ստուգութեանը ապահով ես , հարցուց կինս : Ապահով ես որ չարիք մը պատահած չէ որդւոյս : — Ամենեւին բան մը պատահած չէ , պատասխանեց որդիս . ահա իր նամակը որ ձեզի մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառէ , եւ եթէ ձեզ մխիթարելիք բան մը կայ , անշուշտ այս է : — Բայց ապահով ես որ այդ նամակը Գէորգինս է , հարցուց դարձեալ կինս , եւ ինքն ալ ըսածիդ պէս երջանիկ է : — Այո , մայրիկ , պատասխանեց , անտարակոյս եմ իրն ըլլալուն , եւ քաջ համոզուած եմ որ օր մը իր ընտանեաց նեցուկ եւ պարծանք պիտի ըլլայ : — Աւրեմն , գոչեց կինս , փառք կուտամ Նախախնամութեան որ վերջին անգամ դրած նամակս որդւոյս ձեռքը չէ հասեր : Այո , սիրելիս , ըսաւ ինձի դառնալով , պէտք է խոստովանիմ հիմա թէ Աստուած որչափ որ ուրիշ կողմանէ խստութեամբ կը վարուի մեզ հետ , այս առթիւ մէջ ողորմեցաւ մեզ : Վերջին անգամ որդւոյս դրած նամակիս մէջ , սրտիս դառն կսկիծէն պահանջեր էի իրմէ որ ինձի պարտական եղած ակնածութեանն եւ իրպատուոյն համար՝ իր հօրն ու քը-

բոջը եղած զրկանաց վրէժխնդիր ըլլայ . բայց
դռնութիւն Նախախնամութեան , նամակս
ձեռքը չէ հասեր , եւ հիմա սիրտս հանդարտ
է : — Անիկ , գոչեցի , խիստ գէշ բան է այդ
բրածդ , եւ եթէ առջի ժամանակս ըլլար՝ ա-
ւելի խստութեամբ կը կշտամբէի քեզ : Ո՛հ ,
ի՞նչ սարսափելի վտանգի մը մէջ ձգեր ես
ինքզիքդ . դուն ալ որդիդ ալ յաւիտենական
կորստեան մէջ պիտի թաղուէիք : Պէտք է
ձանչեք ուրեմն , որ Նախախնամութիւնը մեր
արժանաւորութենէն աւելի դժացեր է մեր
վրայ : Պահեր է որդիս , որպէս զի իմ մեռնե-
լէս ետեւ զաւակացս հայր եւ պաշտպան ըլ-
լայ . . . Ո՛րչափ անիրաւ էր տրանջելս թէ
ամեն միտքարութենէ զուրկ էի , երբոր կիմա-
նամ թէ որդիս երջանիկ է եւ մեր կրած վիշ-
տերուն անտեղեակ , եւ թէ տակաւին որդի մը
ունիմ որ իր այրի մօրը նեցուկ եւ իր եղբարցն
ու քերցը պաշտպան պիտի ըլլայ : Բայց կը սը-
խալիմ քոյրերը ըսելով , վասն զի եւ ոչ մէկ
քոյր մը ունի հիմա . երկուքն ալ կորան , եր-
կուքն ալ ձեռքէս յափշտակուեցան եւ տունս
փլաւ : — Հայրիկ , ըսաւ որդիս խօսքս ընդ-
միջելով , ներեցէք որ եղբօրս նամակը կար-
դամ , վասն զի գիտեմ որ բերկրութիւն պի-
տի պատճառէ ձեզ : » Ես ալ հրաման տուի ,

եւ հետեւեալ նամակը կարդաց •

« Ամենապատիւ հայր իմ •

« Աչքս քանի մը վայրկեան կը դարձու-
նեմ զիս շրջապատող բերկրութիւններէն եւ
աւելի հաճոյական նիւթոց վրայ կուղղեմ , այն
է հայրենի տանս վրայ • Երեւակայութեանս
տռջեւ կը բերեմ եղբարցս ու քերցս անմեղ ա-
կումբը՝ ներկայ նամակիս ամեն մէկ տողերուն
ուշադրութեամբ ունկն դրած • Բերկրութեամբ
կը տեսնեմ այն դէմքերը՝ որ զեղխութեան
կամ չքաւորութեան պատճառած տգեղու-
թիւններէն ազատ մնացած են • Բայց որչափ եւ
երջանիկ ըլլաք , աներկբայ եմ որ ձեր բարո-
րութիւնն աւելի սլիտի մեծնայ երբոր լսէք թէ
ես ալ վիճակէս վերջին աստիճան դոհ եւ մար-
դոց ամենէն երջանիկն եմ •

« Մեր գունդն հակառակ հրաման ընդու-
նելով Անդղիայէն դուրս չսլիտի ելնէ • Պնդա-
պետս՝ որ ինձի հետ իբրեւ բարեկամ կը վար-
ուի , ամեն դացած տուները զիս հետ կը տա-
նի • եւ գոհութեամբ կը տեսնեմ , որ տռաջին
տեսակցութենէ մը ետեւ՝ երբոր երկրորդ ան-
գամ տեսակցութեան կերթամ , յարգանօք
կընդունուիմ • Անցեալ օր Կ . . . տիկնոջ հետ
պարեցիւ , եւ եթէ այն ձեր գիտցած օրիորդը
կարենայի մտնալ , թիբեւս կը յաջողէի այս

տիկնոջ հետ սէր կապելու . բայց իմ բաղձս է
ուրիշները յիշել, մինչդեռ իմ տարակայ բարե-
կամներէս շատը զիս մոռցած են, եւ կը վախ-
նամ, ամենասպատիւ հայր, որ ձեզ ալ այս վեր-
ջիններուն կարգը թուելու կը պարտաւորիմ .
վասն զի երկար ժամանակէ ՚ի վեր տունէն նա-
մակ մը ստացած չեմ : Օլիվիա եւ Սոփիա խօսք
տուեր էին գրելու, բայց կը թուի թէ զիս մոռ-
ցեր են : Ըսէք անոնց իմ կողմանէս թէ երկու-
քըն ալ փոքրիկ ստախօսներ են, եւ սաստիկ
բարկացած եմ իրենց դէմ : Այսու ամենայնիւ-
չեմ գիտեր ինչէն է որ սիրտս կը շարժի եւ
չթողուր որ զիրենք յանդիմանեմ : Ուրեմն,
ըսէք իրենց, ամենասպատիւ հայր, թէ որչափ
եւ տրտմեցուցած ըլլան զիս, տակաւին խան-
դակաթ գորովով կը սիրեմ զիրենք, եւ վստահ
եղիք որ եմ եւ մնամ միշտ

ՁԵՐ ԱԿՆԱԾՈՒ ՈՐԴԻՆ : »

Ո՛րչափ գոհութիւն տալու պարտաւոր
ենք, գոչեցի, մեր այս ամեն տարաբաղձու-
թեանց մէջ, որ գոնէ մեր ընտանեաց անդամ-
ներէն մէկն ազատ է մեր կրած տառտպան քէն :
Աստուած պահէ զայն, եւ անոր երջանկու-
թիւնը շարունակէ, որպէս զի իւր մօրը նե-
ցուկ եւ այս երկու փոքր զաւակացս ալ հայր

ըլլայ, որոնք միակ ժառանգութիւնս է որ իրեն կը թողում: Տնոր Աստուած որ ասոնց ամեղութիւնը թշուառութեան աղագած փորձութիւններէն պահպանէր եւ պատուոյ ճանքուն մէջ առաջնորդ ըլլար իրենց: Հազիւ այս խօսքերն ըսեր էի, վարի բանտէն աղմկանման շշնկոց մը լսեցի: Քիչ մը ետքը շշնկոցը դադրեցաւ, եւ սենեակս դալու նեղ ճանքուն մէջ շղթայներու շառաչիւն մը լսեցի: Բանտապետը ներս մտաւ՝ վիրաւորեալ ու արիւնլուայ մարդ մը բռնած, որ ծանր շղթայներով կապուած էր: Կարեկցութեամբ մը այն թշուառ մարդուն կը նայէի քանի որ կը մօտենար. քայցյանկարծ սարսափեկաւ վրաս երբոր ճանչեցի որ իմ որդիս էր: « Քէօրգ, որդեակ, դուն ես որ այդ վիճակին մէջ կը տեսնեմ, վիրաւորեալ, շղթայակապ. այդ է վայելած երջանկութիւնդ. այդպէս կուգաս զիս տեսնելու: Ո՛հ այս տեսիլը սիրտս կը կտրտէ եւ զիս գերեզման պիտի իջուցնէ: »

« Ո՞ւր է ձեր քաջասրտութիւնը, հայր իմ, պատասխանեց որդիս անյողդողդ ձայնով մը. ես պէտք է որ քաշեմ, ինքզինքս մահու արժանի ըրի, եւ առանց երկիւղի պիտի տեսնեմ զայն: Իմ վերջին մխիթարութիւնս այս է որ սպանութիւն ըրած չեմ, թէ եւ ներում

չեմ կրնար սպասել : »

Քանի մը վայրկեան սրտիս յուզմունքը զսպելու աշխատեցայ . բայց տեսայ որ այս ճիգը զիս պիտի մեռցընէր : « Ո՛հ , որդեանկ , սիրտս կը տրորի քեզ այդ վիճակին մէջ տեսնել : Երբոր քեզ երջանիկ կը կարծէի , երբոր երջանկութեանդ շարունակութեանը համար աղօթք կընէի , քեզ այդ վիճակին մէջ տեսնել , շղթայակապ եւ վիրաւոր : Սակայն մահը բարիք մ'է երիտասարդի մը համար . բայց ես ծերեմ , ծեր մարդ մ'եմ , եւ այս սեւ օրը տեսնելու համար ապրեր եմ , զաւակներուս տարածամ բոլորտիքս թոթափիլը տեսնելու համար , մինչդեռ ես կեցեր եմ ու անոնց կոտորածէն ետեւ տակաւին կապրիմ : Անիծեան ըլլայ զաւակներուս արիւնը մտնողը . ինձի պէս ապրի ու իր . . . »

« Գաղբեցէք , հայր իմ , գոչեց որդիս , այդ բրածնիդ զիս կամօցընէ : Ի՞նչպէս կրնաք ձեր հասակը մոռնալով , ձեր սուրբ պաշտօնը մոռնալով , Աստուծոյ դատաստանին խառնուիլ , եւ անոր անէծքներ ուղղել , որոնք ձեր սպիտակ գլխուն վրայ թափելով ձեզ կը ջախջախեն : Ոչ , ոչ , հայր իմ , դուք պէտք է հիմա խորհիք մօտալուտ անարդական մահուան մը զիս պատրաստելու , զիս յուսով եւ վստահու-

Թեամբ զինելու, ինձի արիութիւն ազգելու, որպէս զի ինձի մատուցուելիք դատն բաժակն անյողդողդ քաջութեամբ ըմպեմ : »

« Որդեակ, դու չպիտի մեռնիս : Աներկբայ եմ որ ամօթալի մահուան մը արժանի ըլլալու յանցանք չես գործած : Իմ որդիս կարող չէ իր ընտանեացը նախատինք բերելիք ոճիր մը գործելու : »

« Աը վախնամ, պատասխանեց որդիս, որ յանցանքս ներելի չըլլայ : Մենամարտութեան հրաւէր ղրկեցի, եւ այսպիսի գործի մը համար մահուան պատիժ վճռուած է խորհրդարանին վերջին որոշմանցը մէջ : Երբոր մօրս նամակն ստացայ, իսկոյն հոս եկայ մեզի եղած անպատուութեան հեղինակը պատժելու : Տոմսակ մը ղրկեցի իրեն որ նշանակած տեղս գայ զիս գտնէ : Չեկաւ անձամբ ինձի պատասխան տալու, այլ իր մարդոցմէն չորս հոգի ղրկեց որ զիս բռնեն : Անոնցմէ մէկը վիրաւորեցի, եւ մնացեալները զիս բռնեցին : Ատոր միտքը դրեր է զիս դատաստանի մատնելու : ապացոյցները պատասխան չեն վերցըներ, եւ որովհետեւ նոր օրէնքը դրուելէն 'ի վեր առաջին օրինազանցն ես եմ, Թողութեան յոյս չեմ տեսներ : Բայց դուք շատ անգամ արիութեան խրատներ տալով զիս զմայլեցուցեր էք : այն

արիութիւնը պէտք է հիմա ազդէք ինձի ձեր օրինակաւը : »

Որդեակ իմ, անտարակոյս եղիր որ այդ դասերը պիտի գտնես իմ տալիք օրինակիս մէջ : Ես հիմա ինքզինքս այս աշխարհէս եւ ասոր տալիք ամեն բերկրանքներէն վեր կըզգամ : Այս վայրկենէն սիրտս կը խզէ երկրիս հետ ունեցած կապերը, եւ երկուքս ալ յաւիտենականութեան պիտի պատրաստէ : Այո, որդեակ, պիտի ցուցնեմ քեզ յաւիտենականութեան ճանքան, եւ հոգիս առաջնորդ պիտի ըլլայ քեզ այն ճանքուն մէջ . վասն զի երկուքիս հոգին ալ 'ի միասին պիտի թռչին : Կը տեսնեմ եւ համոզուած եմ որ դու այս աշխարհիս մէջ ներում չունիս սպասելիք : Ուստի կը յորդորեմ քեզ որ ներումդ այն մեծ ատեանէն փնտռես, ուր երկուքս ալ պիտի դատուինք . բայց մեր յորդորանքներուն մէջ ճշդճիմ չըլլանք . մեր բանտակիցներն ալ թող մասնակից ըլլան : Բարեսիրտ բանտապետ, հաճեցէք մեր բանտակիցներուն թոյլ տալու որ հոս դան եւ զանոնք բարելաւելու ջանամ : Այս խօսքն ըսելով յարդէ խշտեակիս վրայ եհնել կանգնիլ ուզեցի, բայց ինքզինքս ոտքի վրայ բռնելու կարող չըլլալով, հազիւ կրցայ սպասէն կըթնիլ : Բանտարկեալները բաղձանացս

համեմատ սենեակս գումարուեցան , վասն զի
խրատներս լսել կը սիրէին . որդիս եւ մայրն
այ թեւերս մտած զիս ոտքի վրայ բռներ էին :
Ունկնդիրներու նայեցայ , եւ տեսնելով որ
մարդ պակաս չէր , հետեւեալ յորդորանքն
հաղղեցի իրենց :

ԳԼՈՒԽ ԻԹ .

Այս աւերակներէն ինչ որ մնացած էր , զի
բոլորն աւերակներու մէջ ընկած էր : Եւ
մտաւորապէս ինչ որ մնացած էր , զի
բոլորն աւերակներու մէջ ընկած էր : Եւ
մտաւորապէս ինչ որ մնացած էր , զի
բոլորն աւերակներու մէջ ընկած էր :

« Բարեկամներս , որդեակներս , տառա-
պանաց ընկերներս , երբոր այս աշխարհիս մէջ
բարւոյն եւ չարին բաշխմանը վրայ կը խոր-
հիմ , կը գտնեմ որ մարդոց ստացած վշտաց
բաժինը վայելից բաժինէն աւելի է : Բոլոր աշ-
խարհի մէջ փնտրոնք , չենք կրնար գտնել
կատարելապէս երջանիկ մարդ մը՝ որ տակա-
ւին բաղձալու բան մը չունենայ . բայց ամեն

օր հաղարաւոր մարդիկ կը տեսնենք որ ինքզինքն ընին սպաննելով կը ցուցնեն թէ ալ յուսալու բան մը չէ մնացած իրենց : Ուրեմն կերեւի որ մենք այս աշխարհիս մէջ կատարելապէս երջանիկ չենք կրնար ըլլալ , բայց կատարելապէս թշուառ կրնանք ըլլալ :

Ինչո՞ւ համար արդեօք մարդս այսպէս վշտաց ենթակայ է . ինչո՞ւ համար մեր վշտակըրու թիւնը հարկաւոր է ընդ հանուր երջանկութեան կազմութեանը մէջ : Ինչո՞ւ համար ուրիշ գրութիւններն իրենց ստորակարգեալ մասերուն կատարելութեամբը միայն կատարեալ են , իսկ մեծ գրութիւնն իր կատարելութեանը համար այնպիսի մասերու պէտք ունի , որոնք ոչ միայն ուրիշներու ստորակարգեալ են , այլ եւ ըստ ինքեանց անկատար են : Ասոնք այնպիսի խնդիրներ են որ չին կրնար լուծուիլ , եւ ասոնց ծանօթութիւնն անօգուտ է : Նախասխտութիւնն այսնիւթոց վրայ մեր հետաքրքրութիւնն 'ի դերեւ հանել ուզած է' բաւական համարելով միայն մխիթարութեան պատճառներ մեզի շնորհել :

« Այս վիճակին մէջ մարդիկ փիլիսոփայութիւնն իրենց օգնութեան կոչեցին , բայց անոր մատակարարած մխիթարութեանց անբաւականութիւնը ճանչելով , կրօնի օգնութեա-

նը դիմեցին : Փիլիսոփայութեան մխիթարութիւնները խիստ բերկրեցուցիչ են , բայց յաճախ խարուսիկ : Արսէ մեզ թէ կեանքը քաղցրութիւններով լի է՝ եթէ զիտնանք զանոնք գործածել : Միւս կողմանէ կըսէ մեզ , որ եթէ անհրաժեշտադէտից ենթակայ ենք , կեանքերն իսկարճ է , եւ թշուառութիւնն իս ալ շուտով կը վերջանայ :

« Այսպէս այս երկու մխիթարութիւններն իրար կոչնչացընեն — վասն զի եթէ կեանքը բերկրանաց տեղի մ'է , անոր կարճութիւնը դժբաղդութիւն մը պէտք է ըլլայ . եւ եթէ երկար է , մեր վիշտերն ալ երկար են : Ուրեմն փիլիսոփայութիւնը տկար է . իսկ կրօնի մխիթարութիւններն առաւել բարձր են : Մարդիկ հոս իրենց հոգին պատրաստելու եւ ուրիշ կայանի մը մէջ բնակութեան յարմար ընելու պաշտօնն ունին կըսէ կրօնքը : Երբոր բարի մարդն իր մարմինը կը թողու եւ փառաւոր հոգի մը կըլլայ , կը տեսնէ որ աշխարհի մէջ ապագայ երջանկութեան բնակարան մը պատրաստեր է . բայց չարը՝ որ ամեն մտութիւններով ապականեալ է , սարսափելով կը թողու իր մարմինը , եւ կը տեսնէ որ Աստուծոյ վրէժխնդրութիւնը ժամանակէն առաջ իր վրայ բերեր է : Ուրեմն մեր կենաց ամեն հանգամանքներուն մէջ կրօ-

նի պէտք է յարինք , որպէս զի ճշմարիտ բերկ-
րանք հայթայթենք մեզ . վասն զի եթէ ար-
դէն երջանիկ ենք , առաւելագոյն բերկրու-
թիւն մ'է մտածելը թէ կրնանք մեր երջանկու-
թիւնը յաւիտենական ընել . եւ եթէ թշուառ
ենք , մեծ մխիթարութիւն մ'է մտածելը թէ
հանգստութեան վայր մը ունինք ուրիշ տեղ :
Ահա այսպէս կրօնքը բարեբաստ մարդուն եր-
ջանկութեան շարունակութիւն , եւ դժբաղ-
դին ալ ապագայ երջանկութիւն կը ներկայա-
ցընէ :

« Բայց որչափ որ կրօնքը մարդոց համար
բարութեամբ լի է , այսու ամենայնիւ դժբաղդ-
ներուն յատուկ վարձք ալ խոստացած է : Մեր
սուրբ օրէնքը շատ խոստումներ կընէ աղքա-
տաց , հիւանդաց , վշտացելոց , բանտարկելոց :
Մեր կրօնին հեղինակն ինքնին ամեն տեղ ինք-
զինք թշուառաց բարեկամ կը դաւանի , եւ
աշխարհի սուտ բարեկամներէն խիստ տար-
բեր կերպով կը դդուէ ու կը մեծարէ լըք-
եալները : Անխորհուրդ մարդիկ այս վարմուն-
քը քննադատեցին իբրեւ կողմնասիրութիւն
եւ իբրեւ անարժան նախամեծարութիւն մը .
բայց շմտածեցին որ Նախախնամութեան ան-
գամ ձեռքը չէր այնպիսի կերպով մը տնօրի-
նել , որ յաւիտենական երջանկութիւնը թըշ-

ուստ մարդ ուն համար աւելի մեծ պարգեւ մը
չըլլար քան թէ երջանիկ մարդուն : Ա երջինին
համար , յաւիտենականութիւնը պարգեւ երջան-
կութիւն մ'է , որովհետեւ շատ շատ իր ար-
գէն ունեցածը կաւելցնէ : Իսկ թշուառին
համար կրկնակի բարիք մ'է . վասն զի կրած
տառապանքը կը վերջացնէ , եւ ասպագային
մէջ երկնային երջանկութեամբ զինքը կը վաբ-
ձատրէ :

Բայց Նախախնամութիւնն ուրիշ նկատ-
մամբ ալ աղքատին առաւել նաստաւոր է՝ քան
թէ հարուստին . վասն զի ոչ միայն մեռնելէն
ետեւ ունենալիք կեանքն աւելի փափաքելի
կընէ աղքատին , այլ եւ այս կեանքէն միւս
կեանքն անցնելու միջոցն ալ կը քաղցրացնէ .
վասն զի թշուառ մարդն ամեն արհաւիրեն-
բու ընտելացած է : Աշտաց ներքեւ ընկճեալ
մարդը խաղաղ սրտով կը պառկի մահուան
անկողնին մէջ , ըստ որում կսկծալիք բան մը
չունի եւ խիստ քիչ կապեր ունի խղելիք : Մի-
այն բնութեան ցաւը կ'զգայ իր շուած ժամա-
նակը . եւ այս ալ շատ աւելի մեծ չէ առջի կը-
րած ցաւերէն՝ որոնք շատ անդամ զգայազիրիկ
ըրած են զինքը . քանզի մարդիկ բաւական
ցաւ քաշելէ ետեւ , անոնց կազմութեանը մէջ
մահուան քացած ամեն մէկ խրամատը՝ կարե-

կից բնութիւնն անզգայութեամբ կը ծածկէ :
« Այսպէս Նախախնամութիւնը թշուառ-
ներուն երկու գերազանցութիւն տուած է ,
զոր աշխարհիս երջանիկները չունին . մահ-
ուան մէջ առաւել քաղցրութիւն , եւ երկնից
մէջ ալ այն առաւելագոյն բերկրանքը՝ որ վի-
ճակներու տարբերութենէն յառաջ կուգայ :
Այս գերազանցութիւնը , բարեկամք , փոքր
բան չէ , եւ կը թուի թէ առակին մէջ յիշուած
խեղճ Ղազարին բերկրութիւններէն մէկն է .
քան զի թէ եւ արդէն երկինքն էր , եւ հոն
սպասուած ամեն երջանկութիւններն արդէն
կը վայելէր , սակայն առակը՝ իբրեւ յաւել-
ուած անոր երջանկութեանը՝ գիտողութիւն
կընէ թէ առաջ թշուառ էր եւ հիմա կը մխի-
թարուի . որով ըսել կուզէ թէ աշխարհի մէջ
թշուառութեան համն առած ըլլալով՝ եր-
ջանկութեան համը հիմա լաւ կ'զգայ :

« Կը տեսնէք , բարեկամք , որ կրօնքը
փիլիսոփայութեան չկրցածը կընէ . երջանկաց
եւ թշուառաց նկատմամբ Նախախնամութեան
հաւասար վարմունքը կը ցուցընէ , եւ մարդոց
ամեն վայելից առարկաները մի եւ նոյն հա-
ւասարութեան մէջ կը դնէ : Մի եւ նոյն ապա-
գայ երջանկութիւնը կը խոստանայ հարուս-
տին ալ աղքատին ալ , եւ զանի ձեռք բերե-

լու հաւասար յոյս մը . բայց թէ որ հարուստ-
ներն այս աշխարհիս մէջ բերկրանք վայելելու
առաւելու թիւնն ունին , աղքատն ալ միւս
կենաց մէջ՝ երբոր յաւիտենական երանու-
թեամբ պսակեալ է , յաւիտենասպէս առաւել
կը բերկրի՝ թշուառութեան համն առած ըլ-
լալուն համար . եւ երբոր այս բերկրանքն ըստ
ինքեան փոքրիկ առաւելու թիւն մը համար-
ուի , յաւիտեան տեւողութիւնը փոխարինու-
թիւն մը չէ հարուստներուն վայելած ժամա-
նակաւոր երջանկութեանը :

« Ահա ասոնք են թշուառներուն իրենց
համար ունեցած մասնաւոր եւ ուրիշ մարդոց-
մէ գերազանց մխիթարութիւնները , որոցմէ
վար կը համարուին ուրիշ նկատմամբ : Աղքա-
տութեան ամեն թշուառութիւնները լաւ ճան-
չելու համար՝ զանոնք կրել պէտք է . աղքա-
տաց կրած ժամանակաւոր առաւելութիւն-
ներուն վրայ ճառատելը՝ մէկու մը չհաւտա-
ցած ու չգործադրած բանը յեղյեղել է : Ա-
նոնք որ կենաց հարկաւոր պիտոյքն ունին՝
աղքատ չեն . իսկ անոնք որ չունին՝ հարկաւ
թշուառ են : Այո , բարեկամք , չենք կրնար
ինքզինքնիս խաբել , թշուառ ենք : Նրեւա-
կայութեան ամեն նրբութիւնները չեն կրնար
քնութեան պիտոյքը մեղմել , «չ ալ բերկրա-

կան առաձգականութիւն մը տալ բանտի մը խոնաւ գոլորշիներուն , կամ տառապանօք մաշած սրտի մը հեծութիւններն սփռիել : Թողունք փիլիսոփայութիւնը որ իր փափուկ անկողնին վրայէն ըսէ մեզ թէ կրնանք այս ամենուն գիմանալ : Աւանդ , գիմանալու համար ըրած ճիգերնիս աւելի կը տառապեցընէ մեզ : Մահը փոքր բան մէ , եւ ամեն մարդ կրնայ կրել զայն . բայց չարչարանքը սարսափելի բան է , եւ չկայ մարդ մը որ քաշելու կարող ըլլայ :

Ուրեմն , բարեկամք , երկնային երջանկութեան խոստումները մասնաւորապէս մեզի սիրելի պէտք է ըլլան . վասն զի եթէ մեր ստանալիք վարձքը միայն այս աշխարհիս մէջ է , ստուգիւ մարդոց ամենէն թշուառն ենք մենք : Նրբոր կը դիտեմ այս խաւարչտին նկուղները որ մեզ փակելու եւ միանգամայն զարհուրեցընելու համար սահմանուած են , սա տկար լոյսը որ այս կայանին սոսկումները մեզի ցուցընելու կը ծառայէ , սա շղթայները որ բռնութիւնն հնարած կամ եղեոնագործութիւնն հարկաւոր ըրած է , երբոր կը տեսնեմ այս անօթ ութ ենէ վատած գէմքերը , եւ այս հեծութիւնները կը լսեմ , բարեկամք , ի՞նչ փառաւոր փոփոխութիւն մը պիտի ընէ երկինք

այս առարկաներուն մէջ՝ Օդիս անսահման լուսաւորութեանը մէջ սլանալ, յաւիտենական երջանկութեան արեւէն տաքնալ, անդադար փառաբանութիւններ երգել, մեղ ըսպառնացող կամ նախատող տէրեր շունենալ, այլ նոյն իսկ բարութեան կենդանի օրինակը միշտ աչքերնուս առջեւ տեսնել. երբ այս ամենուն վրայ կը խորհիմ, մահն ինձի համար գերերջանիկ աւետիսներ բերող հրեշտակ մ'է. երբ այս կը մտածեմ, մահուան ամենասուր նեան ինձի նեցուկ կերելի. երբ այս կը մըտածեմ, ի՞նչ բան կրնայ գտնուիլ այս կենաց մէջ՝ որ ինձի փափաքելի երեւի. երբ այս կը մտածեմ, ի՞նչ կրնայ այս կեանքս ինձի մատակարարել, որ միւս կենաց մատակարարածներուն հետ բաղդատելով արհամարհելի չըլլայ. Թագաւորներն անգամ իրենց փառաւոր պալատներուն մէջ այս առաւելութիւններուն պէտք է փափաքին. իսկ մենք, այս թշուառ վիճակնուս մէջ, եռանդագին ազազակներով պէտք է փափաքինք ասոնց .

« Բայց սխտի կրնանք ձեռք բերել այս ամեն երջանկութիւնները . Այո, անշուշտ սխտի ձեռք բերենք՝ եթէ ջանք ընենք. եւ սա առաւելութիւնն ալ կայ, որ մեր երջանկութիւնն ուշացընող բազմաթիւ փորձութիւն-

ներէ ազատ ենք : Միայն փորձ փորձենք ձեռք բերելու , եւ մերը պիտի ըլլան , եւ այն ալ քիչ ժամանակէն , որ աւելի մեծ բարեբաղդութիւն մ'է . վասն զի , եթէ աչքերնիս մեր անցեալ կենաց վրայ դարձունենք , խիստ փոքր բան մը կերելի մեզ , եւ ինչ գաղափար որ ունենանք մեր մ'նացեալ կենաց ժամանակին վրայ , կը գտնենք որ աւելի կարճ պիտի ըլլայ : Քանի որ կը ձերանանք , օրերն աւելի կարճ կը թուին , եւ ժամանակին հետ ունեցած ընտանութիւննիս՝ անոր տպաւորութիւնը կը թեթեւցընէ : Ուրեմն մխիթարութիւնք հիմա , վասն զի քիչ ժամանակէն մեր ճանապարհորդութիւնը պիտի վերջանայ : Քիչ ժամանակէն պիտի թեթեւնանք այն ծանր բեռէն որ նրկինք մեր վրայ դրած է . եւ թէպէտ մահը՝ որ թշուառներուն միակ բարեկամն է , խոնջեալ ճանապարհորդին վրայ ժամանակ մը կը ծիծաղի՝ հորիզոնի պէս անոր աչքէն հեռանալով՝ քանի որ ան կը մօտենայ , այսու ամենայնիւ՝ շատ չանցած , եւ ստուգիւ ժամանակը պիտի դայ , ուր մեր ամեն աշխատութիւնները պիտի աւարտին , ուր աշխարհիս մեծամեծներն ու գոռոզները մեզ ոտնակոխ չպիտի ընեն , ուր բերկրութեամբ պիտի յիշենք աշխարհիս մէջ կրած տառապանքնիս , ուր մեր ամեն բարե-

կամներէն կամ մեր բարեկամութեանն ար-
ժանի եղող անձերէ պիտի չըջապատինք, ուր
մեր երջանկութիւնն անեղծ՝ եւ որ ամենուն
պսակն է՝ յաւիտենական պիտի ըլլայ : »

Գ. ԼՈՒԽ Լ .

Յոյն Նշաններ : Չորսորդութեան Տէր և Կենդանի : Բարե-
վերջութեան Տեր և Կենդանի :

Երբ որ յորդորանքս լմնցուցի եւ ունկըն-
դիրներս դուրս ելան, բանտապետը՝ որ իր ար-
հեստին մէջ խիստ մարդ ասէրներէն մէկն էր,
աղաչեց ինձի որ իր ընելիքը գէշ մտօք չհաս-
կընամ իր պարտականութիւնը զինքը կը հար-
կագրէր աւելի ամուր սենեակի մը մէջ դնել
որդիս. բայց թոյլ պիտի տար որ ամեն առա-
ւօտ գար զիս տեսնէր : Շնորհակալ եղայ իր այս
բարեսրտութենէն . որդւոյս ձեռքը սեղմեցի,
երթաս բարով ըսի, եւ պատուիրեցի որ իր
կատարելիք մեծ գործին վրայ խորհի :

Ես ալ նորէն յարգէ խշտեակիս վրայ տա-
րածուեցայ, եւ փոքրերէս մէկն ալ անկողնիս
քով կարգալ սկսաւ : Նոյն միջոցին Պ. ձէն-
քիսսըն ներս մտաւ եւ ըսաւ ինձի թէ աղջիկ-

նէս լուրեր կային : Երկու ժամու չափ առաջ մէկը զան տեսեր էր անձանօթ պարոնի մը հետ , որ մօտակայ գեղը դացեր են զովանալու , եւ անկէց ալ ելեր դէպ 'ի այս կողմը կուգան եղեր : Հազիւ Պ . ձէն քինսըն այս խօսքը լմնցուցեր էր , բանտապետն ուրախ դէմքով ներս մտաւ , եւ աւետեց ինձի թէ աղջիկս գտնուեր էր : Քիչ մը ետքը Մովսէսս վազեց եկաւ գոչելով թէ իր քոյրը Սոփիա վարն էր , եւ մեր վաղեմի քարեկամ Պ . Պրչէլի հետ վեր կելնէր :

Որգիւ այս լուրը տուած ժամանակ , սիրելի աղջիկս ներս մտաւ՝ աչքերն ուրախութենէն այլայլած , եւ վազեց խանդակաթ գորովանօք ինձի փաթթուեցաւ : Մայրն ալ լալով եւ լոռութեամբ իր անպատմելի ուրախութիւնը կը յայտնէր . « Ահա , հայրիկ , դոչեց սիրուն զաւակս , ահա քաջ մարդը որ զիս ազատեց : Այս Պարոնին անվեհերութեանը պարտական եմ իմ պատիւս ու ազատութիւնս : Նոյն միջոցին Պ . Պրչէլ՝ որուն ուրախութիւնն աւելի մեծ էր՝ աղջկանս համբոյր մը տալով խօսքն ընդմիջեց :

« Ահ , Պ . Պրչէլ գոչեցի , տեսէք ինչ թշուառ տեղ մ'ենք . մեր ներկայ վիճակը խիստ տարբեր է վերջին անգամ մեզ տեսած ժամա-

նակնիդ ունեցած վիճակնէս : Դուք միշտ մեր
բարեկամն եղած էք : Ձեր վրայ ունեցած սը-
խալ կարծիքնիս շատոնց հասկըցանք , եւ մեր
ապաշնորհութեանը վրայ զղջացինք : Ձեզի
դէմ ունեցած անվայել վարմունքս միտքս բե-
րելով կամաչեմ երեսնիդ նայելու . սակայն կը
յուսամ որ ձեր ազնուամարտութիւնը կը ներէ
ինձ , որովհետեւ խաբուեցայ վատ եւ անօրէն
թշուառականէ մը , որ բարեկամութեան գի-
մակաւ տունս փլուց : »

« Անհնար է , պատասխանեց Պ . Պրչէլ ,
որ ձեզի ներեմ , վասն զի բնաւ ատելութիւն
մը չունիմ ձեզի դէմ : Ես այն ժամանակը մա-
սամբ մը նշմարեցի ձեր սխալումը . բայց ուղ-
ղել չկրնալուս համար՝ գթացի ձեր վրայ : »

« Ես միշտ խորհած էի , գոչեցի , որ դուք
վեհ հոգի մը ունիք . բայց հիմա համոզուած
եմ . . . ըսէ ինձի , սիրելի աղջիկս , ի՞նչպէս
ազատեցար , եւ ո՞վ էին քեզ յափշտակող սրի-
կայները : »

« Ճշմարիտը խօսելով , պատասխանեց
աղջիկս , զիս յափշտակող սրիկային ով ըլլալը
դեռ չգիտեմ՝ վասն զի մայրս ու ես պտըտած
ժամանակնիս , ետեւնիս եկաւ , եւ օգնութեան
կանչելուս չմնաց , զիս քաշեց կառքին մէջ
խոթեց , եւ խսկոյն կառքը սրաբշաւ ընթաց-

քով հեռացաւ : Ճանքան քանի մը մարդ տեսայ ու օգնութեան կանչեցի , բայց ականջ չի կախեցին աղաչանացս : Նոյն միջոցին սրիկան ալ ամեն կերպ միջոց կը գործածէր որպէս զի չպոռամ : Մերթ կը շողոքորթէր , մերթ սպառնալիք կընէր ինձի , եւ կերպնուր որ եթէ լուռ կենայի՝ գէշութիւն մը չպիտի ընէր ինձի : Այս անցքերն անցած ժամանակ , կառքին վարագոյրը սլատոներ էի , զոր յափշտակիչս գոցեր էր , եւ առաջին տեսած մարդս եղաւ մեր վաղեմի բարեկամ Պ . Պրչէլ , որ հեռուէն կերթար իր սովորական արագութեամբը , եւ ձեռքն ալ այն մեծ ցուպը՝ որուն համար այնչափ կը ձիծաղէինք : Երբոր իրմէն լսուելու չափ մօտեցանք , անունը տալով զինքը օգնութեան կոչեցի : Քանի մը անգամ պոռալուս վրայ , Պ . Պրչէլ սպառնալից ձայնով դռնեց կառավարին որ կենայ . բայց կառավարն՝ առանց մտիկ ընելու՝ ձիերն աւելի ուժով մը տրակեց : Այն ժամանակ կարծեցի որ Պ . Պրչէլ չպիտի կրնար ետեւնուս հասնիլ . բայց չորս վայրկեան չքչեց , ձիերուն քով հասաւ , եւ դաւադանի հարուած մը տալով կառավարը դետինը ձգեց : Այն ժամանակ ձիերն ինքնին կեցան , յափշտակիչս կառքէն վար ցատկեց հահոյելով ու սպառնալով , սիւրը քաշեց եւ

հրամանն ըրաւ Պ . Պրօքսիմի որ ետ քաշուի :

Բայց Պ . Պրօքսիմ վրան վաղեց եւ սուրբ կըտոր կտոր ընելէ ետեւ քառորդ մզոնի չափ տեղ հալածեց . բայց սրիկան փախաւ : Ես ալ այն միջոցին կառքէն վար իջեր էի աղատչիս օգնելու մտօք , բայց շատ չանցաւ Պ . Պրօքսիմ քովս եկաւ յաղթութեամբ : Կառավարը՝ որ գաւառացի հարուածէն ընդարմացեր էր , ինքզինքին գալով , ան ալ փախչիլ ուզեց . բայց Պ . Պրօքսիմ հրամայեց որ կառքը ելնէ եւ մեզ քաղաքը բերէ : Կառավարը դէմ դնելու կարողութիւն չունենալով՝ պարտաւորեցաւ հրնազանդելու , թէ եւ առած վէրքն ինձի վրտանդաւոր կերեւէր : Ճանքան կառավարն հեծել սկսաւ իր վէրքին ցաւէն , այնպէս որ վերջապէս Պ . Պրօքսիմ գութը շարժելով , ճանքուն վրայ իջեւան մը հասած ժամանակնիս ուրիշ կառավար մը առաւ :

« Բարով եկաք ուրեմն , գոչեցի , սիրելի աղջիկս , եւ դուք , զաւկիս քով ազատարարը , հազար բարով եկաք : Թէ եւ աղքատիկ կերակուր մը ունինք ձեզի տալու , բայց սըրտերնիս պատրաստ են ձեզ ընդունելու : Ուրեմն հիմա , Պ . Պրօքսիմ , որ աղջիկս ազատեցիք , եթէ կրնաք զան ձեր քարերարութեան վարձատրութիւն մը համարել , ձեզ կուտամ : Եթէ

կրնաք մեզի պէս խեղճ ընտանիքի մը հետ
խառնուելու հաճիլ, առէք աղջիկս, խօսք ա-
ռէք իրմէ. եւ ինչպէս որ արդէն անոր սիրտն
ստացած ըլլալնիդ գիտեմ, կաղաչեմ որ իմ
սիրտս ալ ընդունիք. եւ ներեցէք ինձ ըսել
ձեզ, պարոն, թէ փոքր նուէր մը չէ այս ըրա-
ծըս: Արդարեւ գեղեցիկ աղջիկ մը համար-
ուած է, բայց իմ ըսելիքս այն չէ. սրտի կող-
մանէ գանձ մ'է որ ձեզի կուտամ: »

« Բայց կարծեմ որ, պատասխանեց Պ. Պըր-
չէլ, դործերուս վիճակը եւ աղջիկնիդ արժա-
նապէս ապրեցընելու անկարող ըլլալս գիտէք:
— Եթէ այդ առարկու թիւննիդ, ըսի, փա-
խուստ մ'է իմ ըրած նուէրս ընդունելէ, ետ կառ-
նում. բայց աղջկանս ամուսին ըլլալու համար
ձենէ արժանագոյն մարդ չեմ ճանչեր. եւ եթէ
կարող ըլլայի աղջկանս միլիոններ տալու, եւ
միլիոններու տէր անձինք զայն առնուլ ուզէ-
ին, ես համեստ եւ քաջ Պ. Պըչէլը կընտրէի: »

Պ. Պըչէլի լռութիւնը վշտացուցիչ մեր-
ժում մը թուեցաւ ինձ: Առանց պատասխա-
նելու վերջին առաջարկութեանս, հարցուց
թէ մօտակայ պանդոկը զովարար ըմպելիներ
կը գտնուէին: Երբ որ պատասխանեցին թէ կը
գտնուին, հրաման ըրաւ որ հնար եղածինչափ
չուտովլաւ ճաշ մը պատրաստեն ու բերեն:

Միանգամայն հրաման ըրաւ որ տասներկու չիչ ընտիր գինի եւ ինձի համար ալ կազդուրիչ օշարակներ բերեն, եւ աւելցուց ժպտելով թէ գոնէ մէկ անգամ կարգէ դուրս բան մը ընել կուզէր, եւ թէ պէտքանախ մէջ էր, այսուամենայնիւ այս աստիճան ուրախ եղած չէր: Շատ չանցած պանդոկին սպասաւորը ճաշը բերաւ, բանտապետը սեղան մը տուաւ, եւ վերջին աստիճան յօժարախոյժ երեւցաւ մեզ ծառայելու: Գինին սեղանին վրայ շարուեցաւ, եւ լաւ կերակուրներ բերին:

Աղջիկս դեր իմացած չէր եղբօրը տխուր վիճակը, եւ մենք ալ չուզեցինք այս դառն լուրը տալով անոր ուրախութիւնն արդելու: Բայց պարտաւ տեղը կաշիատէի ինքը ինքսուրախ ցուցընելու. տարաբաղդ որդւոյս կացութիւնը չէր կրնար սրտիս անձկութիւնը ծածկել, այնպէս որ վերջապէս հարկադրեցայ որդւոյս գլխուն եկած փորձութիւնը պատմելով՝ կոչնականներուս ուրախութիւնը տխրութեան փոխելու, եւ խնդրեցի որ թոյլ տան անոր սոյն բերկրալից փայրկեանը մեզի հետ անցունելու: Ապոչնականներուս սարպափը քիչ մը անցնելէ ետեւ՝ որոշեցինք նաեւ որ Պ. Ճէնքինսըն բանտակիցս ալ մեզի սեղանակից ընդունուի: Բանտապետը կարգէ դուրս հլութեամբ

մը գնաց զանի բերաւ : Երբոր որդւոյս շըղ-
թայներուն շառաչիւնը լսուիլ սկսաւ նեղ ճան-
քուն մէջ , քոյրը չկրնալով համբերել , վազեց
գիւմաւորեց իր եղբայրը : Նոյն միջոցին Պ .
Պրչէլ հարցուց ինձի թէ որդւոյս անունը Գէ-
որգ էր : Երբոր այո ըսի , լուռ կեցաւ : Որդիս
սննեակը մտնելուն պէս՝ նշմարեցի որ զար-
մացմամբ եւ ակնածութեամբ Պ . Պրչէլի կը
նայէր : « Յառաջ եկո , որդեակ , գոչեցի . թէ
եւ խիստ ցած վիճակի մը մէջ ինկանք , այսու
ամենայնիւ Նախախնամութիւնը մեզի սփո-
փարար վայրկեաններ կը պարգեւէ : Քոյրդ նո-
րէն մեզի դարձաւ , եւ ահա իր ազատիչը : Այս
քաջ մարդուն պարտական ենք , ես իմ աղջի-
կըս , եւ դուն ալ քոյրդ : Բարեկամութեան
ձեռք երկնցու անոր , որդեակ , վասն զի մեր
ջերմ երախտագիտութեանն արժանի է : »

Ասոնք ըսած ժամանակս , որդիս անուշա-
ղիք կերելէր իմ խօսքերուս , եւ ակնածու-
թեամբ մը հեռուն կը կենար :

« Եղբայր , ըսաւ քոյրը , ինչո՞ւ շնորհա-
կալ չես ըլլար իմ քաջ ազատարարիս : Բարի
մարդիկ իրար սիրելու համար եղած են : »

Որդիս դարձեալ շարունակեց իր լու-
թիւնն ու զարմացական դէմքը : Այն ժամա-
նակ Պ . Պրչէլ հասկընալով որ ճանչուեր էր

որդիէս, իր բնական ծանր դէմքն առաւ եւ հը-
րամայեց որդւոյս որ յառաջ գայ : Երբէք չէի
տեսած այնպիսի ազնիւ ու վեհ դէմք մը : Փիլի-
սոփային մէկը կըսէ թէ աշխարհի մէջ ամենէն
գեղեցիկ բանը ձախորդութեան դէմ մաքա-
ռող պարկեշտ մարդն է : Բայց աւելի գեղեցիկը
կայ, այն է դժբաղդութեան արտփանք տուող
պարկեշտ մարդը : « Քեզ նորէն կը բռնեմ,
անխորհուրդ պատանի, նոյն յանցանքին մէջ
որ » Այս միջոցին բանտապետին մար-
դոցմէն մէկը եկաւ Պ . Պրչէլի խօսքը կտրեց՝
լուր բերելով որ երեւելի անձ մը կառքով եւ
բազմաթիւ ծառայներով քաղաքը եկեր, իր
ակնածական յարգանքը կը մատուցանէր մեզի
հետ գտնուող Պարոնին, եւ կաղաչէր որ իմա-
ցընէ թէ Երբ կրնայ զինքը տեսնելու պատիւն
ունենալ : « Ըսէ այդ մարդուն որ սպասէ մին-
չեւ որ զինքը ընդունելու ժամանակ ունե-
նամ » պատասխանեց մեր կոչնականը . եւ յե-
տոյ որդւոյս դառնալով ըսաւ . « Քեզ նորէն
նոյն յանցանքին մէջ կը գտնեմ, որուն համար
արդէն քեզ յանդիմաներ եմ, եւ օրէնքն ալ
հիմա իւր արդար պատիժները կը պատրաստէ
քեզ : Թերեւս կը կարծես որ քու կեանքդ ար-
համարհելովդ ուրիշի կեանքն ալ բառնալու
իրաւունք կունենաս : Բայց կաղաչեմ, ըսէ ին-

ձի, պարոն, ի՞նչ տարբերութիւն կայ մենա-
մարտութիւն ընողին՝ որ կեանքը չյարգելուն
համար վտանգի մէջ կը դնէ, եւ մարդասպա-
նին մէջ՝ որ աւելի ապահովութեամբ կը դոր-
ծէ: Խաղի մէջ դողութիւն ընող մը կրնայ իր
խարդախութիւնը թեթեւցընել՝ երբոր պատ-
ճառ բերէ թէ խաղին մէջ ինքն ալ դրամանիչ
մը դրած էր:»

« Աւանդ, պարոն, գոչեցի, ով ոք եւ էք,
գթացէք խեղճ թշուառի մը վրայ որ ուրիշին
խօսքին հետեւեցաւ. վասն զի ինչ որ ըրեր է՝
իւր մօրը հրամանին կուրաբար հնազանդելով
ըրեր է. մայրը՝ սրտին ցաւէն ու բարկութե-
նէն կիրքը ելած՝ գրեր է իրեն որ մեզի եղած
նախատանաց վրէժինդ իր ըլլայ: Ահաւասիկ,
պարոն, այն նամակը՝ որ կրնայ քեզ համոզել
մօրն անխոհեմութեանը վրայ, եւ որդւոյս
յանցանքը թեթեւցընել:»

Կոչնականնիս առաւ նամակը եւ շուտ մը
կարդաց: Այս նամակն, ըսաւ, թէ եւ չկրնար
որդիդ բողոքովին արդարացընել, բայց անոր
յանցանքը թեթեւցընելով՝ ներելու կը յօ-
ժարեցընէ զիս: Կը տեսնեմ, ըսաւ քաղցրու-
թեամբ որդւոյս ձեռքը բռնելով, կը տեսնեմ
որ զիս հոս տեսնելուդ վրայ կը զարմանաս.
բայց ես աւելի թեթեւ պատճառներու համար

յաճախ այցելութիւնն ըրած եմ բանտերուն : Այս անգամ եկած եմ տեսնելու եւ արդարութիւնն ընելու պատուական եւ պարկեշտ մարդու մը՝ զոր անկեղծ արար կը յարգեմ : Արկար ժամանակ ականատես փկայ եղած եմ հօրդ բարեգործութիւններուն՝ առանց ինքզինքս ծանուցանելու : Եր փոքրիկ բնակարանին մէջ շողոքորթութենէ անարատ յարգանք մը վայելած եմ, եւ իր ընտանեկան զուարճալի պարզութեանը մէջ այնպիսի երջանկութիւն մը դրտած եմ որ արքունեաց մէջ չտեսնուիր : Իմաց տուեր էի եղբորորդւոյս թէ հոս գալու միտք ունիմ, եւ հիմա կիմանամ որ ան ալ եկեր է : Բայց թէ անոր եւ թէ ձեզի անիրաւուութիւն մը ըրած կըլլամ եթէ առանց զինքը մտիկ ընելու դատապարտեմ : Եթէ ծայրայեղութիւններ կատարուեր են, դարման պիտի ըլլայ. եւ ես կրնամ առանց անափառութեան պարծիլ թէ մինչեւ հիմա Ուիլիըմ Թօրնհիլ ասպետին համար ըսուած չէ թէ անիրաւութիւն մը ըրեր է :

Այն ժամանակ հասկըցանք որ երկար ժամանակ մեր տունը ընդունուած եւ իբրեւ զուարճալի ու խենթուկ ընկեր մը կարծուած անձը՝ անուանի Արր Ուիլիըմ Թօրնհիլն է եղեր, որուն առաքինութիւններն ու տարօրինակ գործերն աշխարհածանօթ էին : Խեղճ Պ. Պըր-

չէլն իրօք մեծահարուստ եւ մեծայարդ մարդ
մ'էր, որուն խօսքերը ծափահարութեամբ
մտիկ կըլլուէին խորհրդարանին մէջ, վասն զի
հայրենասէր էր եւ միանգամայն հաւատարիմ
իր թագաւորին: Խեղճ կինս միտքը բերելով
այն համարձակ ընտանութիւնը որով վարուեր
էր այս մեծ մարդուն հետ, սաստիկ երկխղի
մէջ ինկած կերեւէր: Իսկ Սսփիաս, որ քանի
մը վայրկեան առաջ զանի ամուսին ունենա-
լու յոյսը կը տածէր, իր ու անոր մէջ եղած
հարստութեան խտիրը տեսնելով՝ չէր կրնար
արտօնքը բռնել:

Ահ, Պարօն, գոչեց կինս վշտադին ձայ-
նիւ, ի՞նչպէս հնար է ինձ ներում ընդունիլ
ձենէ: Վերջին անգամ ձեզ մեր տան մէջ տես-
նելու պատիւ ունեցած ժամանակս յանդգնա-
բար ձեզի ուզղած թշնամանքս եւ երգիծա-
կան ծաղրաբանութիւններս կը վախնամ որ
յաւիտեան չէք ներեր ինձ: »

« Յիրելի տիկին, պատասխանեց ասպետը
ժպտելով, եթէ դուք ծաղրաբանութիւններ
ըրիք, ես ալ պատասխանեցի, եւ ներկայ գըտ-
նուողներուն կը թողում դատել թէ իմ պաշտ-
պանողական պատասխաններս ձեր յարձակո-
ղական երգիծանքներէն աւելի զօրաւոր չէ-
ին: Ձէմարխտը խօսելով, ես մէկը չեմ ճանչեր

որուն դէմ հիմա նեղանալու տրամադրութիւն
ունենամ՝ բայց այն անդգամէն որ այս աղջիկս
այն աստիճան զարհուրեցուց ։ Ժամանակ չու-
նեցայ սրիկային երեսը լաւ մը դիտելու , որ
կարենայի ազգարարութեան մը մէջ նշանա-
կել ։ Արնաք ճանչել զանի , Սոփիա , սիրելիս ,
եթէ նորէն տեսնէք ։ — Աստահ չեմ կրնար
ըլլալ ճանչելուս , պատասխանեց Սոփիա . սա-
կայն կը յիշեմ որ յօնքերուն մէկուն վրայ մեծ
նշան մը կար ։ — Ներում կը խնդրեմ խօսքեր-
նիդ ընդմիջելուս , տիկին , ըսաւ ձէնքինսըն,
որ քովը կեցեր էր . այդ մարդը մազ ունէր գը-
լուխը եւ կարմիր էին ։ — Այո , կարծեմ , ը-
սաւ Սոփիա ։ — Եւ արդեօք հրամանքնիդ ալ
նշմարեցի՞ք անոր սրունքներուն երկայնու-
թիւնը , հարցուց ասպետին ։ — Սրունքներուն
երկայնութիւնը չդիտեցի , բայց արագութեա-
նը խօսք շունիմ , վասն զի չկրցայ ետեւէն
հասնիլ ես՝ որ կը կարծէի թէ Անդղիոյ մէջ
խիստ քիչ մարդ կրնար ինձի չափ վազել ։ — Ես
կը ճանչեմ այդ մարդը , գոչեց ձէնքինսըն .
անշուշտ այն մարդն է՝ որուն չափ երագոտն
մարդ չկայ Անդղիոյ մէջ ։ Ամենէն երեւելի
քաջաւազներն յաղթուած են իրմէ ։ Տիմոթէ-
ոս Պաքսթէր է անունը . քաջ կը ճանչեմ զին-
քը եւ հիմա ուր քաշուած ըլլալն ալ դիտեմ ։

Եթէ ձեր Տէրութիւնը հաճի հրաման ընելու բանտապետին որ զիս թողու որ երկու մարդով դուրս ելնեմ, ժամ մը շանցած՝ կը գտնեմ կը բերեմ: » Կանչուեցաւ բանտապետը, եւ Ուիլիըմ ասպետն հարցուց անոր թէ զինքը կը ճանչէր: Այո, տէր, պատասխանեց բանտապետը, Ուիլիըմ Թօրնհիլ ասպետը ճանչելու պատիւն ունիմ. եւ որոնք որ այս պատիւն ունին, աւելի եւս զանի ճանչելու կը փափաքին: — Ուրեմն, ըսաւ ասպետը, կը խընդրեմ որ թող տաք աս մարդուն եւ ձեր ծառայներէն երկուքին որ դուրս ելնեն, եւ յանձնարարութիւն մը ունիմ կատարեն: Ես այս կոմսութեան գատաւորներէն մէկն ըլլալով, ինչ որ ըլլայ նէ պատասխանատուութիւնը վրաս կառնում: — Չեր խօսքն ինձի բաւական է ըսաւ բանտապետը. կրնաք՝ երբ ձեզ հաճոյ թուի՝ ուզած տեղերնիդ զրկել: »

Հետեւաբար ձէնքինսըն ճանրայ հանուեցաւ Տիմոթէոս Պաքսթէրը գտնել բերելու համար: Իսկ մեք կը զուարճանայինք ինդալով մեր ամենէն փոքրիկ տղուն վրայ որ Ուիլիըմ ասպետին օթոռին վրայ ելնելու կաշխատէր զանի համուրելու համար: Մայրը զանի պիտի պատժէր այս ըրած ընտանութեանը համար. բայց ազնիւ ասպետը չթողուց, եւ մեր

ցնցոտազգեաց մանկիկը գիրկն առնելով, «է՛, գիրուկ մանչ, ըսաւ անոր, կը յիշես քու վաղէմի Պրչէլ բարեկամդ : Ռիքարտիկ եղբայրդ հոս է : Կը տեսնէ՞ք որ ձեզ չեմ մոռցած : » Ասոնք ըսած ժամանակը միանգամայն գրպանէն մեծ կտոր մը շաքարահաց տուաւ որ խեղճ տղայքը փափաքով կերան, որովհետեւ առաւօտուն խիստ թեթեւ ճաշ մը ըրեր էին :

Մենք ալ նոյն միջոցին ճաշի նստանք, որ գրեթէ պաղեր էր : Բայց թեւիս ցաւը շարունակելուն համար, դեռ ճաշի չնստած Ուիլիըմ ասպետը դեղ մը գրեր էր, վասն զի իր հաճոյիցը համար բժշկութիւն սովորած էր, եւ բաւական յաջողակ էր այս արհեստին մէջ : Գըրած դեղը բերել տուի դեղավաճառէն, եւ թեւիս վրայ դնելուն պէս ցաւը կտրեցաւ : Ճաշին ժամանակ բանտասպետն ինքնին մեղի ըսպասաւորեց, վասն զի ինչ պատիւ ընելը չէր գիտեր մեր հիւրին : Ճաշերնիս դեռ չաւարտած, երկրորդ ծառայ մը եկաւ ասպետին եղբորորդւոյն կողմէն, որ իր անմեղութիւնն արդարացընելու եւ պատիւը պաշտպանելու համար հօրեղբորորդւոյն ներկայանալու հրաման կը խնդրէր : Ասպետն ընդունեց խնդիրը, եւ հրաման ըրաւ որ ներս գայ :

ԳԼՈՒԽ ԼԱ .

ԲՐԵՐԵՐՈՒՄԻՆ ԿՐԻՍՏՈՍ ԸՅՐԷՆԼ :

Պ . Թօրնհիլ ներս մտաւ իր սովորական ժպիտովը , եւ իր հօրեղբօրը մօտեցաւ համբուրելու , բայց ասպետն արհամարհօտ դէմքով մը ետ հրեց զայն . « Յաժուլթիւն պէտք չէ հիմա , գոչեց խոժոռ դէմքով մը . Իմ սըրտիս պատուոյ ճանրով միայն կարելի է մօտենալ . բայց հոս ստուլթեան , վատուլթեան եւ հարստահարուլթեան փորձերէ զատ ուրիշ բան չեմ տեսներ : Ի՞նչպէս եղեր է , պարո՞ն , որ այսպէս դժնեայ կերպով վարուեր էք այս խեղճ մարդուն հետ , որուն ինքզինքնիդ բարեկամ կը կոչէիք . Իր տանը մէջ ձեզ ընդունելուն փոխարէն իր աղջիկը վատաբար հըրապուրել , եւ զինքն ալ բանաը նետել այս նախատինքը լտուլթեամբ չմարսելուն համար . նմանապէս որդին , որուն այրաբար դէմ ելնելու չհամարձակեցաք : »

« Հնամր է որ , ըսաւ եղբօրորդին՝ անոր խօսքը կտրելով , հօրեղբայրս զիս յանցաւոր դատէ այնպիսի գործի մը համար՝ որ իրեն

պատուէրներուն հնազանդելու համար յանձն
չառի :

« Չերայդ հրաժեշտը , ըսաւ հօրեղբայ-
րը , այդ պարագային մէջ արդար է : Շատ ա-
ղէկ ըրիք եւ խոհեմութեամբ վարուեցաք ,
թէ եւ ձեր հայրն այդպէս շէր ընելու : Իմ եղ-
բայրս իր պատուոյն հախսանձախնդիւր մարդ
մ'էր . . . : Սակայն ձեր վարմունքն այդ կէ-
տին մէջ կանոնաւոր եղած է , եւ ես ալ կը հաւ-
նիմ : »

« Եւ կը յուսամ որ , ըսաւ եղբօրորդին ,
միւս ըրածներս ալ նոյնպէս անհաճոյ չպի-
տի ըլլան ձեզ : Պարոնին աղջկանը հետ քանի
մը հրապարական տեղեր գտնուեցայ . այս ան-
ըզգուշութիւնը գայթակղութիւն համարուե-
ցաւ , եւ ըսին թէ աղջիկը գլխէ հաներ եմ :
Ելայ անձամբ հօրը գացի գործը գոհացուցի :
Կերպով բացատրելու , եւ թշնամանքէ զատ
ուրիշ բան չտեսայ իրմէ : Իսկ իր բանտարկու-
թեանը գալով , իմ մատակարարս աւելի լաւ
տեղեկութիւն կրնայ տալ ձեզ այս մասին . վա-
սըն դի այս կերպ գործերուն հոգն անոր յանձ-
նած եմ : Թէ որ այս մարդը պարտքեր ըրած
է , որ չուզեր կամ չկրնար վճարել , իմ մատա-
կարարներուս գործն է այսպիսի առիթներու
մէջ պէտք եղած օրինաւոր միջոցներուն գի-

մել, եւ ես չեմ կարծեր որ օրինաց համեմատ վարմունք մը դժնէութիւն ըլլայ : »

« Եթէ գործերը ձեր այդ ներկայացուցածին պէս են, գոչեց ասպետը, աններելի բան մը չեմ տեսներ ձեր վարմունքին մէջ . եւ թէպէտ աւելի ազնուական վարմունք մը կըրնայիք ունենալ չթողով ձեր մարդոցը որ պարոնը հարստահարեն, բայց եւ այնպէս անիրաւ գտնուած չէք : »

« Ըսածներուս մէկն ալ չկրնար ժխտել, պատասխանեց եղբորորդին . եթէ կրնայ թող ժխտէ, եւ իմ մարդոցմէս շատերն ալ պատրաստ են ըսածս հաստատելու : Ըսել է որ, Պարոն, (շարունակեց տեսնելով որ ես լուռ կը կենայի, եւ իրօք ալ ըսածներուն հակառակը չէի կրնար հաստատել), ըսել է որ իմ անմեղութիւնս արդարացաւ . բայց թէ եւ 'ի պատիւ ձեր յօժարիմ այս պարոնին ուրիշ որ եւ է յանցանքը ներելու, սակայն չեմ կրնար զիս ձեր աչքէն հանել ուզելուն համար իրեն դէմ ունեցած սրտմտութեանս յաղթել, մանաւանդ այնպիսի ժամանակ մը՝ ուր իր որդին ալ զիս սպաննել կուզէր : Այս ալ այնչափ յայտնի բան մ'է, որ հաստատ կերպով միտքս դրած եմ թողուլ որ դատաստանն իր գործը կատարէ : Մենամարտութեան հրաւերն ահա վրաս է, եւ

երկուք ալ վկայ ունիմ, եւ եթէ հօրեղբայրս
ուզէ ալ զիս դատէն ետ կեցընել, որ չեմ յու-
սար, ես կուզեմ որ արդարութիւն ըլլայ, եւ
ըստ օրինաց խստիւ պատժուի : »

« Հրէշ մարդ, գոչեց կինս, արդէն առած
վրէժդ բաւականն չէ որ խեղճ որդւոյս վրայ ալ
անգթութիւնդ յագեցընել կուզես : Արյուսամ
որ Պ . Ուիլիլմ Թօրնհիլ մեզ կը պաշտպանէ .
վասն զի որդիս նոր ծնած տղու մը չափ ան-
մեղ է : Ես անտարակոյս եմ որ անմեղ է, եւ
երբէք մէկու մը գէշութիւնն չէ ըրած : »

« Տիկին, պատասխանեց համեստ Պ .
Թօրնհիլ, ձեր որդւոյն համար ունեցած իդ-
ձերնիդ իմինիս չափ անկեղծ չեն կրնար ըլ-
լալ : Բայց կը ցաւիմ որ իր յանցանքն այս աս-
տիճան յայտնի է . եւ եթէ եղբորորդիս ոտք
կոխէ . . . : » Նոյն միջոցին ձէնքինսըն բան-
տապետին երկու մարդոցը հետներս մտաւ,
վայելուչ հագուած խոշոր մարդ մը քաշելով,
որուն դէմքը աղջիկս յափշտակող անզգամին
նկարագրութեանը կը նմանէր : Ամենուս ու-
շաղրութիւնն այս մարդուն վրայ դարձաւ :
« Ահա, բռնեցինք բերինք, գոչեց ձէնքին-
սըն, եւ եթէ կախուելու արժանի մարդ մը
կայ՝ այս է : »

Պ . Թօրնհիլ այս մարդը տեսնելուն պէս,

գիտես թէ սարսափ եկաւ վրան . երեսին գոյնը նեանց, եւ ձգել երթալ ուզեց : Բայց ձէնքինարն անոր այս շարժումը նշմարելով, բըռնեց : « Ի՞նչ կընէք, ասպետ, գոչեց, ձեր երկու հին ծանօթներէն՝ ձէնքինսընէն եւ Պաքըսթէրէն կամաչէք : Ահա այսպէս մեծ մարդիկն իրենց բարեկամները կը մոռնան : Բայց մեք ձեզ չենք մոռնար : Այս մեր բռնած ու բերած մարդը, յարեց Պ. ձէնքինսըն Պ. Ուիլիւմ Թօրնհիլի դառնալով, արդէն ամեն բան խոստովանեցաւ : Կըսէ թէ Պ. Թօրնհիլ զինքը զրկեր է այս օրիորդը յափշտակելու . ան տըւեր է այս վրայի հազուստը եւ սուրհանդակի կառքը : Խորհուրդ ըրեր են, որ Պաքսթէր անմարդի եւ ապահով տեղ մը տանի օրիորդը, եւ սպաննալիքներով զանի վախցընէ : Յետոյ Պ. Թօրնհիլ որպէս թէ դիպուածով հոն հասնի, եւ զանի ազատել կեղծելով Պաքսթէրի հետ ծեծկուի, եւ Պաքսթէր յաղթուելով ձըգէ փախչի : Այս կերպով Պ. Թօրնհիլ օրիորդին սէրը գրաւէ իբրեւ ազատարար : »

Ուիլիւմ Թօրնհիլ ասպետն յիշեց որ այն հանդերձը յաճախ իր եղբորորդւոյն վրայ տեսած էր : Իսկ պատմութեան միւս պարագաները Պաքսթէր մանրամասնաբար խոստովանեցաւ, եւ վերջացուց ըսելով թէ ինք շատ

անգամ լսեր էր Պ . Թօրնհիլի բերնէն թէ երկու քոյրերն ալ միանգամայն կը սիրէր :

« Երկի՛նք . գոչեց Պ . Ուիլիլըմ Թօրնհիլ , այս ի՞նչ իժ մ'է որ ծոցս կը տածեմ եղեր : Այսպիսի ճիւղ մ'է որ ինքզինք այսչափ նախանձաւոր կը ցուցնէ հրապարակաւ դատաստան եւ արդարութիւն ըլլալու : Բայց արդարութիւն պիտի ըլլայ իրեն : Բռնեցէք դա , բանտապետ . . . բայց ոչ . . . թերեւս օրինաւոր ապացոյցներ չկան զինքը բանտարկելու . պէտք է նախ գործը քննենք :

Այս խօսքին վրայ , Պ . Թօրնհիլ խոնարհարար աղաչեց որ այս երկու մարդոց պէս սըրիկայներու վկայութեանը հաւատք չընծայուի , այլ իր ծառայներուն հարցուի : « Չեր ծառայները կըսէք , ըսաւ Ուիլիլըմ ասպետը , այսուհետեւ անոնք ձեր ծառայները չեն . . . Բայց տեսնենք ինչ պիտի ըսեն այն մարդիկը : Կանչեցէք տաճարապետը : »

Երբոր տաճարապետը ներս մտաւ , տիրուջը դէմքէն հասկըցաւ որ անոր իշխանութիւնը վերջացեր էր : « Ըսէ ինձի , գոչեց Պ . Ուիլիլըմ խոժոռ դէմքով մը , քու տէրդ երբէք տեսած ես սա անգղամբին հետ՝ որ անոր հանդերձները հազած է : Այո , տէր , պատասխանեց տաճարապետը , հազար անգամ տեսած

եմ : Այս մարդն էր որ սովորաբար օրիորդներ
կը բերէր տիրոջս : — Ի՛նչ , գոչեց Թօրնհիլ
երիտասարդը տաճարապետին խօսքը կտրե-
լով , կը համարձակի՞ս իմ առջեւ . . . — Այո ,
պատասխանեց տաճարապետը , ձեր առջեւն
ալ , ամենուն առջեւն ալ . . . : Ճշմարիտը խօ-
սելով ձեզ , Պ . Թօրնհիլ , ես երբէք ձեզ սի-
բած եւ բռնած ընթացքնուդ հաւնած չեմ .
ուստի եւ բնաւ հոգ չեմ ըներ եթէ ըսածս ձեզ
հաճոյ չէ : — Հիմա , գոչեց ձէնքինօրն , եթէ
իմ վրայո՞վս ալ բան մը գիտէք՝ ըսէք Պարո-
նին : — Չեզի համար ալ բարի վկայութիւն մը
չեմ կրնար տալ , ըսաւ տաճարապետը . բայց
սա ստոյգ գիտեմ , որ Պ . Բրիմբօզին աղջիկը
մեր տունը բերուած գիշերը դուք ալ այն
գործին մէջ էիք : — Ստուգիւ , գոչեց Պ . Ուի-
լիլմ Թօրնհիլ , ձեր անմեղութիւնն արդարա-
ցընելու համար խիստ նպաստաւոր վկայներ կը
ցուցնէք : Նախատի՛նք մարդկութեան . . . :
Բայց , ըսաւ քննութիւնը շարունակելով , Պ .
տաճարապետ , Պարոնին աղջիկը տուն բերո-
ղըն այս մարդն էր կըսէք , այնպէս չէ : — Ոչ
Տէր , ներեցէք , պատասխանեց տաճարապե-
տը , այս մարդը չէր բերողը , այլ տէրս ինք-
նին բերաւ դայն . այս մարդը քահանայ մը բե-
րաւ կարծեցեալ պսակը կատարելու : — Ծըշ-

մարիտ է ըսածը , գոչեց Ճէնքինսըն , չեմ կըր-
նար ուրանալ . այդ եղաւ իմ պաշտօնս , զոր կը
խոստովանիմ յամօթ եւ 'ի նախատինս ինձ : »

Տէր Առտուած , գոչեց ասպետը , սարսափ
կուգայ վրաս քանի որ երեւան կեղննն ասոր
չարութիւնները : Իր յանցաւորութիւնն հիմա
աներկբայելի է : Ար տեսնեմ հիմա որ այս ը-
րած հալածանքը հարստահարութենէ վա-
տութենէ ու քրնախնդրութենէ յառաջ եկած
է : Պարոն բանտապետ , սա երիտասարդ պաշ-
տօնակալն արձակէ , ես վրաս կառնում պա-
տասխանատուութիւնը եւ գործին իսկը կը
հասկըցընեմ բանտարկել տուող դատաւորին
. . . » Բայց նոյն իսկ դժբաղդ օրիորդն ո՞ր է :
Հօս բերէք որ դէմ առ դէմ խօսի այս անդգա-
մին հետ : Վասն զի կուզեմ հասկընալ թէ ինչ
միջոցներ գործածեր է դայն հրապուրելու հա-
մար : Հիմա գացէք բերէք : »

Ա՛հ , Պարոն , գոչեցի , այդ խնդիրը սիր-
աբար կը խոցէ : Ժամանակաւ աղջիկս ձեռքս
ըլլալով երջանիկ էի . բայց գլխուն եկած ա-
ղէտները . . . »

Այս միջոցին ներս մտաւ Արապէլլա վիլ-
մօթ օրիորդը՝ որ հետեւեալ օրը Պ . Թօրն հիլի
հետ պիտի ամուսնանար : Մեծ եղաւ դարման-
քը երբոր հոն տեսաւ Պ . Ուրիլըմ Թօրն հիլի

նւ եղբօրորդին , վասն զի ինքը գիպուածով
եկեր էր հոն : Իր մէկ հօրաքոյրն ուզած ըլլա-
լով որ հարսանեաց արարողութիւնն իր տունը
կատարուի , անոր խնդիրը կատարելու համար
ճանբայ ելեր , քաղաքին մէջէն անցած ժա-
մանակնին օթեւան մը իջեր էին զովարար ըմ-
պելի մը խմելու : Հոն Վիլմօթ օրիորդը պա-
տուհանէն մանկիկներուս մէկը տեսնելով որ
փողոցին մէջ կը խաղար , սպասաւոր մը դրկեր
ազան իր քովը հանել տուեր , եւ մեր դըժ-
բաղդ վիճակը անկէ իմացեր էր . բայց պատ-
ճառը Պ . Թօրնհիլ ըլլալը չէր գիտեր : Իսկոյն
մեզ գալ տեսնել ուզեր էր՝ առանց միտ գնե-
լու իւր հօրը գիտողութիւններուն որ այսպիսի
այցելութիւն մը անվայել կը համարէր իրեն :
Ուստի տղան առջեւը ձգելով՝ այն անակնկալ
միջոցին բանտը եկեր էր :

Չեմ կրնար պատմութիւնս յառաջ տանիլ
առանց խորհրդածութիւն մը ընելու այս գիպ-
ուածական հանգիպումներուն վրայ , որ թէ-
պէտ ամեն օր կը պատահին , բայց քիչ ան-
դամ մեր զարմանքը կը շարժեն , եւ այն ալ
կարգէ գուրս առիթներու մէջ : Միթէ մեր կե-
նաց հաճոյքներն ու բերկրութիւնները գիպ-
ուածական պարագաներու գործակցութեանց
արգասիք չեն : Ո՛րչափ գիպուածներ պէտք է

մէկտեղ գան մեզի հագուստ կամ սնունդ մատակարարելու համար : Պէտք է որ գեղացիներն աշխատելու տրամադրութիւն ունենայ . պէտք է որ անձրեւ գայ . պէտք է որ հովընաւերուն առագաստներն ուռեցնէ : Առանց ասոնց մեր կենաց ամենակարեւոր պիտոյքէն զուրկ կը մնանք :

Ամենա ալ քանի մը վայրկեան լուռ կեցանք : Սիրուն սանս (այս անունը կուտայի սովորաբար Վիլմօթ օրիորդին) մեզ կը նայէր կարեկից եւ զարմացական աչքով մը՝ որ իր դէմքին գեղեցկութիւնը կը կրկնապատկէր : « Ստուգիւ , սիրելի Պ . Թօրնհիլ , (ըսաւ երիտասարդ ասպետին որ մեզ օգնելու եւ ոչ հարստահարելու համար հոն եկած կը կարծէր) կը ցաւիմ որ առանց ինձի հոս եկեր էք : Պէտք է դիտնաք որ իմ սիրելի եւ պատուական դաստիարակս սփոփելը՝ որչափ ձեզ՝ նոյնչափ ալ ինձ բերկրալի է : Բայց կը տեսնեմ որ դուք ալ ձեր հօրեղբօրը պէս ծածկաբար կուզէք բարեգործել : »

« Այդ պարոնը բերկրութիւն , պիտի զգայ բարեգործութիւն ընելէ , գոչեց Պ . Ուիլիըմ Թօրնհիլ , Ոչ , սիրելիս , իր բերկրութիւններն ալ իրեն պէս ցած են : Նի՞ք երբէք , օրիորդ , մարդկութեան նախատինք բերող ամենավատ

որիկայ մը կայ, այդ թշուառականն է, որ
այս խեղճ մարդուն մէկ աղջիկն հրապուօրեւէ,
երկրորդին ալ անմեղութեանը դարան լարեւէ
ետեւ, հայրը բանտարկել եւ մեծ որդին ալ
չղթայի դարնել տուեր է, վասն զի իրենց ըն-
տանեացը եզած նախատինքը լռութեամբ չեն
մարսեր: Ներեցէք ինձի, օրիորդ, որ այդ պիտի
հրէջի մը գրկախառնութիւններէն ազատ մը-
նալնուդ համար ուրախակցութիւնս յայտնեմ
ձեզ: »

« Երկի՞նք, գոչեց սիրուն աղջիկը, հր-
չափ խարուեր եմ: Պ. Թօրնհիլ հաւաստեց ին-
ձի թէ Պ. Բրիմրոզ վարդապետին մեծ որդին
ամուսնացեր, եւ կնոջը հետ Ամերիկա գացեր
էր: »

« Սիրելի օրիորդ, գոչեց կինս, ինչ որ ձեզ
ըսեր է՝ ամենն ալ սուտ են: Գէորդ որդիս
Անգղիայէն դուրս ելած չէ երբէք. ոչ ալ ամ-
ուսնացած է: Թէ եւ դուք դայն մտցած ըլ-
լաք, իր սիրտը ձեզ հետ կապուած ըլլալուն
ուրիշ ոչ մէկ օրիորդի մը վրայ խորհած չէ. եւ
եւ քանի քանի անգամ լսեր եմ բերնէն թէ
ձեզի հետ չկրնալ ամուսնանալուն համար ա-
մուրի սլիտի մեռնի: » Այնս ընդարձակօրէն
հասկըցուց օրդւոյս սիրոյն անկեղծութիւնը,
Պ. Թօրնհիլի հետ մենամարտիլ ուղելուն պա-

րազաները պատմեց, հարեւանցի ակնարկու-
թիւն մը ըրաւ ասպետին անառակութեանցն
ու սուտ ամուսնութեանցը, եւ վերջապէս
կծունկարագրութիւն մը ըրաւ անոր վատու-
թեանն ու նենգաւորութեանը վրայ:

« Տէր Աստուած, դոչեց Վիլմօթ օրիոր-
դը, սրչափ մեծ վտանգի մէջ ինկեր եմ եղեր,
եւ սրչափ կուրախանամ ազատութեանս վրայ:
Այս պարտնը հազար սուտ խօսեցաւ ինձի:
Վերջն ալ վարպետութեամբ զիս համոզել ու-
զեց թէ իմ յարգած միակ մարդուս ըրած խոս-
տումս մը զիս չէր պարտաւորեր, ըստ որում
ան ինձի անհաւատարիմ գտնուեր էր: Եր սըտա-
խօսութիւնները զիս այն աստիճան խաբեր է-
ին, որ քաջ եւ ազնուասիրտ մարդ մը չարա-
չար ատելու հարկադրեր էի: » Այս խօսակ-
ցութեան միջոցին որդիս արձակուեցաւ շրջ-
թայններէն: Պ. ձէնքինսն այս առթիւ մէջ
սենեկապան սպասաւորի պաշտօն կատարեր
էր: Որդւոյս մազերը շակեր եւ վայելուչ կեր-
պարանքով երեւալու վիճակի մէջ դրեր էր
զայն: Որդիս ներս մտաւ կոկուած եւ իր հա-
մազգեստն հադած: Կրնամ թէ եւ որդւոյս հա-
մար՝ առանց սնապարծութեան ըսել, թէ այն-
պիսի գեղեցիկ մարդ մը եղեր էր, որուն նմանը
զինուորականաց մէջ հազիւ կրնար գտնուիլ:

Ներս մտած ժամանակ խորին յարգանք մը մատոյց Վիլմօթ օրիորդին , բայց հեռու կեցաւ անկէ , վասն զի դեռ չէր գիտեր այն յաջող փոփոխութիւնը որ իր մօրը ճարտարխօսութեամբը կատարուեր էր օրիորդին սրտին մէջ 'ի նպատիւր . սակայն սիրուհւոյն իբրմէ ներուժ ստանալու անհամբերութիւնն ալ ոչ մէկ արարողութիւն մը չէր կրնար արգելուլ : Թափած արտասուքը , ամօթահար նայուածքը եւ ուրիշ ամեն շարժումները սրտին տխուր զգացումները կը յայտնէին իր առաջին խոստումը մոռնալուն եւ նենգաւորէ մը խաբուելուն վրայ : Որդիս շփոթեցաւ անոր այս սիրալիր ցոյցերէն եւ չէր կրնար ճշմարիտ ըլլալուն հաւատալ : « Ստուգիւ , օրիորդ , գոչեց , այս ամենը յընորք կը թուին ինձի . վասն զի ես երբէք չի կրցայ արժանանալ այդպիսի շնորհի մը : Իմ երջանկութիւնս չափազանց մեծ է , որովհետեւ տակաւին համակրութիւն կը ցուցընէք ինձ : — Ոչ , պարոն , պատասխանեց օրիորդը . ես խաբուեցայ , նողկալի կերպով խաբուեցայ . ապա թէ ոչ անհնար էր որ խոստմանս դրժէի . գիտէք որչափ սէր ունէի ձեր վրայ , եւ ասոր շատուց համոզուած պէտք է ըլլաք : Բայց ներեցէք ըրածիս . եւ ինչպէս որ ժամանակաւ իմ հաստատամտութեանս վրայ զօրաւոր հա-

ւաստիներ տուած էի ձեզ , նոյնը հիմա ալ հոս կը կրկնեմ : Վստահ եղիք որ եթէ ձեր հին բարեկամուհին ձեզ չըլլայ , ուրիշ ո եւ է մէկու մը ըլլալիք չունի : — Այդ երիտասարդէն զատ ուրիշի չպիտի ըլլաք , գոչեց Պ . Ուիլիըմ Թօրնհիլ , թէ որ ես ձեր հօրը մաքին վրայ ազդեցութիւն մը ունիմ : »

Այս խօսքը Մովսէս որդիս լսելուն պէս՝ իսկոյն Պ . Վիլմօթի գտնուած օթեւանը վազեց՝ այս անցքն անոր պատմելու : Բայց նոյն միջոցին երիտասարդ Թօրնհիլ ասպետն ալ տեսնելով որ իր գործը լմնցած էր , եւ շողօքորթութիւնն ու կեղծաւորութիւնն ստակ չպիտի ընէին , խորհեցաւ որ բերանը զարձունելէ եւ իր հակառակորդացը հետ մաքառելէ լաւագոյն միջոց չէր մնար իրեն : Ուստի ամեն պատկառանք մէկ կողմ դնելով՝ անզգամութիւնը ձեռք առաւ : « Կը տեսնեմ , գոչեց , որ հոս արդարութիւն ձեռք բերելիք չունիմ , բայց հաստատութեամբ միտքս դրած եմ ձեռք բերել : Գիտէք , Պարոն , (Պ . Ուիլիըմի դառնալով) որ ես այսուհետեւ ձեր առատաձեռնութենէն կախում չունիմ . ուստի կարհամարհեմ զայն : Երբ որդ Վիլմօթին հարստութիւնը՝ որ հօրն ազահուլթեան շնորհիւը բաւական մեծ է՝ իմս է , եւ մէկը չկրնար ձեռքէս առնուլ :

Պայմաններն ստորագրեալ են , եւ իր հարբստութիւնը վաւերական մուրհակով իմ վրայ ասպահոված է , ետ չկրնար դառնալ : Ես զանի կնութեան առնելով՝ անոր հարստութիւնը կուզէի եւ ոչ անձը . ուստի առաջինը ձեռքս անցունելէս ետեւ , միւսը ով կուզէ թող առնու : »

Այս հարուածն ահաւոր էր : Պ . Ուլիլըմ զգաց այս պահանջման ճշդութիւնը , որովհետեւ ամուսնութեան պայմաններուն ստորագրութեանը ինք ալ մասնակից եղած էր : Վիլմօթ օրիորդը տեսնելով որ իր հարստութիւնն անդառնալի կերպով կորսուած էր , որդւոյս դարձաւ եւ հարցուց թէ այս կորուստը կրնամ իր արժէքը կտարել իր առջեւ : « Թէ եւ հիմա հարստութիւն չունիմ ձեզ նուիրելու , ըսաւ , բայց դո՛նէ ձեռքս կրնամ ձեզ տալ : »

« Իմ ալ ամեն ժամանակ փափաքածս այդ էր , օրիորդ , դոչեց իր ճշմարիտ տարփաւորը , եւ կերդնում ձեզ , սիրելի Արապէլլաս , որ ձեր հարստութիւնն չունենալն իմ բերկրութիւնս կաւելցընէ , որովհետեւ զիս կարող կընէ զգացմանցս անկեղծութեանը ձեզ համոզելու : »

Նոյն միջոցին Պ . Վիլմօթ ներս մտաւ եւ

չատ դոհ երեւցաւ իր աղջկան իյնալիք փտան-
քէն աղատած ըլլալուն վրայ : Հաճեցաւ իր աղ-
ջիկը որդւոյս տալու . բայց երբ իմացաւ որ
մուրհակաւ Պ . Թօրնհիլի վրայ ըրած հարըս-
տութիւնը ետ չպիտի դառնար , վերջին ծայր
տրտմեցաւ : Ար տեսնէր որ իր բոլոր դոյքնանին չ
մարդ մը հարստացընելու պիտի ծառայէր : Ա-
ռաւել հանդուրժելի էր իրեն որ իր ապագայ
փեսան սրիկայ մը ըլլար , քան թէ իր աղջկանը
հաւասար հարստութիւն չունենար . այս մը-
տածութիւնն անհնարին տազնապ մ'էր իրեն :
Քանի մը վայրկեան այս տխուր մտածութեանց
մէջ ընկղմեցաւ , մինչեւ որ Պ . Ուիլիքմ Թօրն-
հիլ անոր վիշտը թեթեւցընել ուզեց : « ձըշ-
մարիտը խոստովանելով , պարոն , ըսաւ , ներ-
կայ պարագան դիս բնաւ չարտմեցընեք : Ձեր
չափէ դուրս ընչասիրութիւնն արդարապէս
պատժուեցաւ : Բայց թէ եւ օրիորդն հիմա հա-
րուստ չըլլայ , տակաւին դոհ ասրելու չափ
բան ունի : Ձեր առջեւ երիտասարդ զինուո-
րական մը կը տեսնէք , որ ձեր դուստրն առանց
հարստութեան առնուլ կուզէ : Երկար ժամա-
նակէ 'ի վեր իրար կը սիրեն , եւ ես ալ երիտա-
սարդին հօրը վրայ ունեցած բարեկամութեա-
նըս պատճառաւ իր յառաջացմանը աշխատելէ
ետ չպիտի կենամ : Թողէք ուրեմն այդ փա-

ռասիրութիւնը որ ձեզ կը խաբէ , եւ առջեւ-
նիդ ելած երջանկութիւնը միանգամ ընդու-
նեցէք : »

« Պ. Ուիլիըմ , պատասխանեց ծերունի
ազնուականը , հաւաստի եղիք որ ես երբէք
արգելք եղած՝ չեմ աղջկանս հակամիտութեան-
ցը , եւ հիմա ալ չեմ ուզեր արգելք ըլլալ : Ե-
թէ տակաւին այս պարոնը կը սիրէ՝ թող ամուս-
նանայ հետը , բոլոր սրտովս կը հաճիմ : Ես
տակաւին , դոհութիւն Աստուծոյ , կրնամ քիչ
մը հարստութիւն տալ իրեն , եւ ձեր պաշտ-
պանութիւնը դայն կաւելցընէ : Թող իմ վաղե-
մի բարեկամս (ինձ համար խօսելով) խոստանայ
միայն վեց հարիւր իրա աղջկանս տալու՝ եր-
բոր իր հարստութիւնը վերստին ձեռքն ան-
ցունէ , ես պատրաստ եմ դանոնք այս իրիկուն
ամուսնացընելու :

Արդ , որովհետեւ երկու ծաղկահասակ
ամուսնեբուն երջանկութիւնն ինէ միայն կա-
խում ունէր , չվարանեցայ Պ . Ալլիմօթի ու-
զած խոստումը տալու , որն որ ինձի պէս ան-
յոյս մարդու մը կողմէ մեծ շնորհ մը չէր : Ա-
սոր վրայ Գէորգս եւ Ալլիմօթ օրիորդն ուրա-
խութեամբ իրար վաթթուեցան : « Արած ա-
մեն վիշտերէս ետեւ , կը գոչէր որդիս , այս-
պէս զիս վարձատրեալ տեսնել՝ անյուսալի էր

ինձ : Այնչափ նեղութիւններէ ետեւ՝ ամենէն
թանկագին բանը ձեռք բերել՝ մտքէս անգամ
չէր կրնար անցնիլ : — Այո , սիրելի Պէորգս ,
պատասխանեց իր սիրուն խօսեցեալը , թող
այս թշուառականն իմ հարստութիւնս դրա-
ւէ . որովհետեւ դուք առանց անոր գոհ էք ,
ես ալ գոհ եմ : Ի՞նչ բարեբաղդ փոխանակու-
թիւն մ'է որ ըրի՝ ամենացած մարդ մը ամե-
նապարկեշտ եւ ամենասիրելի մարդու մը փո-
խելով : Թող ան վայելէ մեր հարստութիւնը :
Ես կ'զգամ որ ձեզի հետ մինչեւ իսկ աղքա-
տութեան մէջ կրնամ երջանիկ ըլլալ : — Ես ալ
կը խոստանամ , պատասխանեց երիտասարդ
ասպետը , որ ձեր արհամարհած ուր խիտ եր-
ջանիկ պիտի ըլլամ : — Այսրկեան մը կանգ
առէք , վայրկեան մը , գոչեց ձէնքինսըն ,
այդ առուտուրին վրայօք բան կայ ըսելիք .
վասն զի այդ օրիորդին հարստութեան եւ ոչ
մէկ դանկին տէր չէք կրնար ըլլալ երբէք . . . :
Ներեցէք ինձ հարցնել ձեզ (Պ . Ուիլիըմ Թօրն-
հիլի դառնալով) թէ Պ . ասպետը կրնայ այս օ-
րիորդին հարստութեանը տէր ըլլալ՝ եթէ ու-
րիշի մը հետ ամուսնացեալ է : — Ի՞նչ պէս կըր-
նաք այդ պիտի անմիտ հարցում մը ընել ինձ ,
պատասխանեց Պ . Ուիլիըմ Թօրնհիլ : Անշուշտ
չկրնար : — Կը ցաւ իմ այդ բանին վրայ , յարեց

ձէն քինսըն , վասն զի պարոնն ու ես վաղեմի բարեկամներ ենք , եւ կը սիրեմ զինքը : Բայց միանգամայն կը պարտաւորիմ յայտնելու , թէ Աիլմօթ օրիորդին հետ ըրած պայմանադրութիւնը ծխափող մ'անգամ չարժեք , վասն զինք արգէն ամուսնացեալ է : — Սուտ կը խօսիս , սրիկնայ , սուտ կը խօսիս , ըսաւ Պ . Թօրնհիլ բարկացայտ դէմքով մը , ես երբէք օրինաւոր կերպով ամուսնացած չեմ որ եւ է կնոջ մը հետ : — Ներեցէք , ըսաւ ձէն քինսըն , ամուսնացած էք , եւ կը յուսամ որ չէք ուրանար ձեր պարկեշտ ձէն քինսընին բարեկամութիւնը , որ ձեզ կին մը կը բերէ . եւ եթէ ընկերութիւնը կը հաճի քանի մը վայրկեան իր հետաքրքրութիւնը դադրեցընել , հիմա կ'ապացուցանեմ ըսածս : » Այս ըսելով , դուրս ելաւ իր սովորական երագութեամբը , եւ մեզ ամենքս անստուգութեան ու տարակուսիմէջ թողուց իր ընելիքին վրայ : « Թող երթայ , ըսաւ երիտասարդ ատպետը : Ուրիշ ինչ որ ըրած ըլլամ , այս մասին կրնայ նէ՛ թող բան մը ապացուցանէ : Ես անանկ օդածիդ փամփուշտներէ վախցող չեմ , »

« Չեմ հասկընար , ըսաւ Պ . Ուրիլըմ Թօրնհիլ , ինչ ըսել կուզէ այս մարդը . կերեւի թէ չարամիտ կատակ մը ունի խաղալիք : — Թե-

րեւս , Պանոն , ըսի , ըսածը ճշմարիտ է : Վաս-
տըն զի երբոր մտածենք այն զանազան միջոց-
ները որ այս պարոնը գործածած է անմեղները
խաբելու , թերեւս միւսներէն ճարպիկ աղջիկ
մ'ալ զինքը խաբեր է : Երբոր մտածենք հը-
րասպուրած աղջիկներուն թիւը , այն հայրե-
րուն ու մայրերուն թիւը , որոնք հիմա սգոյ
մէջ նստած են այս պարոնին իրենց ընտանեաց
մէջ ձգած անսպասուութեան վրայ , չեմ զար-
մանար եթէ այն տարաբաղճներէն մէկն ալ
. . . : Քայց ո՞վ սքանչելեացս . . . կորուսած
աղջիկս է որ կը տեսնեմ : Ան է որ կը գրկեմ
թեւերուս մէջ : Այո , կեանքս է , երջանկու-
թիւնս է : Քեզ կորուսած կը կարծէի , սիրելի
Օլիվիաս , եւ սակայն դուն ես որ կը գրկեմ
. . . Եւ տակաւին ո՞ղջ ես զիս երջանիկ ընե-
լու համար . . . » Սմենէն անկեղծ տարփաւո-
րին ուրախութիւնը չէր կրնար երբէք հաւա-
սարիլ իմ զգացածիս երբ տեսայ որ ձէնքինսըն
աղջկանս ձեռքէն բռնած ներս մտցուց : Թե-
ւերուս մէջ գրկեր էի դայն , եւ ինքն ալ իր ու-
րախութիւնը լռութեամբ միայն կրնար յայտ-
նել : « Ալ հորդ քով դարձար , սիրելի որդեակ ,
իբ՝ ձերութիւնն սփոփելու համար : — Այո ,
գոչեց ձէնքինսըն , եւ իր արժանի եղած սէրն
ու համարումը ունեցիք վրան , վասն զի ձեր

պարկեշտ աղջիկն է, եւ առանց մէկու մը
թշնամանք ընելու կրնամ ըսել թէ հոս գտնու-
ւող կանանց ամենէն պարկեշտն է: Իսկ ձեզ
համար, ասպետ, տարակոյս չկայ որ այս ծաղ-
կահասակ օրիորդը ձեր օրինաւոր կիներն է, եւ
այս ըսածիս ճշմարտութեանը ձեզ համոզելու
համար ահաւասիկ ձեր ամուսնութիւնը հաս-
տատող վաւերական դաշնագիրը: Ս. Այս ըսե-
լով թուղթ մը հանեց, Պ. Աւելլերմ Թօրնհիլի
ձեռքը տուաւ, որ կարդաց եւ կատարելա-
պէս վաւերական գտաւ: « Զիմա Պարոններ,
ըսաւ ձէնքինսըն, կը տեսնեմ որ այս ամե-
նուն վրայ կը զարմանաք. բայց քիչ խօսքով
սխալի հասկընաք եղելութիւնը: Այս հոչա-
կաւոր ասպետը որ ՚ի բոլոր սրտէ կը սիրեմ
(բայց մեր մէջն է այս), դիս շատ անգամ վա-
ստակ պաշտօններու դործածած է: Անգամ
մ'ալ առաջարկեց ինձ սուտ դաշնագիր մ'ել
սուտ քահանայ մը դանել այս մանկամարդ օ-
րիորդը խաբելու համար: Բայց ես ասպետին
բարեկամն ըլլալուս համար ի՞նչ ըրի: Կանո-
նաւոր դաշնագիր մը ձեռք բերի, եւ ճշմարիտ
քահանայ մը գտայ որ ասոնք օրինաւոր կեր-
պով պսակեց: Բայց կը խօստովանիմ յամօթ
ինձ, որ իմ դիտաւորութիւնս էր այս դաշնա-
գիրը քովս պահելով ասպետին իմացընել թէ:

կրնայի ուղած ժամանակս իր ամուսնութիւնը
ասղացուցանել, որպէս զի ասանկով զինքը
պարտաւորեմ ինձ ստակ տալու՝ երբոր պէտք
ունենամ : » Այս լուրին վրայ բոլոր ներկայ
գանուողներն օւրախութեամբ լցուեցան : Մեր
ցնձութեան ձայնը մինչեւ բանտին հասարա-
կաց սենեակը հասնելով, բանտարկեալներն
ալ մասնակից եղան, եւ բանաստեղծին ըսածին
պէս՝ իրենց շփուող ուրախութեան շնորհիւ
եւ ուրախ երգումսովս ինձ յետոյցին : Ամենուն
գէմքին վրայ բերկրութիւն փայլիլ սկսաւ, եւ
Օլիվիայի այտերն անդամ ուրախութեան կար-
միրներով գունաւորուեցան : Իր պատիւն ու
միանդամայն ծնողքը վերատին դանել, եւ
բաղդ մը ձեռք բերելը՝ բաւական մխիթա-
րութիւն մ'էր՝ իր օրքան զօրնուղման ա-
ռաջքն առնելու եւ իր առողջութիւնն ու նախ-
կին աշխոյժը նորոգելու համար : Բայց քոլոր
ընկերութեան մէջ թերեւս ինձ չափ անկեղծ
բերկրութիւն զգացող մը չկար : Սիրելի աղջի-
կըս միշտ թեւերդուս մէջ սեղմելով՝ կը հարցը-
նէի սրտիս թէ իր ուրախութիւնը ցնորք մ'էր
արդեօք : « Ինչպէս կրցաք, կըսէի Պ . ձէն-
քինարնի, ինչպէս կրցաք այնչափ անդթանալ,
որ աղջիկս մեռաւ ըսելով աղէտս աւելցուցիք :
Բայց հիմա հող չէ : սիրելի աղջիկս գտնելով

զգացած բերկրութիւնս լիովին կը փոխարինէ
ձեր պատճառած կսկիծը : «

« Ձեր այդ հարցման պատասխանը խիստ
պարզ է , ըսաւ ձէն քինսըն : Ես կը կարծէի որ
ձեր ազատութիւնը ձեռք բերելու միակ մի-
ջոց՝ ասպետին կամքը կատարել եւ օրիորդ
Վիլմօթի հետ ամուսնանալուն հաճութիւն
տալ էր : Բայց որովհետեւ դուք երդում ըրեր
էիք որ աղջիկնիդ քանի որ կենդանի ըլլար՝
երբէք հաճութիւն չպիտի տայիք , ես ալ գոր-
ծը կարգի դնելու համար ուրիշ միջոց չգտայ՝
բայց միայն ձեզ հաւտացընել թէ աղջիկդ մե-
ռեր էր : Յորդորեցի կինդ որ ձեզ խաբելու
համար օգնէ ինձ , եւ մինչեւ հիմա առիթ չէ-
ինք ունեցեր ձեր պատրանքն ուղղելու : »

Միայն երկու դէմք մնացեր էին ընկե-
րութեան մէջ որ ուրախ չէին երեւիր Պ. Թօրն-
հիլ իր վստահ համարձակութիւնը կորուսեր
էր . վատանունութեան ու աղքատութեան
վիհը բացուած կը տեսնէր իր առջեւ , եւ մէ-
ջը իյնալէ կը սարսափէր : Ուստի հօրեղբօրը
ծունգն ինկաւ , եւ վշտագին հեծութեամբ
գթութիւն ինդրեց : Պ. Ուիլիըմ Թօրնհիլ ա-
քացի պիտի մերժէր զայն , Էբայց իմ ազա-
նօքս ձեռքէն ըսնեց կանգնեցուց , եւ վայր-
կեան մը լռութենէ կտեւ ըսաւ . « Քու մո-

լուծիւններդ , քու սճիրներդ , քու սեւ ապե-
րախտութիւնդ , գթութեան արժանի չէին :
Սակայն բուրբուլին չպիտի երեսէ ձգուիս : Ինչ
որ քու պիտոյիցդ՝ եւ ոչ յիմարութեանցդ պար-
զապէս հարկաւոր է՝ այն միայն պիտի ունե-
նաս : Այս մանկամարդ տիկինը՝ որ քու ամու-
սինդ է՝ ասկէ առաջ քեզ յանձնած հարստու-
թեանս երրորդ մասին տէր պիտի ըլլայ , եւ
դուն այսուհետեւ անոր գործվասարտութենէն
միայն կրնաս օգնութիւն սպասել »
Երիտասարդ ասպետը պատրաստուեցաւ շը-
նորհակալութիւն յայտնելու հօրեղբօրը . բայց
Պ . Ուիլիըմ արգիլեց՝ հրամայելով որ իր ցա-
ծութիւնն արդէն բաւական երեւցեր էր , եւս
առաւել չձանրացընէ : Միանգամայն հրաման
ըրաւ որ երթայ իր ծառայներուն մէջէն մէկ
հատը ընտրէ , որովհետեւ միայն մէկ ծառայ
մը պիտի տրուէր իրեն այնուհետեւ :

Երիտասարդ ասպետը դուրս ելնելուն
պէս , Պ . Ուիլիըմ քաղաքավարութեամբ Օլի-
վիայի մօտեցաւ իբրեւ իւր եղբօրորդւոյն կը-
նովը , եւ սիրալիր քաղցրութեամբ իր ուրա-
խակցութիւնը յայտնեց՝ անոր հետ ազգա-
կան ըլլալու պատուոյն համար : Վիլմօթ օ-
րիորդն ու հայրն ալ Պ . Ուիլիըմի օրինակին
հետեւեցան : Կինս ալ խանդազին գործովով

համբուրեց իր աղջիկը եւ պարկեշտ կին մը
ըլլալուն վրայ զգացած ուրախութիւնը յայտ-
նեց անոր : Սոփիա եւ Մովսէս ալ նոյնը ըրին :
Պ . ձէնքինսըն՝ մեր բարերարը՝ խնդրեց որ
իրեն ալ թոյլ տրուի նոյն պատիւն ունենալ :
Կը թուէր որ մեր գոհութեանը վրայ աւելցը-
նելիք բան մը չէր մնացած : Պ . Ուիլիըմ , ո-
րուն ամենէն մեծ բերկրութիւնը բարեգոր-
ծելն էր , գոհ գէմքով բոլորտիքը կը նայէր ,
եւ ամենուն աչացը մէջ ուրախութիւն կը տես-
նէր , բաց ՚ի Սոփիայէս , որ մեզ անհասկանալի
պատճառաւ մը խիստ գոհ չէր երեւեր : « Ինձ
կը թուի որ , ըսաւ Պ . Ուիլիըմ , բոլոր ընկե-
րութիւնը՝ բաց ՚ի մէկ երկու հոգիէ՝ կատարե-
լապէս գոհ են : Կը մնայ ինձ հիմա արդարու-
թեան գործ մ'ալ կատարել : Քիտէք , պարոնս ,
(խօսքն ինձ ուղղելով) , որ երկուքս ալ շնոր-
հակալութեան սարտականութիւն ունինք Պ .
ձէնքինսընին , որ չարագործ սրիկայ մը գըտ-
նելու համար այնչափ փոյթ ու եռանդ ցոյց
տուաւ : Աներկբայ եմ որ ձեր կրտսեր դուստ-
րը , օրիորդ Սոփիա , կրնայ զանի երջանիկ ը-
նել , եւ ես պատրաստ եմ հինգ հարիւր լիրա
օժիտ տալու , որով կրնան ՚ի միասին հան-
դիստ ապրիլ : Այս կարգադրութեան ի՞նչ
կըսէք , օրիորդ Սոփիա : » Խեղճ աղջիկս մագ

մնաց պիտի մարէր իյնար մօրը թեւերուն մէջ՝
երբ որ այս անհաճոյ առաջարկութիւնը լսեց :
« Այդ պարոնին հետ ամուսնանամ, դռնեց
վշտագին ձայնիւ : Ո՛չ Պարոն, երբէք. — Ի՞նչ-
պէս, ըսաւ Պ. Ուիլիըմ, չէք ուզեր ձեր բա-
րերար Պ. ձէնքինսընը, վայելչադէմ երիտա-
սարդ մը՝ որ հինգ հարիւր լիրա եւ յոյսեր կը
բերէ ձեզ : — Կաղաչեմ ձեզ, Պարոն, պա-
տասխանեց աղջիկս մարած ձայնով, այդ խոր-
հուրդը մէկ դի ձգեցէք, եւ թշուառութեա-
նըս պատճառ մի ըլլաք : — Ի՞նչ յամառու-
թիւն է այդ, ըսաւ Պ. Ուիլիըմ : Մերծել այն-
պիսի մարդ մը՝ որ այնչափ բարիք ըրաւ մեր
ընտանեաց, եւ ձեր քոյրը ազատեց : Ինչո՞ւ
համար չէք ուզեր : — Ո՛չ, Պարոն, երբէք . . .
պատասխանեց Սոփիա ցասմամբ : Առաւել կը
սիրեմ մեռնիլ : — Ուրեմն ըսաւ Պ. Ուիլիըմ,
եթէ այն չէք ուզեր . . . Ինձ համար, կարծեմ
որ ես ձեզ կուզեմ : » Այս ըսելով ելաւ դրկեց
զայն իր թեւերուն մէջ : « Սիրելի բարեկա-
մուհիս, ըսաւ, ի՞նչպէս կրցաք վայրկեան մը
կարծել որ ձեր Պրչէլ բարեկամը ձեզ խաբել
ուզէ, կամ թէ Սըր Ուիլիըմ Թօրնիլ կարող
ըլլայ երբէք աչքէ ձգելու այնպիսի օրիորդ
մը՝ զոր իրմէ զատ ուրիշ բանի մը համար սի-
րած չէ : Բանի մը տարի աշխատեցայ կին մը

գտնելու, որ առանց հարստութեանս նայելու՝ զիս ինձ համար միայն սիրէ : Այնպիսի կին մը մինչեւ իսկ անմիտներուն ու սգեղներուն մէջ գտնելու ընդունայն ջանալէս ետեւ, հրշափ մեծ պէտք է ըլլայ վերջապէս գոհութիւնս՝ այսպիսի անձի մը սէրը գրաւելուս վերայ, որ գեղեցկութեանը չափ խելացի ալ է : »

Յետոյ ձէնքինսընին դառնալով ըսաւ . « Որովհետեւ, Պարոն, ես ինքս չեմ կրնար այս օրիորդէն զատուիլ, եւ անտարակոյս եմ որ իր զգացումներն ալ իմիններուս համաձայն են, ձեզ համար ուրիշ բան չեմ կրնար ընել, բայց միայն անոր տալիք օժիտս ձեզ տալ՝ ուստի կրնաք վաղը մատակարարիս երթալ եւ հինգ հարիւր լիրա ստանալ : »

Ասոր վրայնորէն սկսանք մեր ուրախակցութիւնները, եւ Սոփիայիս համար նոյն արարողութիւնները եղան՝ որ քիչ մը առաջ քըրոջը համար եղեր էին : Անմիջապէս ետքը Պ. Ուիլիըմ Թօրնհիլի ախոռապետն եկաւ իմացուց թէ կառքերն ու ձիերը պատրաստ էին մեզ օթեւանը տանելու, ուր ամեն բան պատրաստուեր էր մեզ համար : Աինս եւ ես առջեւ ինկանք, եւ այն վշտառիթ մութ քնակարանէն դուրս ելանք : Ազնիւ ասպետը քառսուն լիրա բաշխել տուաւ բանտարկելոց .

Պ . Վիլիմօթ ալ անոր նայելով քսան լիրա տը-
ւաւ : Բանտէն դուրս ելած ժամանակնիս , քա-
ղաքին բնակիչները եռանդազին համակրու-
թիւն ցոյց տուին մեզ , եւ անոնց մէջ թեմա-
կաններէս երկու կամ երեք հոգի տեսնելով
ձեռքերնին սեղմեցի : Ժողովուրդը ետեւնուս
եկաւ մինչեւ օթեւանք , ուր փառաւոր ճաշ մը
պատրաստ գտանք , եւ ժողովրդեան նպար
բաշխել տուինք :

Ընթրիքէն ետեւ , այն օրը կրած տըրտ-
մութեան եւ բերկրութեան փոփոխ ազդե-
ցութիւններէն յողնած ըլլալուս՝ հանգստա-
նալ ուզեցի , եւ թողութիւն խնդրելով բաժ-
նուեցայ ընկերութենէն որ մեծ ուրախու-
թեան մէջ էր : Երբոր առանձնացայ , գոհու-
թիւն մատուցի Անոր՝ որ ինչպէս վիշտ՝ նոյն-
պէս ուրախութիւն կուտայ մեզ , եւ խաղաղ
քուն մը ննջեցի մինչեւ առաւօտ :

ԳԼՈՒԽ ԼԲ

Եղբայրացիք :

Երբոր արթընցայ, անդրանիկ որդիս անկողնիս քով տեսայ, որ ուրիշ բաղդաւորութեան աւետիս մը ինձ տալու եկեր էր: Նախ առջի օրը իրեն համար տուած խոստումէս զիս ազատեց: Յետոյ լուր տուաւ որ ստակներս բանեցընող վաճառականը՝ որ սնանկացեր էր, Անվէրսի մէջ բռնուեր էր, ուր իր պարտքէն չատ աւելի ապրանք ձգած էր: Որդւոյս ազնուասրտութիւնն այս անակընկալ բաղդաւորութեան չափ զիս բերկրեցուց. բայց առջի բերանը վարանեցայ իր առաջարկութիւնն ընդունելու: Մինչդեռ կը խօսրհէի այս բանիս վրայ, Պ. Ուիլիլմներս մտաւ, եւ տարակոյսս անոր հաղորդեցի: Պատասխանեց թէ որովհետեւ որդիս մեծ հարստութեան տէր եղեր էր ամուսնութեամբը, կրնայի առանց վարանման իր առաջարկութիւնն ընդունիլ: Պ. Ուիլիլմ եկեր էր իմացընելու ինձ, թէ նախընթաց գիշերն ինք մարդ զրկած էր պսակման հրամանիները բերելու, եւ վայրկեանէ վայրկեան ա-

նոնց հասնելուն կ'սպասէր . ուստի կը յուսար որ նոյն առաւօտուն պսակի արարողութիւնը կատարելով՝ ընկերութիւնը կուրախացնեմ : Երբոր կը խօսէինք , ծառայ մը ներս մտաւ ու իմացուց թէ սուրհանգակն եկեր էր . եւ որովհետեւ՝ հագուած էի , վարիջայ եւ ընկերութիւնը խիստ զուարթացած գտայ՝ մանկութեան ու անմեղութեան ազգած ուրախութեամբ : Բայց որովհետեւ կարեւոր արարողութեան մը կը պատրաստուէին , իրենց ծիծաղներն հաճոյ չեղան ինձ : Ուստի իմացուցի որ ծանր եւ ակնածական դիմօք պէտք էր ներկայանային կատարուելիք խորհրդաւոր արարողութեան , եւ երկու ճառ ու յորդորակ մը կարգացի : Չորեսու շարագրած էի խօսեցեալները պսակի խորհրդին պատրաստելու համար : Սակայն չկըրցայ անոնց ծիծաղն ու զուարթութիւնը վերջացընել մինչեւ անգամ եկեղեցի դացած ժամանակնին , որոց առջեւէն կերթայի ես : Անհընար եղաւ ինձ լուրջ դէմքով բռնել զանոնք , եւ քանի մը անգամ ետիս դառնալու եւ զիրենք յանդիմանելու եղայ : Երբոր եկեղեցի հասանք , ուրիշ դժուարութիւն մը ծագեցաւ , որուն լուծումը բաւական դիւրին երեւցաւ . այն էր հասկընալ թէ ո՞վ պիտի պըսակուէր նախ : Որդւոյս նշանածը կը պնդէր

որ նախ Պ. Ուիլիըմ Թօրնհիլ տիկնոջ (Սոփիայի) պսակը կատարուի . բայց Սոփիա յանձն չէր առնուր՝ ըսելով թէ այնպիսի անքաղաքավարութիւն մը ընել անհնարին էր իրեն : Վէճը բաւական ժամանակ մի եւնոյն յամառութեամբ ու քաղաքավարութիւններով շարունակեց երկու հարսնացուներուն մէջ : Ես ալ , այս վէճին ժամանակ ոտքի վրայ կանգնած եւ գիրքըս բացած կ'սպասէի . վերջապէս նայելով որ շպիտի վերջանայ , գիրքը գոցեցի . « Ար տեսնեմ որ , գոչեցի , երկուքդ ալ ամուսնանալու միտք չունիք , եւ լաւ կըլլայ ետ դառնալ . վասն զի այսօր բան մը ըլլալիք չունի : » Այս խօսքը ծանր կերպով մը ըսելուս համար , իսկոյն զգաստացան . նախ ասպետն եւ իր նշանածը պսակուեցաւ , ետքն ալ որդիս եւ իր սիրուն նշանածը :

Նոյն առաւօտուն միտք ըրեր կառք մը զրկեր էի՝ իմ նախկին դրացի համեստ Պ. Ֆըլամպօրուն եւ ընտանիքը բերելու : Եկեղեցիէն օթեւանը դառնալուս՝ Պ. Ֆլամպօրուի երկու ազջիւններն հոն հասած գտանք : Պ. Ճէնքինսըն անդրանկին թեւը մտաւ , Մովսէս որդիս ալ կրտսերին . եւ նշմարեցի ետքը որ Մովսէս անկեղծ յարում մը ունենալ սկսեր էր անոր . այնպէս որ իմ հաւանութիւնս եւ տուն

տեղ չպիտի դլանամ երբոր ինէ խնդրէ : Օթե-
ւանը հասնելնուս վրայ շատ չանցած , թեմա-
կաններէս շատերը՝ բարեբաղդ ութեանս լու-
րըն առած ըլլալով՝ ուրախակցութիւն յայտ-
նելու եկեր էին : Անոնց մէջ էին նաեւ այն ան-
ձինքը՝ որ զիս դատաստանատան գործակալ-
ներուն ձեռքէն բռնի ազատել ուզեր էին ,
եւ ես ալ խօսիւ յանդիմաներ էի զիրենք : Ա-
նոնց ըրածը պատմեցի Պ . Ուիլիըմ փեսիս , եւ
ան ալ դուրս ելաւ կծու կերպով զանոնք յան-
դիմանեց , բայց ետքը սրտերնուն կոտրիլը
տեսնելով , կէս կէս լիրատուաւ որ իր կենացը
զինի խմեն ու մխիթարուին :

Յետոյ մեզ ճաշի կանչեցին որ խիստ շքեղ
եղաւ , եւ Պ . Թօրնհիլի խոհարարը պատրաս-
տեր էր : Հոս անպատեհ չըլլար նշանակել Պ .
Թօրնհիլի համար , թէ հիմա իր ազգականնե-
րուն մէկուն քով կը բնակի իբրեւ ընկեր զը-
ւարձութեան , ուր սիրելի եւ հաճոյ եղած է ,
եւ սովորաբար սեղանակից կըլլայ իր ազգա-
կանին՝ ի բաց առեալ այն հազուադէպ առիթ-
ները , ուր սեղանին վրայ տեղ չգտնուելու ըլ-
լայ նէ , զատ կը ճաշէ : Եր ժամանակը կը գոր-
ծածէ ազգականին ընկերակցութիւն ընելով ,
որ քիչ մը միտմազձուս է , զայն զուարճացը-
նելով , եւ սրտորդի փող փչել սովորեցնելով :

Սակայն մեծ աղջիկս դեռ ցաւելով կը յիշէ ա-
նոր ըրածը, եւ մինչեւ անգամ ըսաւ ինձ գաղ-
տուկ որ եթէ բարձր բուրովին ուղղուի՝ կըր-
նայ ըրածը ներել : Գանձ մեր ճաշին, երբոր
սեղանն ստեղծու եղանք, արարողութիւնները
նորէն սկսան : Հարցուեցաւ թէ մեծ աղջիկս՝
իբրեւ տիկին՝ պէտք չէր որ միւս երկու նոր
հարսերէն վեր նստէր : Բայց Գէորգ որդիս վէ-
ճը կարճ կտրեց առաջարկելով որ ամեն մէկ
այր իր տիկնոջ քով նստի : Այս առաջարկու-
թիւնը մեծ հաճութեամբ ամենէն ընդունուե-
ցաւ, բաց ՚ի կնոջմէս, որ սեղանին վերի գը-
լուխը նստելու եւ կերակուրը բաշխելու հա-
ճոյական սուշտօնն ինք կատարել կուզէր :
Այս փոքրիկ տիրութիւնը մէկ դիտանելով,
անհնար է նկարագրել մինչեւ ճաշին վերջը
տիրող գուարթութիւնը : Չեմ գիտեր որ այն
օրը մեր սովորականէն աւելի հանճարաբան է-
ինք, բայց սա գիտեմ որ աւելի խնդացինք :
Կս ալ մի եւ նոյն բանն ըսել է : Եղած գուար-
ճաբանութիւններուն մէջ բարեմիտ Պ. Ախլ-
մօթին մէկ կատակը մտքէս չեղնեք : Պ. Ախլ-
մօթ Մովսէս որդւոյս կենացը գինի խմած ժա-
մանակ, Մովսէս՝ որ նոյն միջոցին անդին կը
նայէր՝ « Շնորհակալեմ, Տիկին » ըսաւ : Պ.
Ախլմօթ ալ՝ ընկերութեան աչք ընելով ըսաւ

Թէ որդիս իր սիրուհւոյն վրայ կը խորհէր : Այս խօսքին վրայ , Պ . Ֆլամպօրուի աղջիկները մազ մնաց պիտի մարէին խնդալէն : Ճաշն աւարտելէն ետեւ , սովորութեանս համեմատ խնդրեցի որ սեղանը վերցընեն , որպէս զի անգամ մ'ալ բոլոր ընտանիքս կրակին բոլորտիքը ժողվուած տեսնելու բերկրութիւնն ունենամ : Երկու փոքրերս ծունդիս վրայ նստերէին , միւսներն ալ իրենց լծակիցներուն հետ անմեղութեամբ կը զուարճանային : Գերեզմանիս եզերքը հասած , բնաւ բաղձալու բան մը չունիմ . բոլոր վիշտերս վերջացած են , եւ գոհութիւնս անբացատրելի է : Կը մնայ միայն ջանալ , որ ձախորդութեանցս մէջ ունեցած համբերատարութենէս աւելի՝ բարեբաղուութեանս մէջ չնորհակալութիւն ունենամ :

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

Երէ՛

ԳԼՈՒԽ Ա . Երէցին ընտանեացն կարագ-
րութիւնը , որուն մէջ սերտ նմանութիւն
մը կայ թէ՛ անձանց եւ թէ՛ մտաց . 5

ԳԼ . Բ . Ընտանեկան ձախորդութիւն-
ներ : Հարստութեան կորուստը պարկեշտ
մարդոց վեհանձնութիւնն աւելցընելու
կը ծառայէ . 44

ԳԼ . Գ . Տեղափոխութիւն : Մեր կենաց
երջանկութիւնն ընդհանրապէս մենէ կա-
խումն ունի . 49

ԳԼ . Դ . Ամենէն խոնարհ բաղդի մէջ
կրնայ մարդ մեծ երջանկութիւն ունե-
նալ , եւ այս ալ չէ թէ պարագայներէ՛ այլ
բնաւորութենէ կախումն ունի . 55

ԳԼ . Ե . Նոր եւ մեծ ծանօթութիւն մը :
Շատ անգամ այն բաղդը որուն վրայ ամեն
բանէ աւելի յոյսերնիս կը դնենք , ամե-
նէն աղէտաբերը կըլլայ . 40

ԳԼ . Ձ . Գեղջկական կենաց առտընին եր-
ջանկութիւնը . 47

ԳԼ . Է . Ինքզինք խելացի կարծող քա-
ղաքացիի մը նկարագիր : — Ամենէն ան-

միտներն ալ կրնան մէկ կամ երկու իրիկուն
ինքզինքնին զուարճախօս երեւցընել . 54

ԳԼ. Ը . Տարփանք մը որ մեծ հարստու-
թիւն չխոստանար , այսու ամենայնիւ
կրնայ անոր խիստ մեծը յառաջ բերել . 65

ԳԼ. Թ . Երկու պերճաշուք տիկնայք ե-
րեւան կեղնեն : Գերազանց զարդարանքը
գրեթէ միշտ ձեւոց եւ շարժուածոց գե-
րազանցութիւն ալ կուտայ . 76

ԳԼ. Ժ . Երէցին ընտանիքը կը ճգնի ա-
մենահարուստ անձանց հաւասարելու :
— Աղքատաց թշուառութիւնը , երբոր
իրենց վիճակէն բարձր երեւնալ կուղեն . 82

ԳԼ. ԺԱ . Երէցին ընտանիքը տակաւին
կը շարունակէ պերճասիրութիւնը . 94

ԳԼ. ԺԲ . Բազդը միշտ խոնարհեցընել
կուղէ վէճֆիլտի ընտանիքը : Բարոյա-
կան վիպասանութիւնները շատ անգամ
իրական աղէտներէն աւելի ցաւազին են . 100

ԳԼ. ԺԳ . Պ . Պրչէլ անհաճոյ խրատներ
տալու համարձակելուն համար թշնամի
կը համարուի . 109

ԳԼ. ԺԴ . Նոր ձախողուածներ , կամ
մանաւանդ ապացոյց թէ առերեւոյթ
վիշտերը կրնան ճշմարիտ բարիք ըլլալ . 116

ԳԼ. ԺԵ . Պ . Պրչէլի շարութիւնը կը
յայտնուի : Չափազանց խոհականութիւ-
նը խենդութիւն է . 128

ԳԼ. ԺԶ. Երէցին ընտանիքը վարպե-
տութիւն կը բանեցընէ. բայց աւելի մեծ
վարպետութեան մը կը հանդիպի . 457

ԳԼ. ԺԷ. Խիստ քիչ առաքինութիւն
կայ որ երկար եւ հաճոյ հրապուրի մը դի-
մանայ . 448

ԳԼ. ԺԸ. Հօր մը փոյթն իր զաւակը ա-
ռաքինութեան ճանքան դարձընելու հա-
մար . 465

ԳԼ. ԺԹ. Կառավարութենէն դժգոհու-
թիւն ունեցող եւ ազգին իրաւանցը կո-
րընչելէն վախցող անձի մը նկարագրու-
թիւնը . 474

ԳԼ. Ի. Ընդվայրայած փիլիսոփայ մը որ
նորութեան ետեւէ վազելով իր գոհու-
թիւնը կը կորսընցունէ . 487

ԳԼ. ԻԱ. Մոլի մարդոց մէջ բարեկամու-
թիւնը չկրնար երկար տեւել, այլ որչափ
ժամանակ որ մտութեան մէջ փոխադարձ
հաճոյք գտնեն . 216

ԳԼ. ԻԲ. Մարդիկ դիւրաւ կը ներեն ի-
րենց սիրելւոյն . 252

ԳԼ. ԻԳ. Միայն չարերը կրնան երկար
ժամանակ եւ բոլորովին թշուառ ըլլալ . 259

ԳԼ. ԻԴ. Նոր դժբաղդութիւն մը . 248

ԳԼ. ԻԵ. Վիճակ մը որչափ եւ թշուառ
ըլլայ՝ դարձեալ մխիթարութիւն մը կու-
նենայ . 257

ԳԼ. ԻԶ . Բանտին մէջ բարեկարգու-
թիւն : Օրէնքները կատարեալ ըլլալու
համար պարտին՝ ինչպէս որ կը պատժեն՝
նոյնպէս եւ վարձատրեն ալ .

266

ԳԼ. ԻԷ . Նոյն նիւթին շարունակու-
թիւնը .

276

ԳԼ. ԻԸ . Երջանկութիւնն ու թշուա-
ռութիւնը՝ այս կեանքիս մէջ՝ աւելի խո-
հեմութեան արգասիք են քան թէ առա-
քինութեան . աշխարհային բարիքն ու չա-
րիքն ըստ ինքեան այնչափ չնչին բաներ
կը համարուին Երկնից առջեւ , որ անոնց
բաշխումն անգամ իր հոգածութեանը
արժանի չհամարիր .

285

ԳԼ. ԻԹ . Այս աշխարհիս մէջ թէ երջա-
նիկներուն եւ թէ տարաբաղդներուն նը-
կատմամբ Նախահնամութեան հաւասար-
ապէս վարուելուն ապացուցութիւնը :
Բերկրութեան եւ վշտաց բնութեանը նա-
յելով , թշուառներն այս աշխարհիս մէջ
կրած տառապանքնուն համեմատ պիտի
վարձատրին յաւիտենականութեան մէջ .

505

ԳԼ. Լ . Յուսոյ նշոյլներ : Չախորդու-
թեան մէջ չվհատինք . բաղդը վերջապէս
մեր կողմը կը դառնայ

515

ԳԼ. ԼԱ . Բարերարութիւն տոկոսեօք
վճարեալ .

550

ԳԼ. ԼԲ . Եզրակացութիւն .

558

706

2013

